

581
K-28

KARIMJONOV ALIJON
JABBOROVA ONAXON MANNOPOVNA
MAMADALIYEV KAMOLIDIN RAXMATULLOYEVICH
ESHMANOVA NODIRA NAZARKULOVNA

**PEDAGOGIK TIZIMNI
BOSHQARISHNING
ME'YORIY ASOSLARI**

581
k-28

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT VILOYATI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

Karimjonov Alijon
Jabborova Onaxon Mannopovna
Mamadaliyev Kamolidin Raxmatulloyevich
Eshmanova Nodira Nazarkulovna

**PEDAGOGIK TIZIMNI
BOSHQARISHNING ME'YORIY
ASOSLARI**

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI

TOSHKENT
«ISHONCHLI HAMKOR»
2021

-8406-

Pedagogik tizimni boshqarishning me'yoriy asoslari [Mant]: O'quv qo'llanma. – Toshkent: «ISHONCHLI HAMKOR», 2021. – 272 b.

Har bir ijtimoiy tuzumda insonning ma'naviy yuksalishini ta'minlovchi ta'lim-tarbiya, ma'naviyat va ma'rifat kabi tushunchalar mavjud bo'lib, ular pedagogika fanidagi o'zgarishlarni jamiyat taraqqiyoti bilan bog'liq holda atroflicha o'rganishni taqozo etadi. Pedagogika fanini o'zlashtirish — ma'naviy, ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy hayotning harakatlantiruvchi kuchi bo'lmish inson kamoloti haqidagi g'oyalarni nihoyatda puxta bilishni talab etadi.

Mazkur o'quv qo'llanma boshqarishning hozirgi davrdagi maqsad va vazifalari, boshqarishning me'yoriy turlari, boshqa aqidalari va uslublarini nazariy hamda amaliy asosda yoritishga mo'ljallangan.

«Pedagogik tizimni boshqarishning me'yoriy asoslari» majmuasi jamiyat-imizning yangi rivojlanishi davrdagi ya'ni O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 - yil uchun mo'ljallangan eng muhim ustuvor vazifalar haqidagi Oliy Majlisdagi MUROJAATNOMASI asosida bayon etilgan. Xususan ta'lim muassasalar va oliy o'quv yurtlarining ichki boshqaruv tizimi, ichki boshqaruv tizimida rahbarlik uslubi, madaniyati, fazilati va obru-e'tibori, boshqarishning pedagogik-psixologik yo'nalishlari, rejalashtirish, o'quv-tarbiya, maktab va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarga va xodimlar bilan ishlashga rahbarlik qilishda hujjatlashtirish ya'ni me'yoriy asoslari o'z ifodasini topgan.

O'quv qo'llanma pedagogika instituti va universitetlarning maktabgacha ta'lim muassasalaridan boshlab to «Pedagogika-psixologiya» (V 142400) yo'nalishlari bo'yicha tahsil oluvchi bakalavr, magistr, maktab va oliy ta'lim muassasalar boshqaruvlarini ish yuritish faoliyati bo'yicha katta ahamiyatga ega.

Taqrizchilar:

M.Tojiyev – Pedagogika fanlar doktori, professor

F.O'.Jumanova – Pedagogika fanlar nomzodi, dotsent

Mas'ul muharrir:

Sh.Q.Mardonov – Pedagogika fanlar doktori, professor

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2021-yil 31 maydagi 237-sonli buyrug'iga asosan o'quv qo'llanma sifatida nashrga tavsiya etilgan.

ISBN 978-9943-24-329-3

MUNDARIJA

Kirish.....	5
I BOB. PEDAGOGIK TIZIMNI BOSHQARISHNING ME'YORIY ASOSLARI FANINING MAZMUNI, MAQSADI, VAZIFASI VA METODLARI.....	7
Pedagogik tizimni boshqarishning me'yoriy asoslari fanining mazmun -mohiyati va ahamiyati	7
Pedagogik tizimni boshqarishning me'yoriy asoslari fanining maqsad va vazifalari.....	7
II BOB. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIM TIZIMI.....	35
O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimi strukturasi.....	35
O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi sistemasi.....	35
III BOB. OLIY TA'LIMNI BOSHQARISHNING ME'YORIY ASOSLARI.....	69
Oliy ta'lim tizimini boshqarishning me'yoriy asoslari	69
IV BOB. TA'LIM MUASSASALARINI BOSHQARISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI.....	108
Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarining tarkibiy mezonlari.....	108
Maktab va O'rta - maxsus ta'lim muassasalarining nazariy va amaliy metod – vositalari.....	121
V BOB. TA'LIM MUASSASALARINI BOSHQARISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI.....	129
Ta'lim tarbiya tizimini boshqarishning pedagogik asoslari	129
Ta'lim va tarbiya ishlarini boshqarishning me'yoriy asoslari.....	138
VI BOB. TA'LIM MUASSASALARINI ICHKI BOSHQARISHNING ME'YORIY MASALALARI.....	148
Ichki boshqaruvning tashkiliy masalalari Ichki boshqaruvning asosiy vazifalari	148
VII BOB. TA'LIM MUASSASALARI ISH FAOLIYATINI REJALASHTIRISH	177
Rejalashtirish va uning takomillashtirish yo'llari. Ta'lim muassasalar ish faoliyatini rejalashtirish va uning ahamiyati.....	177

VIII BOB. SINFDAN VA TA'LIM MUASSASALARDAN TASHQARI TARBIYAVIY ISHLARNI TASHKIL QILISH 184

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlar	184
Tarbiyaviy ishlarni tashkil qilishda rahbarning vazifalari.....	188
Ta'lim muassasalarida ma'naviy va ma'rifiy ishlarni tashkil etish tizimi	196

IX BOB. XODIMLAR TANLASH VA ULARNING MAHORATINI OSHIRISH METODLARI..... 210

Ta'lim muassasalarini pedagogik xodimlar bilan ta'minlash va ularning mahoratini oshirish.....	210
Pedagogik kadrlash malakasini oshirish va rivojlantirish	219

Ilovalar	231
Adabiyotlar	268

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Davlat mustaqilligining qo'lga kiritgach, ijtimoiy hayotning barcha jabhalari kabi ta'lim sohasida, xususan ta'lim tizimini boshqarishning me'yorida ham tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Ta'lim tizimi, uni boshqarishning huquqiy, me'yoriy iqtisodiy — ijtimoiy, ma'naviy asoslari yaratilmoqda. Bu esa pedagogik oliy o'quv yurtlari, o'qituvchilari malakasini oshirish institutlari, maktablar zimmasiga yangi vazifalarni qo'yilmoqda.

Har tomonlama rivojlangan, erkin fikrlaydigan ozod fuqarosi tarbiyasi davlatimizning ustuvor vazifalari sirasiga kiritilgan.

Pedagogik tizimini boshqarishning me'yoriy asoslari kursi talabalarini ta'lim tizimi va uni boshqarishning me'yoriy muammolari bilan tanishtirish maqsadini ko'zlaydi.

Fanning asosiy vazifalari, talabalarni ta'lim tizimini boshqarishning me'yoriy tamoyillari, shakllari, maqsadlari va vazifalari bilan tanishtirishdan iborat. Fanni o'qish davomida talabalar «Ta'lim to'g'risida»gi Qonun, hamda «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da ilgari surilgan yosh avlod tarbiyasiga qo'yilgan talablar bilan ham tanishtiradi.

Shu bo'yicha talabalar bilimlari va ko'nikmalariga qo'yiladigan talablar quyidagicha bo'lib, ular o'qish jarayonida pedagogika fanlari tizimini o'zlashtirish bilan birga pedagogik tizimini boshqarishning me'yoriy asoslarini mukammal o'rganib boradilar.

Mazkur kurs bo'lg'usi o'qituvchilarni ixtisosligi bo'yicha bilimlarni egallash davomida ularning kasbiy malakasini, bilim, ko'nikma va salohiyatini oshirib boradi. Shuningdek, talabalar «Pedagogik tizimini boshqarishning me'yoriy asoslari» fanidan egallagan nazariy bilimlarni amaliyotida tadbqiq etish ko'nikmasi va malakasiga ega bo'ladilar.

Talabalar o'qish natijasida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarni egallashi zarur sanaladi:

— ta'lim tizimi va uni boshqarishning me'yoriga qo'yilayotgan zamonaviy talablar;

— yosh avlodni milliy istiqlol mafkurasi ruhida tarbiyalash, milliy ta'lim — tarbiya an'analari asosida darsliklar, o'quv metodik qo'llanmalarni yaratish talablari;

- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlari asosida shakllangan ta'lim tizimini boshqarishning me'yoriy tamoyillari;
- boshqaruvchning hozirgi davrdagi maqsad va vazifalari;
- boshqaruvni tashkil etish va rejalashtirish va hokazolar.

Mazkur fanni o'qitish samaradorligini ta'minlash maqsadida turli mavzularga oid tarqatma materiallaridan foydalanish tavsiya etiladi.

Bugungi kunda o'quv muassasalar rahbarlari boshqaruv funksiyalarining integrativ sifatlarini tavsiyalovchi xususiyatlar: boshqaruvni ichki va tashqi o'zgarishlariga moslashtirish; boshqaruv tamoyillarini o'zlashtirish va qo'llash; rahbarlik uslublaridan samarali foydalanish; boshqaruv faoliyatini rivojlantirish va takomillashtirishga yo'naltirish asosida me'yoriy hujjatlar belgilashni ko'rsatadi.

O'quv muassasalar rahbarlari ya'ni ta'lim jarayonini boshqaruvchilari uchun tayyorlangan ushbu qo'llanmada ta'lim muassasalarida ta'lim tarbiya jarayonini tashkil etish va uni boshqarishning me'yoriy yo'nalishidagi asosiy tushunchalar va ularning mazmun mohiyati, shuningdek ta'lim tarbiya jarayonini boshqarishning nazariy jihatlar va uning muassasalarni boshqarishning me'yorida qo'llanish uslublari keltirilgan bo'lib, zamonaviy maktab rahbarlari ta'lim muassasasi sharoitining turli jarayonlarida nafaqat boshqarishning me'yoriy sohasi yo'nalishida, balki amaliyotda tadbir etib olishi ta'lim muassasalari xodimlarining faoliyatini muvofiqlashtirishda va ularni boshqarishning me'yorida to'g'ri va izchil qarorlarini qabul qila olishi zaruriyati ham inobatga olingan.

Muallif O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika institutining ilmiy kengashi, pedagogika – psixologiya fakulteti rahbariyati va xodimlariga hamda maktab rahbarlari va rahbar o'rinbosarlariga qo'llanmani tayyor bo'lishi uchun berilgan maslahat, taklif va amaliy yordamlari uchun samimiy minnatdorchilik bildiradi.

I BOB. PEDAGOGIK TIZIMNI BOSHQARISHNING ME'YORIY ASOSLARI FANINING MAZMUNI, MAQSADI, VAZIFASI VA METODLARI

Pedagogik tizimni boshqarishning me'yoriy asoslari fanining mazmun– mohiyati va ahamiyati.

Pedagogik tizimni boshqarishning me'yoriy asoslari fanining maqsad va vazifalari.

Fanning mazmun– mohiyati Xalq ta'lim bo'limi ish faoliyati va ahamiyati. pedagogika fanining tarkibiy qismi sifatida maktabshunoslik ta'lim sistemasini tashkil qilish, boshqarishning me'yoriy asosi va ta'lim muassasalarni boshqarishning hujjatlashtirish, undagi o'quv jarayoniga rahbarlik qilishning shakllari va metodlarini, muassasadagi mas'ul shaxslarning faoliyatini tadqiq qiladi hamda rahbarlik qilish tizimini bayon qiladi.

O'zbekiston mustaqillikni qo'lga kiritishi, shuningdek iqtisodiyotda boshqaruv tizimi va ijtimoiy rivojlanishda keng miqyosli islohotlar o'tkazilishi natijasida respublikada, eng avvalo, ta'lim sohasida zarur shart-sharoitlarni yaratishni ko'zda tutadi. Respublikada tarkib topgan xalq ta'limining yangi tizimi yangicha yondashuvni taqozo etmoqda. Bu esa boshqa mamlakatlar tajribasini o'rganishni Respublika ehtiyoji va uni rivojlantirish istiqbollarini hisobga olishni talab qiladi.

Xalq ta'limi tizimi va umumiy ta'lim maktabini boshqarishning ijtimoiy boshqaruvining ajralmas qismi bo'lib, unga rahbarlik qilish va uni boshqarishning me'yorini takomillashtirish hozirgi davrning dolzarb muammosi bo'lib hisoblanadi. Shunga ko'ra bu masala xalq ta'limi bo'limlarining, ta'lim — tarbiya masalalari rahbarlarining hamda pedagogika fani sohasida xizmat qilayotgan barcha olimlar va ilmiy xodimlarning doimiy diqqat e'tiboridagi bosh masalasi bo'lib qoldi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, haqiqatdan ham iqtisodiyotimiz, madaniyat, ijtimoiy va ma'naviy hayotimiz mustaqillikni hozirgi sharoitida umumiy ta'limga ega bo'lgan insonni tarbiyalab yetishtirish darajasi va sifatiga yanada yuksakroq talablar qo'yilmoqda.

Har bir mamlakat xalq ta'limi tizimining taraqqiyoti shu mamlakatda ishlab chiqarish munosabatlarining rivojiga va jamiyat taraqqiyotiga ta'sir etadigan ijtimoiy, iqtisodiy masalalarga va milliy xususiyatlarga bog'liq bo'ladi.

Mamlakatimiz istiqloлга erishgandan keyin xalq maorifini rivojlantirish masalalariga, yyetuk mutaxassis kadrlar tayyorlashga katta e'tibor berilmoqda.

Mazkur fikrga asoslanib aytishimiz zarurki, zamonaviy ijtimoiy – iqtisodiy sharoit ta'lim muassasalari boshqaruvi tizimini ham qayta ko'rib chiqish va uning zamonaviylashtirishni talab qiladi.

Chunki hozirgi kunda oliy ta'lim tizimida, umumiy o'rta ta'lim muassasalarida yaratilayotgan sharoitlar, zamonaviy o'zgarishlar barcha imkoniyatlardan foydalana oladigan, o'ziga va o'z ishiga nisbatan talabchan, maktab, oila va mahalla hamkorligini yo'lga qo'ya oladigan, o'z ishining ustasi bo'lgan, o'z sohasining sirlarini har tomonlama chuqur biladigan, o'zini o'zi rivojlantiruvchi hamda o'z qobiliyati va imkoniyatlarini to'la ishga sola biladigan mutaxassislar va rahbarlarning faoliyat ko'rsatishini talab qiladi.

Diyorimizda ta'lim tizimining modernizatsiya qilishi, uning tarkibiy jihatdan qayta qurish, ta'lim, fan, texnika va texnologiyaning iqtisodiyot va madaniyatning jahon miqyosidagi zamonaviy yutuqlarini hisobga olgan holda ta'lim dasturlarini o'zgartirib yangilab borishni ko'zda tutadi. Ilg'or texnologiyalarning keng o'zlashtirishi, iqtisodiyotdagi ijobiy o'zgarishlar, chet el investitsiyalari qo'llamlarining kengayishi, tadbirkorlik, bozor iqtisodiyotining rivojlanishi, shuningdek uzliksiz ta'limning fan va ishlab chiqarish bilan integratsiyalashuvi, yoshlarning qobiliyatlari va imkoniyatlariga muvofiq ravishda ta'limga tabaqalashtirilgan yondoshuvining joriy etilishi hamda ta'lim berishning ilg'or pedagogik texnologiyalari, zamonaviy o'quv – uslubiy majmualarning yaratilishi, o'quv tarbiya jarayonining didaktik jihatdan masofaviy ta'minlanishi ta'limni boshqarishning me'yoriy tizimini takomillashtirishga asos bo'la oladi.

Uzluksiz ta'limning poydevori hisoblangan umumiy o'rta ta'limni rivojlanish, jamiyat va shaxs ehtiyojlarini to'la qonli qondirish hamda ta'lim jarayoni ishtirokchilariga zaruriy va yetarli sharoitlarni yaratish maqsadida "2004-2009 yillarda maktab ta'limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturi to'g'risida"gi farmon, O'zbekiston

Respublikasi Prezidentining 2017 yil 30 sentyabrdagi PQ-3305-son «O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida»gi qarori hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda PQ-2707-son «2017 — 2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qaroriga muvofiq qabul qilingan qator hukumat qarorlari, me'yoriy asoslari umumiy ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan rivojlanish va o'zgarishlarga asos bo'lish bilan birgalikda mazkur sohaning rahbar va pedagogik xodimlariga o'ziga xos talablarni belgilab berdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisida 2019 yil "Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanish yili"da ijtimoiy sohani yanada rivojlantirish haqidagi MUROJAATNOMASIDA -maktabgacha va boshlang'ich ta'lim muassasalarini tubdan isloh qilish, jamiyatda sog'lom turmush tarzini qaror toptirish, jismoniy tarbiya va sportni yanada ommalashtirish vazifalarni ta'kidladi;

- ilm-fan, zamonaviy va uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish zarur deb quyidagi vazifalarni qayd qilindi;

- bolalarni maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish darajasini bugungi 34 foizdan 2019 yilda 44 foizga yetkazish;

- umumiy o'rta ta'lim tizimini bugungi kun talablari asosida tashkil etish;

- farzandlarimiz har tomonlama kamol topishi uchun barcha sharoitlarni yaratish;

- xususiy maktablar tashkil etish, davlat-xususiy sheriklik imkoniyatlaridan keng foydalanish;

- oliy ta'lim tizimida tahsil olish uchun keng imkoniyat yaratishga qaratilgan ishlarni yanada kuchaytirish;

- O'zbekistonda oliy va o'rta maxsus ta'lim maskanlari bitiruvchilarini oliy ta'lim bilan qamrab olish.

- bitiruvchilarni oliy ta'lim bilan qamrab olish darajasini 20 foizga yetkazish va kelgusi yillarda oshirib borish;

- oliy o'quv yurtlari nufuzini oshirish;

- nodavlat ta'lim maskanlari sonini ko'paytirib, sohaga yuqori malakali kadrlarni jalb etish va raqobatni kuchaytirish;

- yoshlarga bir vaqtning o'zida bir nechta oliy o'quv yurtiga hujjat

Har bir mamlakat xalq ta'limi tizimining taraqqiyoti shu mamlakatda ishlab chiqarish munosabatlarining rivojiga va jamiyat taraqqiyotiga ta'sir etadigan ijtimoiy, iqtisodiy masalalarga va milliy xususiyatlarga bog'liq bo'ladi.

Mamlakatimiz istiqloлга erishgandan keyin xalq maorifini rivojlantirish masalalariga, yyetuk mutaxassis kadrlar tayyorlashga katta e'tibor berilmoqda.

Mazkur fikrga asoslanib aytishimiz zarurki, zamonaviy ijtimoiy – iqtisodiy sharoit ta'lim muassasalari boshqaruvi tizimini ham qayta ko'rib chiqish va uning zamonaviylashtirishni talab qiladi.

Chunki xozirgi kunda oliy ta'lim tizimida, umumiy o'rta ta'lim muassasalarida yaratilayotgan sharoitlar, zamonaviy o'zgarishlar barcha imkoniyatlardan foydalana oladigan, o'ziga va o'z ishiga nisbatan talabchan, maktab, oila va mahalla hamkorligini yo'lga qo'ya oladigan, o'z ishining ustasi bo'lgan, o'z sohasining sirlarini har tomonlama chuqur biladigan, o'zini o'zi rivojlantiruvchi hamda o'z qobiliyati va imkoniyatlarini to'la ishga sola biladigan mutaxassislar va rahbarlarning faoliyat ko'rsatishini talab qiladi.

Diyorimizda ta'lim tizimining modernizatsiya qilishi, uning tarkibiy jihatdan qayta qurish, ta'lim, fan, texnika va texnologiyaning iqtisodiyot va madaniyatning jahon miqyosidagi zamonaviy yutuqlarini hisobga olgan holda ta'lim dasturlarini o'zgartirib yangilab borishni ko'zda tutadi. Ilg'or texnologiyalarning keng o'zlashtirishi, iqtisodiyotdagi ijobiy o'zgarishlar, chet el investitsiyalari qo'llamlarining kengayishi, tadbirkorlik, bozor iqtisodiyotining rivojlanishi, shuningdek uzliksiz ta'limning fan va ishlab chiqarish bilan integratsiyalashuvi, yoshlarning qobiliyatlari va imkoniyatlariga muvofiq ravishda ta'limga tabaqalashtirilgan yondoshuvining joriy etilishi hamda ta'lim berishning ilg'or pedagogik texnologiyalari, zamonaviy o'quv – uslubiy majmualarning yaratilishi, o'quv tarbiya jarayonining didaktik jihatdan masofaviy ta'minlanishi ta'limni boshqarishning me'yoriy tizimini takomillashtirishiga asos bo'la oladi.

Uzluksiz ta'limning poydevori hisoblangan umumiy o'rta ta'limni rivojlanish, jamiyat va shaxs ehtiyojlarini to'la qonli qondirish hamda ta'lim jarayoni ishtirokchilariga zaruriy va yetarli sharoitlarni yaratish maqsadida “2004-2009 yillarda maktab ta'limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturi to'g'risida”gi farmon, O'zbekiston

Respublikasi Prezidentining 2017 yil 30 sentyabrdagi PQ-3305-son «O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida»gi qarori hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrdagi PQ-2707-son «2017 — 2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qaroriga muvofiq qabul qilingan qator hukumat qarorlari, me'yoriy asoslari umumiy ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan rivojlanish va o'zgarishlarga asos bo'lish bilan birgalikda mazkur sohaning rahbar va pedagogik xodimlariga o'ziga xos talablarni belgilab berdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisida 2019 yil “Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanish yili”da ijtimoiy sohani yanada rivojlantirish haqidagi MUROJAATNOMASIDA -maktabgacha va boshlang'ich ta'lim muassasalarini tubdan isloh qilish, jamiyatda sog'lom turmush tarzini qaror toptirish, jismoniy tarbiya va sportni yanada ommalashtirish vazifalarni ta'kidladi;

- ilm-fan, zamonaviy va uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish zarur deb quyidagi vazifalarni qayd qilindi;

- bolalarni maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish darajasini bugungi 34 foizdan 2019 yilda 44 foizga yetkazish;

- umumiy o'rta ta'lim tizimini bugungi kun talablari asosida tashkil etish;

- farzandlarimiz har tomonlama kamol topishi uchun barcha sharoitlarni yaratish;

- xususiy maktablar tashkil etish, davlat-xususiy sheriklik imkoniyatlaridan keng foydalanish;

- oliy ta'lim tizimida tahsil olish uchun keng imkoniyat yaratishga qaratilgan ishlarni yanada kuchaytirish;

- O'zbekistonda oliy va o'rta maxsus ta'lim maskanlari bitiruvchilarini oliy ta'lim bilan qamrab olish.

- bitiruvchilarni oliy ta'lim bilan qamrab olish darajasini 20 foizga yetkazish va kelgusi yillarda oshirib borish;

- oliy o'quv yurtlari nufuzini oshirish;

- nodavlat ta'lim maskanlari sonini ko'paytirib, sohaga yuqori malakali kadrlarni jalb etish va raqobatni kuchaytirish;

- yoshlarga bir vaqtning o'zida bir nechta oliy o'quv yurtiga hujjat

topshirish imkoniyatini berish;

- oliy ta'lim muassasalariga real imkoniyatlardan kelib chiqqan holda, qabul kvotalarini mustaqil belgilash tizimini joriy etish;

- bakalavriat yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarga xorijda o'qishni davom ettirish imkoniyatlarini yanada kengaytirish.

- OTMlarda ilmiy salohiyatni yanada oshirish, ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash ko'lamini kengaytirish zarur.

- Yoshlarning bilim va ma'lumot olishining asosiy manbai Internet ekanini nazarda tutish zarur.

- «Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholash tizimi to'g'risida»gi vazifalarga e'tibor qaratilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 iyundagi PQ-3775-son «Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi qaroriga muvofiq oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholash tizimini belgilaydi.

1. Mazkur Nizom 2018-2019 o'quv yilida, shuningdek keyingi o'quv yillarida oliy ta'lim muassasalariga o'qishga qabul qilingan talabalarining bilimini nazorat qilish hamda baholashda qo'llaniladi.

2. Mazkur Nizom talablari qonun hujjatlariga muvofiq o'quv jarayoni modul tizimiga asoslangan oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholashda qo'llanilmaydi.

3. Talabalar oliy ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilari tomonidan Birinchi mashg'ulotda mazkur Nizom talablari bilan tanishtirilishi shart.

4. Talabalar bilimini baholashda malakaviy amaliyot, kurs ishi, fan (fanlararo) davlat attestatsiyasi, bitiruv malakaviy ishi, shuningdek magistratura bosqichida ilmiy-tadqiqot va ilmiy-pedagogik ishlar hamda magistrlik dissertatsiyasi bo'yicha mazkur Nizomda belgilangan baholash mezonlari qo'llaniladi.

Bu talablar Oliy ta'lim tizim bakalavriat talabalarini yuqori bilim, ko'nikma va malakaga ega bo'lishlari uchun ko'proq mustaqil ishlash va fikrlash faoliyat bilan shug'ullanishlarini talab qiladi.

Oliy ta'lim muassasasida nazorat turlarini o'tkazilishi tegishli oliy ta'lim muassasasining ta'lim sifatini nazorat qilish bo'limi tomonidan doimiy ravishda o'rganib boriladi. Bunda nazorat turlarini

o'tkazilish tartibi buzilganligi aniqlangan hollarda, o'tkazilgan nazorat turlarining natijalari bekor qilinishi hamda tegishli nazorat turi qaytadan o'tkazilishi mumkin.

Ta'lim muassasalarini akkreditatsiyalash-ta'lim muassasasini baholash va tan olish bo'yicha tadbirlar tizimi, shuningdek, ular tavsiya qilgan tayyorlov dasturlarini mazmuni, to'laqlonligicha, o'qitish darajasi va sifatini tan olish.

Davlat talablarida quyidagi asosiy tushunchalardan foydalanish ko'rsatib o'tilgan:

- maktabgacha ta'lim — maktabgacha yoshdagi bolalar qiziqishi, iqtidori, individual ruhiy va jismoniy xususiyatlari, madaniy ehtiyojlarini inobatga olgan holda hamda bolada ma'naviy me'yorlarni shakllanishi, hayotiy va ijtimoiy tajriba egallanishini ko'zda tutgan har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan yaxlit jarayon;

- rivojlanish — inson tanasi tuzilishi, ruhiyati va xulqida biologik jarayonlar hamda atrof muhit ta'sirida ro'y beradigan o'zgarishlar;

- rivojlanish sohasi — bola rivojlanishidagi aniq bir yo'nalishlar;

- kichik soha — sohaning kichik guruhlar. Asosiy sohalarning kichik sohasi rivojlanishning ma'lum bir tomonlarini o'z ichiga qamrab oladi va ularning aniq bir yo'nalishini ko'rsatib beradi;

- kutilayotgan natija — bolalarda kutilayotgan bilim, ko'nikma va malakalar ko'rsatkichi;

- bola kompetensiyasi — ma'lum bir yosh davriga xos bo'lgan vazifalarni maqsadli bajarish uchun yetarli bo'lgan bolaning bilimi, ko'nikmasi va malakalari hamda qadriyatlar;

- integratsiya — bola ta'limi va rivojlanishidagi mazmun tarkibiy qismlari o'rtasidagi bog'liqlik;

- inklyuziv ta'lim — bolalarning alohida ta'lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarini inobatga olgan holda ta'lim va tarbiya olinishini teng ta'minlovchi jarayon;

- «Men» konsepsiyasi — bolani o'zi haqidagi anglangan tasavvurlari tizimi, uning refleksiv faoliyatini bir qismi;

- refleksiv faoliyat — bolada o'z tushunchalari va xatti-harakatlarini anglash va mustaqil tahlil qilishi asosida xulosalar aks etilgan.

Tub o'zgarishlar davri hayotimizga yanada chuqur kirib kelmoqda. «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi»da ta'lim-tarbiya jarayonini ilg'or pedagogik texnologiyalar bilan ta'minlash asosiy

vazifalardan biri sifatida ko'rsatilgan. Bu vazifani amalga oshirishda zamonaviy axborot texnologiyalari muhim ahamiyat kasb etadi.

Davlat boshqaruvidagi ta'lim jarayonini texnologiyalashtirish va kompyuterlashtirish g'oyasi «yangi pedagogik texnologiya» konsepsiyasida o'z aksini topgan. Yangi pedagogik texnologiyaning mazmuni quyidagilardan iborat:

- O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi murakkab tashkiliy tizim ekanligi va shu sababli tizimli tahlil ob'ekti bo'lishi zarurligini anglash;

- tizimli yondashuv zarurati bilan bog'liq bo'lgan muammolarni bartaraf qilish asosida ta'lim jarayonini jiddiy loyihalashtirish;

- O'qitishni ishlab chiqilgan loyiha asosida amalga oshirish.

Butun ta'lim muassasalarining hayotini samarali, oqilona tashkil qilish, ta'lim muassasalarining har bir rahbari va o'qituvchilari tomonidan o'z burchlarining sifatli bajarilishi; o'quv tarbiya ishlarining muvaffaqiyati kelajakda qilinadigan ishlarning aniq – ravshanligiga, hal qilinayotgan masalalarining aniqligiga, vazifalarning to'g'ri taqsimlanishiga va ishni mohirlik bilan bir-biriga muvofiqlashtirib olib borilishiga bog'liq. Bunga faqat ko'p qirrali ta'lim muassasalari hayotining har bir uchastkasida qilinadigan ishlarning puxta o'ylab tuzilgan reja bo'lsagina erishish mumkin.

Xalq ta'limi muassasasi ichki tuzilishga ega bo'lgan mexanizm bo'lib, uning har bir bo'g'ini faqat tartibli va samarali ishlaganida hamda o'quv – tarbiya jarayoni samarali boshqarilganida muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatishi mumkin.

Xalq maorifini boshqarishning asoslari tahlil qilinar ekan, ta'lim muassasalarining barcha jamoat, davlat va nodavlat tashkilotlarning rahbar himoyasi bo'lgan hukumatimizning rolini his etishimiz zarur. Xalq maorifining barcha sohalarini va o'qituvchilar armiyasini boshqarishning me'yoriy ishlari kengashlar orqali amalga oshiriladi.

Mustaqillik jamiyatimizning eng muhim aqidasi bu demokratik tamoyilidir. Bu tamoyil sotsializmdan mustaqillikka o'tish davrida katta ahamiyatga ega bo'lgan. Ta'lim muassasalarida rahbarlik qilishda yakka boshchilik tamoyiliga tayanish zarurligini bir necha marta ta'kidlab o'tgan. Muassasalarimizni boshqarishning me'yoriydagi yakka boshchilik tamoyili masalalarni muhokama qilish va ularni tayyorlashda jamoa bo'lib ishlash tamoyili bilan birga qo'yib

olib boriladi.

Buyuk mutafakkir, pedagog A.S.Makarenko aytganidek: «Jamoada ahil- ittifoqlik tashkil qilingan bo'lsa, bu jamoada har qanday qiyinchilikni bartaraf qilishi oson bo'ladi»¹.

Tashkiliy rahbarlikning juda ham muhim masala ekanligini barcha qonun va direktiva (dastur) larda ta'kidlab o'tilgan.

Ta'lim muassasalari pedagogikaning bir qismi bo'lib, xalq maorif tizimini boshqarishning me'yoriy vazifalarini, uning mazmun va metodlarini belgilab metodologik nuqtai nazardan asoslanib beradi, rahbarlik qilish tartibini aniqlab beradi.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarining metodologik asosi,

Birinchidan — milliy tarbiyaning maqsad va vazifalari to'g'risidagi ta'limotga;

Ikkinchidan — O'zbekiston xalq maorif tizimini boshqarishning me'yoriy haqidagi milliy istiqlool va g'oya ta'limotiga asoslanish masalalaridir.

Xalq maorifi sistemasidagi muassasalarni boshqarishning me'yoriy va unga rahbarlik qilish mustaqillik davlati siyosatining to'g'ridan – to'g'ri va bevosita ifodasidir.

Mustaqillik jamiyatimizda boshqaruvchilar oldiga hukumat tomonidan qo'yilgan vazifalar quyidagicha: «O'qituvchilar jamoasi bu jamiyatimizning armiyasi bo'lib, birinchi navbatda xalq maorifining asosiy armiyasi bo'lmog'i lozim. Boshqaruvchilarning vazifalari — o'qituvchilik faoliyatini jamiyatni demokratik asosda tashkil etish vazifasi bilan bog'lashdan iboratdir».

Prezidentimiz aytganidek: «O'z-o'zini el ishiga bag'ishlagan inson tarbiyasiga jon tikkan oliyjanob o'qituvchilarni, mo'tabar muallimlarni bundan buyon ham boshimizga ko'taramiz».

Orzu qushi u daraxtdan bu daraxtga sakrayotgan o'smir e'tirofi ham to'g'ri — muallimning ishi og'ir, u fidoiy inson. Bu masalalarni joy-joyiga qo'yib ish faoliyatni yuritish boshqaruvchidan katta mas'uliyat talab etadi.

O'quv — tarbiya ishini yaxshi yo'lga qo'yish uchun quyidagi sharoitlar muhayyo bo'lishi kerak:

¹ A.C.Макаренко. «Педагогическое поэма». Москва. 1978 г. С. 286

- o'quv xonalarni yaxshi jihozlash;
- texnika vositalari bilan ta'minlash;
- o'quv metodik adabiyotlar bilan ta'minlash;
- didaktik materiallar bilan ta'minlash;
- qulay va sof psixologik iqlim taminlash;
- o'qituvchi kollektivini ahil — inoq tashkil qilish.

Ta'lim muassasasi rahbarlari o'quv — tarbiya ishlarini boshqarishning me'yoriy asosi va rahbarlik qilish hamda nazoratni amalga oshirish bobida o'quvchilarning o'z — o'zini boshqarishning me'yoriy bo'g'inlari, o'quvchilar komitetini yaxshi tashkil qilish yaxshi natijalar beradi. Ta'lim muassasasida agar o'quvchilar komitetini yaxshi yo'lga qo'ysak, ta'lim muassasasida har qancha ishlarni tashkil qilish oson bo'ladi.

Tarbiyaning maqsadi — uning ko'zlangan natijasidir.

Ta'lim muassasasiga ta'lim — tarbiya jarayoniga rahbarlik qilish masalasi maktab va o'quv muassasasi ichki boshqaruv tizimida muhim o'rinni egallaydi. Uning maqsadi ta'lim — tarbiya ishlari — hozirgi davr talablari asosida tashkil qilish va bu boradagi ilg'or pedagogik tajribalarga asoslanish, samarali yo'llar bilan uni yanada takomillashtirishdir.

Ta'lim — tarbiya ishlariga rahbarlik qilish asosi bu birinchi navbatda ta'lim muassasasida sof psixologik iqlimni vujudga keltirish, o'qituvchilar jamoasining bir yoqadan bosh chiqarib, o'quv — tarbiya ishlarini hozirgi zamon talablariga javob beradigan holda tashkil qilishdan iboratdir. Shuni alohida qayd qilish kerakki, Respublikamizda yuz berayotgan o'zgarishlar va fan — texnika taraqqiyoti, ta'lim muassasasining ta'lim — tarbiya ishini qayta ko'rishning asosiy yo'nalishlari maorifning yuqori bo'g'inlari tomonidan belgilab berilgan.

Binobarin, ta'lim jarayonining takomillashuvi ta'lim — tarbiya nazariyasidagi barcha masalalarni: ta'lim muassasasidagi ta'limning mazmuni (o'quv reja, o'quv dasturi, darsliklar), ta'lim prinsiplari, o'qitishning shakli, uslubi va vositalari, ta'limni tashkil qilish shakllarini qayta ko'rib chiqishni talab etadi.

Muassasa rahbarlari agar ta'lim — tarbiya ishlariga rahbarlik qilishda o'quv qo'llanmalari, ilmiy, nazariy, metodik va umum-pedagogik adabiyotlardan foydalansa, bu ishda yaxshi natijaga

erishishi mumkin.

Ta'lim ishini qayta ko'rish sharofati bilan ta'limning o'quv rejalariga yangi fikrlar kiritildi.

Loyihalashtirish — ta'limning mazmuniy qismini ishlab chiqishdan iborat bo'lib, ta'limning umumiy va konkret maqsadlari, o'qitiladigan fanlar majmuasini aniqlash, har bir fanning mazmuni, soatlar hajmi va boshqalarni taxmin qiladi.

Yangi pedagogik texnologiya ta'limni amalga oshirish qismida o'qituvchi ishining uslub va shakllarini chegaralamaydi, biroq davlat ta'limi standartlari orqali o'qituvchining ta'lim jarayonini tashxis qilishga va umuman o'qitish jarayonini boshqarishning me'yoriy samaradorligini oshirishga qaratilgan faoliyatini jadallashtiradi. Shunday qilib, ta'limning mazmuniy qismida ma'lum ma'noda reglamentatsiya mavjud bo'lsada, protsessual qismni joriy etishda bir muncha erkinligi borligida yangi pedagogik texnologiyaning o'ziga xosligi namoyon bo'ladi. Hozirgi kunda ta'lim muassasalarida boshqaruv (**axborot texnologivalari**) quyidagilardan iborat:

- o'quv jarayoni joriy holatini kuzatish, muammolarini tahlil qilish, rejalashtirish va nazorat qilish;
- o'quv — uslubiy va me'yoriy hujjatlar bilan ta'minlashi hamda ularga bo'lgan zaruratni aniqlash;
- o'qituvchi, talaba va boshqa xodimlar kontingentini kuzatish;
- o'quv — uslubiy va ilmiy — texnik adabiyotlar bilan ta'minlashini avtomatlashtirish;
- ilmiy — tadqiqot ishlarini kuzatish va natijalarini tahlil qilish;
- ishlab chiqarish va moliyaviy — iqtisodiy faoliyatini tahlil qilish, rejalashtirish, boshqarishning me'yoriy va nazorat qilish masalalari bo'yicha boshqaruv tavsiyalarini ishlab chiqadi. Bu tizimlarning yana bir muhim vazifasi — har bir boshqaruv yo'nalishi bo'yicha tegishli ma'lumotlar bazasini yaratishdan iboratdir.

Yangi iqtisodiy siyosatga o'tish sharoitida ta'lim-tarbiyadan ko'zlangan maqsadga erishish vazifasi asosan maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasasi xodimlariga yuklanadi.

Bu o'z navbatida ishini maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar boshqaradigan rahbarning faoliyati bilan bog'liqdir. Qaysi maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarda ichki va tashqi nazorat ishlari yaxshi yo'lga qo'yilgan bo'lsa, o'sha maktab va

o'rta maxsus ta'lim muassasalaridagi ta'lim- tarbiya ishlari ham yaxshi bo'ladi.

Pedagogik tizim har qanday jamiyatga, hayotning barcha sohalariga xos bo'lgan narsadir. Hozirgi sharoitdagi boshqarishning me'yoriy ijtimoiy va xususiy mulkka asoslangan. Pedagogik tizim oldiga qo'yilgan asosiy maqsad shaxsning moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini tobora to'la qondirish va rivojlantirishdan iborat.

Jamiyatni ishchilar, dehqonlar va ziyolilar boshqaradilar. Boshqarishning me'yoriy ularning manfaatlarini ko'zlagan holda amalga oshiriladi.

Jamiyatimizning rivojlanishi a'zolarining ongi, ma'naviy madaniyati qanchalik yuqori bo'lsa, shunchalik muvaffaqiyatli amalga oshiriladi.

Jamiyatni ma'naviy hayotini boshqarishning asosiy maqsadi — ilm- ma'rifatli, madaniyatli, har tomonlama kamol topgan shaxs, yuksak darajadagi pok va axloqli kishilarni tarbiyalashdan iborat. Biroq, uyushqoqlik tartib, mehnat taqsimoti bo'lmasa, mehnat jamoasi bo'lishi mumkin emas. Tabiiyki, boshqaruvsiz, muayyan tartibni o'rnatmasdan turib, mehnat faoliyatini keng miqyoslarda amalga oshirib bo'lmaydi.

Idora qiluvchi kishilarni bir-biriga muvofiqlashtirish uchun organizm harakatidan kelib chiqadigan umumiy vazifalarni bajarilishi lozim.

Masalan: yakka skripkachi skripka chalganda o'zini idora qila oladi. Lekin orkestr esa dirijyorga muhtojdir. Demak, boshqaruvning muhim sharti boshqaruvchi rahbarning ishidir.

Maktab va ta'lim muassasalarni ichki nazoratining bir qancha yo'l-yo'riqlari mavjuddir. Ularning asoschisi maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar direktori va ilmiy bo'lim mudirlarining darslarga kirib, mashg'ulotlarning har xil turlarini tahlil qilishdan iborat.

Rahbarlik qilishda uchraydigan har qanday masalani to'g'ri hal qilmoq uchun boshqarishning me'yoriy asoslari, pedagogika fanini metodologiyasini va yangi pedagogik texnologiya asoslarini yaxshi bilib olish zarur. Ya'ni ta'lim muassasa sohasida yuz bergan har qanday muammolarni yaxshi anglay olish zarur: busiz rahbarlik qilishda uchraydigan masalalarni to'g'ri yechish yo'lini topib bo'lmaydi.

Muassasalar haqidagi qonunlar, direktivlar va qarorlar mustaqillik sistemasini ifodalaydi, bu sistema ta'lim muassasalarini boshqarishning me'yoriy asosidir.

Ta'lim muassasalari boshqarishning me'yoriy asoslar va unga rahbarlik qilishning eng muhim qoidalarini belgilashda «Ta'lim to'g'risida» gi qonun va «Kadrlar tayyorlash milliy dastur» ni qabul qilingan qarorlarining tarixiy rolini alohida ko'rsatib o'tish kerak.

Hukumatimizning demokratik davlatni boshqarishning me'yoriy to'g'risidagi ta'limoti mustaqillik jamiyatimizning ma'muriy huquqining negizidir.

Ta'lim muassasalarini boshqarishning me'yoriy O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida» gi qonunning 28- moddasiga asosan ko'satilgan talab asosida bo'lishi lozim.

Jumladan: ta'lim muassasalarida qonun hujjatlariga muvofiq faoliyat ko'rsatadigan jamoat boshqaruvi organlari tashkil etilishi mumkin. (qo'shimcha materiallardan foydalanish mumkin).

Takrorlash uchun savollar:

1. Pedagogik tizimni boshqarishning me'yoriy asoslari fanining mazmun va mohiyati haqida ma'lumot bering.
2. Pedagogik tizimini boshqarishning me'yoriy asoslari fanining ahamiyati nimada?
3. Pedagogik tizim asoslari va tarkibiy qismlariga nimalar kiradi?
4. Boshqarishning me'yoriy faoliyati haqidagi tushunchalaringiz.

Tayanch so'zlar:

Pedagogik tizim, hujjatlashtirish. boshqarishning me'yoriy asosi, mohiyat, tushuncha, daraja, tarkib, ob'yekt, sub'yekt, shakl, usullar, uslub qo'llanish, abstrakt, birikma va boshqalar.

o'rta maxsus ta'lim muassasalaridagi ta'lim- tarbiya ishlari ham yaxshi bo'ladi.

Pedagogik tizim har qanday jamiyatga, hayotning barcha sohalriga xos bo'lgan narsadir. Hozirgi sharoitdagi boshqarishning me'yoriy ijtimoiy va xususiy mulkka asoslangan. Pedagogik tizim oldiga qo'yilgan asosiy maqsad shaxsning moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini tobora to'la qondirish va rivojlantirishdan iborat.

Jamiyatni ishchilar, dehqonlar va ziyolilar boshqaradilar. Boshqarishning me'yoriy ularning manfaatlarini ko'zlagan holda amalga oshiriladi.

Jamiyatimizning rivojlanishi a'zolarining ongi, ma'naviy madaniyati qanchalik yuqori bo'lsa, shunchalik muvaffaqiyatli amalga oshiriladi.

Jamiyatni ma'naviy hayotini boshqarishning asosiy maqsadi — ilm- ma'rifatli, madaniyatli, har tomonlama kamol topgan shaxs, yuksak darajadagi pok va axloqli kishilarni tarbiyalashdan iborat. Biroq, uyushqoqlik tartib, mehnat taqsimoti bo'lmasa, mehnat jamoasi bo'lishi mumkin emas. Tabiiyki, boshqaruvsiz, muayyan tartibni o'rnatmasdan turib, mehnat faoliyatini keng miqyoslarda amalga oshirib bo'lmaydi.

Idora qiluvchi kishilarni bir-biriga muvofiqlashtirish uchun organizm harakatidan kelib chiqadigan umumiy vazifalarni bajarilishi lozim.

Masalan: yakka skripkachi skripka chalganda o'zini idora qila oladi. Lekin orkestr esa dirijyorga muhtojdir. Demak, boshqaruvning muhim sharti boshqaruvchi rahbarning ishidir.

Maktab va ta'lim muassasalarni ichki nazoratining bir qancha yo'l-yo'riqlari mavjuddir. Ularning asoschisi maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar direktori va ilmiy bo'lim mudirlarining darslarga kirib, mashg'ulotlarning har xil turlarini tahlil qilishdan iborat.

Rahbarlik qilishda uchraydigan har qanday masalani to'g'ri hal qilmoq uchun boshqarishning me'yoriy asoslari, pedagogika fanini metodologiyasini va yangi pedagogik texnologiya asoslarini yaxshi bilib olish zarur. Ya'ni ta'lim muassasa sohasida yuz bergan har qanday muammolarni yaxshi anglay olish zarur: busiz rahbarlik qilishda uchraydigan masalalarni to'g'ri yechish yo'lini topib bo'lmaydi.

Muassasalar haqidagi qonunlar, direktivlar va qarorlar mustaqillik sistemasini ifodalaydi, bu sistema ta'lim muassasalarini boshqarishning me'yoriy asosidir.

Ta'lim muassasalari boshqarishning me'yoriy asoslar va unga rahbarlik qilishning eng muhim qoidalarini belgilashda «Ta'lim to'g'risida» gi qonun va «Kadrlar tayyorlash milliy dastur» ni qabul qilingan qarorlarining tarixiy rolini alohida ko'rsatib o'tish kerak.

Hukumatimizning demokratik davlatni boshqarishning me'yoriy to'g'risidagi ta'limoti mustaqillik jamiyatimizning ma'muriy huquqining negizidir.

Ta'lim muassasalarini boshqarishning me'yoriy O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida» gi qonunning 28- moddasiga asosan ko'satilgan talab asosida bo'lishi lozim.

Jumladan: ta'lim muassasalarida qonun hujjatlariga muvofiq faoliyat ko'rsatadigan jamoat boshqaruvi organlari tashkil etilishi mumkin. (qo'shimcha materiallardan foydalanish mumkin).

Takrorlash uchun savollar:

1. Pedagogik tizimni boshqarishning me'yoriy asoslari fanining mazmun va mohiyati haqida ma'lumot bering.
2. Pedagogik tizimini boshqarishning me'yoriy asoslari fanining ahamiyati nimada?
3. Pedagogik tizim asoslari va tarkibiy qismlariga nimalar kiradi?
4. Boshqarishning me'yoriy faoliyati haqidagi tushunchalaringiz.

Tayanch so'zlar:

Pedagogik tizim, hujjatlashtirish. boshqarishning me'yoriy asosi, mohiyat, tushuncha, daraja, tarkib, ob'yekt, sub'yekt, shakl, usullar, uslub qo'llanish, abstrakt, birikma va boshqalar.

Pedagogik tizimni boshqarishning me'yoriy asoslari fanining maqsad, vazifalari va uning metodlari.

Pedagogika fanining maqsad, Maktab o'rta maxsus ta'lim muassasalari vazifalari va uning mazmun mamlakat hayoti bilan mustaqillik qurishdagi amaliy ishlar bilan chambarchas bog'langan bo'lib, mustaqillik davlatning siyosiy, iqtisodiy va madaniy vazifalariga xizmat qiladi.

Bu esa muassasalar zimmasiga madaniyatli, ma'lumotli, har tomonlama yetuk, yuksak sifatlar egasi bo'lgan barkamol avlod yetishtirish vazifasini izlaydi.

O'zbekistonda «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»ning maqsadi ta'lim sohasini tubdan isloh qilish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash, milliy tizimni yaratishdir.

Pedagogik tizimni boshqarishning me'yoriy asoslarini asosiy maqsadi – ta'lim muassasalarida tashkil etiladigan ta'lim tarbiya jarayonini ilmiy asosda tashkil etishda, muassasa oldiga qo'yilgan maqsadlarga erishish va raqobatbardosh bitiruvchilar tayyorlashda ta'lim tarbiya jarayonini ishtirokchilari bo'lgan rahbarlar, mutaxassislar va ijrochilarning munosabatlari va faoliyatlarini muvofiqlashtirish, nazorat qilish hamda samarali me'yoriy hujjatlar bilan ta'minlashdan iborat.

Pedagogik tizimni boshqarishning me'yoriy asoslari fani ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv faoliyati, mas'uliyati va madaniyati, boshqaruv funksiyalari va metodlari, boshqarishning qonun qoidalari va tamoyillari, rahbar va lider fazilatlarini, muassasalarni boshqarishning me'yoriyida axborot va kommunikatsiya, innovatsion faoliyati tarbiyaviy munosabatlar va rahbarlik uslublari, ta'lim muassasalarining tashkiliy tuzilishi, strategik boshqaruv va rejalashtirish, rahbarning ish vaqti va undan foydalanish, personal boshqarishning me'yoriy hamda motivlashtirish nazariyalarini tadqiq etishdir.

Me'yoriy asoslar boshqarishning maqsadi zamonaviy ijtimoiy – iqtisodiy shart sharoitlarda rahbarlik qila oladigan malakali boshqaruvchilarni tayyorlash, ya'ni rahbarlar va xodimlar malakasini oshirish ularni rahbarlik va tashkilotchilik san'ati sirlarini o'rgana

oladigan darajada nazariy va amaliy bilimlar berishdir.

Ushbu maqsadni ro'yobga chiqarish uchun quyidagi vazifalarni hal etish nazarda tutiladi: «Ta'lim to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasining qonuniga muvofiq ta'lim tizimini isloh qilish, davlat va nodavlat ta'lim muassasalari hamda kadrlar tayyorlash sohasida raqobat muhitni shakllantirish negizida ta'lim tizimini yagona o'quv ilmiy ishlari bo'yicha – ishlab chiqarish majmui sifatida izchil rivojlantirishni ta'minlash:

- ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimini jamiyatda amalga oshirilayotgan yangilanish, rivojlangan demokratik huquqiy davlat qurilish jarayonlariga moslash;

- kadrlar tayyorlash tizimi muassasalarini yuqori malakali mutaxassislar bilan ta'minlash, pedagogik faoliyatning nufuzi va ijtimoiy maqomini ko'tarish;

- kadrlar tayyorlash tizimi va mazmunini mamlakatning ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyoti istiqbollaridan, jamiyat ehtiyojlaridan, fan, madaniyat, texnika va texnologiyaning zamonaviy yutuqlaridan kelib chiqqan holda qayta qurish;

- ta'lim oluvchilarni ma'naviy – axloqiy tarbiyalashning va ma'rifiy ishlarning samarali shakllari hamda uslublarni ishlab chiqish va joriy etish;

- ta'lim va kadrlar tayyorlash, ta'lim muassasalarini attestatsiyadan o'tkazish va akkreditatsiya qilish sifatiga baho berishning xolis tizimni joriy qilish;

- yangi ijtimoiy – iqtisodiy sharoitlarda ta'limning talab qilinadigan darajasi va sifatini ustuvorligini ta'minlovchi normativ, moddiy texnika va axborot bazasini yaratish;

- ta'lim, fan, ishlab chiqarishning samarali integratsiyalashuvini ta'minlash, tayyorlangan kadrlarning miqdori va sifatiga nisbatan davlatning talablarini mexanizmlarini ishlab chiqarish;

- uzluksiz ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimiga byudjetdan tashqari mablag'larning real mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish;

- kadrlar tayyorlash sohasida o'zaro manfaatli xalqaro hamkorlikni rivojlantirish.

Pedagogik ta'limning maqsadi kengroq ma'noda olganda, barcha tipdagi maktablar, oliy va o'rta maxsus, kasb – hunar o'quv yurtlari,

maktabgacha tarbiya va maktabdan tashqari tarbiya muassasalarida ishlaydigan o'qituvchilar, pedagogik xodimlarni, ota – onalarni, barcha kasb egalarini pedagogik bilimlar bilan, ya'ni barkamol insonni shakllantirish qonuniyatlari, tarbiya va ta'limning tamoillari mazmuni, shakl va usullari bilan qurollantirishdan iborat.

Pedagogik tizimni vazifalari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. O'qituvchilar va boshqa pedagogik xodimlarni tayyorlash ishini jahonning rivojlangan mamlakatlari darajasida tashkil etish.

2. Ota – onalar, bolalar tarbiyasi bilan shug'ullanadigan jamoat tashkilotlari xodimlari orasida pedagogik bilimlarni yoyish.

3. Amaliy faoliyatda odamlar bilan muloqotda bo'ladigan kasb egalarini tayyorlashda ta'lim – tarbiya jarayonini insonparvarlashtirish, ruhshunoslik, pedagogikaga doir bilimlar berish.

4. Pedagogik xodimlar va xalq xo'jaligining barcha sohalarida mehnat qiladigan mutaxassislarning malakasini oshirish jarayonida ularni pedagogik bilim va malakalar bilan qurollantirish.

Turli yo'nalishda va turli darajada xodimlar tayyorlash va ularning yuqori malakali sifatida voyaga yetkazish pedagogik tizimning bosh vazifasi hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim muassasalarida ishlash uchun tayyorlanayotgan kadrlar: pedagogik faoliyatga qobiliyatli, ijodkor, ishbilarmon; umuminsoniy va milliy – madaniy qadriyatlarni, dunyoviy bilimlarni mukammal egallagan, shuningdek umuminsoniy qadriyat sifatida ilohiy ishlardan ham xabardor, ma'naviy barkamol, fuqarolik burchini anglagan, ixtisosiga doir bilim, ko'nikmalarni, psixologo – pedagogik, metodik bilimlarni egallagan; kasbi va bolalarni yaxshi ko'radigan, talabchan, adolatli, pedagogik odobli bo'lib yetishishlariga ko'maklashadigan kishi bo'lmog'i kerak.

Yuqoridagi vazifalarni bajarish uchun o'qituvchilar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirishni taqozo qiladi.

Buning uchun:

– davlat jamoatchilikning, ota – onalarning kuch – g'ayrati: pedagogika o'quv yurtlari va pedagogika universitetlari uchun ajratilgan mablag'larni ko'paytirish orqali ularning o'quv – moddiy bazasini mustahkamlash; o'qituvchining maoshini jumhuriyatda o'rtacha maoshdan yuqori bo'lishini ta'minlab, ularning ishlash va yashash sharoitlarini yaxshilashga erishib, jamiyatdagi mavqeini

oshirish;

– pedagogika o'quv yurtlariga qabul qilish mexanizmini takomillashtirish, pedagogik faoliyatga qobiliyatli, qiziqishi bor, bilimdon kishilarni o'qishga qabul qilish;

– pedagogik kadrlarni tayyorlash bilan bir qatorda, shartnoma asosida maqsadli tayyorlash tizimiga o'tish;

– bo'lajak o'qituvchilar, pedagogik xodimlarni kichik mutaxassis, bakalavr va magistr darajalarida tayyorlashni yo'lga qo'yish zarur.

Pedagogik tizimni boshqarishning me'oriy tuzilmalari.

Yangi iqtisodiy siyosatga o'tish sharoitida ta'lim – tarbiyadan ko'zlangan maqsadga erishish vazifasi asosan tizimni boshqaradigan rahbarning faoliyati bilan bog'liqdir. Qaysi o'quv muassasalarda ichki va tashqi nazorat ishlari yaxshi yo'lga qo'yilgan bo'lsa, o'sha muassasadagi ta'lim – tarbiya ishlari talabga muvofiq bo'ladi. Maktab ichki boshqaruvi bir qancha uslubiy ishlarga mansub.

Boshqaruvchi endigina ish faoliyatni boshlaydigan xodimlarga hamisha e'tibor bilan qarashni talab qilinadi. Biroq tajribali va malakali pedagoglar ham tekshirishga ehtiyoj sezadilar. Bunday tekshirish o'qituvchilarni rag'batlantiradi hamda direktorga eng yaxshi tajribani o'rganishga imkon beradi.

Direktor va uning o'rinbosari bolalar bilan olib boriladigan o'quv va o'quvdan tashqari ishlarning barcha shakllariga rahbarlik qiladilar va ularni tekshirib turadilar.

Direktor va uning o'rinbosari tadbirlarni g'oyaviy yo'nalishini tashkil etishning ilmiy – metodik darajasi, talabalarning qiziqishlari va ularning faolligi, mashg'ulotning o'quv – tarbiyaviy qiymatiga alohida e'tibor qaratadilar.

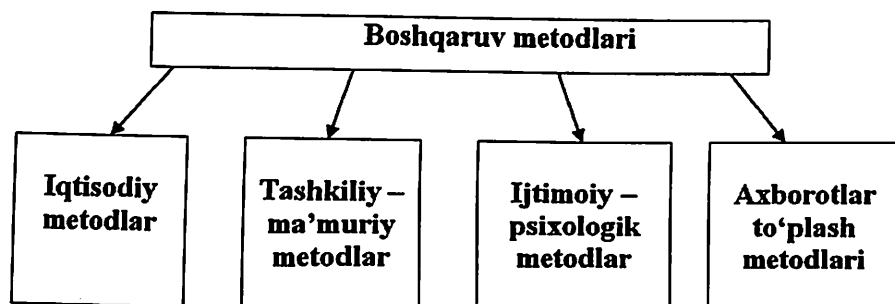
Shu holatlarda boshqaruvchining boshqaruv metodlari muhim ahamiyatga ega bo'ladi, ular boshqaruv jarayonida xodimlar faoliyatini tashkil etish va ularni muvofiqlashtirishda qo'llaniladigan ta'sir etish yo'llari va usullarining yig'indisi hisoblanadi. Boshqaruv metodlari asosini mazkur ta'sir ko'rsatish usullari majmui, ya'ni ta'sir ko'rsatish mexanizmi tashkil etadi.

Lekin shuni e'tiborga olish lozimki, metod bu tamomila obektiv,

rahbarga bog'liq bo'lgan va mustaqil tushunchadir.

Boshqaruv metodlari asosan 4 guruhga bo'linadi:

1. iqtisodiy metodlar
2. tashkiliy – ma'muriy metodlar
3. ijtimoiy – psixologik metodlar
4. axborotlar to'plash metodlari

Iqtisodiy metodlar – bu metodlar o'zaro bog'liq bo'lgan iqtisodiy ko'rsatkichlarning yig'idisini tavsiflab, har bir ishchi va butun muassasa uchun talablar belgilash bilan birgalikda faoliyat ko'rsatishlari uchun sharoitlar yaratadi.

Ta'limning ustuvor vazifalaridan biri, bu ta'lim oluvchi ong shuurida milliy va umuminsoniy qadriyatlar qaror toptirish, unda kelajakda jamiyatda o'z munosib o'rnini topishi uchun amaliy hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish bilan o'quvchi yoshlarning ijtimoiy iqtisodiy munosabatlarga faol kirishishiga zamin hozirlashdir.

Tashkiliy – ma'muriy metodlar – ham iqtisodiy metodlar bajaradigan vazifalarni bajaradi, faqat ularning ta'sir ko'rsatish usullari va shakllari o'zaro farq qiladi. Barcha jamoa a'zolari o'rtasidagi munosabatlarni inobatga olgan holda ularni qiziqishi, manfaatlari, bilimi, qobiliyatlari va shu kabilarga xizmat qiladi.

Ta'lim sohasidagi milliy dasturlar doirasida amalga oshirilayotgan bunyodkorlik ishlari va erishilgan qator ijobiy o'zgarishlarga qaramasdan, ta'lim sifat samaradorligi rivojlanishi dinamikasini yanada jadallashtirish, bunda yaratilgan shart-sharoitlar va imkoniyatlardan samarali foydalanish bugungi kunda eng dolzarb masala hisoblanadi.

Ijtimoiy – psixologik metodlar – muassasa jamoasida sog'lom muhitni yaratishdan iborat. U o'z ichiga ijtimoiy – me'yoriy ishlar, ijtimoiy – siyosiy usullar, tartibga solish yo'llar va ma'naviy rag'batlantirish ishlarini oladi. Ta'lim-tarbiya jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy darajasi va madaniyati, uning siyosiy va mafkuraviy tuzilishi mazmunini belgilaydigan masalalarni hal qiladi. Shuning uchun oiladagi yoki jamoadagi, yoki maktabdagi, ishlab chiqarishdagi maqsadga muvofiq yoki tasodifiy tarbiya o'z mohiyatiga ko'ra ijtimoiy bo'ladi, chunki har qanday tarbiya ijtimoiy munosabatlarning sub'yekti hisoblanadi va kishining ijtimoiy mohiyatini oshirishga yo'naltirilgan bo'ladi.

"Ijtimoiy tarbiya" iborasidan ancha tor ma'noda shaxsga ta'sir ko'rsatishning maxsus tuzilgan ijtimoiy institutlarda amalga oshiriladigan, oiladagi va yaqin atrof ijtimoiy muhitdagi tarbiyadan farqli jarayonni ifodalash uchun foydalaniladi.

Axborotlar to'plash metodi – ta'lim muassasaning faoliyatini takomillashtirish uchun rahbarlarning faoliyatini ilmiy asosda axborotlar to'g'risida, amalga oshirishda xizmat qiladi.

Respublika Ta'lim muassasaini yagona axborot maydoniga birashtirish, elektron hujjat almashinuvi elementlarini joriy etish, boshqaruv samaradorligini oshirish va ta'lim muassasa orasidagi o'zaro aloqalarni ta'minlaydigan Oliy va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi vazirligi korporativ axborot tarmog'i yaratildi.

Oliy va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi vazirligi portalida 8798 elektron o'quv manbalarning matnli bazasi yaratildi. Vazirlik korporativ axborot tarmog'iga o'quv-tarbiyaviy jarayonni doimiy monitoringini olib borishni ta'minlovchi barcha ta'lim muassasa elektron pasportlari va barcha o'qituvchilar, bakalavriyat, magistratura va aspiranturada o'qiyotgan talabalar (shuningdek o'zlashtirish ko'rsatkichlari) haqida ma'lumotlar kiritilgan.

... Ta'lim muassasa fundamental kutubxonalari axborot almashish va yetkazish vositalari kompyuterlar va ko'paytirish texnikalari bilan jihozlandi. Ularda fondni shakllantirish va ma'lumot qidirishningi avtomatlashtirilgan tizimi "Irbis" joriy etilgan. Zamonaviy kutubxonalar an'anaviy qog'ozdagi fond bilan bir qatorda kitoblarning elektron versiyalari, shaxsiy yaratilgan, shu bilan birga chetdan keltirilgan elektron darsliklarga ega.

O'quv muassasasida har bir talaba jiddiy hisobga olib boriladi. Alfavit daftar, shaxsiy delo (papk) bo'ladi. Bolalarni boshqa muassasaga o'tishi nazoratda bo'ladi. Muassasa esa XTB ga yillik statistik hisobot taqdim qiladi.

O'quv yilining yakuniga ota – onalar yig'ilishi chaqiriladi. Muassasalarning ta'lim – tarbiya natijalari hisoboti beriladi.

Har bir o'qituvchi o'z vazifalarini bajarish, maktab va ta'lim muassasa mulkini belgilangan tartibda o'z joylarida saqlashga nisbatan jiddiy munosabatda bo'lishi kerak. O'quv – tarbiya ishlari ustidan kundalik maktab va muassasa ichki nazorati muassasaning barcha ishlarining yuksak darajasini ta'minlashga, o'quvchi – talabalarining qiziqarli tajribalarini ma'qullash va yoyishga, ba'zi o'qituvchilar ishidagi kamchiliklarni o'z vaqtida aniqlashga yordam beradi. Tekshirish natijalari metod birlashma va direktor qoshidagi kengashlarda, pedagoglar jamoasida va ishlab chiqarish kengashlarida muhokama qilinadi.

Boshqaruvchilar tomonidan amalga oshiriladigan ichki ish uslubi rejasi quyidagi masalalarni o'z ichiga olishi mumkin:

1. Ta'lim muassasalarining hamma ko'rsatkichlari bo'yicha rejaning bajarilishi.

2. O'quv – tarbiya ishlarining ahvoli.

3. O'qishdan va o'qishdan tashqari olib boriladigan tarbiyaviy ishlar.

4. Muassasadagi jamoatchilik hamda otalik tashkilotlari bilan olib boriladigan ishlar.

5. Muassasalarda pedagog xodimlar bilash ishlash masalasi.

6. Muassasa hujjatlarini yuritish holati.

7. O'quvchi yoshlar tashkilotlarining ishlari.

8. Muassasaning moliya xo'jalik ishlari.

9. Muassasa, oila va jamoatchilik hamkorligi.

10. Guruh rahbarlarining ishlari va hokazo masalalar.

1. HUQUQIY-ME'YORIY HUJJATLARNI O'RGANISH, UNI AMALIYOTGA TATBIQ ETISH VA O'QITUVCHILARGA TUSHUNTIRIB BORISH

№	Bajariladigan ishlar mazmuni	Muddati
1	Ta'lim muassasasida "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" asosida ta'lim –tarbiya jarayonini tashkil etish va ijrosini ta'minlash.	Muntazam
2	Xalq ta'limi vazirligi tomonidan "Jismoniy va ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan, shuningdek o'zoq vaqt davolanishga muhtoj bo'lgan bolalarni uyda o'qitish" to'g'risida yo'riqnoma asosida ishni tashkil etish.	2018 yil avgust va o'quv yili davomida
3	O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisida 2019 yil "Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanish yili"da ijtimoiy sohani yanada rivojlantirish haqidagi MUROJAATNOMASIDA -maktabgacha va boshlang'ich ta'lim muassasalarini tubdan isloh qilish, jamiyatda sog'lom turmush tarzini qaror toptirish, jismoniy tarbiya va sportni yanada ommalashtirish vazifalarni ta'kidladi	2018 yil avgust
4	Vazirlar Mahkamasi 2005 yil 21 dekabrda 275-sonli "Xalq ta'limi xodimlari mehnatiga haq to'lash tizimini takomillashtirish tizimini tasdiqlash to'g'risida"gi 275-qarorlarining ijrosini ta'minlash	2018-2019 o'quv yili dekabr, iyun
5	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 10 dekabrda "Chet tillarini o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PQ-1875-sonli qarorida belgilangan vazifalar ijrosi ta'minlash	2018-2019 o'quv yili davomida
6	Xalq ta'limi vazirligining 2013 yil 30 avgustda "Zamonaviy axborot kommunikatsiya va interaktiv pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va ularni tajriba-sinovdan o'tkazish bo'yicha maktab-laboratoriyalarini tashkilot etish to'g'risida" gi 280-sonli buyrug'i asosida ishlarni tashkil etish	2018-2019 o'quv yili davomida
7	"Ustoz-shogird", "O'rgan-o'rgat", "Dars muqaddas", "Mahorat maktabi" tadbirlar majmualari asosidagi ishlarni davom ettirish	2018-2019 o'quv yili davomida

8	Iqtidorli o'quvchilarni "Bilimlar bellashuvi" va "Fan olimpiadalari"da ishtirokini ta'minlash, shahar, viloyat va respublika bosqichi natijalarini chuqur tahlil etish orqali fan o'qituvchilarining mas'uliyatini yanada oshirish.	2018 yil oktyabr oyidan 2019 yil may oyiga qadar
9	Chirchiq shahar XTB tomonidan taqdim etilgan huquqiy-me'yoriy hujjatlar asosida faoliyatni yuritish.	2018-2019 o'quv yili davomida

II. O'QUV- TARBIYA JARAYONINI TASHKIL ETISH

№	Bajariladigan ishlar mazmuni	Muddati
1	O'quv jarayonini tashkil qilish, ta'lim standartlariga muvofiq o'quv-tarbiyaviy rejalar va dasturlarning bajarilishini ta'minlash.	Muntazam
2	Pedagogik kadrlarni tanlash va joy-joyiga qo'yishda ishtirok etish.	Avgust-sentabr, o'quv yili davomida
3	O'quv-metodik ishlarga rahbarlik qilish.	O'quv yili davomida
4	O'qituvchilarning ilg'or ish tajribalarini o'rganish, umumlashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy qilishni tashkil etish.	Muntazam
5	Pedagogik xodimlarga metodik yordam ko'rsatish, o'qituvchilarning pedagogik faoliyatini tahlil qilishni tashkil etish va amalga oshirish.	O'quv yili davomida
6	O'qituvchilar faoliyatining yillik, choraklik, oylik rejalarini tasdiqlash, bajarilishini nazorat qilish, o'qituvchilar faoliyatining tasdiqlangan rejalariga mos ravishda ish vaqti hisobini olib borish.	Avgust va o'quv yili davomida
7	Dars mashg'ulotlari, imtihonlar jadvali va boshqa o'quv tadbirlarni ishlab chiqish.	Avgust, may oylari va o'quv yili davomida
8	Muassasada nazorat ishlarini tashkil etish, ta'lim standartlari talablari bajarilishi hamda o'quvchilarning o'zlashtirishi monitoringini olib borish.	Har chorakda
9	Fakultativ mashg'ulotlar va fan to'garaklarining ishlashini tashkil etish.	15 sentyabrgacha
10	Ko'zgi sinovga qoldirilgan o'quvchilar uchun imtihonlar jadvalini tashkil etish.	Avgust oyining 4-haftasi

11	Fan xonalarini namoyish va texnik ta'lim vositalari bilan jihozlanishiga rahbarlik qilish	Muntazam
12	Fanlar bo'yicha metodik materiallar ishlab chiqilishini nazorat etish	Muntazam
13	Yosh o'qituvchilarga metodik yordam berish, o'qituvchilar malakasini, kasbiy mahoratini oshirish ishlarini olib borish, o'quvchilar o'quv yuklamasini takomillashtirish.	O'quv yili davomida
14	Sinf jurnallarini yuritilishi va saqlanilishini ta'minlash.	O'quv yili davomida
15	O'quv ishlari holati va natijalari to'g'risida hisobotlarni tuzish va yuqori tashkilotlarga topshirish.	Har chorakda
16	Monitoring xonasini tartibga keltirish.	Avgust-sentyabr
17	Uyda ta'lim tashkil etilishi lozim bo'lgan nogiron bolalarni aniqlash, ularga o'qituvchilar birlashtirish va mashg'ulotlar olib borilishini nazorat qilish.	Sentyabr va o'quv yili davomida

III. MUASSASANING PEDAGOGIKA KENGASHIGA KIRITILADIGAN MASALALAR

№	Bajariladigan ishlar mazmuni	Muddati
1	1. 2018-2019- o'quv yilidagi o'quv tarbiyaviy ishlar tahlili va yangi o'quv yiliga qo'yilgan vazifalar. 2. Muassasaning 2018-2019 o'quv yili ish rejasini va ichki mehnat tartibini, dars jadvalini tasdiqlash to'g'risida. O'qituvchilarning ped yuklamalarini tasdiqlash. Sinf rahbarlarni tayinlash, metod birlashma va mikrouchastka rahbarlarini saylab olish. O'qituvchi imidji. 3. O'quvchilarni 1-sinfqa qabul qilish. Maktabda ta'lim olayotgan kam ta'minlangan o'quvchilar haqida va boshqalar.	2018 yil avgust 4-hafta

2	1 O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirzieev O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisida 2019 yil "Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanish yili"da ijtimoiy sohani yanada rivojlantirish haqidagi MUROJAATNOMASI. 2 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006-yil 26-avgustdagi "Milliy g'oya targ'iboti va ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish to'g'risida"gi 451-sonli qarorining ijrosi to'g'risida. 3. 1 chorakda DTS talablarining bajarilishi monitoringi. O'quvchilar bilimlarida aniqlangan bo'shliqlarni to'ldirish bo'yicha olib borilgan ishlar to'g'risida	2018 yil noyabr 1-hafta
3	1. 2 chorakda DTS talablarining bajarilishi monitoringi. O'quvchilar bilimlarida aniqlangan bo'shliqlarni to'ldirish bo'yicha olib borilgan ishlar to'g'risida. Fan olimpiadalari natijalari to'g'risida. Boshlang'ich va yuqori sinflar o'rtasidagi uzviylik. "Ustoz-shogird" an'anasi. 2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2005-yil 21-dekabrda "Xalq ta'limi xodimlari mehnatiga haq to'lashning takomillashtirilgan tizimini tasdiqlash to'g'risida"gi 275-sonli qarorida belgilangan vazifalar ijrosi to'g'risida.	2019 yil yanvar 1-hafta
4	1. 2018-2019 o'quv yilida bitiruvchilarning to'g'ri kasb tanlashlarida maktab, AL va KXKlari hamkorligida olib borilayotgan ishlar to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998 yil 26 martdagi "Ijtimoiy ma'naviy muhitni yanada sog'lomlashtirish, diniy aqidaparstlikning oldini olish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 130-sonli qarori asosida tashkil etilayotgan ishlar haqida 2. 3 chorakda DTS talablarining bajarilishi monitoringi. 3. O'quvchilar bilim, ko'nikma va malakalarini bosqichli nazorat imtihonlari va yakuniy davlat attestatsiyasidan o'tkazish to'g'risidagi Nizom haqida	2019 yil mart 4-hafta

5	1. 4-8 sinf o'quvchilarini bosqichli nazorat imtihonlari va 9 sinf o'quvchilarini yakuniy davlat attestatsiyaga kiritilishi to'g'risida 2. 4 chorakda DTS talabalarining bajarilishi monitoringi. O'quvchilar bilimida aniqlangan bo'shliqlarni to'ldirish ishlari hisoboti 3. O'quvchilarining yozgi sog'lomlashtirish mavsumiga tayyorgarlik, maktab qoshida faoliyat ko'rsatadigan oromgoh va sport sog'lomlashtirish maydonchalarida o'quvchilarning dam olishlari hamda yozgi mehnat amaliyotini tashkil etilishi haqida 3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2004 yil 25 maydagi "O'zbekiston xotin-qizlar qo'mitasi faoliyatini qo'llab-quvvatlash borasida qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-3434-sonli farmoni doirasida amalga oshirilayotgan ishlar haqida	2019 yil may 1-hafta
6	1. Bosqichli nazorat imtihonlari natijalari asosida 4-8 sinf o'quvchilarini sinfdan-sinfga ko'chirish to'g'risida 2. Bitiruvchi 9 sinf o'quvchilariga shahodatnomalarni berish to'g'risida 3. 2019-2019 o'quv yili yakunlari to'g'risida hisobot. O'B rahbarlari taqdimoti	2019 yil may 4-hafta
7	2019-2019 o'quv yilida 9-sinf bitiruvchilarining yakuniy davlat attestatsiyasi natijalari va ularga shahodatnomalarni berish haqida	2019 yil iyun 2-hafta

RAHBAR HUZURIDAGI ISHLAB CHIQUARISH YIG'ILISHIDA KO'RILADIGAN MASALALAR

№	Bajariladigan ishlar mazmuni	muddati
1	1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisida 2019 yil "Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanish yili"da ijtimoiy sohani yanada rivojlantirish haqidagi MUROJAATNOMASI. 2.O'zbekiston Respublikasining 2007-yil 26-fevraldagi "Xalq ta'limi muassasalarini moliyalashtirish mexanizmini takomillashtirish to'g'risida"gi PQ-3857-sonli Farmoni va Prezidentining 2007-yil 29-martdagi "Umumta'lim maktablarining na'munaviy shtatlarini tartibga solish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 609-sonli qarori va Vazirlar Mahkamasining 2007-yil 30-martdagi "Xalq ta'limi muassasalarining moliyaviy-iqtisodiy ta'minoti takomillashtirish chora-tadbirlari"ni amalga oshirish 3. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligining 2006-yil 16-iyundagi "Umumta'lim maktablarining 9-sinf bitiruvchilari uchun shahodatnomalarni berish ishlarini tashkil etish to'g'risida" gi 161-sonli buyrug'ining ijrosini ta'minlash bo'yicha amalga oshirilgan ishlar haqida	2019 yil iyul, avgust
2	1. O'quvchilarning darsliklar bilan ta'minlanish holatini o'rganish 2. O'quvchilar va o'qituvchilar navbatchiligini tashkil etish 3. Sinf jurnallarini tekshirish	2019 yil Sentyabr
3	1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi "Voyaga etmagan ishlari bo'yicha" komissiyasining 360-sonli qarorining ijrosini ta'minlash bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar 2. 2-4 sinflarda o'quvchilarning o'qish texnikasini tekshirish. 3. Sinf jurnallari yuritilishini nazorat qilish	2019 yil oktyabr
4	1. 9-sinflarda umumiy tekshiruv 2. Maktabda fanlar olimpiadasi 3. O'qituvchilar darslarini kuzatish	2019 yil noyabr

5	1. 1-sinf o'quvchilari savodxonligini tekshirish 2. 1-4 sinflarda tarbiyaviy soatlar o'tkazilishi ahvolini tekshirish	2019 yil dekabr
6	1. 1 yarim yillik dasturlarining bajarilishini o'rganish 2. Uslubiy birlashmalarning ishlari reja asosida olib borilganligini tahlil etish.	2019 yil yanvar
7	1. 8-9 sinf o'quvchilarining kundalik daftarlari yuritilishi ahvolini tekshirish 2. Bilimlar bellashuvi natijalari haqida	2019 yil fevral
8	1. Sinf jurnalari yuritilishi axvolini tekshirish 2. Fan o'qituvchilari tomonidan tayyorlangan ko'rgazmali qurollarning dars jarayonida qo'llanilishi, "Ko'rgazmali qurollar" tanlovining shahar bosqichi natijalari.	2019 yil mart
9	1. 1-4 sinflarda tasviriy san'at, 8-9 sinflarda chizmachilik fani o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish 2. 2018-2019 o'quv yili yakuniy davlat attestatsiyasi va bosqichli nazorat imtihonlarini o'tkazish tartibi to'g'risida	2019 yil aprel
10	1. Yillik o'quv dasturlarining bajarilishini o'rganish 2. 2018-2019 o'quv yili yakuni hisobotlari to'g'risida	2019 yil may

Hozirgi davrda ta'lim muassasalari tizimida muhim tarixiy vazifani amalda to'laroq hal etish – mamlakatimiz xalq ta'lim tizimiga yuqori malakali va bilimdon mutaxassislar yetkazib berish masalasi hal etilmoqda ya'ni oliy ta'lim tizimini rivojlanib borayotgan talabini va kelajagini hisobga olib, oliy o'quv yurtlarining professor – o'qituvchilari asosan to'rt shartga javob berishlarini talab etmoqda:

1. O'z fanini a'lo darajada bilish.
2. O'z kasbini jon – dilidan sevis.
3. Talabalarda fanga nisbatan muhabbat uyg'otish.
4. Amaliy ishlarni hozirgi davr talablari asosida uyushtirish va chuqur bilimga ega bo'lish.

Buning uchun o'qituvchi didaktik qobiliyatga ega bo'lishi kerak. Ya'ni ta'lim jarayonida; a). talabalarga mukammal bilim berish; b).berilgan bilimga nisbatan talabalardan talab qilish; v).talabalarni bilim darajasiga to'g'ri baho berish zarur.

Undan ma'lum bo'ladiki, mutaxassislarning sifatini yanada yaxshilashga, ularning ijodiy fikrlovchi va tashabbuskor mutaxassislar qilib tarbiyalashga erishishdan iboratdir. Bu o'z navbatida talabalarga ta'lim berishni tubdan yaxshilash va ularga zamon talablari darajasida ta'lim – tarbiya berishni talab qiladi.

Talabalar o'quv muassasalarga qadam qo'yishlari bilan o'zlari tanlagan sohalar bo'yicha fanlarning sirlarini sabr – toqat va matonat bilan o'zlashtiradilar.

Talabalarning bilimi quyidagi mezonlar asosida:

- talaba mustaqil xulosa va qaror qabul qiladi, ijodiy fikrlay oladi, mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda — 5 (a'lo) baho;

- talaba mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda — 4 (yaxshi) baho;

- talaba olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda — 3 (qoniqarli) baho;

- talaba fan dasturini o'zlashtirmagan, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunmaydi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega emas deb topilganda — 2 (qoniqarsiz) baho bilan baholanadi.

Nazorat turlarini o'tkazish bo'yicha tuzilgan topshiriqlarning mazmuni talabaning o'zlashtirishini xolis (ob'ektiv) va aniq baholash imkoniyatini berishi shart.

Mazkur Nizom O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat test markazi, Xalq ta'limi vazirligi, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish inspeksiyasi,

Tashqi ishlar vazirligi, Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi, Madaniyat vazirligi, Jismoniy tarbiya va sport vazirligi bilan kelishilgan.

Ta'lim muassasalarining o'quv – tarbiya ishlaridagi asosiy kamchilik sifatida ulgurmochildik ko'zga tashlanadi. Chunki ayrim talabalar o'z qobiliyatlariga mos keluvchi kasbni to'g'ri tanlay olmasdan

tasodifiy ravishda boshqa mutaxassislikka joylashib olib, so'ngra o'qishni tashlab ketishga majbur bo'ladilar yoki uni bir amallab bitiradilar. So'ngra ular belgilangan joyga ishga bormasdan yengil va «yog'li» ish axtaradilar...

Demak, maktabda ham, kasb – hunar maktablarida va oliy maktabda ham fanlarni to'la o'zlashtirish zamon talabi bo'lib qolmoqda. Buning uchun muassasalarda boshqarishning me'yoriy uslubini to'g'ri yo'lga qo'yib hamma ishlarni ilmiy asosda tashkil etish zarur.

Yuqorida qayd qilib o'tilganidek hech bir kishini ko'rmaysizki u boshqa kishi bilan bir xil bo'lsin. O'shanga o'xshagan rahbarlik ham har xil xususiyatlarga egadir. Xususan, rahbarlar uslubiy nuqtai nazarda bir biridan farq qilinadi. Har bir rahbar – tarbiyachi hisoblanadi. U pedagogik jamoani har tomonlama tarbiyalaydi.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar ishini boshqarishning me'yorida huquq va etika mezonlari asosiy rol o'ynaydi. Maktab o'rta maxsus ta'lim muassasalar rahbarlari bu ikki mezonga to'liq amal qilishlari lozim. Ular o'z rahbarlik ishlarida huquq va etikani gumanizm muloyimlik o'zaro yordam kabi mezonlariga tayanadilar.

Boshqarishning me'yoriy madaniyatini takomillashtirish uning barcha sohalariga e'tiborni kuchaytirish deganidir.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa direktori ustoz sifatida jamoa ishida o'quv – tarbiya jarayonini tashkil qilishda pedagogik mahoratini ko'rsatishi zarur. Ana shuning uchun ham maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari ishini boshqarishning me'yoriy tizimida rahbarlik uslubi va madaniyatini to'g'ri tashkil qilish va uni muntazam ravishda takomillashtirib borish zarur.

Hamma ishni, jumladan, o'quv jarayonini ilmiy nuqtai nazarda tashkil etish murakkab bir jarayon bo'lib, uni amalga to'la oshirish uchun fan va texnikadagi so'nggi yangiliklar bilan bevosita qiziqish, madaniyat, san'at va ularning kelajak taraqqiyoti bilan muntazam ravishda tanishib borish, mutaxassislarni o'rinli foydalanish va talabalarning ish sharoiti, dam olishi va har xil jamoat ishlariga ishtirokini mukammallashtirib borish kabilarni o'z ichiga oladi.

Jamiyatda yuksak ma'naviy fazilatlarni kamol toptirish, milliy mafkurani shakllantirish, yoshlarni boy tarixiy va madaniy merosimiz, milliy an'analarimizga, umumiy – insoniy qadriyatlarga hurmat, Vatanga muhabbat, istiqlol g'oyalariga sadoqat ruhida keng fikrli,

sog'lom, jismoniy, aqliy va ma'naviy jihatdan barkamol, iqtisodiy islohotlarning mohiyatini tushunadigan hamda ularni yangi ijtimoiy munosabatlar orqali hayotga tadbiq eta oladigan shaxslarni shakllantirish boshqaruvchilarning asosiy ish uslubini tashkil etadi.

Takrorlash uchun savollar:

1. Pedagogik tizimini boshqarishning me'yoriy asoslari fanining maqsadi haqida ma'lumot bering.
2. Pedagogik tizimini boshqarishning me'yoriy asoslari fanining vazifalarini tushuntirib bering.
3. Ta'lim sohasidagi huquqiy, iqtisodiy va tarkibiy o'zgarishlar o'tkazishning zarurati.
4. Boshqarishning me'yoriy tizimining ish uslubi haqida ma'lumot bering.
5. Boshqarishning me'yoriy uslubida huquq va etika mezonlarini asosiy mohiyatini aniqlang.

Tayanch so'zlar:

Tizim, boshqarishning me'yoriy, asos, vazifa, rivojlantirish, madaniyat, ma'lumot, yo'nalish, ishlab chiqirish, metodbirlashma, pedagoglar jamoasi, direktor, kengash va boshqalar.

II BOB. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIM TIZIMI

O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini strukturasi.

O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini tamoyillari va sistemasi

Xalq ta'limi deganda aniq maqsadni Xalq ta'lim tizimi va uning ko'zlab mamlakat yoshlariga ta'lim-tarbiya beradigan muassasalarni tushunamiz. Har bir mamlakatda ta'lim tizimining taraqqiyoti shu mamlakatda ishlab chiqarish kuchlarini va munosabatlarining rivojlanishiga ta'sir etadigan ijtimoiy, iqtisodiy masalalarga va milliy xususiyatga bog'liq bo'ladi.

Mamlakatimiz istiqbolga erishgandan keyin xalq maorifini rivojlantirish masalalariga, yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashga katta e'tibor berib kelmoqda.

Bunga hukumatimiz tomonidan qabul qilingan qaror qonunlarni misol tariqasida keltirish mumkin.

Xususan, o'quvchi yoshlar umumiy insoniy va milliy qadriyatlarini o'rganish va uni e'zozlashga o'rgatish oliy ta'lim sohasida va o'rta maxsus ta'lim muassasalarining ta'lim-tarbiyaviy ishlari tizimidagi eng muhim masalalarni belgilaydi. Haqiqatan ham iqtisodiyotimiz, madaniyat, ijtimoiy va ma'naviy hayotimiz mustaqillikning hozirgi sharoitida umumiy ta'limga ega bo'libgina qolmay, muayyan ma'naviy axloqiy fazilatlariga ega bo'lgan insonni tarbiyalab yetishtirishda yanada yuksakroq talablar qo'yilmoqda.

Mazkur ijtimoiy-siyosiy ahamiyatga molik bo'lgan vazifalarni to'g'ri va to'liq ma'noda amalga oshirish xalq ta'lim tizimini umum-pedagogik asosda to'g'ri boshqarishning me'yoriga ko'p jihatdan bog'liqdir. Bu esa har bir rahbardan boshqaruv nazariyasini chuqur va keng darajada egallab olishni talab qiladi.

Xalq ta'lim tizimi va umumta'lim maktabini boshqarishning me'yoriy ijtimoiy boshqaruvning ayrilmas qismi bo'lib, unga rah-

barlik qilish va uni boshqarishning me'yorini takomillashtirish hozirgi davrning dolzarb muammosi bo'lib hisoblanadi. Shunga ko'ra xalq ta'limi bo'g'inlarining hamda pedagogika fani sohasida xizmat qilayotgan barcha olimlar va ilmiy xodimlarning doimiy diqqat e'tiborida turadi.

Boshqaruvchi muassasadagi butun ta'lim-tarbiyani tashkil etishda va uning sifati uchun davlat oldida javobgar shaxs hisoblanadi.

Bizningcha, har bir rahbar xodim o'z ishini to'g'ri boshqarishning nazariy va pedagogik asoslarini yaxshi bilib olishi, boshqaruvning eng samarali yo'li va usullarini qidirib topishi maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiya ishlari yuqori o'rinli qilib borishga asos bo'ladi.

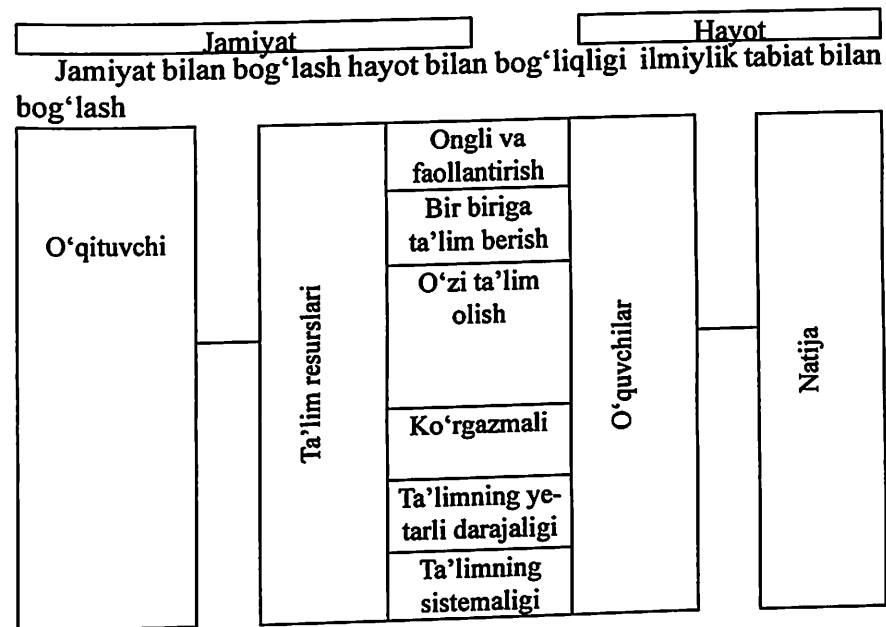
Mazkur kurs umumiy ta'lim maktablar va o'rta maxsus ta'lim muassasalari rahbarlari, nohiya, shahar va viloyat xalq ta'lim bo'limlarining inspektor metodistlari, viloyat o'qituvchilar malakasini oshirish institutlari va maktabshunoslik kursi ishlarini qaysi yo'l-yo'riqlar orqali tashkil qilishni nazarga oladi. Har bir ijtimoiy tizimda insonning ma'naviy yuksalishini ta'minlovchi ta'lim-tarbiya, ma'naviyat va ma'rifat kabi tushunchalar mavjud bo'lib, ular pedagogika sohasidagi o'zgarishlarni jamiyat taraqqiyoti bilan bog'liq holda o'rganishi talab etiladi.

Istiqlol davrida barcha sohalarida o'zgarish bo'lgani kabi xalq ta'limi sohasida ham katta o'zgarishlar bo'ldi. Modomiki, zamon jadal sur'atlarda o'zgarayaptimi, demak pedagogika tizimini boshqarishning me'yori va uning asoslari ham shu o'zgarishlarga hamohang bo'lishi kerak.

O'zbekiston mustaqillikni qo'lga kiritishi, shuningdek iqtisodiyotda boshqaruv tizimi va ijtimoiy rivojlanishda keng miqyosda islohotlar o'tkazilishi natijasida ta'lim sohasida zarur shart - sharoitlarni yaratishni ko'zda tutadi. Respublikada tarkib topgan xalq ta'limi yangi tizimni yangicha yondoshuvni taqozo etmoqda.

Yaqinda qabul qilingan «Ta'lim to'g'risida»gi qonunda «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da yosh avlodni milliy istiqloq mafkurasi ruhida tarbiyalash, darsliklar, o'quv-metodik qo'llanmalar milliy ta'lim-tarbiya an'analari asosida ko'rish masalalari ko'tarilgan va shu muammoni hal qilish yo'l-yo'riqlari ko'rsatilgan.

Ta'lim prinsipining modeli

Shu nuqtai nazarda mazkur «Pedagogik tizimni boshqarishning me'yoriy asoslari» fani boshqarishning yangicha usullari va metodlarini ishlatib borishi o'z ifodasini topadi.

Ta'lim sohasida huquqiy, iqtisodiy va tarkibiy o'zgarishlarning zaruriyati respublikada ijtimoiy rivojlanishning yuzaga kelgan ahvolni har taraflama va chuqur tahlil qilish masalasini ko'rmoqda. Bu borada pedagogik oliy o'quv yurtlari, o'rta maxsus o'quv yurtlari, o'qituvchilar malakasini oshirish institutlari, xalq ta'lim bo'g'inlari, umumiy ta'lim maktablari oldida ijtimoiy-siyosiy ahamiyatga molik vazifalar turibdi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, mustaqillik va oshkoralik tufayli jamiyatimiz ijtimoiy hayotdagi o'zgarishlarga, inson va insoniyatga, din va e'tiqodga daxldor bo'lgan hamma masalalarni chuqur o'rganish lozim.

O'zbekiston Konstitutsiyasi va Hukumat qarorlariga asoslangan holda hozirgi vaqtda xalq ta'limining quyidagi tamoyillari qaror topdi:

- **O'zbekiston fuqarolarining millatidan, jinsidan, ijtimoiy ahvolidan qat'iy nazar ta'lim olishga teng huquqliligi tamoyili.** Xalq maorifining demokratik ruhidan darak beradi.

- **Hamma maktab yoshdagi yoshlar uchun bilim olish majburiy ekanligi tamoyili.** Bu tamoyil yoshlarimizni ma'lumotli bo'lishi, zamon talabiga javob beradigan ilmiy bilimlarni egallashi, hayotda o'z o'rmini topa olishlari davlatimiz g'amxo'rligidan darak beradi.

- **Barcha ta'lim muassasalari davlat va ijtimoiy xususiyatga ega ekanligi tamoyili.** Bu O'zbekistondagi barcha ta'lim-tarbiya muassasalari davlat ixtiyorida ekanligini, bu tashkilotlarni davlat mablag' bilan ta'minlashini nazarda tutadi.

- **O'qitish ota-onalarning istagiga bog'liqligi tamoyili.** O'z farzandlarini qaysi tilda o'qitishini davlatimiz baynalmillik, insonparvarlik siyosatining erkin na'munasidir. O'zbekistonda har bir millat a'zosi xohlagan tilda o'qish huquqiga ega. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasining 4-moddasi. Respublikada davlat tili o'zbek tili deb belgilangan. Ammo boshqa millatlar uchun o'z tilida o'qish va ularni hurmat qilish imkoniyatiga sharoit yaratgan.

- **Ta'limning bepullik tamoyili.** Konstitutsiyada Respublikamiz har bir fuqaroning bepul ta'lim olish huquqini bergan. Ta'limning davlat nazoratida ekanligi kafolatlangan.

Ta'lim olib boriladigan til.	Maktablar soni		O'qituvchilar soni	O'quvchilar umumiy soni nis. Foiz.
	Mustaqil	Aralash		
O'zbek tili	6661	1055	3855977	82,0
Rus tili	222	778	459753	12,2
Qozoq tili	266	339	144970	2,9
Qoraqalpog' tili	218	127	125060	2,6
qirg'iz tili	26	32	11569	0,2
Tojik tili	260	61	129971	2,8
Turkman tili	39	31	19221	0,3
Boshqa tillarda	2	1	327	

- **Ta'limning ilmiylik va dunyoviylik tamoyili.** Bilimlarning ilmiy xususiyatga ega bo'lishi va bu fan texnika yutuqlarini hisobga olgan holda doimo o'zgarib, yangilanib borishi ilmiylik tamoyili

deyiladi. O'zbekiston hududidagi barcha ta'lim muassasalarida dunyoviy bilimlar beriladi.

O'zbekiston Respublikasida xalq ta'limi muassasa (tashkilot)larining turlari.

O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risidagi qonuni» (2020 yil 23 sentyabr). «Ta'lim turlari» xususidagi 10 moddasida shunday deyiladi:

O'zbekiston Respublikasida ta'lim quyidagi turlarda amalga oshiriladi.

- Maktabgacha tarbiya;
- Umumiy o'rta ta'lim;
- O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi;
- Oliy ta'lim;
- Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim;
- Kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash;
- Maktabdan tashqari ta'lim;

1. Maktabgacha tarbiya.

Xalq ta'lim tizimida Birinchi bosqich hisoblanadi. Uning asosiy vazifasi bolalarni sog'lom va yetuk qilib tarbiyalash, ularni maktabga ham pedagogik, ham psixologik tarbiyalashdan, ularni shaxsiy qobiliyatlarini rivojlantirishdan iborat.

«Bu ta'lim 5-6 yoshgacha oilada, bolalar bog'chasida va mulk shaklidan qat'iy nazar, boshqa ta'lim muassasalarida olib boriladi.

2. Boshlang'ich ta'lim (1-4 sinf).

Umummaktab ta'limida boshlang'ich maktabning ahamiyati muhimdir. Chunki boshlang'ich maktab umumiy o'rta ta'lim olish uchun zarur bo'lgan bilim, o'quv ko'nikmalari bilan qurollantiriladi. Boshlang'ich sinflar alohida maktab turi sifatida, ayniqsa qishloq joylarda ko'p tarqalgan.

3. Umumiy o'rta ta'lim maktablari. (5-9 sinflar).

Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'rta ma'lumot olishni ta'minlaydi. Zamonaviy bilimlar beradi. Bolani fikrlash qobiliyatini o'stirib, olgan nazariy bilimlarini amalda qo'llashga o'rgatadi. Bu esa o'z navbatida kasb tanlashga yo'naltiradi, biror bir kasb egallashga imkoniyat beradi.

4. O'rta maxsus kasb hunar ta'limi.

O'zbekiston Respublikasida kasb-hunar ta'limining asosiy maq-

sadi yoshlarni mehnat va kasb-kor ko'nikmalariga o'rgatish, ishchi xodimlar tayyorlash, ularni malakasini oshirish va qayta tayyorgarlikdan o'tkazishdir. Hunar-texnika ta'limi malakali ishchilar tayyorlashda, respublikaning o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi o'quv yurtlari, o'quv ishlab chiqarish, o'quv kurs korxonalari, markazlari o'quv muassasalarida amalga oshiriladi.

O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi olish maqsadida har kim umumiy o'rta ta'lim asosida akademik litseyda yoki kasb-hunar kollejida o'qishning yo'nalishini ixtiyoriy ravishda tanlash huquqiga ega.

Akademik litseylar va kasb-hunar kollejlari egallangan kasb-hunar bo'yicha ishlash huquqini beradigan hamda bunday ish yoki ta'limni navbatdagi bosqichda davom ettirish uchun asos bo'ladigan o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi beradi.

Akademik litsey o'quvchilarining intellektual qobiliyatlarini jadal o'stirishni, ularning chuqur, tabaqalashtirilgan va kasb-hunarga yo'naltirilgan bilim olishlarini ta'minlaydigan uch yillik o'rta maxsus o'quv yurtidir.

Kasb-hunar kolleji o'quvchilarining kasb-hunarga moyilligi, mahorat va malakasini chuqur rivojlantirishni, tanlangan kasblar bo'yicha bir yoki bir nechta ixtisos olishni ta'minlaydigan uch yillik o'rta kasb-hunar o'quv yurtidir. (13 modda).

5. Oliy ta'lim

Oliy ta'lim sohasidagi boshqaruv bilan shug'ullanuvchi shaxslarga yuksak darajadagi mas'uliyatlik, vakolatlik hamda tartib, ma'muriy qoidalarini ichki va tashqi vositalar yordamida muntazam samarali baholash qobiliyati xos bo'lishi lozim.

1. Oliy ta'lim muassasalari. Davlat OTM bevosita O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tayinlanadigan rektor tomonidan boshqariladi. Davlatga aloqadorsiz OTM da rektor ta'sischi (mulk egasi) tomonidan tayinlanadi.

Rektor «Oliy ta'lim to'grisida»gi nizomga muvofiq ta'lim muassasasining ish natijalari uchun mas'uldir. U O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq ta'lim muassasasining ish natijalari uchun mas'uldir. U O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq ta'lim muassasasi nomidan faoliyat ko'rsatadi, barcha idoralar, muassasalar va korxonalar bilan uni namoyon etadi, mulkni tasarruf etadi, shartnomalar tuzadi, ishonchnoma beradi, bankda ta'lim muassasasining

hisob raqamini ochadi, kreditlarni taqsim qiluvchi hisoblanadi.

Rektor o'z vakolati doirasida quyidagilarni amalga oshiradi:

- barcha xodimlar, talabalar va boshqa ta'lim oluvchilar uchun buyruqlar chiqaradi va ko'rsatmalar beradi.

- bosh munosibni ishga tayinlaydi va undan bo'shatadi;

- ilmiy-tadqiqot, tajriba-eksperiment va boshqa ta'lim muassasasi tarkibiga kiruvchi tashkilotlar, bo'linmalar vakolatini belgilaydi;

- ishchi, xizmatchilar, shuningdek ilmiy-pedagog xodimlarni O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan va mehnat qonunchiligida belgilangan tartibda ishga qabul qilish va ishdan bo'shatishni amalga oshiradi;

- ta'lim muassasasi xodimlari lavozim maoshiga ustama va qo'shimchalar belgilaydi;

- ichki tartib qoidalarini kasaba uyushmasi yoki boshqa vakolatli organ xodimlari bilan kelishib tasdiqlaydi;

- qonunchilikka muvofiq boshqa vakolatlarni amalga oshiradi.

Ta'limni tashkil etish shakllari deganda, aniq, muddatda va tartibda o'qituvchining o'quvchilar bilan olib boradigan mashg'ulot turlarini tushunamiz. Hozirgi kunda, umumta'lim maktablarida ta'limni sinf-dars shaklida olib bolish keng tarqalgan. Insoniyat tarixiga nazar tashlar ekanmiz, ta'limni tashkil etish shakllari ijtimoiy tuzum manfaatlariga mos holda paydo bo'lgan va rivojlangan. Dastlabki davrlarda ta'lim berish ishlari odamlarning mehnat faoliyati, turmush tarzi bilan uzviy bog'langan hamda bilim berish, o'rgatish ishlari yakka tartibda olib borilgan.

Xalq ta'lim tizimida muhim o'rin egallab, ijtimoiy va ilmiy taraqqiyotni belgilab beradi. Xalq xo'jaligi va madaniyatining turli sohasini oliy ma'lumotli mutaxassislar bilan ta'minlaydi. Respublikada oliy ta'lim o'z ichiga universitetlarni, pedagogika, qshloq xo'jaligi, tibbiyot, iqtisod, yuridik, politexnika va boshqa institutlarni qamrab oladi.

Oliy ta'lim yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashni ta'minlaydi.

Oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash oliy o'quv yurtlarida (universitet, akademiyalar, institutlar va oliy maktabning boshqa ta'lim muassasalarida) o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi asosida amalga oshiriladi.

Oliy ta'lim ikki bosqichga:

Davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi oliy ma'lumot to'g'risidagi hujjatlar bilan dalillanuvchi BAKALAVRIAT VA MAGISTRATURAgaga ega.

Respublikada oliy ta'lim universitetlar, akademiyalar va institutlarda amalga oshiriladi.

BAKALAVRIAT- oliy ta'lim yo'nalishlaridan biri bo'yicha puxta bilim beradigan, o'qish muddati kamida to'rt yil bo'lgan tayanch oliy ta'limdir.

Fuqarolar ikkinchi va undan keyingi oliy ma'lumotni shartnoma asosida olishga haqlidirlar. (14 modda).

Magistratura aniq mutaxassislik bo'yicha fundamental va amaliy bilim beradigan, bakalavriat negizida ta'lim muddati kamida ikki yil davom etadigan oliy ta'limdir.

MAGISTR darajasini beradigan davlat malaka attestatsiyasi magistrlik dasturining intihosidir.

Fuqarolar ikkinchi va undan keying oliy ma'lumotni shartnoma asosida olishga haqlidirlar (14 modda).

Universitet:

- oliy va oliy ta'lim muassasasini tugatgandan keyingi ta'lim-kasb dasturini ta'limning turli sohalar va tayyorlashning yo'nalishlari bo'yicha amalga oshiradi;

- Fan turli sohalar bo'yicha nazariy va amaliy tadqiqotlar olib boradi;

- fanlarning tegishli sohalarida ilmiy va metodik markaz hisoblanadi;

Institut:

- oliy va oliy ta'lim muassasasini tugatgandan keyingi ta'lim-kasb dasturini, qoidaga ko'ra bilimning bir sohasidagi tayyorlov yo'nalishi bo'yicha amalga oshiradi;

- iqtisodiyotning muayyan sohalar uchun mutaxassislarni qayta tayyorlaydi va malakasini oshiradi;

- Amaliy ilmiy tadqiqotlar va tajriba konstruktorlik ishlari olib boradi.

Yuqorida qayd etilgan vazifalarni samarali hal etish oliy ta'lim tizimi va uning tarkibiy bo'linmalari (universitet, akademiya, institut va b. lar) uchun tizim barcha darajadagi rahbariyati boshqaruvni amalga oshirishining mazmuni, tamoyil va usullariga sezilarli darajada bog'liq.

6.Oliy o'quv yurtlaridan keyingi ta'lim.

Institut, universitetlar uchun yuqori darajali ilmiy kadrlar tayyorlashni nazarda tutadi. Bu aspirantura, doktorantura orqali amalga oshiriladi. Aspiranturaga oliy ma'lumotli, ilmiy tadqiqot ishlariga moyil shaxslar imtihon topshirib, tanlov asosida qabul qilinadi.

Dissertatsiya himoyasidan keyin bunday shaxslarga fan nomzodi ilmiy darajasi beriladi. O'z sohasida chuqur izlanishlar olib borgan, monografiyalar yozgan va doktorlik dissertatsiyasini himoya qilgan shaxslarga fan doktori ilmiy darajasi beriladi.

Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim jamiyatning yuqori malakali ilmiy va ilmiy-pedagogik kadrlarga bo'lgan ehtiyojlarini ta'minlashga qaratilgandir. Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim oliy o'quv yurtlari va ilmiy tadqiqot muassasalarida (aspirantura, doktorantura, adyunktura va mustaqil tadqiqotchilik) olinishi mumkin.

Ilmiy va ilmiy-pedagogik kadrlarni tayyorlash, ilmiy darajalar va unvonlar berish tartibi qonun hujjatlarida belgilanadi. (15 modda)

Boshqa davlatlarning tashkil etilgan yetakchi oliy o'quv yurtlari bo'limlari qatorida Xalqaro Vestminster universiteti, G. Plexanov nomidagi Rossiya Akademiyasi bo'limi, M. Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti bo'limi, Toshkentda Gubkin nomidagi Rossiya neft va gaz instituti filiali ochilgan, Samarqand davlat universitetida Boloniya (Italiya) universiteti bilan birgalikda magistratura ochilgan. Yaponiya, Gollandiya va Ispaniya bilan birgalikda kadrlar tayyorlash bo'yicha shart-sharoitlar tashkil qilish yuzasidan

ishlar olib borilmoqda.

Masalan, Ispaniya tomoni O'zbekistonning Jahon tillari universiteti bilan birgalikda kadrlar tayyorlash shaklini rivojlantirish uchun 25 mln. yevro. miqdorida imtiyozli kredit ajratdi. Jahonning bir qator yetakchi universitetlari, Kembridj, Sorbon, Oxford, Garvard va boshqalar bilan yaqindan samarali hamkorlik o'rnatilgan. Yapon hukumati Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti kafedralarini zamonaviy laboratoriya qurilmalari bilan jihozlash uchun 440 mln. ion miqdorida beg'araz yordam ko'rsatdi. MassaChuset texnologiya universiteti ta'lim dasturlarini masofadan turib o'rganish yo'lga qo'yilgan.

Respublika oliy o'quv yurtlarida 200 dan ortiq Chet-el fuqarolari ta'lim olishmoqda. Barcha bu va boshqa tashabbuslar O'zbekistonning milliy uzluksiz ta'lim tizimini xalqaro ta'lim maydoniga qo'shilishga ruxsat beradi.

7. Kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash.

Kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash kasb bilimlari va ko'nikmalarini chuqurlashtirish hamda yangilashni ta'minlaydi.

Kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi. (16 modda)

8. Maktabdan va o'quv muassasalardan tashqari ta'lim.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim to'g'risidagi qonunning 10 moddasiga asoslangan bolalar va o'smirlar ehtiyojlarini, xohish istaklarini to'laroq ro'yobga chiqarish, ularning bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish maqsadida davlat muassasalari, turli mulk shakllariga ega bo'lgan korxonalar, jamoat tashkilotlari ilmiy-badiiy, tabiiy, texnik, sport va boshqa yo'nalishlarga maktabdan tashqari ta'lim muassasalari tashkil etilishi mumkin. Bunday muassasalarning ish faoliyati davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadi. Xalq ta'lim bo'limlari tomonidan nazorat qilinadi.

Ularning asosiy vazifalari maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari bilan hamkorlikda bolalarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish va to'garaklar tashkil qilishdir. Umumiy o'rta va kasb - hunar ta'limining rivojlanishi ularning maqsad hamda vazifalarini tobora yaqinlashtirib, birlashtirmoqda.

Boshqaruv organlari barkamol avlodni o'qitish va tarbiyalash

sohasida yagona davlat siyosatini amalga oshirishlari, etilgan masalalarni o'z vaqtida va ijobiy hal etishlari, barcha o'quv yurtlarining ish saviyasi hozirgi zamon talablariga muvofiq. oshirilishini ta'minlashlari kerak. **Kadrlar tayyorlash milliy dasturini** amalga oshirish bosh maqsad va pirovard natija har jihatdan barkamol avlodni tarbiyalash, XXI asrning erkin fikrli, o'z Vatani va xalqini manfaatlariga sadoqatli yorqin shaxslarni voyaga yetkazishda namoyon bo'ladi. Bu maqsadga erishish umumiy demokratik yangilanishlar jarayoni, jamiyatni erkinlashtirish, mamlakatda yangi ijtimoiy-siyosiy muhitni shakllantirish bilan bog'liqdir. **Kadrlar tayyorlash milliy dasturini** amalga oshirish, hayotga tadbqiq qilish, hech bir mubolag'asiz, strategik maqsadlarimiz farovon qudratli demokratik davlat, erkin fuqorolik jamiyati barpo etishimizning asosi bo'lmog'i lozim.

Hozir O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalaridan tashqari muassasalar quyidagilardir:

1. O'quvchilar saroylari va uylari
2. Yosh texniklar stansiyalari
3. Yosh tashabbuskorlar stansiyalari
4. Yosh turistlar stansiyalari
5. Yosh sportchilar muassasalari
6. Bolalar klublari va markazlari
7. San'at maktablari
8. Kutubxonalar
9. Sog'lomlashtirish va hokazolar.

Bolalar va o'smirlarni yakka tartibda ehtiyojlarini qondirish, ularning bo'sh vaqti va dam olishini tashkil etish uchun davlat organlari, jamoat birlashmalari, shuningdek boshqa yuridik va jismoniy shaxslar madaniy-estetik, ilmiy, texnikaviy, sport va boshqa yo'nalishlarda maktabdan tashqari ta'lim muassasalarini tashkil etishlari mumkin.

Takrorlash uchun savollar:

1. O'zbekiston xalq ta'lim tizimi haqida ma'lumot bering.
2. O'zbekistonda ta'lim tizimini tashkilashtirish va rivojlantirishga asosan davlat talabi.
3. O'zbekistonda qaysi ta'lim turlarini bilasiz?
4. O'zbekiston o'quv muassasalarini aniqlab bering.

Tayanch soʻzlar:

Xalq taʼlimi tizimi, struktura, yoʻriqnoma, istiqlool, buyuk, muvaqqat Nizom, tamoyil, tashkilotlar, turlar, boshqaruv prinsiplari, rahbarlik prinsiplari, maʼnaviy yangilanish, milliy ong, ishlab chiqarish.

Oʻzbekiston Respublikasi xalq taʼlimi sistemasi

Oʻzbekistonda uzluksiz taʼlim tizimi Oliy taʼlim, albatta 12 yillik oʻrta maxsus, kasb-hunar taʼlimini tugatgandan soʻng ruxsat beriladigan (2009 yilgacha, shuningdek, oʻrta maktab bitiruvchilari uchun), mustaqil uzluksiz taʼlim tizimi hisoblanadi. Oliy taʼlim mamlakatimizda Oʻzbekiston Respublikasining “Taʼlim toʻgʻrisida” gi va Kadrlarni tayyorlash boʻyicha milliy dasturi asosida amalga oshiriladi.

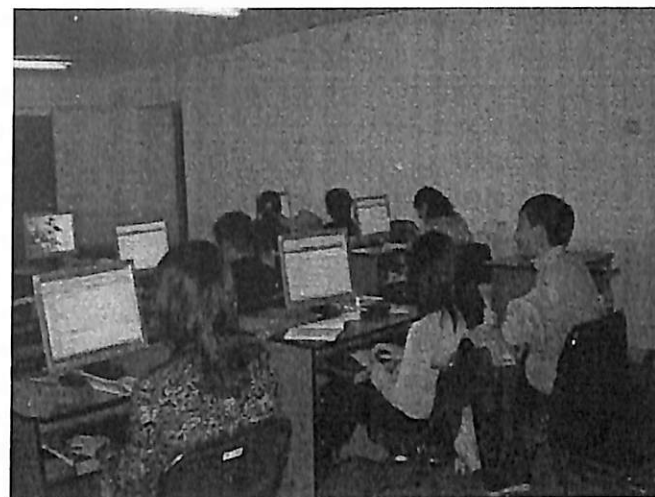
Umumiy oʻrta, oʻrta maxsus, kasb-hunar va oliy taʼlimning uzluksizligi va uzviyligi oliy taʼlim sifatining muhim omilidir.

Oliy taʼlim tizimida oliy taʼlim muassasalarini rivojlantirish fondi tashkil etildi. Fond mablagʻi yangi darsliklar yaratish va oʻquv jarayoniga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishga, oʻquv binolari va yotoqxonalarini taʼmirlash va modernizatsiyalashga yoʻnaltiriladi.

Oliy taʼlimning maqsadi oliy maʼlumotli mutaxassislarining zamonaviy talablarga javob beradigan toifali, raqobatbardosh, tanlagan yoʻnalishi boʻyicha fanlar sohasida mustaqil ishlaydigan, respublikamizni ilmiy –texnik, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy tomondan taʼminlaydigan va yuqori ruhiyatli, madaniyatli va axloqiy sifatli kadrlarni tayyorlashni taʼminlashdir.

Oʻzbekiston xalq taʼlim tizimi respublikamizning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy rivojlantirishning ustuvor sohasi hisoblanadi.

Xalq taʼlim tizimi Oʻzbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va Oʻzbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari toʻgʻrisidagi qonunga muvofiq tashkil etiladi va nazorat qilinadi.

Fan-texnika taraqqiy etayotgan hozirgi davrda davlat xalq taʼlimi tizimining barcha tarmoqlarini muttasil takomillashtirish, uni oqilona uyushtirish va boshqarishning meʼyoriy masalalariga katta ahamiyat berilmoqda.

Azaldan, Oʻzbekistonda bolalar taʼlim-tarbiyasiga katta ahamiyat berib, ularni ilmga qiziqtirish axloqan pok, vijdonli, mehr-shafqatli qilib voyaga yetkazishga ota-bobolarimiz jiddiy qarashgan.

Masalan, «Qobusnoma», «Axloqiy Muxsiniy», «Kalila va Dimna» kabi asarlarida odob-axloq qoidalariga rivoyatlar keltirilgan.

Maʼrifatparvar olim Abu Nasr Forobiy «Fanlar tasnifi» degan asarida arifmetika, geometriya, astronomiya va musiqani tarbiyaviy fan deb atagan. Chunki ular tufayli yoshlar manaviyatga-maʼrifatga ega ruhda tarbiyalanadi.

«Taʼlim faqat soʻz va oʻrgatish bilan shakllana boradi, tarbiya esa amaliy ish, tajriba davomida hayotdan, tabiatdan va jamiyatdan shakllana boradi. Bu tarbiya nazariyasi uzluksiz tarzda voyaga yetkazishga asoslangan va maktab islohotidagi oʻzgarishlarni oʻz ichiga qamrab oladi.

1991 yil 1-sentabrda Respublikamiz hayotida tarixiy voqea yuz berdi. Istiqlol eʼlon qilindi.

Eng avval birinchi navbatda Respublikamizning xalq taʼlimi sohasida islohot oʻtkazish masalasi koʻrib chiqildi. Oʻzbekiston «Taʼlim toʻgʻrisidagi» qonun taʼlim tizimining yangilanishiga sabab boʻldi.

Quyidagilar uzluksiz ta'limning asosiy tamoyillari hisoblanadi:

- ta'limning ustuvorligi – uni rivojlantirish birinchi galdagi vazifalari, bilimning, ma'lumotlilikning va yuqori salohiyatning qadrliligi;

- ta'limni demokratiyalashtirish- ta'lim va tarbiya usullarini tanlashda ta'lim muassasasi mustaqilligini kengaytirish, ta'lim boshqarishda davlat-jamoatchilik tizimiga o'tish;

- ta'limni insonparvarlashtirish- inson qobiliyatini yuzaga chiqarish, uning turli ta'limga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlar ustuvorligini ta'minlash, shaxs, jamiyat va atrof-muhit munosabatini uyg'unlashtirish;

- ta'limni gumanitarlashtirish – ta'lim oluvchilarda estetik boy dunyoqarashni, yuqori darajada axloqiylikni, madaniyat va ijodiy fikrlashni shakllantirish;

- ta'limni milliy yo'nalganligi – uning millat tarixi, xalq an'analari va urf-odatlar hamda O'zbekiston xalqlari madaniyatini boyitish, boshqa xalqlar tarixi va madaniyatiga hurmat bilan bog'liqligi;

- iqtidorli yoshlarni alohidalash – ularga yuqori saviyada bilim, ko'nikma va malaka olishlari, qobiliyatlarini o'stirishlari uchun sharoit yaratish.

Fan Kadrlar tayyorlash milliy modeli doirasida:

- kadrlar tayyorlash tizimida foydalanish uchun tabiat va jamiyat rivojlanishining qonuniyatlari to'g'risidagi g'oyalarni uyg'unlashtiradi va ular haqida yangi nazariy va amaliy bilimlar yaratadi;

- ta'lim- informatsiya tarmog'ida foydalanish uchun bilimning turli sohalariga taalluqli ma'lumotlar jamg'armasini tashkil qiladi.

Ishlab chiqarishning Kadrlar tayyorlash milliy modeli doirasidagi vazifa quyidagicha:

- iqtisod raqobatbardoshligini ta'minlash uchun mutaxassislar ro'yxati, miqdori va sifatini belgilash;

- o'z tasarrufida mavjud bo'lgan moddiy-texnikaviy, xodimlar, moliyaviy va boshqa resurslarni berib, kadrlar tayyorlash, qayta tayyorlash va malaka oshirishda uzluksiz ta'lim tizimiga ko'maklashish;

- turli shakllarda ta'lim va Fan uyg'unlashishini rivojlantirish (o'quv-ilmiy-ishlab chiqarish mujassamlari, markazlar, texnoparklar,

texnomintaqalar va h.k).

Uzluksiz ta'lim tizimining faoliyat ko'rsatishi ko'pgina tomonlarini belgilovchi muhim unsurlardan biri Davlat ta'lim standarti (DTS) dir. U ko'p o'lchovli yo'riqnoma bo'lib, yo'nalish(bakalavriat) yoki ixtisoslik (magistratura) umumiy tavsifi, ta'lim-kasbiy programma tayyorlash sifatining nazorati va h.k. talabni o'zida aks ettiradi.

Ta'lim standarti ta'limning maqsadi, qimmat, uning mazmuni va natijasi (tayyorlov darajasiga bo'lgan talab), ta'lim tarbiya programaviy xususiyati, ta'lim jarayonining tuzilish tarixi, uning maqsadga erishish darajasini bosqichma-bosqich va yakuniy diagnostika mo'ljallangan ko'lam hamda vaqtini, ta'lim va ma'lumotlilik darajasini belgilaydi.

Kadrlar tayyorlash milliy modeliga muvofiq DTS ishlab chiqish tamoyillarining asosiylari bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

- gumanitar va insonparvarlash;
- nazariylashtirish (fundamentalizatsiya);
- umumta'limiy va kasbiy tayyorlov;
- ta'lim – kasbiy programma dolzarbligi ;
- talabalarning akademik zarbdorligi;
- fanlar qismlari va guruhlarining uyg'unligi;
- mustaqil davom ettirish imkoniyatlarini kengaytirish;
- sifatning ko'p bosqichli nazorati.

Ta'limning uzluksizligi uning tashkiliy va funksional ma'nodagi uzluksizligining asosi hisoblanadi.

1. Ta'lim va tarbiyaning insonparvarligi hamda demokratikligi.

Buni mohiyati shundaki, barcha xalqqa berilayotgan ta'lim-tarbiya insonlarning moddiy va ma'naviy kamolotini, aql-zakovatini o'stirish, insoniy faoliyati va nihoyat vatanparvar bo'lib yetishishlarini maqsad qilib qo'yadi.

2. Ta'lim tizimining uzluksizligi va izchilligi. Mustaqil O'zbekistonda xalq ta'limi muassasalarida berilayotgan ta'lim-tarbiya bilan uzluksiz o'zaro bog'liqdir. Har bir boshlang'ich ta'lim o'quv reja va dasturlari asosida keyingi bosqichlar oldingilarining davomi sifatida amalda bo'ladi. Bu esa o'z navbatida bir maktab yoki o'rta maxsus ta'lim muassasasidan ikkinchisiga, bir oliy o'quv yurtidan ikkinchisiga ko'chib o'tish imkonini beradi. Ta'lim o'quv rejasi va

dasturi asosida tizimli izchil faoliyatda bo'ladi.

3. Davlat ta'lim tizimining ilmiyligi va dunyoviyligi. Respublikada barcha ta'lim muassasalarida dunyoviy bilimlar beriladi. U ilmiy asoslarga ega bo'lib, fan, texnika madaniyati eng muhim muvaffaqiyatlari va inson aql-zakovati tufayli takomillashib boradi. Ular o'quvchilarni ob'yektiv dunyoni vosita bilish, tegishli xulosalar chiqarish va biror bir kasbni ongli egallashga yo'naltiriladi.

4. Ta'limda umumiy insoniy va milliy-ma'naviy qadriyatlarning ustuvorligi. Ta'lim tizimiga barcha ta'lim-tarbiya maskanlarida berilayotgan bilim ajdodlarimizning minglab yillar mobaynida shakllangan an'analariga tayanadi.

5. Davlat ta'lim standartlari qoidasida xalqning ta'lim olishi uchun imkoniyat yaratilganligi. Yangi qonunning 4-moddasida ta'kidlanganidek, O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy kelib chiqishi, jinsi, tili, yoshi, irqi, millati, turar joyidan qat'iy nazar barchaning ta'lim olish uchun teng huquqlari kafolatlanadi.

6. Tayanch ta'limning majburiyligi. 1930 yilda boshlang'ich maktablar; 1949 yilda yetti yillik maktablar; 1958 yilda sakkiz yillik maktablar; 1970 yilda o'rta umumiy majburiy ta'limga asos solindi. 1984 yildan boshlab 11 yillik majburiy ta'limga o'tildi. 1991-1992 yildan boshlab akademik litsey va kasb-hunar kollejlari o'z faoliyatini davom ettirmoqda.

7. Ta'lim ma'naviy va jismoniy tarbiya dasturlarini tanlashga yagona va tabaqalashtirilgan o'quv reja va dasturlarni tasdiqlaydi. Ularni bajarilishini nazorat qiladi. Olib boriladigan ta'lim-tarbiyaviy ishlar yoshlarni ma'naviy tetik, jismoniy baquvvat, aqlan pok va mehnatsevar ruhda tarbiyalaydi.

8. Bilimdonlik va iste'dodni rag'batlantirish. Muassasalarda ta'lim olayotgan o'quvchilarni rag'batlantirish (stipendiya, maqto'v yorliqlari, moddiy yordam) asosida tashkil etiladi.

Misol: Sharipov Po'lat III kurs pedagogika-psixologiya fakultetining talabasi Yu. Rajabiy nomli stipendiya bilan taqdirlangan. (Ma'rifat yo'lida 23-oktyabr 2001 yil gazetasidan).

9. Ta'lim muassasalarida Chet tillarni o'rganish. Din tarixi va jahon madaniyati sohasida bilim olish uchun sharoitlar yaratish. Xalq ta'limi va yangi qonun asosida o'quvchilarning bilim va iste'dodlarining vatanparvarlik sifatlarini shakllantirish uchun barcha

sharoitlar yaratilmoqda. Din va madaniyat tarixi bo'yicha maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari rejalariga yangi fanlar kiritilgan.

10. Ta'lim muassasalarining siyosiy partiyalar va ijtimoiy-siyosiy harakatlarining ta'siridan hosil bo'lishi yosh avlodga dunyoviy bilim berish tom ma'noda hayotga va bilimga turmushga tayyorlash, yoshlarni chalg'itmaslik, guruhbozlikka yo'l qo'ymaslik maqsadida ta'lim-tarbiya muassasalari siyosiy guruhlar va ijtimoiy-siyosiy harakatlardan holi deb topildi.

11. Tarbiyalanuvchilar va ta'lim oluvchilarni hurmatlash. Ta'lim tizimida barcha pedagoglarga davlat talablari darajasida o'qitish majburiy hisoblangan fanlardan reja va o'quv dasturlari asosida olib borish, tarbiyalanuvchi va ta'lim oluvchilarning insoniy qadr-qimmatlarini hurmat qilish mas'uliyati yuklatiladi.

12. Pedagog shaxsini, uning ijtimoiy mavqevini hurmatlash. Yangi qonunda pedagog shaxsini, uning ijtimoiy mavqeini hurmatlash lozimligi belgilab qo'yilgan. O'qituvchilar-tarbiyachilar sha'nini himoya qilish, ta'lim shakli usuli va vositalarini tanlash, tashabbuslarga keng yo'l ochish. Tanlangan o'qituvchi olimlarimizni davlat tomonidan orden, medallar bilan mukofotlash, ularni qishloq va shahar, tuman, viloyat va respublika oliy organlariga deputatlikka saylash umumxalq vazifasi deb topilgan. Shu bilan birga ular zimmasiga axloq-odob qoidalariga rioya qilish, o'quvchisi va talaba shaxsini hurmatlash mas'uliyati yuklatilgan.

Uzluksiz ta'lim kadrlar tayyorlash tizimining asosi, O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlovchi, shaxs, jamiyat va davlatning iqtisodiy, ijtimoiy, ilmiy-texnikaviy va madaniy ehtiyojlarini qondiruvchi ustuvor sohadir.

Shaxslarga, ta'lim xizmati talabgori sifatida, davlat ta'lim standartlari orqali sifatli ta'lim va kasbiy tayyorgarlik kafolatlanadi.

Shaxs – ta'lim xizmati ko'rsatuvchi sifatida, tegishli darajada malaka hosil qilib o'quv-tarbiya jarayonini amalga oshirishda bilim malaka va ko'nikmalarni shakllantiradi va boshqalarga beradi.

Uzluksiz ta'lim sohasidagi islohotlar quyidagilarni nazarda tutadi:

- ta'lim tizimining kadrlar tayyorlash salohiyatini tubdan yaxshilash;

- tarbiyachi, o'qituvchi, muallim va ilmiy xodimning kasbiy nufuzini oshirish;

- davlat va nodavlat ta'lim muassasalarining har xil turlarini rivojlantirish;

- ta'lim tizimini tarkibiy jihatdan qayta qurish, ta'lim, fan, texnika va texnologiyaning jahon miqyosidagi zamonaviy yutuqlarini hisobga olgan qolda ta'lim va kasb-hunar ta'limi dasturlarini tubdan o'zgartirish;

- majburiy umumiy o'rta ta'limdan o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limiga o'tilishini ta'minlash;

- maxsus, kasb-hunar ta'limning markazlari sifatida fan va ishlab chiqarish integratsiyalashgan yangi tipdagi o'quv muassasalarini vujudga keltirish;

- ilg'or texnologiyalarni keng o'zlashtirish, chet el investitsiyalari qo'llanishlarining kengayishi;

- milliy mustaqillik prinsiplari va xalqning boy intellektual merosi asosida ta'limning barcha darajalari va ta'lim oluvchilarning ma'naviy va axloqiy fazilatlarini rivojlantirish;

- ta'limni boshqarishning me'yoriy tizimini takomillashtirish, jamoat boshqaruvi shakllarini rivojlantirish, ta'lim muassasalarini mintaqalashtirish;

- ta'lim asosida yoshlarni ma'naviy-axloqiy va jismoniy jihatdan tarbiyalashda oila, ota-onalar, jamoat tashkilotlari, mahallalar rolini kuchaytirish yuzasidan chora-tadbirlar ishlab chiqish;

- uzluksiz ta'limni fan va ishlab chiqarish bilan integratsiyalashtirishning puxta mexanizmlarini ishlab chiqish va joriy etish;

- ta'lim va ilm-fan bilan bog'liq chet elda hamda xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish va rivojlantirish;

- ta'limning barcha darajalarida ta'lim oluvchilarning huquqiy, iqtisodiy, ekologik va sanitariya-gigiyena ta'limi hamda tarbiyasini takomillashtirish.

Uzluksiz ta'lim tizimining faoliyat olib borishi davlat ta'lim standartlari asosida, turli darajalardagi ta'lim dasturlarining izchilligi asosida ta'minlanadi va quyidagi ta'lim turlarini o'z ichiga oladi:

- maktabgacha ta'lim;

- umumiy o'rta ta'lim;

- o'rta maxsus, kasb-hunar ta'lim;

- oliy ta'lim;

- oliy o'quv yurtlaridan keyingi ta'lim;

- kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash;

- maktab va o'quv muassasalaridan tashqari ta'lim.

Quyidagilar uzluksiz ta'limning asosiy tamoyillari hisoblanadi:

- **ta'limning ustuvorligi** – uni rivojlantirish birinchi galdagi vazifalar, bilimning, ma'lumotlilikning va yuqori salohiyatining kadrliligi;

- **ta'limni demokratiyalashtirish**- ta'lim va tarbiya usullarini tanlashda ta'lim muassasasi mustaqilligini kengaytirish, ta'lim boshqarishda davlat-jamoatchilik tizimiga o'tish;

- **ta'limni insonparvarlashtirish**- inson qobiliyatini yuzaga chiqarish, uning turli ta'limga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlar ustuvorligini ta'minlash, shaxs, jamiyat va atrof-muhit munosabatini uyg'unlashtirish;

- **ta'limni gumanitarlashtirish** – ta'lim oluvchilarda estetik boy dunyoqarashni, yuqori darajada axloqiylikni, madaniyat va ijodiy fikrlashni shakllantirish;

- **ta'limni milliy yo'nalganligi** – uning millat tarixi, xalq an'analari va urf-odatlarini hamda O'zbekiston xalqlari madaniyatini boyitish, boshqa xalqlar tarixi va madaniyatiga hurmat bilan bog'liqligi;

- **iqtidorli yoshlarni alohidalash** – ularga yuqori saviyada bilim, ko'nikma va malaka olishlari, qobiliyatlarini o'stirishlari uchun sharoit yaratish.

Fan Kadrlar tayyorlash milliy modeli doirasida:

- kadrlar tayyorlash tizimida foydalanish uchun tabiat va jamiyat rivojlanishining qonuniyatlari to'g'risidagi g'oyalarni uyg'unlashtiradi va ular haqida yangi nazariy va amaliy bilimlar yaratadi;

- ta'lim- informatsiya tarmog'ida foydalanish uchun bilimning turli sohalariga taalluqli ma'lumotlar jamg'armasini tashkil qiladi.

Ishlab chiqarishning Kadrlar tayyorlash milliy modeli doirasidagi vazifa quyidagicha:

- iqtisod raqobatbardoshligini ta'minlash uchun mutaxassislar ro'yxati, miqdori va sifatini belgilash;

- o'z tasarrufida mavjud bo'lgan moddiy-texnikaviy, xodimlar, moliyaviy va boshqa resurslarni berib, kadrlar tayyorlash, qayta tayyorlash va malaka oshirishda uzluksiz ta'lim tizimiga ko'maklashish;

- turli shakllarda ta'lim va Fan uyg'unlashishini rivojlantirish (o'quv-ilmiy-ishlab chiqarish muassasalari, markazlar, texnoparklar, texnomintaqalar va h.k.).

Uzluksiz ta'lim tizimining faoliyat ko'rsatishi ko'pgina tomonlarini belgilovchi muhim unsurlardan biri Davlat ta'lim standarti (DTS) dir. U ko'p o'lchovli yo'riqnoma bo'lib, yo'nalish(bakalavriat) yoki ixtisoslik (magistratura) umumiy tavsifi, ta'lim-kasbiy programma tayyorlash sifatining nazorati va h.k. talabni o'zida aks ettiradi.

Ta'lim standarti ta'limning maqsadi, qimmatini, uning mazmuni va natijasi (tayyorlov darajasiga bo'lgan talab), ta'lim tarbiya program-maviy xususiyati, ta'lim jarayonining tuzilish tarixi, uning maqsad-ga erishish darajasini bosqichma-bosqich va yakuniy diagnostika mo'ljallangan ko'lam hamda vaqtini, ta'lim va ma'lumotlilik dara-jasini belgilaydi.

Kadrlar tayyorlash milliy modeliga muvofiq DTS ishlab chiqish tamoyillarining asosiylari bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

- gumanitar va insonparvarlash;
- nazariylashtirish (fundamentalizatsiya);
- umumta'limiy va kasbiy tayyorlov;
- ta'lim – kasbiy programma dolzarbligi ;
- talabalarning akademik zarbdorligi;
- fanlar qismlari va guruhlarining uyg'unligi;
- mustaqil davom ettirish imkoniyatlarini kengaytirish;
- sifatning ko'p bosqichli nazorati.

Ta'limni gumanitarlashtirish ta'lim oluvchilarda dunyoni to'la tasavvur etish, yuksak ma'naviyat, madaniyat va jahon miqyosidagi ta-fakkurni shakllantirishga yo'naltirilgan. Kadrlar tayyorlash milliy mod-elida qayd etilgan vazifalarni bajarish, faqat fan, texnika va texnologi-yadagina emas, balki tabiatshunoslik, falsafa. etika va estetika, tarix, siyosatshunoslik, huquq, iqtisod, ekologiya va h.k. larga zamonaviy yutuqlar asosida DTS lar ishlab chiqish orqali ko'zga tutiladi. Hozir-gi zamon mutaxassisi keng gumanitar bilimga ega bo'lishi lozim. Bu uning ma'naviyat va madaniyatini belgilaydi. Axloqiy tayanchga ega bo'lmagan mutaxassis qabul qilayotgan qarorlari bo'yicha na o'ziga va na jamiyat oldida hisob berishga qodir bo'lmaydi.

Ta'limni insonparvarlashtirish insonni oliy ijtimoiy kadrlar bo'lib yetishishiga, uning qobiliyatini ochish, turli –tuman ta'limiy ehtiy-

ojini qondirish, umuminsoniy qadriyatlar ustuvorligini ta'minlash, inson va atrof-muhit munosabtidagi uyg'unlikka erishishiga yo'nal-tirilgan .Ta'kid etilgan masalalarni hal etish DTS larda inson omili-ni hisobga olgan holda fanlar o'quv dasturini ishlab chiqish va joriy etish orqali hal etiladi.

Ta'limni nazariylashtirish oliy ma'lumotli kadrlar tabiatdagi bar-cha jonivor va narsalar , jarayon va hodisalar haqidagi yaxlit tasav-vurlari bilimning ilmiy usullari va tizimli yondashish asosida bilim-ni yaratish, olga siljitish, va yoyishlari mumkin. Mutaxassis uchun jiddiy nazariy tayyorgarlik ko'p ilm talab qiluvchi va informatsion texnologiyalarni ishlab chiqish, o'zlashtirish va samarali tadbir etish uchun zarur.

Vorislik shuni anglatadiki, uzluksiz ta'limning navbatdagi bosqichiga chiqish oldingi bosqichdan chiqish tabiiy tarzda bog'la-nishini taqozo etadi.Vorislik tufayli uzluksiz ta'lim tizimi barcha bosqichlarining o'zaro aloqasi bog'liqligi ta'minlanadi.Birinchi gal-da bu zanjirning keyingi bosqich xalqalariga bog'liq; o'rta maxsus, kasbiy ta'lim – oliy ta'lim muassasasi tugagandan keyingi ta'lim – malaka oshirish va kadrlarni qayta tayyorlash.

Ta'limning uzluksizligi uning tashkiliy va funksional ma'nodagi uzluksizligining asosi hisoblanadi.

Kadrlarni oldindan tayyorlash, oqibatda, mamlakat iqtisodiy raqo-batbardoshligini, mutaxassislarning hozirgi va kelajakdagi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga samarali moslashib ketishini ta'minlashga yo'naltirilgan.

Oldindan tayyorlashni ta'minlash uchun DTSning barcha tarkibiy unsurlari fan, texnika, texnologiya, iqtisod, ta'lim va b. ning yutuqla-rini hisobga olgan holda yo'nalishlarni yoki ixtisosliklarni rivojlanti-rishga qaratilgan bo'lishi zarur.

Ta'lim- kasb dasturlarining dolzarbligi korxonalar, jamiyat, dav-lat va mehnat bozori talablarini kuzatib borishni ta'minlash uchun zarur. Bu dolzarblik DTS larda OTM kengashi belgilaydigan kurslar, kadrlar buyurtmachisi bilan OTM belgilaydigan maxsus fanlar qism-lari hisobiga ta'minlanadi.Kasb-ta'lim dasturlari qismlarining dol-zarbligi talqinlarini ta'lim berilayotganlar mustaqil tanlaydilar.

Talabalar akademik safarbarligi (ta'lim yo'nalishi yoki ixtisosligi-ni o'zgartirish imkoniyati) quyidagicha ta'minlanadi:

- bakalavriatda gumanitar va ijtimoiy-iqtisodiy fanlar qismlarini ta'limning barcha yo'nalishlari, matematika va tabiiy fanlar qismlarini yaqin yo'nalishlar uchun uyg'unlashtirish hisobiga:

- magistraturada umummetodologik fanlar (Fan falsafiy masalalari, ilmiy ijod metodologiyasi, fan va texnikada tizimli yondashish asoslari va b.) ni bir yo'nalish doirasida.

Mustaqil ta'lim ko'nikmalarini hosil qilish ikki vazifani hal etishga qaratilgan:

- talabalarni mustaqil ishlashga o'rgatish, bu bo'lajak mutaxassislar ijodiy fikrlash ko'nikmalariga ega bo'lishni rivojlantirish uchun zarur;

- talabalarni bilimni mustaqil egallashga o'rgatish, ularga butun hayot mobaynida o'z kasbiy, ma'naviy va ma'rifiy darajalarini takomillashtirish uchun zarur. SHu maqsadda DTSda bakalavrlar uchun mustaqil bilim olishga haftasiga kamida 6 soat, magistrlar uchun haftasiga 16 soat mo'ljallangan.

Sifatning ko'p bosqichli nazorati, DTS da ko'zda tutilgan bo'lib raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga yo'naltirilgan. Bu oliy ta'lim boshqarishining uch bosqichida amalga oshiriladi

Birinchi bosqichda Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat test markazi quyidagilarni amalga oshiradi:

- oliy ta'lim muassasasi, uning rahbar va ilmiy-pedagog kadrlarni attestatsiyalash, uning asosida OTM ni ta'lim yo'nalishlari va ixtisosliklari bo'yicha akkreditatsiyalash masalasi hal etiladi;

- o'quv-tarbiya jarayoni samaradorligi kadrlar tayyorlash sifatini ekspert baholash.

Ikkinchi bosqichda ta'limni boshqarish bo'yicha vakolatlangan davlat idorasi tasarrufida OTM lar bo'lgan vazirlik va muassasalar bilan hamkorlikda nazorat qiladi:

- DTS larda ko'zda tutilgan tayyorlov mazmun va daraja minimumini ta'minlashni;

- DTS larda ko'za tutilgan kasbiy masalalarni hal qilish asosida kurslar tayyorlash sifatini.

Uchinchi bosqichda oliy ta'lim muassasasi, talaba bilim, o'quv va ko'nikmasi o'quv jarayonida, shuningdek ular bilimni fanlar va bitiruv malakaviy ishlari bo'yicha Davlat attestatsiyasi komissiyasi nazoratini amalga oshiradi.

Maktab va umumiy o'rta maxsus ta'limning davlat ta'lim standarti

DTS ning tashkiliy-boshqaruv funksiyasi ta'lim tizimini sifat va miqdor tavsiflarini tartibga solish, chegaralashdan iborat. Bular vositasida shaxs, davlat, jamiyat, ish beruvchi va b. tomonidan nazorat etish ta'minlanadi.

Har bir ta'lim xizmatini talab etishining ta'limdan o'z maqsad va qadriyati bor:

- shaxs bunday ta'limda o'zining intellektual ehtiyojlarini qondirish va imkoniyatlarini namoyon etishni ko'zlaydi;

- jamiyatga ta'limdan yuqori darajadagi ijtimoiy va axloqiy samara lozim;

- davlat ta'lim tizimidan fuqarolarni o'qitish va tarbiyalashni, milliy uyg'onish mafkurasi hamda umuminsoniy qadriyatlar ustuvorligi asosida ularda ma'naviy va axloqiy sifatlarni rivojlantirishni kutadi;

- kadrlarni talab etuvchilar ta'limdan raqobatbardosh tovarlar ishlab chiqaruvchi va xizmat ko'rsatuvchi yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashni kutadi.

DTS muvofiqlashgan mujassam maqsadni izlashga da'vat etadi. Shundan so'ng mezonlar yordamida standartlarda ko'zda tutilgan maqsadga va sifatga erishish orqali ijtimoiy tartibga solishni boshqarish va ta'limni boshqarish amalga oshiriladi.

Shaxs ta'limiy xizmat iste'molchiligi sifatida DTSga muvofiq tanlov asosidagi kurslar va fanlar ko'lamida o'z ta'limini bevosita boshqaradi, bular DTS ning institutsional tarkiblarini tashkil etadi. Mazkur tarkibning yo'nalishi, mazmuni va tuzilishi ta'lim muassasasi tomonidan o'z an'analari, ilmiy-pedagog madaniyati hisobiga olgan, atrof ijtimoiy madaniyat va iqtisodiy muhit bilan birga harakat qilgan holda belgilanadi. Shuni ta'kidlash joizki, fanlar va tanlov bo'yicha ko'zda tutilgan kurslar ta'lim kasb dasturidagi barcha fanlar bo'yicha DTS da ko'zda tutiladi.

Davlat boshqaruvi ta'limda DTS ning davlat komponenti – ta'lim umummilliy me'yorlari bilan belgilanadi. Davlat shaxs, jamiyat va o'z manfaatlaridan kelib chiqib, bakalavriat yo'nalishi va magistratura ixtisosliklari bo'yicha kadrlar tayyorlash mazmuni va darajasi

majburiy minimumiga talablarni shakllantiradi.

Davlat ta'lim standarti bo'yicha ta'lim mazmuni shakllari, vositalari usullari baholanadi. Standart vositasida mamlakat hududida faoliyat ko'rsatayotgan turli muassasalarda ta'lim xalqaro darajaga keltiriladi. Demak, ta'lim standartlari o'z mohiyatiga ko'ra o'quv dasturlari, darsliklar, qo'llanmalar nizomlar va boshqa me'yoriy hujjatlarni yaratish uchun asos bo'lib hizmat qiladi.

Davlat ta'lim standartini bajarish O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat ko'rsatayotgan mulkchilik shakli va idoraviy bo'ysundirishdan qat'iy nazar, barcha ta'lim muassasalar uchun majburiy hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimi kanallari

A. Umumiy o'rta maxsus ta'limning davlat ta'lim standartini ishlab chiqish va joriy etish asoslarini ishlab chiqib quyidagi me'yoriy hujjatlar asos qilib olinadi.

«Ta'lim to'g'risida», «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasining qonunlari;

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim-tarbiya va kadrlar tayyorlash tizimini isloh qilish bilan bog'liq farmonlari, farmoyishlari va asarlari;

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «Uzluksiz ta'lim tizimi uchun davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish va joriy etish to'g'risida»gi 1998 yil 5 yanvardagi 5-son hamda O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta ta'limni tashkil etish to'g'risida» 1998 yil 13-maydagi 203-son qarorlari;

O'zRST 1.0-92 O'zbekiston Respublikasining davlat standartlashtirish tizimi;

O'zRST 1.1-92 O'zbekiston Respublikasining davlat standartlashtirish tizimini ishlab chiqish, taqsimlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi;

GOST 1.5.-93 Davlatlararo standartlash ishlarini olib borish qoidalar;

O'zRST 1.9-95 O'zbekiston Respublikasining davlat standartlashtirish tizimi;

B. Umumiy o'rta maxsus ta'lim maktablar uchun tayanch rejasi davlat ta'lim standartining tarkibiy qismi bo'lib, u ta'lim sohalarining me'yoriy hamda umumiy o'rta maxsus ta'lim muassasalarining moliyaviy ta'minotini belgilashga asos bo'ladigan davlat hujjatidir.

V. O'quvchilar va talabalarning tayyorgarlik darajasiga qo'yilgan talablar. (Umumiy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'lim muassasalarining asosiy bosqichlarini yana bir bor ta'kidlab o'tiladi).

Ta'limning tashkiliy masalalari A1 - Forobiyning "Fan va aql-zakovat" asarida o'quv fanlarini guruhlariga bo'lib o'qitish, ularning tarbiyaviy mohiyatini ochish masalalariga e'tibor berilgan. Pedagogika tarixida, ta'lim xalqimiz tarixiga nazar tashlar ekanmiz, maktab va madrasalarda yoshlarga bilim berish bilan shug'ullanganligi "Avesto" va boshqa tarixiy manbalardan ma'lum. Ammo qadim davrlarda ta'limni qat'iy chegaralangan vaqtda, bir xil yoshdagi bolalar bilan olib borish, ta'lim mazmunini bosqichma – bosqich berish masalalariga aniqlik kiritilmagan edi.

Ta'limning tashkiliy masalalari A1 - Forobiyning "Fan va aql-zakovat" asarida o'quv fanlarini guruhlariga bo'lib o'qitish ularning tarbiyaviy mohiyatini ochish masalalariga e'tibor berilgan.

Pedagogika tarixida, ta'lim tashkil etishning asosiy shakli Dars hisoblangan. Sinf-dars tizimini didaktik talablar asosida yaratishda Chex pedagogi Yan Amos Komenskiyning (1592-1670) hizmatlari katta, uni sinf-dars tizimining asoschisi sifatida butun dunyo tan olgan.

Ya.A.Komenskiy "Buij didaktika" asarida, o'quv mashg'ulotlarini guruh. shaklida tashkil qilish, o'quv yili va o'quv kunini bir vaqtda boshlash, mashg'ulotlar orasida tanaffuslar berilishini, 1 guruhlarda bolalarning yoshi va soni bir xil bo'linishga alohida e'tibor berdi. Dars davomida o'quvchilar diqqatini to'plash, materialni batafsil tushuntirish, o'quvchiga savollar berish, o'zlashtirish jarayonini nazorat qilish zarurligini ta'kidlaydi.

Bu tarixiy jarayonda pedagogika fani oldida turgan muammolardan biri ta'limning tashkiliy shakllarini samaradorligani oshirish, ayniqsa, darsni samaradorligini oshirish bilan bog'liq. ilmiy-nazariy uslubiy va amaliy muammolarni hal etuvchi tadqiqotlar olib borishda ko'p ishlar qilindi.

Bu borada mustaqil O'zbekistonda kadrlar tayyorlash milliy

dasturini amalga oshirishda ta'lim tizimida yangi pedagogik texnologiyalar tadbiq etish bilan bog'liq ishlar qilinmoqda. Sinf deganda, yoshi va bilim darajasi bir xil bo'lgan o'quvchilar guruhi tushuniladi. Dars - aniq, maqsadni ko'zlab belgilangan vaqtda bir xil yoshdagi o'quvchi, yoshlar bilan o'qituvchi rahbarligida olib boriladigan mashg'ulotdir.

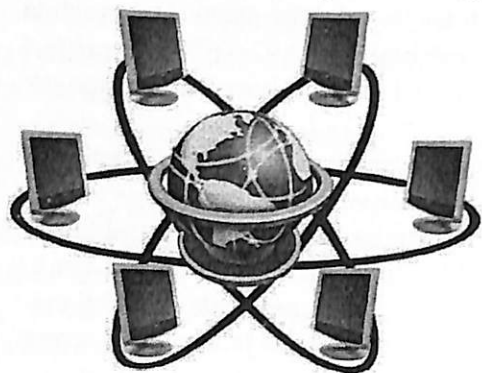
Darsning maqsadi, mazmuni, hajmi ta'lim standartlari (o'quv reja, dastur, darslik va qo'llanma) asosida belgilanadi. Dars o'quv ishlarining asosiy tashkiliy shakli ekan, bu jarayonda quyidagilarga amal qilinishi lozim:

1. Har bir sinfda o'quvchilarning yoshi va bilim darajasi bir xil bo'lishi lozim.

2. Dars qat'iy jadval bo'yicha belgilangan aniq, muddatda olib borilishi kerak.

3. Dars o'qituvchi rahbarligida butun sinf bilan va alohida o'quvchilar bilan ishlash shaklida olib boriladi.

4. Dars, o'quv fanining xarakteri, o'tilayotgan materialning mazmuniga qarab turli usullar va vositalarda olib boriladi va ta'lim tizimining bir qismi sifatida tugallangan bilim beradi va navbatdagi bilimlarni o'zlashtirmoq uchun zamin yaratadi.

Dars oldiga qator didaktik talablarni qo'yadi. Jumladan:

1. Har bir Dars aniq, maqsadni ko'zlagan holda puxta rejalashtirilmog'i lozim. Bu jarayonda o'qituvchi darsning ta'limi va tarbiyaviy maqsadini belgilaydi. Dars bosqichlarini, ya'ni qanday boshlash, qanday tamomlash ko'rgazmali materiallardan

foydalanish kabilarni oddindan hal kilib oladi.

2. Har bir dars aniq, g'oyaviy, mafkuraviy izlanishga ega bo'lishi lozim. O'qituvchi esa ulardan tarbiyaviy maqsadda foydalanmog'i lozim.

3. Har bir dars maktabning, ijtimoiy muhitning imkoniyatini hisobga olgan holda amaliyot bilan boshlanmog'i, ko'rsatmali vositalar

bilan jihozlanmog'i lozim.

4. Har bir dars xarakteriga mos usul, uslub va vositalardan samarali foydalanilgan holda tashkil etilishi lozim.

5. Dars uchun ajratilgan soat va daqiqalarni tejash va unumli foydalanish dardkor.

6. Dars jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'zaro faol munosabatda bo'lishi lozim, o'quvchi talaba passiv tinglovchiga aylanmasligi lozim.

7. Mashg'ulotlar butun sinf bilan va har bir o'quvchi bilan, ularning shaxsiy xususiyatlari e'tiborga olingan holda olib borilish kerak.

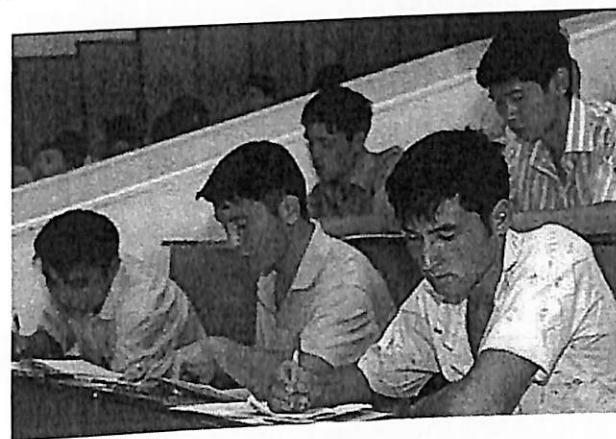
8. Darsning mazmuni va xarakteriga qarab xalqimizning boy ma'naviy merosidan, ma'naviy qadriyatlaridan samarali foydalanish.

9. O'tilayotgan mavzuning mazmuniga bog'liq holda mustaqil yurtimizdagi o'zgarishlardan o'quvchi talabalarni xabardor qilish.

10. Darsda Prezidentimiz Sh.Mirziyoyevning ta'lim sohasidagi fikrlari, yurtimiz kelajagi bo'lgan yoshlarimizga, farzandlarimizga qarata aytgan murojaatlaridan o'z o'rnida foydalanish.

Dars turlari va ularning tuzilishida ham alohida muammo sifatida qaraladi va o'rganiladi.

Dars bilim, ko'nikma va malakalarini oshiradi. Shu sababli o'quv mashg'ulotlarida ajratilgan vaqtning asosiy qismi dars o'tish uchun sarflanadi.

Ta'lim tizimida tajribadan o'tgan dars turlari quyidagilardan iborat: Tashkiliy qism; vazifani tekshirish;

1. Yangi bilimlarni bayon qilish darsi.

2. O'quv materiallarini mustahkamlash.

Takrorlash va bilimlarni umumlashtirish darslari.

O'quvchilarning o'zlashtirishini nazorat qilishi va baholash darslari.

5. Dars turlari, uyg'unlashgan darslar. Ta'lim jarayonida eng ko'p qo'llaniladigan dars yangi bilimlarni bayon qilishi darsidir. Bu darsning tuzilishi quyidagicha:

- Darsni tashkil qilish.
- Yangi bilimlarni bayon qilish.
- Yangi bilimlarni mustahkamlash.
- Yangi bilimlar ustida mashq o'tkazish.
- Yangi bilimlarga bog'liq, uy mashg'ulotlarni berish.

6. Darsni yakunlash. Dars turlarining o'zgarish bilan darsning tuzilishida ham 1 o'zgarishlar bo'ladi, Masalan, dars turlari uyg'unlashgan darslarida darsning hamma elementlari mavjuddir:

Uzluksiz ta'limning hamma bosqichlarida ta'limning xos tashkiliy shakllari mavjud.

Jumladan: ikki bosqichli oliy ta'lim tizimida o'ziga xos ta'lim shakllari mavjud, bularga ma'ruzalar, seminar va amaliy mashg'ulotlar, kafedra o'qituvchilarining ochiq; ma'ruzalarida qatnashish, ma'ruza matnini tayyorlash va muhokama qilish, o'quv kurslari bo'yicha dasturlar tayyorlash ishlari kabilar oliy ta'limning ko'p qirrali yo'nalishlari va shakllaridir. Oliy ta'lim tizimida ma'ruza o'quv jarayonining ham usuli, ham shakli hisoblanib, u talabalarga fan asoslarini og'zaki, uzviy va muntazam singdirishga xizmat qiladi.

Ma'ruza tufayli talaba shu fanning mohiyatini tushunib boradi hamda ularni erkin fikrlashga, fan ustida o'ylashga majbur etadi. Shu sababli ma'ruza ilmiy tafakkurni rivojlantirishning o'ziga xos maktabiga aylanadi.

Ma'ruzani shunday o'qish lozimki, uning ta'sirida talabalarda shu fanga uning vazifa va kelajagiga nisbatan turli qarashlar, ilmiy e'tiqod, g'oya va milliy mafkura asoslari shakllansin. Buning uchun o'rgatuvchi har bir ma'ruzaning mazmunini fandagi yangiliklar bilan

boyitishi va tanlay bilishi lozim.

Ma'ruza ijobiy hamkorlikka tayanb tashkil qilingandagina samarali natija beradi. Buning uchun ma'ruza jarayonida ham ta'limiy, ham tarbiyaviy vazifalarni samarali amalga oshirish yo'llardan biri o'qituvchi bilan talabalar o'rtasida do'stona, faol munosabatlarni tiklab olinishdan iborat.

Milliy dasturni ro'yobga chiqarishga doir tashkiliy chora-tadbirlar

Milliy dasturni amalga oshirish maqsadida:

Milliy dasturning yo'nalish va bosqichlarini amalga oshirishning aniq mexanizmlari, muddatlari, ijrochilari, moliyaviy va resurslar ta'minoti ifodalangan yechim va chora tadbirlar tizimi ishlab chiqiladi;

Milliy dasturni bajarish yuzasidan davlat va jamoat institutlarining faoliyati hamda vazifalari belgilanadi;

Milliy dasturning aniq yo'nalishlarini ishlab chiqish jarayoniga malakali chet el ekspertlari jalb etiladi;

Milliy dasturni bajarishda davlat va nodavlat tashkilotlar faoliyati muvofiqlashtirilib, xalqaro tashkilotlar qatnashuvi tashkil etiladi;

Milliy dasturning monitoringi va bajarilishini ekspertiza qilish asosida uning ayrim qoidalari va tadbirlariga tuzatishlar kiritiladi;

Ommaviy axborot vositalarini jalb etgan holda, kadrlar tayyorlash milliy modelini ro'yobga chiqarilishini ta'minlash masalalari yuzasidan seminarlar va konferensiyalar o'tkazish orqali milliy dasturning prinsipial yondoshuvlari hamda asosiy qoidalari keng ko'lamda tushuntirish ishlarini olib boriladi;

Milliy dasturning maqsad va vazifalarini amalga oshirish jarayoniga jamoat birlashmalari va markazlari, respublika aholisi keng tabaqalarning faol ishtiroki ta'minlanadi;

Ommaviy axborot vositalarida Milliy dasturning bajarilishi muntazam yoritib boriladi.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amalga oshirish yuzasidan respublika komissiyasi tashkil etiladi, bu komissiyaning zimmasiga dasturni bajarishga doir barcha ishlar va tadbirlarni tashkil etish hamda uzluksiz ta'limning tegishli turlari uchun davlat ta'lim

standartlariga qo'yiladigan umumiy talablarni ishlab chiqish;

Umumiy o'rta ta'lim uchun davlat ta'lim standartlarini va boshqa zarur normativ hujjatlarni ishlab chiqish;

O'rta maxsus, kasb-unar ta'limi tizimi uchun davlat ta'lim standartlarini, akademik litsey va kasb hunar kollejlaridan iborat ta'lim tizimini joriy etish dasturlarini ishlab chiqish;

Umumiy o'rta ta'limga ega bo'lgan o'quvchilarni akademik litsey va kasb-hunar kollejlari tizimi bilan to'la qamrab olish tadbirlarini, bu tizimni hududlarini demografik, jug'rofiy xususiyatlari va kadrlarga bo'lgan ehtiyojlarni hisobga olgan holda joylashtirish, uning moddiy-texnika asosini yaratish;

Akademik litsey va kasb hunar kollejlarida ishlaydigan o'qituvchilar va pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish uchun ta'lim muassasalarini tashkil etish hamda ularning samarali ishlarini ta'minlash;

Oliy ta'lim muassasalari tizimini milliy dastur talablariga binoan isloh qilish, bu borada tegishli davlat ta'lim standartlarini yaratish va joriy etish; maktabgacha ta'lim va tarbiya muassasalari faoliyatini takomillashtirish, bolalar tarbiyasida va maktabga tayyorlashda oila, mahalla hamda jamoat tashkilotlarining mas'uliyatini oshirish;

Ta'lim muassasalarini zarur darsliklar va adabiyotlar bilan ta'minlash, bu ishga yirik olimlar, yuqori malakali mutaxassisnlarni jalb etish, ta'lim va ilm-fan sohasining nashriyot bazasini rivojlantirish;

Professor va pedagog kadrlarni rivojlangan mamlakatlardagi yetakchi ta'lim muassasalarida tayyorlash va malakasini oshirish maqsadida maxsus Respublika jamg'armasini tashkil etish va uning faoliyatini ta'minlash;

Uzluksiz ta'lim tizimida chet tillarini faol o'rgatish uchun zarur sharoit yaratish, ularni o'rgatishning jadallashtirilgan uslublarini joriy etish, o'zbekcha-chet tillar lug'atini, davlat tilida maxsus adabiyotlarni nashr etish;

Uzluksiz ta'lim sohasi o'qituvchilariga va pedagog kadrlarni ijtimoiy himoya qilish va qo'llab-quvvatlash, ularni mehnatiga haq to'lash va rag'batlantirish tizimini qayta ko'rib chiqish;

Ta'lim muassasalarini attestatsiyadan o'tkazish akkreditatsiyalash, kadrlar tayyorlashning malaka talablarini aniqlash hamda sifatini baholash ishlarini tashkil qilish va muvofiqlashtirish bo'yicha ta'lim

tizimi boshqaruviga bog'liq bo'lmagan yagona davlat xizmatlarini tashkil etish;

Ta'limni axborot bilan ta'minlash tizimini shakllantirish va rivojlantirish, uni jahon axborot tizimi bilan bog'lash, ommaviy axborot vositalarining ta'lim sohasidagi vazifalarini belgilash;

Kasb-hunar ta'limi sohasida kadrlarga bo'lgan talab va taklifini o'rganishni tashkil etish, ta'lim xizmatini ko'rsatish va kasbiy mehnatning raqobatga asoslangan bozorini hamda kadrlar tayyorlash sohasida marketingni shakllantirish.

Maktab va umumiy o'rta maxsus ta'limning davlat ta'lim standartlari monitoringi

«Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»ni ro'yobga chiqarishning birinchi bosqichida «Ta'lim to'g'risida»gi qonunga muvofiq ta'lim tizimini tarkibi qayta qurish va tubdan yanglash, o'quvchi-talabalariga beriladigan ta'lim mazmunining, bilim, ko'nikma va malakalariga, madaniy va ma'naviy-axloqiy saviyasiga qo'yiladigan minimal talablarni belgilab beruvchi davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish va joriy etish ko'zda tutilgan.

«Ta'lim to'g'risida»gi qonunning 7-moddasida «Davlat ta'lim standartlari umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'lim mazmuniga hamda sifatiga qo'yiladigan talablarni belgilaydi. DTSni bajarish O'zbekiston Respublikasining barcha ta'lim muassasalari uchun majburiydir» deyilgan.

Mamlakatimizda umumiy o'rta maxsus ta'lim muassasalari uchun yaratilgan sinov natijalari asosida takomillashtirilgan DTSlari Vazirlar Mahkamasining 1999- yil 16 -avgustidagi 390-sonli qarori bilan tasdiqlangan holda 1999-2000 -o'quv yildan boshlab xalq ta'limi vazirligi majlisining 1999- yil 29- avgustdagi 811 sonli qarori bilan tasdiqlangan yangi o'quv dasturlari bilan birgalikda bosqichma-bosqich joriy etilmoqda.

DTS monitoringini olib borishning asosiy maqsadi :

- ta'lim muassasalarida DTSning joriy etilishini o'rganish;
- talaba-o'quvchilarning DTS talablariga javob berishini hamda yangi o'quv dasturlar materiallarini o'zlashtirishdagi sifat ko'rsatkichlarini aniqlash;

- darslik (o'quv qo'llanma)larning talabga javob berishini o'rganish;
- ta'lim mazmunlarini va metodlarini takomillashtirish;
- ilg'or pedagogik tajribalarni va yangi pedagogik texnologiyalarni o'rganish;
- ta'lim samaradorligini oshirish yuzasidan chora-tadbirlarni belgilash uchun takliflar berishdan iborat.

DTS monitoringini olib borish;

DTS monitoringi xalq ta'limi vazirligining davlat ta'lim standartlari monitoringi boshqarmasi tomonidan olib boriladi. DTSlari monitoringi boshqarmasi UUT va kasb-hunar ta'lim DTS monitoringini quyidagi tartibda olib boriladi:

1.1. Respublika xalq ta'limi muassasalarida DTSning joriy etilishi va monitoringi xalq ta'limi vazirligi tomonidan tasdiqlangan «Umumiy o'rta va o'rta maxsus ta'limning DTSlari monitoringini olib borish tartibi» asosida amalga oshirilishining nazorat qiladi. (o'quv yili davomida).

1.2. Ta'lim muassasalarida DTS va yangi o'quv dasturlarining joriy etilishini saylanma tarzda nazorat qilib boradi. (o'quv yili davomida).

1.3. DTSda belgilangan talablarning bajarilishini nazorat qilish hamda o'quv dasturlari materiallarini o'zlashtirishdagi sifat ko'rsatkichlarini aniqlash maqsadida saylanma tarzda har bir viloyatdagi ta'lim muassasalarida tashqi nazorat ishlari (test, sinov, yozma ish, diktant, og'zaki so'rov, anketa so'rovi)ni o'tkazadi. (aprel oyida)

1.4. Ta'lim muassasalarida o'quv dasturlari materiallarini o'zlashtirishdagi sifat ko'rsatkichlarini o'rganish maqsadida, saylanma tarzda, tashqi nazorat ishlari o'tkazadi. (yil davomida)

1.5. Olingan tashqi nazorat ishlari, natijalari asosida DTS talablarining bajarilishi hamda yangi o'quv dasturlari materiallarini o'zlashtirishdagi sifat ko'rsatkichlari bo'yicha kengashida tahlilnoma jadval tayyorlaydi. (har yili iyun oyida).

1.6. DTS talablari bajarilishi hamda o'quv dasturlari materiallarini o'zlashtirishdagi sifat ko'rsatkichlarini aniqlash yuzasidan o'tkazilgan nazorat natijalari asosida tayyorlangan tahlilnoma jadvallari XTB vazirligi monitoring tasviriy oynasida aks ettiradi. (har yili iyul, avgust oyida)

1.7. DTS talablari bajarilishini aniqlash yuzasidan o'tkazilgan natijalar bo'yicha yuqori ko'rsatkichlariga erishilgan muassasalar ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan chora tadbirlarni belgilash, o'quv dasturlarini takomillashtirish yuzasidan Xalq ta'limi Vazirligi rahbarlariga taklif va tavsiyalar bilan chiqadi. (har yili iyul, avgust oyida)

1.8. UUT DTS monitoringi natijalarini «Ma'rifat» «Ta'lim taraqqiyoti» axborotnomasida e'lon qilib boradi. (doimiy).

Monitoring ish faoliyatida: O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»dagi qonunlari; Prezident farmonlari; ta'lim muassasalari farmonlari; ta'lim mazmunini belgilaydigan Vazirlar Mahkamasining qarorlari; xalq ta'limi vazirligining qarorlari, buyruqlari, tegishli me'yoriy hujjatlar talablari hamda mazkur Nizomga amal qiladi.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida mavjud ilg'or tajribalar, Yangi pedagogik texnologiyalar, metodik qo'llanmalar, risolalar bankini tashkil etadi va yangilab turadi.

Rivojlangan mamlakatlarda kasb ta'limi (shu jumladan oliy ta'lim)ning bosh maqsadi - raqobatbardosh tovarlar ishlab chiqarish va barcha toifadagi malakali xodimlarni tayyorlash orqali raqobatbardosh xizmat ko'rsatishdan iborat.

Raqobatbardosh mutaxassislarsiz raqobatbardosh iqtisodiyot bo'lishi mumkin emas.

O'zbekistonda mazkur masalani yyechishda Kadrlar tayyorlash milliy modeli asos bo'lib, hisoblanadi. U quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Shaxs - kadrlar tayyorlash tizimining asosiy sub'yekti va ob'yekti, ta'lim xizmatini talab etuvchi hamda amalga oshiruvchi;
- davlat va jamiyat - ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimini faoliyat ko'rsatishini nazorat qilish hamda ish olib borishining boshqarishni amalga oshiruvchi kadrlar tayyorlash va ularga talabgorlik kafolati;
- uzluksiz ta'lim - o'z tarkibiga barcha ta'lim turini, davlat ta'lim standartlarini, faoliyat ko'rsatish tuzilmasi va muhitini olgan malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlash asosi;
- Fan - yuqori malakali mutaxassislar tayyorlovchi va talab etuvchi, ilg'or pedagogik va informatsiyaviy texnologiyalarni ishlab chiqaruvchi;
- ishlab chiqarish - kadrlarga bo'lgan talabni, shuningdek ular

tayyorlanganlik sifat va darajasiga talabni belgilovchi asosiy buyurtmachi, kadrlar tayyorlash tizimlarini moliyalash va moddiy-texnik ta'minlash ishtirokchisi.

Shaxslarga, ta'lim xizmati talabgori sifatida, davlat ta'lim standartlari orqali sifatli ta'lim va kasbiy tayyorgarlik kafolatlanadi.

Shaxs – ta'lim xizmati ko'rsatuvchi sifatida, tegishli darajada malaka hosil qilib o'quv-tarbiya jarayonini amalga oshirishda bilim malaka va ko'nikmalarni shakllantiradi va boshqalarga beradi.

Davlat va jamiyat kafolatlaydi:

- fuqarolar ta'limga, kasb tanlash va malaka oshirishga bo'lgan huquqlarini amalga oshirishini;

- akademik litsey yoki kasb – hunar kolleji o'qishga yo'llashni tanlash huquqini majburiy umumiy o'rta va o'rta maxsus kasb ta'lim olishni;

- davlat granti yoki haq to'lash-shartnoma asosida oliy va OTM ni tugatgandan keyingi ta'lim olish huquqini;

- davlat ta'lim muassasalarini moliyalash;

- o'qitayotganlarning o'qish, yashash va dam olish sharoitlarini ta'minlash bo'yicha masalalarni yechishda jamoatchilik boshqaruvini rivojlantirish;

- ta'lim jarayoni qatnashchilarini ijtimoiy muhofazalash va b.ni.

Uzluksiz ta'lim ijodkor, ijtimoiy faol, ma'naviy boy shaxsni shakllantiruvchi va yuqori malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda oldinda borishlik uchun zarur sharoitlar yaratadi. Bular ta'limning quyidagi turlarini o'z ichiga oladi: maktabgacha; umumiy o'rta; o'rta maxsus; kasbiy; oliy; ta'lim muassasasi tugagandan keyin va maktabdan tashqari o'qituv; malaka oshirish hamda kadrlarni qayta tayyorlash.

Takrorlash uchun savollar:

1. Uzluksiz ta'lim masalasini qanday tushunish mumkin?
2. Davlat ta'lim standartini mazmun va mohiyatini tushuntirib bering.
3. O'zbekistonda monitoring sistemasi qanday tashkil qilingan?
4. DTSi monitoringi deb nimani tushunasiz?

Tayanch so'zlar

Uzluksiz, sistema, tizim, davlat ta'lim standarti, islohot, natija, bosqichma-bosqich, monitoring, ta'lim markaz, qonunlar.

III BOB. OLIY TA'LIMNI BOSHQARISHNING MEYORIY ASOSLARI

Oliy ta'lim tizimini boshqarishning me'yoriy asoslari

Boshqarishning asosiy maqsadi tuzilishi va oliy ta'lim muassasalarining tuzilmaviy vazifasi o'qitishning, oliy kadrlar tayyorlashning va ilmiy tadqiqotlar oliy darajasini mustahkamlash, shuningdek,

jamiyatga xizmat qilishdan iborat bo'lishi kerak.

Oliy ta'lim tizimining maqsad va vazifalari O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» to'g'risidagi qonunlarda belgilangan ta'lim sohasidagi o'zgarishlarni samarali boshqarish va ijobiy hal qilishdir. Ta'lim siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirishda mas'ul bo'lgan shaxslar o'rtasida, professor-o'qituvchilar tarkibi va talabalar, mehnat sohasi, OTM lar va jamiyat o'rtasida yaqindan hamkorlik zarur. Boshqarishdan asosiy maqsad oliy ta'lim muassasalarining institutsional vazifasini ta'lim berish, kadrlar tayyorlash ijodiy darajasini ta'minlash va ilmiy tadqiqotlar o'tkazish yo'li bilan mustahkamlashdan iborat bo'lishi lozim.

O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» to'g'risidagi qonunlariga muvofiq O'zbekistonning ilmiy-texnikaviy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishini masalasini rivojlangan mamlakatlar darajasida hal etishga qodir, yuksak darajada ma'naviy, madaniy va axloqiy sifatlarga ega bo'lgan yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash oliy ta'lim tizimining vazifasi hisoblanadi.

Quyidagilar oliy ta'lim tizimining asosiy vazifalari hisoblanadi:

- davlat ta'lim standartlariga muvofiq zamonaviy ta'lim-kasb dasturlari asosida sifatli o'qituvchi ta'minlash va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash;

- yuqori malakali ilmiy-pedagog kadrlarni, jumladan xorijiy ilmiy markazlarda, tayyorlash;

- mamlakatni iqtisodiy va ijtimoiy rivojlantirish istiqboli, jamiyat ehtiyoji, fan, texnika, texnologiya, iqtisod va madaniyat zamonaviy

yutuqlaridan kelib chiqib kadrlar tayyorlashning tashkil etilishi va usulini muntazam takomillashtirish;

- ta'limni individuallashtirish, masofadan o'qitishning yangi pedagogik va informatsion texnologiyalari, vositalarini joriy etish;

- Mustaqillik g'oyalariga sodiqlik, Vatanga, oilaga va atrof-muhitga muhabbat ruhida, milliy uyg'onish mafkurasi hamda umuminsoniy qadriyatlarni chuqur his etish asosida oliy ta'limning gumanitar yo'nalishini, yoshlar tarbiyasini ta'minlash;

- ilmiy-pedagog xodimlar va ta'lim oluvchilar ilmiy-tadqiqotlari hamda ijodiy faoliyatlari vositasida fan, texnika va texnologiyani rivojlantirish, olingan natijalardan ta'lim jarayonida va tarmoqlarda foydalanish iqtisodiyoti;

- ta'lim, fan va ishlab chiqarishning samarali uyg'unlanuvchi usullarini amaliyotga tadbiq etish;

- ta'lim xizmati ko'rsatish bozorida, raqobat muhitini yuzaga keltirish;

- rivojlangan mamlakatlar bilan oliy ta'lim sohasida o'zaro foydali aloqalarni rivojlantirish;

- oliy ta'lim muassasalarini takomillashtirish va kengaytirishni boshqarish.

Oliy ta'lim tizimi quyidagilardan iborat:

Oliy ta'lim boshqaruv tizimi va tarkibiy qismlarining vazifasi qanday?

- davlatga qarashli va davlatga aloqadorsiz oliy ta'lim muassasalari, bular davlat ta'lim standartlariga muvofiq ta'lim-kasb dasturini amalga oshiradi;

- ilmiy-pedagog muassasalar, bular oliy ta'limni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan tadqiqot ishlarini olib boradi;

- ta'limni boshqaruvchi davlat idoralari, shuningdek, ular tasarrufidagi korxona, muassasa va tashkilotlar hisoblanadi.

Qayd etilgan vazifalarni samarali hal etish oliy ta'lim tizimi va uning tarkibiy bo'linmalari (universitet, akademiya, institut va b. lar) uchun tizim barcha darajadagi rahbariyati boshqaruvni amalga oshirishining mazmuni, tamoyil va usullariga sezilarli darajada bog'liq.

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti rektorining 2019/2020 o'quv yili uchun NA'MUNAVIY YO'L XARITASI

№	Tadbirlar nomi	Amalga oshirish mexanizmi	Muddati	Moliyalashtirish manbai	Kutilayotgan natija
I. Jahonda ijtimoiy-iqtisodiy hamda innovatsion tendensiyalarni hisobga olgan holda ta'lim muassasasining strategik istiqbolini belgilash					
1.	Xorijdagi 1000 ta eng yaxshi oliy ta'lim muassasalarining PhD darajasiga ega bo'lgan professor-o'qituvchilarini o'quv jarayoni va malaka oshirish kurslariga jalb etish.	Institutning yo'nalishlariga mos keluvchi xorijiy oliy ta'lim muassasalari ro'yxatini aniqlash, xorijiy oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlik aloqalarini o'rnatish hamda shartnomalar tuzish, O'quv jarayoni va malaka oshirish kurslariga jalb etiladigan professor-o'qituvchilar ro'yxatini aniqlash hamda ularni belgilangan muddatlarda o'quv jarayoni va malaka oshirish kurslariga jalb etish.	2018/2019 o'quv yili davomida		Xorijiy oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlik aloqalari rivojlantiriladi, o'quv jarayoni va malaka oshirish kurslariga xorijiy mutaxassislar jalb etiladi.
2.	Institut professor-o'qituvchilari va ilmiy xodimlari tomonidan PhD hamda DSc bo'yicha nomzodlik va doktorlik dissertatsiyalarini himoya qilishlarini va monografiyalarini chop etishlarini kengaytirish. Ularning xalqaro va milliy, ilmiy va ilmiy-amaliy anjumanlarda, tanlovlarda faol ishtirokini ta'minlash.	Oxirgi uch yil ichida katta ilmiy xodim izlanuvchilar va mustaqil izlanuvchilar institutini tamomlaganlar ro'yxatini shakllantirish, nomzodlik (PhD) yoki doktorlik dissertatsiya (DSc) larini himoya qilish bilan bog'liq muammolarni o'rganish hamda ilmiy ishlarini qanday darajada tayyorligini aniqlash, hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish dasturlari hamda ta'lim yo'nalishlariga mos mavjud muammolar bo'yicha ishlar ro'yxatini shakllantirish, yosh o'qituvchilarni tayanch doktorantura va doktoranturaga maqsadli o'qishlarini tashkil etish.	2018/2019 o'quv yili davomida		Doktorantlar va mustaqil izlanuvchilar tomonidan nomzodlik va doktorlik dissertatsiya ishlarini himoya qilish ko'payadi, yosh o'qituvchilarni tanyach doktorantura va doktoranturaga o'qishga kirishga qiziqishlari ortadi. Mavjud muammolar o'rganiladi hamda takliflar tayyorlanadi.

3.	Xorijiy ilmiy fondlar va tadqiqot markazlarining grantlarini va buyurtmalari hisobidan mablag'larni jalb etish.	Xorijiy davlatlar tomonidan e'lon qilingan xalqaro grantlari to'g'risidagi ma'lumotlarni kafedra professor-o'qituvchilari e'tiboriga etkazish, kafedra professor-o'qituvchilarning xalqaro grantlar tanlovida ishtirok etishlariga ko'maklashish, davlat ilmiy texnik dasturlari doirasida bajarilayotgan amaliy, innovatsion va fundamental loyihalar tanlovida o'zlarining loyihalarini bilan ishtirok etishlarini kengaytirish.	Doimiy		Professor-o'qituvchilar tomonidan xalqaro loyihalar tanlovida ishtirok etishlari uchun imkoniyatlar kengayadi. Xorijiy tashkilotlar bilan hamkorlik aloqalari o'rnatiladi. Xorijiy mablag'lar jalb etiladi, professor-o'qituvchilarni o'zlarining ilmiy tadqiqot mavzulari bo'yicha loyihalar bajarilishi orqali nomzodlik va doktorlik dissertatsiyalarini himoya qilish ortadi, ilmiy salohiyat yaxshilanadi
4.	O'quv jarayoniga hamkorlik aloqalari o'rnatilgan xorijiy oliy ta'lim va ilmiy tadqiqot muassasalarining o'qituvchilarini jalb etish hamda xorijiy talabalarni o'qishga qabul qilish ko'lamini kengaytirish	Hamkorlik aloqalari o'rnatilgan xorijiy oliy ta'lim va ilmiy tadqiqot muassasalaridan kelib o'quv jarayoni va malaka oshirish kurslarida dars berish mumkin bo'lgan yetakchi mutaxassislar bilan aloqalarni o'rnatish, xorijiy mutaxassislarni o'quv jarayoni va malaka oshirish kurslariga jalb etish rejasini ishlab chiqish, xorijiy talabalarni o'qishga qabul qilish bo'yicha chora-tadbirlar belgilash	Doimiy		O'quv jarayoniga xorijiy mutaxassislar jalb etilib, tajriba almashinadi, talabalar va professor-o'qituvchilarni xorijiy tillarni bilish darajasi ortadi, dars o'tish sifati yaxshilanadi.

II. Iqtidorli yoshlarni saralash (seleksiya) mexanizmlarini joriy etish orqali kadrlar tayyorlashni yo'lga qo'yish

1.	Elektron ta'lim muhitiga iqtidorli talaba-yoshlarni jalb qilish	Institutdagi ta'lim yo'nalishlarida tahsil olayotgan iqtidorli talabalarni elektron ta'lim muhitini yaratish jarayoniga jalb qilinadi. Bunda iqtidorli talabalar har bir fanni elektron resurslar bilan ta'minlashga yordam beradi	2018/2019 o'quv yili davomida		Talabalar o'z mutaxassislik fanlarini mustaqil o'rganadilar, mustaqil izlanadi va ularda fanlar bo'yicha amaliy ko'nikmalar shakllanadilar, fanlarni chuqur o'zlashtirishga imkon beriladi.
----	---	--	-------------------------------	--	---

					Ushbu talabalar keyinchalik institutda ishga qolish uchun tayyorlanadi
2.	"Fan olimpiadalari"ni tashkil etish	Toshkent viloyati ta'lim muassasalarining bitiruvchi sinflarida institutda mavjud ta'lim yo'nalishlaridan kelib chiqib, professor-o'qituvchilar tomonidan "Fan olimpiadalari"ni o'tkaziladi	2018/2019 o'quv yili aprel-may oylarida		Toshkent viloyatida mavjud maktab va boshqa ta'lim muassasalarida yaxshi o'qiydigan o'quvchilar mos ta'lim yo'nalishlari bo'yicha o'qishga jalb qilinadi. O'qish davomida ularga kerakli bilimlar berilib, yetuk salohiyatli kadr sifatida tayyorlanadi
3.	O'rta ta'lim maktablarida uchrashuvlar tashkil etish	Toshkent viloyati maktablarida "fan yo'nalishi"dan kelib chiqqan holda uchrashuvlar tashkil etiladi. Uchrashuvda fanning zamonaviy yutuqlari hamda institutda ushbu sohada amalga oshirayotgan ishlar haqida ma'lumotlar beriladi	2018/2019 o'quv yili davomida		Ta'lim muassasalarida yaxshi o'qiydigan o'quvchilar mos ta'lim yo'nalishlari bo'yicha o'qishga jalb qilinadi. O'qish davomida ularga kerakli bilimlar berilib, yetuk salohiyatli kadr sifatida tayyorlanadi
4.	Ish beruvchilar tomonidan institut bitiruvchilarini ishga qabul qilish bo'yicha oldindan hamkorliklar olib borish.	Kadrlar iste'molchilari hisoblangan korxona, tashkilot va muassasalarning yetakchi mutaxassislari ishtirokida talabalar bilan uchrashuvlar o'tkazish, kadrlar iste'molchilari tomonidan bitiruvchilarning kasbiy kompetentligiga qo'yiladigan talabalar bo'yicha takliflar olish, ularning takliflariga asosan o'quv rejalariga o'zgartirishlar kiritish, korxona, tashkilot va muassasalarning yetakchi mutaxassislarini Davlat attestatsiyalariga, bitiruv malakaviy ishlariga, magistrlik dissertatsiyalari himoyalarga Davlat attestatsiya komissiyasi tarkibiga jalb etish bo'yicha kelishib olish	Doimiy		Talabalarni ishga joylashtirish bo'yicha ish beruvchilar bilan shartnomalar imzolani, ish beruvchilar tomonidan o'quv rejalarini va fan dasturlarini shakllantirish bo'yicha takliflar olinadi, kadrlar tayyorlash sifati ortadi.

5.	Institut talabalarini xalqaro va respublika olimpiadalarida hamda nufuzli tanlovlarda ishtirok etishlarini ta'minlash.	Iqtidorli talabalar ro'yxatini shakllantirish, talabalarni o'zlarining qiziqishlariga qarab respublika va xalqaro olimpiadalarida hamda nufuzli tanlovlarda ishtirok etishlarini ta'minlash, xalqaro va respublika olimpiadalarida hamda nufuzli tanlovlarda natijalarga erishgan talabalarni rag'batlantirib borish.	Doimiy		Institut talabalarini xalqaro va respublika olimpiadalarida hamda nufuzli tanlovlarda ishtirok etishlarini ta'minlash, talabalarni o'zlarining qiziqishlari bo'yicha kafedralarda tashkil etilgan to'garaklarda ishtirok etishlarini kengayadi, sport bilan shug'ullanish darajasi ortadi
Ta'lim muassasasining xususiyatidan kelib chiqqan holda kadrlarga bo'lgan talablar asosida ta'lim sifatini oshirish mexanizmini shakllantirish					
1.	Yangicha innovatsion yondashuv orqali talabalar mustaqil ta'lim olishini ilg'or xorijiy tajribalar asosida tashkil etish.	Ta'lim yo'nalishlari bo'yicha mustaqil ta'limning barcha elementlari elektron tizimga joylashtiriladi, talabalar masofadan turib mustaqil ta'lim mavzularini o'zlashtirishlari uchun sharoitlar yaratiladi, olingan bilimlarni baholash bevosita masofadan turib amalga oshiriladi, institutda elektron kutubxonalar tashkil etiladi. Wi-Fi zonalarini tashkil etiladi.	2018/2019 o'quv yili davomida	Institut mablag'lari	Mustaqil ta'lim olish tizimi to'liq axborot texnologiyalari orqali amalga oshiriladi. Talabalar nazariy va amaliy bilimlarni mustaqil egallaydilar. Talabalar o'z faoliyatida AKT va Internetdan foydalanish darajasini oshirib boradilar. Bilim egallash qobiliyati muntazam ortadi
2.	Institutda mavjud ta'lim yo'nalishlari bo'yicha amaliyotlar samaradorligini oshirish	Amaliyotlarni o'tkazish bo'yicha aniq ko'rsatmalar mavjud yo'riqnomalar ishlab chiqiladi. Amaliyot turlari talabalar tahsil olayotgan yo'nalishlar doirasida o'zlarini doimiy yashayotgan hududlarda joylashgan ta'lim muassasalarida tashkil etiladi	2018/2019 o'quv yili davomida	Xalq ta'lim vazirligi, Maktabgacha ta'lim vazirligi	Pedagogik ta'lim muassasalari yoki kadrlar buyurtmachilari bilan kelishilgan holda amaliyotlarni o'tkazish grafisini ishlab chiqiladi. Amaliyotni o'tkazishning monitoringini olib borish bo'yicha mexanizm ishlab chiqiladi. Talabalar amaliyotni doimiy yashash joylarida olib boradi va amaliyot davri ularning ish o'rmini aniqlash davri bo'lib qoladi.

					Bunda ushbu hududda kadrlar yetishmovchiligi o'ldi olinadi. Talabalar o'qishini tugatishi bilan yetuk malakali kadr sifatida tayyorlanadi.
3.	Talabalar o'rtasida professor- o'qituvchilar tomonidan dars o'tish sifati bo'yicha ijtimoiy so'rovnoma o'tkazish	O'quv yili davomida bakalavriat ta'lim yo'nalishlari talabalar o'rtasida "O'qituvchi talaba nigohida" ijtimoiy so'rovnoma o'tkazish, o'tkazilgan ijtimoiy so'rovnoma asosida professor- o'qituvchilarning dars o'tish sifatini oshirish, o'quv jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsion texnologiyalarni keng joriy etish.	2019/2020 o'quv yili davomida		Professor-o'qituvchilar tomonidan dars o'tish sifati yaxshilanadi, talabalar o'rtasida ijtimoiy muhit yaxshilanadi.
4.	Professor-o'qituvchilar tomonidan o'quv adabiyotlarini nashr etish rejasini ishlab chiqish va monitoringini olib borish	Bakalavriat ta'lim yo'nalishlarining o'quv rejasida o'tiladigan fanlar bo'yicha yetishmaydigan adabiyotlar ro'yxatini shakllantirish, yetishmaydigan adabiyotlarni yaratish bo'yicha mualliflar guruhini shakllantirish, o'quv adabiyotlarini yaratish rejasining monitoringini olib borish	2019/2020 o'quv yili davomida		Ta'lim yo'nalishlari va magistratura mutaxassisliklari bo'yicha zamonaviy o'quv adabiyotlari yaratiladi, talabalarni o'quv adabiyotlari bilan ta'minlanganlik darajasi yaxshilanadi.
IV. Oliy ta'lim muassasasini rivojlangan mamlakatlarning yetakchi oliy ta'lim muassasalari darajasiga olib chiqishga qaratilgan ishlarni amalga oshirish					
1.	Institutda elektron ta'lim muhitidan foydalanishni joriy qilish	Elektron ta'lim muhiti orqali talabalarga innovatsion usullar bilan bilim berish yo'lga qo'yiladi. O'quv jarayonida professor-o'qituvchilar innovatsiya, axborot kommunikatsion texnologiyalari (AKT) hamda pedagogik texnologiyalar qo'llaniladi	2019/2020 o'quv yili davomida	Institut ichki mablag'lari	Ta'lim berishda innovatsion usullar, AKT hamda pedagogik texnologiyalar o'quv jarayonida qo'llaniladi, talabalar mustaqil bilim olishlari uchun barcha yetarli resurslar bilan ta'minlanadi. Shu bilan ularda AKT, pedagogik texnologiyalar,

					Internetdan foydalanish ko'nikmalari shakllanadi. Talabalar hamda professor-o'qituvchilar o'z ustida mustaqil ishlash ko'nikmalari oshiriladi. Shuningdek, sirtqi va maxsus sirtqi ta'lim yo'nalishlari uchun masofadan tahsil olish yo'lga qo'yiladi. Talabalar bilim olish darajasi hozirgiga nisbatan kamida 25 % ga ortadi.
2.	Xorijiy davlatlarning yetakchi oliy ta'lim muassasalari tajribalarini joriy qilish	Germaniya, Angliya, Fransiya, Janubiy Koreya, Yaponiya, AQSH, Xitoy va b. davlatlar universitetlarida olib borilayotgan o'quv jarayonlari o'rganiladi hamda ularning ijobiy tomonlari institutga joriy etiladi	2018/2019 o'quv yili davomida		Institut rivojlangan mamlakatlarning yetakchi oliy ta'lim muassasalari qatorida reytingi oshiriladi
3.	Rossianing yetakchi oliy ta'lim muassasalaridan mutaxassislarni jalb qilish	Rossiya davlat pedagogika instituti, Moskva davlat universiteti va boshqa oliy ta'lim muassasalaridan professor-o'qituvchilar ma'ruza mashg'ulotlarini o'tishga jalb qilinadi	2018/2019 o'quv yili davomida	Oliy ta'lim va zirligi va institut mablag'lari	O'quv jarayonida pedagog kadrlar almashinuvi yo'lga qo'yiladi
4.	Institutning pedagog xodimlarining xorijda malaka oshirishlarini tashkil etish	Professor-o'qituvchilarning xorijda qisqa muddatli malaka oshirishlari tashkil etiladi hamda ular xorij tajribalari bilan tanishadi	2018/2019 o'quv yili davomida	Institut ichki mablag'lari, turli xil fondlar hamda Is'tedod jamg'armasi fondi	Institut xorij tajribalarini qo'llaydigan salohiyatli professor-o'qituvchilar bilan ta'minlanadi
5.	Xorijiy ta'lim muassasalari bilan hamkorlik aloqalari o'rnatish va o'rnatilgan xorijiy oliy ta'lim muassasalari bilan almashuv dasturlarini kengaytirish	Hamkorlik aloqalari o'rnatilgan xorijiy oliy ta'lim va ilmiy tadqiqot muassasalari bilan olib borilayotgan almashuv dasturlari ko'lamini kengaytirish, institut talabalarini o'qishga, ishlab chiqarish amaliyotiga, stajirovka o'tashga yuborish, xorijiy oliy ta'lim va ilmiy,	Doimiy	O'quv va ilmiy ishlar bo'yicha prorektor, Marketing bo'lami, fakultet dekanlari, kafedra mudirlari	Xorijiy oliy ta'lim va ilmiy tadqiqot muassasalari bilan hamkorlik aloqalari kengayadi, talabalar almashuv dasturi kengayadi, hamkorlikda mutaxassislik fanlariga oid o'quv va ilmiy adabiyotlar yaratiladi.

		tadqiqot muassasalarining talabalari va ilmiy xodimlarini institut o'quv jarayoni, stajirovka o'tashlari va ilmiy-tadqiqot ishlariga jalb etish			
6.	Professor-o'qituvchilar tomonidan chop etilgan materiallarning iqtiboslik (chop etilgan materiallarga murojaatlar soni) darajasini xalqaro Google Scholar tizimi yordamida aniqlab borish.	Professor-o'qituvchilar tomonidan chop etilgan materiallar ro'yxatini aniqlash, chop etilgan materiallarni Google Scholar tarmog'i va internet saytlariga joylashtirish, chop etilgan materiallariga murojaatlar sonini o'rganib borish.	2019/2020 o'quv yili davomida		Professor-o'qituvchilar tomonidan chop etilgan materiallarga murojaatlar soni ortadi, xorijiy davlatlarning yetakchi mutaxassislari bilan o'z sohalarini bo'yicha hamkorlik aloqalari o'rnatiladi
7.	Professor-o'qituvchilar tomonidan yil mobaynida xorijiy ilmiy jurnallarda (maqolalarning annotatsiyalari referativ jurnallarda beriladigan nashrlarda) maqolalarini chop etishni hamda ilmiy tadqiqot ishlarini natijalari bo'yicha ishlanmalariga intellektual mulk agentligidan sertifikatlar (patent) olishni kengaytirish.	Professor-o'qituvchilar tomonidan davlat ilmiy texnik dasturlari doirasida bajargan ilmiy tadqiqot ishlarini natijalari bo'yicha ilmiy maqolalarini xorijiy jurnallarda chop etish, olib borgan ilmiy tadqiqot ishlarini natijalari bo'yicha ishlanmalarini patent (sertifikat) olish maqsadida intellektual mulk agentligiga topshirish.	2019/2020 o'quv yili davomida		Professor-o'qituvchilar tomonidan olib borgan ilmiy tadqiqot natijalari bo'yicha xorijiy jurnallarda maqolalar chop etiladi, ishlanmalariga patent (sertifikat) olinadi, xorijiy davlatlarning yetakchi mutaxassislari bilan o'z sohalarini bo'yicha hamkorlik aloqalari o'rnatiladi
V. Ta'lim muassasining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va moliyaviy barqarorligini ta'minlash					
1.	Kimyo, fizika va astronomiya, biologiya hamda geografiya ta'lim yo'nalishlari bo'yicha laboratoriya xonalarini jihozlash	Islom taraqqiyot banki orqali kerakli laboratoriya jihozlari buyurtmalar beriladi. Institut ichki imkoniyatlaridan kelib chiqib, laboratoriya uchun kerakli uskunalar xarid qilinadi.	o'quv yili davomida	Islom taraqqiyot banki, Oliy va o'rta ta'lim va zirligi va institut mablag'lari	Institutda mavjud laboratoriyalar bazasi mustahkamlanadi. Talabalarining laboratoriya ishlarini zamonaviy asbob-uskunalarida amaliy ishlarni bajarish orqali ko'nikmalari shakllantiriladi.
2.	Institut hududida Wi-Fi zonalarini tashkil etish	Wi-Fi zonalarini tashkil etish uchun kerakli anjomlar olinadi.	o'quv yili davomida	Institut ichki imkoniyatlari	Talabalarining erkin foydalanishlari uchun Internetga ulanish imkoniyati yaratiladi. Talabalar ushbu zonalaridan foydalangan holda mustaqil ta'limni bajardilar.

3.	Iqtisodiyot tarmoqlari buyurtmalari bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlardan, shuningdek davlat ilmiy texnik dasturlari doirasida bajarilgan ilmiy tadqiqotlar hisobidan olingan mablag'lar miqdorini ko'paytirish	Iqtisodiyot tarmoqlari buyurtmalari bo'yicha e'lon qilingan tanlovlar to'g'risidagi ma'lumotlarni professor-o'qituvchilar e'tiboriga yetkazish, tanlovlarda ishtirok etishlarini ta'minlash.	2019 yil oktyabr-noyabr		Iqtisodiyot tarmoqlari buyurtmalari bo'yicha e'lon qilingan davlat ilmiy texnik dasturlari doirasida bajarilayotgan loyihalarda professor-o'qituvchilar ishtirok etishadi. Moddiy texnik ta'minot yaxshilanadi.
4.	O'quv laboratoriyalaridan samarali foydalanish, ularni zamonaviy asbob-uskuna, jihozlar, boshqa zaruriy ashyolar bilan boyitish hamda zamonaviy o'quv laboratoriyalarini xarid qilish.	O'quv laboratoriyalaridan samarali foydalanish choralarini ko'riladi, o'quv laboratoriyalarida mavjud o'quv laboratoriya jihozlarining ro'yxatini shakllantiriladi, fanlar bo'yicha zarur bo'ladigan o'quv laboratoriyalariga texnik talablar (pasport) ni ishlab chiqiladi, dars jarayonida virtual laboratoriyalardan foydalanish.	Doimiy		Institut kafedralarida mavjud o'quv laboratoriyalaridan foydalanish darajasi ortadi hamda professor-o'qituvchilarning dars o'tish sifati yaxshilanadi.
VI. Mamlakatda amalga oshirilayotgan islohatlarning targ'iboti va tashviqoti bilan shug'ullanish					
1.	Institut veb saytiga yangiliklarni, ma'lumotlarni, o'quv-me'yoriy hujjatlarni joylashtirish va doimiy ravishda yangilab borish	Institut veb saytiga institut haqidagi ma'lumotlarni o'zbek, rus, ingliz tillarida kiritib borish, institutda o'quv-uslubiy, ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy tadqiqot va moddiy texnika bazasini mustahkamlash borasida olib borilayotgan ishlar va yangiliklar hamda ularning natijalari bo'yicha ma'lumotlarni muntazam kiritib borish, respublikamizda olib borilayotgan islohotlar va o'zgarishlarni doimiy kiritib borish.	Doimiy		Institut saytida ma'lumotlar doimiy ravishda yangilanib boriladi, professor-o'qituvchilar va talabalarga institutda bo'layotgan yangiliklar, o'zgarishlar haqida ma'lumot olish imkoniyati yaratiladi
VII. Tegishli sohalarida ilmiy-texnik va innovatsion rivojlanish istiqbollari bo'yicha amaliy hamkorlik va ilmiy izlanishlar olib borish, ilmiy seminar hamda konferensiyalar o'tkazish					

1.	Maxalliy xomashyolar asosida kompozitsion materiallar olish	Respublikamizda ishlab chiqarilayotgan KMS, MFS va chiqindi sifatida chiqarilgan fosfogips asosida yangi sug'orish va suv etkazib berish moslamalarini olish va bu moslamalar qishloq va suv xo'jaligi tizimida suv yetkazib berish va sug'orishda qo'llash	2019-2019 yillar		Innovatsion texnologiyalar joriy etiladi, ya'ni Respublika qishloq va suv xo'jaligi uchun olingan yangi sug'orish ariqlari sug'orish uchun sarflanadigan suv miqdorini 5-10 martagacha kamaytiradi, bundan ekinlar xosildorligini oshirishda qullatiladigan mineral o'g'itlarni kompozitsion material tarkibiga qo'shilgan mineral o'g'itlar hisobiga birmuncha iqtisod qilish imkonini beradi
2.	Maxalliy xom ashyolar asosida ionitlar olish va ionitlar ishtirokida texnologik eritmalaridan rangli metall ionlarini ajratib olish	Respublikamizda ishlab chiqarilishi kutilayotgan Polivinilxloridni turli reagentlar ishtirokida kimyoviy modifikatsiya qilish orqali yangi gran- ulalangan ionalmashinuvchi materiallar olish va shu ional ishtirokida "NTMK" va "OTMK" AJ larining texnologik eritmalarini tarkibidan rangli va qimmatbaxo metal ionlarini ajratib olish	2019-2019 yillar		Import o'rmini bosuvchi (Respublikamiz sanoat korxonalari uchun import qilib olib kelinuvchi ionitlar o'rmini bosuvchi material) ionalmashinuvchi material. Maxalliy xomashyolar asosida olingan ionlar sanoat korxonalari uchun tabiiy suvlarni to'zsizlantirishda, oqova suvlarini zaxarli ionlardan tozalashda va metallurgiya kombinatlarining texnologik eritmalaridan rangli va qimmatbaho metal ionlarini ajratishda qo'llash mumkin

3.	Institutda ilm-fan yo'nalishi bo'yicha ilmiy seminar tashkil etish	Institutda fan, ta'lim va ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lgan ilmiy seminar tashkil etiladi. Unda ishlab chiqarish va sanoat korxonalari, shuningdek, sohaning yetakchi mutaxassislari ma'ruza qiladi	2018-2019 yillar davomida 1 oyda 1 marta		Fan, ta'lim hamda ishlab chiqarish orasida o'zaro hamkorlik yo'lga qo'yiladi. Korxona va ishlab chiqarish sohalarida mavjud muammolar o'rganiladi hamda yechimlari uchun takliflar beriladi. Innovatsion ishlanmalar ustida yangicha yondashuvlar bilan ish olib boriladi
4.	Institutda pedagogika yo'nalishi bo'yicha ilmiy seminar tashkil etish	Toshkent viloyatida mavjud ta'lim muassasalari bilan birgalikda pedagogik seminar tashkil etiladi. Unda viloyatning barcha ta'lim muassasalaridan pedagog kadrlari ma'ruza bilan qatnashishi yo'lga qo'yiladi. Innovatsion usullar orqali ta'lim berish joriy qilinadi	2018-2019 yillar davomida 1 oyda 1 marta		Toshkent viloyati ta'lim muassasalari bilan hamkorlik yo'lga qo'yiladi. Pedagogik yo'nalishda ta'lim muassasalarining pedagogik kadrlariga yordam beriladi, ularda mavjud muammolar o'rganiladi. Mavjud muammolarning yechimlari bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi hamda ularni bartaraf etish choralari ko'riladi
5.	Institutda "Yosh pedagoglar-talabalar" konferensiyasini o'tkazish	Institutda mavjud ta'lim yo'nalishlaridan kelib chiqib, ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan ishlar, ta'limda AKT va pedagogik texnologiyalarni qo'llash kabi sohalar bo'yicha konferensiya tashkil etiladi. Unda institutdan tashqari Toshkent viloyatida mavjud ta'lim muassasalarining yosh pedagoglari ham taklif etiladi	2019 yil aprel oyida	Institut mablag'lari	Institut talabalari ta'lim tizimida olib borilayotgan amaliy ishlar natijalari, ta'lim tizimida AKT va pedagogik texnologiyalarni qo'llash usullari, bu sohada erishilgan ilmiy ishlar yutuqlari va mavjud muammolar haqida ma'lumotlarga ega bo'ladi

Oliy ta'lim boshqaruv tizimi va tarkibiy qismlarining vazifasi qanday?

Oliy ta'lim boshqarish bosqichlari

Oliy ta'lim sohasidagi o'zgarishlarni boshqarish uchun katta kuch jalb etilgan. Bu milliy va tuzilmalar miqyosida ta'lim siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirishga mas'ul shaxslar o'rtasidagi hamkorlikda namoyon bo'ladi.

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi qonuniga muvofiq oliy ta'limni boshqarishni quyidagi bosqichlari ko'zda tutilgan;-

- oliy ta'lim sohasida yagona davlat siyosatini olib boradi;
 - ta'limni boshqarish bo'yicha vakolatlangan davlat idoralariga, shu jumladan oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi (OUMTV) ga rahbarlik qilish;
 - ta'limni rivojlantirish dasturini ishlab chiqish va amalga oshirish;
 - ta'lim muassasalarini barpo etish, qayta tuzish, tugatish tartibini belgilash;
 - ta'lim muassasalarini akkreditatsiyalash, pedagog va ilmiy xodimlarni attestatsiyalash tartibini belgilash;
 - O'zbekiston Respublikasidagi boshqa davlatlar ta'lim muassasalariga ta'lim faoliyati bilan shug'ullanish huquqini olishi uchun ruxsat berish;
 - Chet davlatlarning ta'lim standartlarini tasdiqlash;
 - ma'lumot to'g'risidagi davlat namunasidagi hujjatlarni tasdiqlash va ularni berish tartibini belgilash;
 - davlat granti miqdorini va ta'lim muassasalariga qabul tartibini belgilash;
 - davlat oliy ta'lim muassasalari rektorlarini tayinlash;
 - ta'lim olayotganlarni akkreditatsiyalangan bir ta'lim muassasasidan boshqasiga ko'chirish tartibini belgilash;
 - qonunchilikka muvofiq boshqa vakolatlar;
2. Ta'limni boshqarish bo'yicha vakolatli davlat idorasi (OO'MTV), uning vakolatiga quyidagilar kiradi:
- ta'lim sohasida yagona davlat siyosatini amalga oshirish;
 - ta'lim va boshqa muassasalarga metodik rahbarlikni amalga

oshirish va rahbarlik qilish;

- davlat ta'lim standarti talablari, ta'lim darajasi va mutaxassislarni kasbiy tayyorlash sifatiga bo'lgan talablar bajarilishini ta'minlash;

- o'quv jarayoniga o'qitishning ilg'or shakllarini yangi pedagogik texnologiyalar va o'qitishning informatsion vositalarini joriy etish;

- o'quv va o'quv-metodik adabiyotlar yaratish va nashr etishni tashkil qilish;

- ta'lim olayotganlarning yakuniy davlat attestatsiyasi to'g'risidagi va ta'lim muassasasidagi eksternat to'g'risidagi Nizomlarni ishlab chiqish;

- pedagog xodimlar tayyorlash, malakasini oshirish va qayta tayyorlashni tashkil etish;

- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga davlat oliy ta'lim muassasasiga rektor tayinlash to'g'risida taklif kiritish;

- qonunchilikka muvofiq boshqa vakolatlar.

Oliy ta'lim sohasidagi boshqaruv bilan shug'ullanuvchi shaxslarga yuksak darajadagi mas'uliyatlilik, vakolatlilik hamda tartib, ma'muriy qoidalarni ichki va tashki vositalar yordamida muntazam samarali baholash qobiliyati xos bo'lishi lozim.

Oliy ta'lim muassasalari bevosita O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga tomonidan tayinlanadigan rektor tomonidan boshqariladi. Davlatga aloqadorsiz OTM da rektor ta'sischi (mulk egasi) tomonidan tayinlanadi.

Rektor «Oliy ta'lim to'g'risida»gi nizomga muvofiq ta'lim muassasasining ish natijalari qonunchiligi uchun mas'uldir. U O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq ta'lim muassasasi nomidan faoliyat ko'rsatadi, barcha idoralar, muassasalar va korxonalar bilan uni namoyon etadi, mulkni tasarruf etadi, shartnomalar tuzadi, ishonchnoma beradi, bankda ta'lim muassasasining hisob raqamini ochadi, kreditlarni taqsim qiluvchi hisoblanadi.

Rektor o'z vakolati doirasida quyidagilarni amalga oshiradi:

- barcha xodimlar, talabalar va boshqa ta'lim oluvchilar uchun buyruqlar chiqaradi va ko'rsatmalar beradi.

- bosh muxosibni ishga tayinlaydi va undan bo'shatadi;

- ilmiy-tadqiqot, tajriba-eksperiment va boshqa ta'lim muassasasi tarkibiga kiruvchi tashkilotlar, bo'linmalar vakolatini belgilaydi;

- ishchi, xizmatchilar, shuningdek ilmiy- pedagog xodimlarni

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga tomonidan va mehnat qonunchiligida belgilangan tartibda ishga qabul qilish va ishdan bo'shatishni amalga oshiradi;

- ta'lim muassasasi xodimlari lavozim maoshiga ustama va qo'shimchalar belgilaydi;

- ichki tartib qoidalarini kasaba uyushmasi yoki boshqa vakolatli organ xodimlari bilan kelishib tasdiqlaydi;

- qonunchilikka muvofiq boshqa vakolatlarni amalga oshiradi.

Ta'lim muassasasi faoliyati asosiy masalalarini ko'rib chiqish uchun unda Ilmiy kengash tuziladi. Uning tarkibi, vakolati, shakllantirish tartibi va faoliyati ta'limni boshqarish bo'yicha davlat vakolatli idorasi – OUMTV tasdiqlagan «Ilmiy kengash to'g'risida»gi nizomda belgilanadi.

OTM da, jamoatchilik boshqaruvi organi bo'lmish Murabbiylik kengashi tuziladi. Uning tarkibiga ta'sischi (ta'sischilar)ning vakili, hokimiyat mahalliy organinig, ishbilarmonlar doirsining, boshqa ta'lim muassasalarining, jamoat tashkilotlarining, fondlarning, homiylarning vakillari kiradi.

Amaldagi qonunchilik va OTM ustaviga muvofiq jamoat tashkilotlari, ilmiy va ko'ngilli jamiyatlar, ilmiy-metodik kengash, komissiyalar, yosh olimlar kengashi va boshqalar tuzilishi mumkin.

Talabalar va ilmiy pedagog xodimlar manfaatini yoqlash ularni himoya qilishni ta'lim va fan xodimlari kasaba uyushmasi amalga oshiradi.

Oliy ta'lim sohasidagi rahbarlik vazifasi jiddiy ijtimoiy mas'uliyatdir. Uning ahamiyati shu sohadagi barcha hamkorlar, shu jumladan o'qituvchi va ta'lim olayotganlar barchasi bilan erkin muhoqot yo'li bilan sezilarli darajada oshirilishi mumkin.

Umumiy manfaatlar, o'zaro hurmat va ishonch asosidagi hamkorlik oliy ta'limni yangilashning asosiy usulidir. Hamkorlik ta'lim siyosatini milliy va tuzilmaviy miqyosda ishlab chiqish hamda joriy etishda mas'ul shaxslar o'rtasida, professor o'qituvchilar va talabalar,

OTM ma'muriyati xodimlar, mehnat sohasi, OTM lar, jamoatchi guruhlar o'rtasida mavjud bo'lishi mumkin.

Jamiyat ta'limning barcha sohalariga, shu jumladan oliy ta'limga ham yordam ko'rsatish kerak, chunki u iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy

rivojlanishda muhim va jiddiy o'rin tutadi.

2. O'quv ishlari bo'yicha birinchi prorektorning lavozim vazifalari:

- O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident farmonlari va farmoyishlari, Oliy Majlis va Vazirlar Mahkamasining ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasidagi qarorlarini amalga oshirishni tashkil etish;
- Davlat ta'lim standartlari asosida o'quv ishlarini tashkil etish va malakali kadrlar tayyorlashni ta'minlash;
- Davlat ta'lim standartlariga muvofiq bilimlar mazmuni va tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan talablar majmuasini barcha fakultet dekanlari, kafedra mudirlari va pedagog o'qituvchilarning bilishini ta'minlash;
- Mutasaddi yuqori tashkilotlarning buyruqlarini, farmoyishlari va ko'rsatmalarini, o'quv-tarbiya jarayonlariga oid masalalar bo'yicha TVCHDPI Ilmiy kengashi qarorlari va rektor buyruqlarining bajarilishini tashkil qilish;
- Ilg'or mamlakatlar ta'lim tizimining rivojlanish tendensiyalarini o'rganish, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" va boshqa ta'limga oid qonunlarda ko'rsatilgan vazifalarni amalga oshirish borasidagi uslub va vositalarni ishlab chiqish hamda ularning amalga oshirilishini ta'minlash;
- O'quv-tarbiya jarayonida o'qitishning ilg'or shakllarini, shu jumladan masofadan turib o'qitish, yangi pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, ulardan samarali foydalanishni tashkil qilish;
- Faoliyat yo'nalishi bo'yicha takliflar tayyorlash va ishlarni tashkil etish;
- O'quv jarayonini ta'minlaydigan bo'lim va fakultetlardagi dekanatlar ishlarini muvofiqlashtirish, tashkil etish hamda nazorat qilish;
- Bo'limlar, fakultet va kafedralar ish rejalarini tasdiqlash va ularning bajarilishini nazorat qilish;
- O'tilayotgan darslarning sifatini oshirish, professor-o'qituvchilarning shaxsiy rejalarini bajarilishini ta'minlash va nazorat qilish;
- O'quv va ilmiy konferensiyalarni tashkil etish, TVCHDPI uslubiy kengashi va pedagogik mahoratni oshirish ishlariga rahbarlik qilish, ilg'or uslubiy tajribalarni umumlashtirish;

qilish, ilg'or uslubiy tajribalarni umumlashtirish;

- O'quv-uslubiy va ilmiy ishlar materiallarini, shu jumladan, jurnallar, ilmiy ishlar to'plamlarini TVCHDPI xodimlari tomonidan tayyorlash, nashr etish jarayonini boshqarish;
- TVCHDPIning barcha ta'lim va ilmiy faoliyat yo'nalishlarini o'quv-uslubiy hamda ilmiy nashrlari bilan kutubxona fondini to'ldirish bo'yicha umumiy rahbarlikni olib borish;
- Professor-o'qituvchilar va o'quv ishiga yordamlashuvchi xodimlar shtatlari bo'yicha takliflarni ishlab chiqish, kafedralar, bo'limlarni malakali kadrlar bilan ta'minlashni tashkil etish;
- Bo'sh lavozimlarga tanlov asosida ishga qabul qilish, stajyor-tadqiqotchi-izlanuvchilar va magistrnlarni ishga qabul qilish bo'yicha takliflar tayyorlash, professor-o'qituvchilarning malakasini oshirish rejalarini ishlab chiqish, amalga oshirishga rahbarlik qilish;
- O'quv xonalaridan unumli foydalanish, auditoriya va laboratoriyalarni texnik jihozlashni takomillashtirish masalalarini ishlab chiqish;
- O'quv intizomini buzgan talabalarga va mehnat intizomini buzgan xodimlarga nisbatan tegishli choralarni qo'llash bo'yicha takliflar tayyorlash;
- Oliy ta'lim mazmuni va o'quv jarayonini takomillashtirish, mutaxassis-kadrlarni xalqaro talablar asosida tayyorlash maqsadida xorij mamlakatlarning turdosh oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlikda fakultet, kafedralar tashkil etish bo'yicha takliflar ishlab chiqish;
- Kafedralar, fakultet va bo'limlarning yillik faoliyati hisobotlarini o'tkazish, tahlil qilish va xulosalar chiqarish, professor-o'qituvchilarning o'quv-uslubiy faoliyatini zamonaviy usullarda baholashni amalga oshirish;
- Oliy ta'lim muassasalari bilan o'quv-uslubiy yo'nalishda doimiy hamkorlikni amalga oshirish, konferensiya, seminarlarda professor-o'qituvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, mahalliy hokimiyatlar bilan hamkorlikda ishlash;
- O'rnatilgan tartibda TVCHDPIning yillik reytingini aniqlash, tahlil qilish, faoliyatni takomillashtirishga oid ishlarni amalga oshirish;
- TVCHDPIni o'rnatilgan tartibda ichki attestatsiyadan

o'tkazish, tashqi attestatsiyaga tayyorlash va o'tkazishda faol ishtirok etish;

- O'zining xizmat vazifalarini vijdonan bajarish.

Bilishi kerak:

- O'zbekiston Respublikasi qonunlarini, Prezident farmonlari, farmoyishlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, hamda Vazirlik buyruqlarini;

- Oliy ta'limga tegishli Davlat ta'lim standartlarini, klassifikatorini, malaka oshirish va kadrlarni qayta tayyorlash me'yoriy hujjatlarni;

- Bakalavriat ta'lim yo'nalishlari va magistratura mutaxassisliklari bo'yicha o'quv jarayonini ta'minlash va tashkil etishni;

- Zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga tadbqiq qilishni ta'minlash va tashkil etishni;

- TVCHDPI ustavi va ichki mehnat tartib qoidalarini, o'quv, tarbiya jarayoniga oid boshqa normativ hujjatlarni.

Malaka talablari:

- Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv lavozimida zarur bo'lgan kasbiy va tashkilotchilik qobiliyatlariga, ta'lim sohasida rahbarlik ish tajribasi va stajiga, faoliyat turi va vakolatlari doirasida tegishli bilim va ko'nikmalarga;

- Na'munaviy shaxsiy fazilatlariga-intellekt, madaniyatli, yetakchilik, xushmuomalalik, tashkilotchilik, tashabbuskorlik va tadbirkorlik hamda ijodiy qobiliyatlariga ega bo'lish, mas'uliyat hissi, mustaqil qaror qabul qilish va ish tutish, qat'iy harakat qilish, muassasa strategik maqsadlariga erishishni ta'minlash xususiyatlariga;

- TVCHDPI da bakalavr va magistrlar tayyorlash yo'nalishlari va mutaxassisliklaridan biri bo'yicha fan doktori yoki nomzodi ilmiy darajasiga, professor yoki dotsent ilmiy unvoniga ega bo'lishi zarur.

- TVCHDPI ning tegishli boshqaruv bo'g'inlarida-kafedra mudiri, fakultet dekani yoki o'rinbosari kabi rahbarlik lavozimlarida kamida 7 yillik samarali ish stajiga ega bo'lishi zarur.

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti o'quv ishlari bo'yicha prorektorining 2018/2019 o'quv yili uchun NA'MUNAVIY YO'L XARITASI

№	Tadbirlar nomi	Amalga oshirish mexanizmi	Muddati	Moliyalashtirish manbai	Kutilayotgan natija
I. O'quv jarayonini takomillashtirish, ilg'or xorijiy tajribalar asosida o'quv me'yoriy hujjatlarni yangi o'quv yili boshlangunga qadar tayyorlash					
1.	Institutda ta'lim tizimini takomillashtirish, rivojlantirish va zamonaviylashtirish hamda o'quv jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish bo'yicha yuqori tashkilotlar tomonidan taqdim etiladigan hujjatlar va topshiriqlar ijrosini ta'minlash	1.O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident farmonlari va farmoyishlari, Oliy Majlis va Vazirlar Mahkamasining ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasidagi qarorlarini, OO'MTV ning normativ-huquqiy hujjatlarni, ko'rsatmalarini va topshiriqlarini mas'uliyat bilan o'z vaqtida sifatli va talab etilgan darajada tayyorlash, taqdim etish va ijrosini ta'minlash.	2018/2019 o'quv yili davomida		Institutda ijro intizomi oshadi, ta'lim jarayoni sifati oshadi, zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lgan kadrlar yetishib chiqadi.
		1.Institut tizimidagi mavjud bo'lgan bakalavriatura ta'lim yo'nalishlarini davlat ta'lim standartlari, malaka talablari, na'munaviy o'quv reja va fan dasturlari bilan ta'minlash (tayanch OTM bo'lgan TDPU bilan hamkorlikda); 2. Institut tizimidagi mavjud bo'lgan bakalavriatura ta'lim yo'nalishlari bo'yicha ishchi o'quv rejalarini, o'quv jarayoni grafikini ishlab chiqish va tasdiqlash; 3.Institut tizimidagi mavjud bo'lgan bakalavriatura ta'lim yo'nalishlari ishchi o'quv rejalarini asosida 2019/2020 o'quv yili uchun kafedralarning o'quv soatlarini hisoblash, kafedra o'quv yuklamalarini va shtat birliklarini belgilash va tasdiqlash; 4.Institut tizimidagi mavjud bo'lgan bakalavriatura ta'lim yo'nalishlari (Birinchi va ikkinchi kurslar) da o'qitiladigan fanlar bo'yicha ishchi o'quv dasturlarini ishlab chiqish, tasdiqlash hamda ularni institut rasmiy veb-saytiga joylashtirish;			

2.	5. Fakultet va kafedralarning 2018/2019 o'quv yiliga mo'ljallangan kompleks yillik ish rejasi, professor-o'qituvchilar shaxsiy ish rejasi, fakultetlar Kengashining rejasini muhokama qilish va tasdiqlanishini ta'minlash; 6. Fakultetlar kesimida 2018/2019 o'quv yili kuzgi o'quv semestriga mo'ljallangan dars jadvallarini ishlab chiqish va o'rnatilgan tartibda tasdiqlash; 7. 2019/2020 o'quv yili uchun o'quv semestrlar kesimida kafedra professor-o'qituvchilarining o'zaro darslarga kirish va ochiq darslari jadvalini, fanlar bo'yicha JN, ON va YAN jadvalini ishlab chiqish va tasdiqlash; 8. 2018/2019 o'quv yilida o'qishga qabul qilingan talabalarining "Talaba shaxsiy varaqasi", "Talaba o'quv varaqasi" asosida talabalar to'g'risida ma'lumotlar bankining elektron shaklini yaratish; 9. Kafedralar tizimida fanlar bo'yicha zamonaviy innovatsion ta'lim texnologiyalariga asoslangan o'quv-uslubiy majmualar va fanlar bo'yicha elektron modul (sillabus) larni takomillashtirish, yangi o'quv yili boshlanishiga qadar to'liq tayyorlanishini ta'minlash; 10. Institut tizimida o'quv-me'yoriy hujjatlar ("Guruh jumali", "Professor-o'qituvchilar shaxsiy rejasi", "Talabalik guvohnomasi", "Malakaviy amaliyot jumali" va "Talabalar amaliyot kundaligi", "Reyting daftarchasi" va boshqalar) bilan ta'minlash.	2018 yil, iyun-avgust		2019/2020 o'quv yili yuqori saviyada tashkil qilinadi.
3.	Ilg'or mamlakatlar ta'lim tizimining rivojlanish tendensiyalarini o'rganish 1. Ta'lim tizimi taraqqiy etgan mamlakatlardagi yetakchi OTM ga qisqa muddatli xizmat safarlariga borish orqali ularda amalda joriy qilingan o'quv-me'yoriy hujjatlar, foydalanilayotgan adabiyotlar, o'quv jarayonida qo'llanilayotgan zamonaviy pedagogik va innovatsion texnologiyalar bilan tanishish; 2. Xorijiy yetakchi OTM o'quv jarayonida axborot kommunikatsion texnologiyalar, zamonaviy o'quv-prezentatsion va multimedia vositalari bilan jihozlanganligi, fanlardan laboratoriya mashg'ulotlarini bajarish tartib-tamoyillarini o'rganish;	2019 yil, may-iyun	O'zR OO'MTV RJ va TVCHDPI byudjetdan tashqari mablag'lar hisobidan	Ilg'or mamlakatlar ta'lim tizimining rivojlanish tendensiyalarini o'rganish natijasida milliy mentalitetimiz va qadriyatlarimiz asosida ta'lim tizimi sifati oshadi, talabalarda bilim olishga qiziqish kuchayadi.

	3. Xorijiy yetakchi OTM da talabalar amaliyotini tashkil etish, mustaqil ta'limni joriy qilish, qoldirilgan darslarni qayta o'zlashtirish, talabalar bilimini baholash jarayoni mexanizmlarini chuqur tahlil qilish; 4. Jahonning yetakchi ilmiy-ta'lim muassasalari bilan yaqin hamkorlik aloqalari o'rnatish, o'quv jarayoniga xalqaro ta'lim standartlariga asoslangan ilg'or pedagogik texnologiyalar, o'quv dasturlari va o'quv-uslubiy materiallarini keng joriy qilish.			
4.	Talabalar amaliyotlarini tashkil etish va o'quv ishlarini ishlab chiqarish korxonalari bilan integratsiyasini tashkil etish 1. Mutaxassislik kafedralari tomonidan barcha ta'lim yo'nalishlari talabalar amaliyotini tashkil etish uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalarga asoslangan uslubiy ko'rsatmalar, ko'rgazmali qurollar, animatsion loyihalar va o'quv qo'llanmalarini tayyorlash. 2. Toshkent viloyati Xalq ta'limi tizimidagi ta'lim muassasalari o'quvchilari bilim va ko'nikmalarni oshirishning samara beradigan yangilangan tizimi dasturlarini ishlab chiqish va tajriba-sinovlar olib borish uchun uslubiy ko'rsatmalar tayyorlash hamda ularning ijrosi institut talabalarining amaliyotlari orqali amalga oshirish. 3. Talabalar amaliyoti samaradorligini oshirishda, ularning pedagogik mahorati, bilim va ko'nikmalarini shakllantirishda innovatsion texnologiyalar, konstruktorlik loyihalari, matematik modellashtirish va boshqa maxsus kompyuter dasturlardan keng foydalanish; 4. Talabalarining nazariy bilimlarini mustahkamlash, pedagogik mahoratini oshirish va vatanparvarlik qarashlarini shakllantirish maqsadida (mos ravishdagi ta'lim yo'nalishlari bo'yicha) jamoat tashkilotlari, boshqaruv organlari, muzeylar, qo'riqxonalar, harbiy qismlar, tarixiy obidalar va arxeologik manzillar, keksalar va Mehribonlik uylari, sport majmualari va milliy galereyalarda talabalar amaliyotini tashkil qilish.	2018/2019 o'quv yili davomida	TVCHDPI byudjetdan tashqari mablag'lar hisobidan	Institut talabalarida soha va ishlab chiqarish korxonalarining yangiliklari, rivojlanish istiqbollari, innovatsion texnologiyalari bo'yicha bilim va ko'nikmalari shakllanadi.

5.	Institutda ta'lim tizimini takomillashtirishda talabalar ishtirokini ta'minlash	1. Talabalarga mustaqil ishlari uchun fanlardan tegishli mavzular bazasi, foydalanilayotgan adabiyotlarning elektron va audio fayllarini taqdim qilish orqali talabalar tomonidan ma'ruzalar, taqdimotlar, animatsion loyihalar, uslubiy ko'rsatmalar, ko'rgazmali qurollar va o'quv qo'llanmalari tayyorlash; 2. Talabalar tomonidan fanlardan masalalar, test va nazorat savollari va ularning javoblarini tayyorlash, ularni institut saytiga kiritish orqali turli xil viktorinalar, konkurslar va badiiy kechalar tashkil qilish; 3. Talabalar bo'sh vaqtlarini mazmunli o'tkazish maqsadida institutda talabalar tomonidan dars mashg'ulotlarini olib borish, master-klasslar tashkil qilish, davra suhbatlari, bahs-munozaralar va seminarlar o'tkazish; 4. Institutda "Yosh pedagoglar" guruhini shakllantirish, hamda ularning yetakchi professor-o'qituvchilar tomonidan yaratilgan zamonaviy pedagogik texnologiyalarini keng joriy qilish maqsadida muntazam ravishda Chirchiq shahrida joylashgan maktablarda mahorat darslarini tashkil qilish; 5. Faolligi yuqori bo'lgan tashabbuskor, mas'uliyatli va fidoiy talabalarni institut rahbariyati tomonidan muntazam ravishda rag'batlantirib borish va homiylar tomonidan qimmatbaho sovg'alar taqdim qilishni tashkil qilish.	2018/2019 o'quv yili davomida	Talabalarning bo'sh vaqtlari samarali o'tadi, ularda bilim va ko'nikmalar shakllanadi, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni mustaqil ravishda o'zlashtiradi.
II. O'quv jarayonini kadrlarga bo'lgan talablari asosida tashkil etish maqsadida ish beruvchilar bilan hamkorlik qilish				
	Institut ta'lim yo'nalishlariga mos keladigan ishlab chiqarish korxonalari, davlat va jamoat tashkilotlari, umumiy o'rta ta'lim maktablari, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari bilan hamkorlik qilish	1. Toshkent viloyati maktabgacha ta'lim muassasalari, umumiy o'rta ta'lim maktablari, Mehribonlik uylari, bolalar musiqa va san'at maktablari, "Barkamol avlod" markazlari, bolalar va o'smirlar sport maktablari, akademik litseylar va kasb-hunar kollejlariining yuqori malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlanganligi monitoringini amalga oshirish;	2018/2019 o'quv yili davomida	Institut bitiruvchilari o'z vaqtida ish bilan ta'minlanadi, ishlab chiqarish korxonalari, davlat va jamoat tashkilotlari, umumiy o'rta ta'lim maktablari,

1.	2. Toshkent viloyati xalq ta'limi tizimidagi ta'lim muassasalarida uchun pedagoglar, tarbiyachilar, psixologlar va tor doiradagi soha mutaxassislari bo'yicha talab-ehhtiyojlarni qoplash maqsadida aniq prognozlar asosida Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika institutiga 2019/2020 o'quv yili uchun qabul kvotalari loyihalarini ishlab chiqish; 3. Viloyat hududidagi maktabgacha ta'lim muassasalarini o'quv-tarbiyaviy adabiyotlar bilan ta'minlanganligini o'rganish, maktabgacha yoshdagi bolalarni uyg'un rivojlantirish sohasidagi amaldagi mavjud samarador va ilg'or xorijiy tajribani hisobga olgan holda zamonaviy, milliy, madaniy-tarixiy qadriyatlarini aks ettiruvchi, ilmga chanqoqlikni oshiruvchi va qiziqishni uyg'otuvchi o'quv-metodik, didaktik materiallar va qo'llanmalar tayyorlash; 4. Umumiy o'rta ta'lim muassasalarining 10-11- sinflari o'quvchilari va akademik litseylar talabalari uchun aniq va tabiiy fanlardan hamda kasb-hunar kollejlari kasb-hunarga yo'naltiruvchi fanlardan darsliklar, qo'llanmalar tayyorlashda va metodik tavsiyalar ishlab chiqishda bevosita ishtirok etish, taqizlar berish va hokazo; 5. Ta'lim muassasalari pedagog xodimlari faoliyati davomida ta'lim va tarbiya nazariyasi yangiliklari, muammolari, mamlakatimiz va jahonda pedagogika sohasidagi eng so'nggi yangiliklarni yetkazishda ta'lim muassasalari hamkorligini takomillashtirish; 6. Asosan Toshkent viloyati hududida joylashgan ishlab chiqarish korxonalari, jumladan Maksam-Chirchiq, Olmaliq tog'-kon metallurgiya kombinati, Bekobod metallurgiya kombinati, Angren rezina-texnika zavodi, Chirchiq "O'z kimyomash" zavodi va boshqa xususiy korxonalari bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini o'rnatish va shartnomalar tuzish.	akademik litsey va kasb-hunar kollejlari kadrlarga bo'lgan ehtiyoj ta'minlanadi.
----	---	--

5.	Institutda ta'lim tizimini takomillashtirishda talabalar ishtirokini ta'minlash	1. Talabalarga mustaqil ishlari uchun fanlardan tegishli mavzular bazasi, foydalanilayotgan adabiyotlarning elektron va audio fayllarini taqdim qilish orqali talabalar tomonidan ma'ruzalar, taqdimotlar, animatsion loyihalar, ustubiy ko'rsatmalar, ko'rgazmali qurollar va o'quv qo'llanmalari tayyorlash; 2. Talabalar tomonidan fanlardan masalalar, test va nazorat savollari va ularning javoblarini tayyorlash, ularni institut saytiga kiritish orqali turli xil viktorinalar, konkurslar va badiiy kechalar tashkil qilish; 3. Talabalar bo'sh vaqtlarini mazmunli o'tkazish maqsadida institutda talabalar tomonidan dars mashg'ulotlarini olib borish, master-klasslar tashkil qilish, davra suhbatlari, bahs-munozaralar va seminarlar o'tkazish; 4. Institutda "Yosh pedagoglar" guruhini shakllantirish, hamda ularning yetakchi professor-o'qituvchilar tomonidan yaratilgan zamonaviy pedagogik texnologiyalarini keng jori qilish maqsadida muntazam ravishda Chirchiq shaxrida joylashgan maktablarda mahorat darslarini tashkil qilish; 5. Faolligi yuqori bo'lgan tashabbuskor, mas'uliyatli va fidoiy talabalarni institut rahbariyati tomonidan muntazam ravishda rag'batlantirib borish va homiylar tomonidan qimmatbaho sovg'alar taqdim qilishni tashkil qilish.	2018/2019 o'quv yili davomida	Talabalarning bo'sh vaqtlari samarali o'tadi, ularda bilim va ko'nikmalar shakllanadi, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni mustaqil ravishda o'zlashtiradi.
II. O'quv jarayonini kadrlarga bo'lgan talablari asosida tashkil etish maqsadida ish beruvchilar bilan hamkorlik qilish				
	Institut ta'lim yo'nalishtirishga mos keladigan ishlab chiqarish korxonalari, davlat va jamoat tashkilotlari, umumiy o'rta ta'lim maktablari, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari bilan hamkorlik qilish	1. Toshkent viloyati maktabgacha ta'lim muassasalari, umumiy o'rta ta'lim maktablari, Mehribonlik uylari, bolalar musiqa va san'at maktablari, "Barkamol avlod" markazlari, bolalar va o'smirlar sport maktablari, akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarning yuqori malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlanganligi monitoringini amalga oshirish;	2018/2019 o'quv yili davomida	Institut bitiruvchilari o'z vaqtida ish bilan ta'minlanadi, ishlab chiqarish korxonalari, davlat va jamoat tashkilotlari, umumiy o'rta ta'lim maktablari,

1.	2. Toshkent viloyati xalq ta'limi tizimidagi ta'lim muassasalarida uchun pedagoglar, tarbiyachilar, psixologlar va tor doiradagi soha mutaxassislari bo'yicha talab-ehtiyojlarni qoplash maqsadida aniq prognozlar asosida Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika institutiga 2019/2020 o'quv yili uchun qabul kvotalari loyihalarini ishlab chiqish; 3. Viloyat hududidagi maktabgacha ta'lim muassasalarini o'quv-tarbiyaviy adabiyotlar bilan ta'minlanganligini o'rganish, maktabgacha yoshdagi bolalarni uyg'un rivojlantirish sohasidagi amaldagi mavjud samarador va ilg'or xorijiy tajribani hisobga olgan holda zamonaviy, milliy, madaniy-tarixiy qadriyatlarini aks ettiruvchi, ilimga chanqoqlikni oshiruvchi va qiziqishni uyg'otuvchi o'quv-metodik, didaktik materiallar va qo'llanmalar tayyorlash; 4. Umumiy o'rta ta'lim muassasalarining 10-11- sinflari o'quvchilari va akademik litseylar talabalari uchun aniq va tabiiy fanlardan hamda kasb-hunar kollejlari kasb-hunarga yo'naltiruvchi fanlardan darsliklar, qo'llanmalar tayyorlashda va metodik tavsiyalar ishlab chiqishda bevosita ishtirok etish, taqrizlar berish va hokazo; 5. Ta'lim muassasalari pedagog xodimlari faoliyati davomida ta'lim va tarbiya nazariyasi yangiliklari, muammolari, mamlakatimiz va jahonda pedagogika sohasidagi eng so'nggi yangiliklarni yetkazishda ta'lim muassasalari hamkorligini takomillashtirish; 6. Asosan Toshkent viloyati hududida joylashgan ishlab chiqarish korxonalari, jumladan Maksam-Chirchiq, Olmaliq tog'-kon metallurgiya kombinati, Bekobod metallurgiya kombinati, Angren rezina-texnika zavodi, Chirchiq transformator zavodi, Chirchiq "O'zkiymomash" zavodi va boshqa xususiy korxonalar bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini o'rnatish va shartnomalar tuzish.	akademik litsey va kasb-hunar kollejlari kadrlarga bo'lgan ehtiyoj ta'minlanadi.
----	---	--

III. Ta'lim yo'nalishlari va mutaxassislklarini zamonaviy darslik va o'quv-uslubiy ta'minoti				
1.	Institut ta'lim tizimini darslik va qo'llanmalar bilan ta'minlash 1. Bakalavriatura ta'lim yo'nalishlarini o'quv adabiyotlari bilan ta'minlash ishlarini yanada takomillashtirish; 2. O'quv reja bo'yicha fanlardan yetishmayotgan adabiyotlarni aniqlash, yaratish bo'yicha mualliflar guruhini shakllantirish, mualliflar bilan o'zaro hamkorlik shartnomalarini imzolash, adabiyotlar yaratish bo'yicha reja ishlab chiqish, tasdiqlash va bajarilishini ta'minlash; 3. Fanlarning o'quv adabiyotlar, jumladan lotin grafikasidagi adabiyotlar bilan ta'minlanganlik darajasini tahlil qilish, yetishmayotganlarini yaratish rejalarini ishlab chiqish; 4. Yaratilishi lozim bo'lgan o'quv adabiyotlarini institut ta'lim yo'nalishlari va mutaxassislklarining yangilangan klassifikatori, uning asosida takomillashtirilgan Davlat ta'lim standartlari, malaka talablari va fan dasturlariga muvofiqligini taminlash; 5. Chet tillar (ingliz, rus va boshqalar) ni o'rganish bo'yicha o'quv uslubiy qo'llanmalar yaratish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayoniga tatbiq etish. 6. Institut-professor-o'qituvchilari tomonidan elektron va audio darsliklarni yaratish bo'yicha ishchi guruh shakllantirish va barcha ta'lim yo'nalishlari bo'yicha TVCHDPI elektron va fanlari bo'yicha TVCHDPI elektron va audio darsliklar bazasi bo'ladigan veb saytni yaratish; 7. Institut professor-o'qituvchilarining "Yilning eng yaxshi darsligi va o'quv adabiyoti" Respublika tanlovida faol qatnashishlarini ta'minlash.	2018/2019 o'quv yili davomida	TVCH DPI byudjetdan tashqari mablag'lari va homiylar mablag'lari hisobidan	Institutdagi barcha ta'lim yo'nalishlari bo'yicha zamonaviy darsliklar, o'quv qo'llanmalari, elektron va audio darsliklari yaratiladi, natijada talabalar mustaqil ta'lim olishi uchun ma'lumotlar bazasi doirasi kengayadi.

IV. Professor-o'qituvchilarning kasbiy malaka va ko'nikmasini oshirish ishlari

1.	Institut pedagog xodimlarini 2018-2019 yillarda xorijiy OTMlarda malaka oshirish, stajirovka o'tash va doktoranturada o'qishga yuborish muvofiqlashtirish	1. Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti professor-o'qituvchilarining qayta tayyorlash va malaka oshirish rejasini ishlab chiqish; 2. O'zbekiston Milliy universiteti, Toshkent davlat pedagogika universiteti, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, Toshkent davlat va O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya instituti huzuridagi pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish markaziga qayta tayyorlash va malakasini oshirish kurslariga institut professor-o'qituvchilarini tizimli ravishda reja asosida yuborish; 3. Institutda faoliyat olib borayotgan yosh mutaxassislarni 2019 yilda xorijiy yetakchi OTMlarda malaka oshirish va qisqa muddatli stajirovkaga yuborish; 4. Institut pedagog xodimlaridan 2019 yilda xorijiy OTMlarda malaka oshirish va qisqa muddatli stajirovka o'tash uchun APTIS xalqaro test sinovlariga tayyorlash; 5. Xorijiy yetakchi OTMlar bilan memorandumlar imzolash va shartnomalar rasmiylashtirish ishlarini olib borish.	2018/2019 o'quv yili davomida		Institut professor-o'qituvchilarini pedagogik mahorati, zamonaviy bilim va ko'nikmalari oshadi hamda institutda ta'lim sifati va samaradorligi ko'tariladi.
2.	Xorijiy tillar va zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan talabalar keng masshtabda foydalanib bilim va ko'nikmalarini shakllan-tirish uchun etari sharoitlar yaratish	1. Institutda professor-o'qituvchilar va talabalar uchun xorijiy tillarni va zamonaviy axborot kommunikatsiya tizimlarida professional darajada ishlashni o'rganish kurslari tashkil etish; 2. Xorijiy tillarda o'quv va ilmiy seminar va anjumanlar tashkil etish; 3. Talabalarning kurs ishlari, amaliyot hisobotlari va bitiruv malakaviy ishlarini xorijiy tillarda tayyorlash va himoya qilish.	2018/2019 o'quv yili davomida		Institut professor-o'qituvchilari va talabalarida xorijiy tillar va zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha bilimi shakllanadi.
V. Ta'lim sifatini oshirishni zamonaviy va innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida tashkil etish					
1.	Talabalar bilimini oshirish, maqsadida institutda elektron ta'lim tizimini joriy etish	1. Institutda elektron ta'lim tizimini yo'lga qo'yish bo'yicha ishchi guruh tarkibini shakllantirish; 2. 2018/2019 o'quv yilida institutda elektron ta'lim ta'lim tizimini tashkil etishda amalga oshiriladigan asosiy vazifalar va chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqish; 3. Institutda elektron ta'lim tizimini yo'lga qo'yish bo'yicha professor-o'qituvchilarga dars ishlanmalarini tayyorlashda metodik ko'rsatmalar berish, interaktiv metodlarni o'zlashtirish, dars ishlanmalari va	2018 yil, iyun-avgust	O'zR OO'MTV RJ va TVCHDPI byudjetdan tashqari mablag'lar hisobidan	Institutda professor-o'qituvchilar muntazam ravishda o'z ustida ishlaydi, yangi va zamonaviy bilimlar, ma'lumotlar va axborotlar bazasi shakllanib boradi, talabalarga bilim berishda sifat va

		boshqa o'quv uslubiy materiallarni kiritish, baholash tartibini joriy etish va talabalar amaliyotini elektron tizimi orqali olib borish va nazorat qilish bo'yicha mutaxassislar tomonidan seminar-treninglar tashkil qilish; 4. Elektron ta'lim tizimiga har bir yo'nalish bo'yicha muntazam ravishda yangi ma'lumotlarni kiritish, yangilash va takomillashtirib borish bo'yicha mas'ul professor-o'qituvchilar tayinlash, ularning faoliyati bo'yicha nazorat va monitoring olib borish hamda tegishli ravishda hisobotlar tayyorlash. 5. Elektron ta'lim tizimini joriy qilish orqali kimyo, biologiya, fizika, geografiya va boshqa fanlardan kichik metrajli filmlar, video va gif fayllar yaratish, mavjudlarini o'zbek tiliga tarjima qilish.		samaradorlik oshadi, talabalarning bilim olishga qiziqishi kuchayadi, talabalar bilimni baholashda zamonaviy reyting tizimi tadbiriq etiladi, adolat va shaffoflik bo'ladi, talabalar o'z ustida mustaqil ravishda shug'ullanishlari uchun imkoniyatlar kengayadi va boshqalar.
2.	Barcha fakultetlarda o'quv va ilmiy laboratoriya hamda kompyuter sinflarini tashkil etish va moddiy texnik bazasini yanada boyitish.	1. Institutda kimyo, biologiya, fizika-astronomiya laboratoriyalarini tashkil etish va zaruriy asbob-uskunalar, qurilmalar va dastgohlar bilan jihozlash; 2. Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi hamda Musiqqa ta'limi yo'nalishlari uchun ustaxona va ovoz yozish studiyalarini tashkil etish va ularni kerakli jihozlarni ta'minlash; 3. Informatika o'qitish metodikasi ta'lim yo'nalishi bo'yicha kompyuter sinflarini tashkil qilish va ularni internet tarmog'iga ulash; 4. Institutning sport maydonchalarini mukammal ta'mirlash va zamonaviy sport anjomlari va inventarlari bilan ta'minlash.	2018/2019 o'quv yili davomida	Institut fakultetlarida o'quv va ilmiy laboratoriya hamda kompyuter sinflarini tashkil etish orqali talabalarning amaliy bilim va ko'nikmalari takomillashib boradi.

3.	Yetakchi xorijiy o'quv muassasalari va ilmiy-tadqiqot markazlari bilan yaqin hamkorlik aloqalar o'rnatish	1. Xorijdagi (Rossiya Federatsiyasi) yetakchi Oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlikda o'zaro hamkorlik aloqalarni o'rnatish va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladigan dastur va rejalar ishlab chiqish; 2. Institutda o'quv-pedagogik faoliyatni takomillashtirishda zamonaviy va innovatsion texnologiyalarni joriy etish maqsadida xorijiy mamlakatlar oliy ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilarini taklif qilib ma'ruzalar, seminar-treninglar va davra suhbatlarini o'tkazish; 3. Xorijiy mamlakatlardagi yetakchi OTM amalda joriy qilingan ta'lim tizimini institutda qo'llash maqsadida tajriba-sinov tariqasida o'zaro on-line tizimida masofaviy ma'ruza va seminar mashg'ulotlarini tashkil qilish.	2018/2019 o'quv yili davomida	Yetakchi xorijiy mamlakatlar OTM bilan o'quv-uslubiy ishlar bo'yicha hamkorlik aloqalari rivojlanib boradi, institut professor-o'qituvchilari pedagogik va kasbiy mahorati oshadi, talabalarda o'z mutaxassisliklari bo'yicha bilim va ko'nikmalari shakllanadi.
----	--	---	-------------------------------	---

3. Ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha prorektorning lavozim vazifalari:

- O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident farmonlari va farmoyishlari, Oliy Majlis va Vazirlar Mahkamasining ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasidagi qarorlarini amalga oshirishni tashkil etish;
- Ma'naviy va tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va malakali kadrlar tayyorlashni ta'minlash;
- Ma'naviy-ma'rifiy va tarbiya jarayonlariga oid masalalar bo'yicha mutasaddi yuqori tashkilotlar buyruqlari, farmoyishlari va ko'rsatmalari, TVCHDPning Ilmiy kengashi qarorlari va rektor buyruqlari va farmoyishlari bajarilishini tashkil qilish;
- Ma'naviy-ma'rifiy va tarbiyaviy jarayonlarni ta'minlaydigan bo'limlar, dekanatlar ishlarini muvofiqlashtirish va nazorat qilish;
- Bo'limlar, fakultet va kafedralar ma'naviy-ma'rifiy jarayoniga oid ish rejalarini tasdiqlash va ularning bajarilishini nazorat qilish;
- Professor-o'qituvchilar va o'quv ishiga yordamlashuvchi xodimlar shtatlari bo'yicha takliflarni ishlab chiqish, kafedralar va bo'limlarni malakali kadrlar bilan ta'minlash ishlarini tashkil etishda ishtirok etish;
- Oliy ta'lim muassasalari bilan ma'naviy-ma'rifiy yo'nalishda doimiy hamkorlikni amalga oshirish, konferensiya, seminarlarda professor-o'qituvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, mahalliy hokimi-

yatlar bilan hamkorlikda ishlash;

- O'rnatilgan tartibda TVCHDPIning yillik reytingini aniqlash, tahlil qilish, ma'naviy-ma'rifiy faoliyatini takomillashtirishga oid ishlarni amalga oshirish;

- TVCHDPIni o'rnatilgan tartibda doimiy ichki attestatsiyadan o'tkazish, tashqi attestatsiyaga tayyorlash va o'tkazishda faol ishtirok etish. yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatli, mustaqil fikrlashga qodir bo'lgan yuqori ma'lumotli, malakali kadrlar tayyorlashni ta'minlash;

- O'zining xizmat vazifalarini vijdonan bajarish.

Bilishi kerak:

- O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident farmonlari, farmoyishlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, Vazirlik buyruqlarini, TVCHDPI Ustavi va Ichki mehnat-tartib qoidalarini, ma'naviy-ma'rifiy va tarbiya jarayoniga oid boshqa normativ hujjatlarni.

Malaka talablari:

- Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv lavozimida zarur bo'lgan kasbiy va tashkilotchilik qobiliyatlariga, ta'lim sohasida rahbarlik ish tajribasi va stajiga, faoliyat turi va vakolatlari doirasida tegishli bilim va ko'nikmalarga;

- Na'munaviy shaxsiy fazilatlarga-intellekt, madaniyatli, yetakchilik, xushmuomalalik, tashkilotchilik, tashabbuskorlik, tadbirkorlik hamda ijodiy qobiliyatlarga ega bo'lish, mas'uliyat hissi, mustaqil qaror qabul qilish va ish tutish, qat'iy harakat qilish, muassasa strategik maqsadlariga erishishni ta'minlash xususiyatlariga;

- TVCHDPIda bakalavr va magistrlar tayyorlash yo'nalishlari mutaxassisliklaridan biri bo'yicha fan doktori yoki nomzodi ilmiy darajasiga, professor yoki dotsent ilmiy unvoniga ega bo'lishi;

- TVCHDPIning tegishli boshqaruv bo'g'inlarida-kafedra mudiri, fakultet dekani yoki o'rinbosari kabi rahbarlik lavozimlarida kamida 7 yillik samarali ish stajiga ega bo'lishi zarur.

4. Ilmiy ishlar bo'yicha prorektorning lavozim vazifalari:

- O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident farmonlari va farmoyishlari, Oliy Majlis va Vazirlar Mahkamasining ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasidagi qarorlarini amalga oshirishni tashkil etish;

- Davlat ta'lim standartlari asosida ilmiy ishlar jarayonini tashkil etish hamda malakali kadrlar tayyorlashni ta'minlash;

- Davlat ta'lim standartlariga muvofiq bilimlar mazmuni va tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan talablar majmuasini barcha dekanlar va bo'limlar, kafedra mudirlari va pedagog o'qituvchilarning to'liq bilishini ta'minlash;

- Mutasaddi yuqori tashkilotlarning buyruqlarini, farmoyishlari va ko'rsatmalarini, ilmiy ishlar jarayonlariga oid masalalar bo'yicha TVCHDPIning Ilmiy kengashi qarorlari va rektor buyruqlarining bajarilishini tashkil qilish;

- Ilg'or mamlakatlar ta'lim tizimining rivojlanish tendensiyalarini o'rganish, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" va boshqa ta'limga oid qonunlarda ko'rsatilgan vazifalarni amalga oshirish borasidagi ilmiy uslub va vositalarni ishlab chiqish va ularning amalga oshirilishini ta'minlash;

- Faoliyat yo'nalishi bo'yicha takliflar tayyorlash va ishlarni tashkil etish;

- Ilmiy ishlar jarayonini ta'minlaydigan bo'limlar, dekanatlar ishlarini muvofiqlashtirish, tashkil etish va nazorat qilish;

- Ilmiy konferensiyalarni tashkil etish, TVCHDPIdagi uslubiy kengashi va pedagogik mahoratni oshirish, ilmiy ishlarga rahbarlik qilish, ilg'or uslubiy tajribalarni umumlashtirish, nazorat qilish;

- Ilmiy ishlar materiallarini, shu jumladan, jurnallar va ilmiy ishlar to'plamlarini TVCHDPI xodimlari tomonidan tayyorlash va nashr etish jarayoni hamda TVCHDPIning barcha ta'lim va ilmiy faoliyat yo'nalishlari bo'yicha ilmiy davriy nashrlar bilan kutubxona fondini to'ldirib turish bo'yicha umumiy rahbarlikni olib borish;

- Iqtidorli yoshlarni qidirish, saralash va ular bilan ishlash jarayonlarini boshqarish va ularga ko'maklashish, talaba va stajyor-tadqiqotchi-izlanuvchilar orasidan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, Navoiy, Beruniy, Ulug'bek, Zulfiya va boshqa nomdagi

yatlar bilan hamkorlikda ishlash;

- O'rnatilgan tartibda TVCHDPIning yillik reytingini aniqlash, tahlil qilish, ma'naviy-ma'rifiy faoliyatini takomillashtirishga oid ishlarni amalga oshirish;

- TVCHDPIning o'rnatilgan tartibda doimiy ichki attestatsiyadan o'tkazish, tashqi attestatsiyaga tayyorlash va o'tkazishda faol ishtirok etish. yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatli, mustaqil fikrlashga qodir bo'lgan yuqori ma'lumotli, malakali kadrlar tayyorlashni ta'minlash;

- O'zining xizmat vazifalarini vijdonan bajarish.

Bilishi kerak:

- O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident farmonlari, farmoyishlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, Vazirlik buyruqlarini, TVCHDPI Ustavi va Ichki mehnat-tartib qoidalarini, ma'naviy-ma'rifiy va tarbiya jarayoniga oid boshqa normativ hujjatlarni.

Malaka talablari:

- Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv lavozimida zarur bo'lgan kasbiy va tashkilotchilik qobiliyatlariga, ta'lim sohasida rahbarlik ish tajribasi va stajiga, faoliyat turi va vakolatlari doirasida tegishli bilim va ko'nikmalarga;

- Na'munaviy shaxsiy fazilatlarga-intellekt, madaniyatli, yetakchilik, xushmuomalalik, tashkilotchilik, tashabbuskorlik, tadbirkorlik hamda ijodiy qobiliyatlarga ega bo'lish, mas'uliyat hissi, mustaqil qaror qabul qilish va ish tutish, qat'iy harakat qilish, muassasa strategik maqsadlariga erishishni ta'minlash xususiyatlariga;

- TVCHDPIda bakalavr va magistrlar tayyorlash yo'nalishlari mutaxassisliklaridan biri bo'yicha fan doktori yoki nomzodi ilmiy darajasiga, professor yoki dotsent ilmiy unvoniga ega bo'lishi;

- TVCHDPIning tegishli boshqaruv bo'g'inlarida-kafedra mudiri, fakultet dekani yoki o'rinbosari kabi rahbarlik lavozimlarida kamida 7 yillik samarali ish stajiga ega bo'lishi zarur.

4. Ilmiy ishlar bo'yicha prorektorning lavozim vazifalari:

- O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident farmonlari va farmoyishlari, Oliy Majlis va Vazirlar Mahkamasining ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasidagi qarorlarini amalga oshirishni tashkil etish;

- Davlat ta'lim standartlari asosida ilmiy ishlar jarayonini tashkil etish hamda malakali kadrlar tayyorlashni ta'minlash;

- Davlat ta'lim standartlariga muvofiq bilimlar mazmuni va tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan talablar majmuasini barcha dekanlar va bo'limlar, kafedra mudirlari va pedagog o'qituvchilarning to'liq bilishini ta'minlash;

- Mutasaddi yuqori tashkilotlarning buyruqlarini, farmoyishlari va ko'rsatmalarini, ilmiy ishlar jarayonlariga oid masalalar bo'yicha TVCHDPIning Ilmiy kengashi qarorlari va rektor buyruqlarining bajarilishini tashkil qilish;

- Ilg'or mamlakatlar ta'lim tizimining rivojlanish tendensiyalarini o'rganish, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" va boshqa ta'limga oid qonunlarda ko'rsatilgan vazifalarni amalga oshirish borasidagi ilmiy uslub va vositalarni ishlab chiqish va ularning amalga oshirilishini ta'minlash;

- Faoliyat yo'nalishi bo'yicha takliflar tayyorlash va ishlarni tashkil etish;

- Ilmiy ishlar jarayonini ta'minlaydigan bo'limlar, dekanatlar ishlarini muvofiqlashtirish, tashkil etish va nazorat qilish;

- Ilmiy konferensiyalarni tashkil etish, TVCHDPIdagi uslubiy kengashi va pedagogik mahoratni oshirish, ilmiy ishlarga rahbarlik qilish, ilg'or uslubiy tajribalarni umumlashtirish, nazorat qilish;

- Ilmiy ishlar materiallarini, shu jumladan, jurnallar va ilmiy ishlar to'plamlarini TVCHDPI xodimlari tomonidan tayyorlash va nashr etish jarayoni hamda TVCHDPIning barcha ta'lim va ilmiy faoliyat yo'nalishlari bo'yicha ilmiy davriy nashrlar bilan kutubxona fondini to'ldirib turish bo'yicha umumiy rahbarlikni olib borish;

- Iqtidorli yoshlarni qidirish, saralash va ular bilan ishlash jarayonlarini boshqarish va ularga ko'maklashish, talaba va stajyor-tadqiqotchi-izlanuvchilar orasidan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, Navoiy, Beruniy, Ulug'bek, Zulfiya va boshqa nomdagi

nufuzli stependiya sovrindorlarini tayyorlash;

- Tadqiqotchilikka qabul qilish jarayonini tashkil etish va nazorat qilish;

- Ijro intizomini buzgan xodimlarga nisbatan chora ko'rish, ular bilan shartnomani bekor qilish bo'yicha takliflar tayyorlash;

- Ta'lim mazmunini takomillashtirish, mutaxassis-kadrlarni xalqaro talablar asosida tayyorlashni ta'minlash maqsadida xorij mamlakatlarning turdosh oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlikda fakultet, kafedralar tashkil etish bo'yicha takliflar tayyorlash;

- Xorij mamlakatlarning oliy ta'lim muassasalari bilan aloqalar o'rnatish, oliy ta'limga oid konferensiya, simpozium, seminarlarni tashkil etish va nazorat qilish;

- Stajyor-tadqiqotchi-izlanuvchilar orasidan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, talabalar orasidan Navoiy, Beruniy, Ulug'bek, Zulfiya va boshqa nomdor nufuzli stipendiya sovrindorlarini tayyorlash jarayonini boshqarish;

- O'zining xizmat vazifalarini vijdonan bajarish.

Bilishi kerak:

- O'zbekiston Respublikasi qonunlarini, Prezident farmonlari, farmoyishlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, hamda Vazirlik buyruqlarini, TVCHDPI Ustavi va ichki mehnat tartib qoidalarini, ilmiy ishlar va xalqaro aloqalar jarayoniga oid boshqa normativ hujjatlarni.

Malaka talablari:

- Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv lavozimida zarur bo'lgan kasbiy va tashkilotchilik qobiliyatlariga, ta'lim sohasida rahbarlik ish tajribasi va stajiga, faoliyat turi va vakolatlari doirasida tegishli bilim va ko'nikmalarga;

- Na'munaviy shaxsiy fazilatlarga-intellekt, madaniyatli, yetakchilik, xushmuomalalik, tashkilotchilik, tashabbuskorlik va tadbirkorlik hamda ijodiy qobiliyatlariga ega bo'lish, mas'uliyat hissi, mustaqil qaror qabul qilish va ish tutish, qat'iy harakat qilish, muassasa strategik maqsadlariga erishishni ta'minlash xususiyatlariga;

- TVCHDPIda bakalavr va magistrlar tayyorlash yo'nalishlari va mutaxassisliklaridan biri bo'yicha fan doktori yoki nomzodi ilmiy darajasiga, professor yoki dotsent ilmiy unvoniga ega bo'lishi zarur.

- TVCHDPIning tegishli boshqaruv bo'g'inlarida-kafedra mudiri, fakultet dekani yoki o'rinbosari kabi rahbarlik lavozimlarida kamida 7 yillik samarali ish stajiga ega bo'lishi zarur.

5. Moliyiy-iqtisodiy ishlari bo'yicha prorektorning lavozim vazifalari:

- O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident farmonlari va farmoyishlari, Oliy Majlis va Vazirlar Mahkamasining ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasidagi qarorlarini amalga oshirishni tashkil etish;

- Faoliyat yo'nalishi bo'yicha takliflar tayyorlash va ishlarni tashkil etish;

- Moliyaviy jarayonni ta'minlaydigan bo'limlar, dekanatlar ishlarini muvofiqlashtirish, tashkil etish va nazorat qilish;

- Moliyaviy-xo'jalik ishlariga oid yordamchi xodimlar shartlari bo'yicha takliflarni ishlab chiqish, kafedralar, bo'limlarni malakali xodimlar bilan ta'minlash ishlarini tashkil etish;

- Moliyaviy-xo'jalik ishlariga oid bo'sh lavozimlarga ishga qabul qilish, xodimlar tarkibini yaxshilash va malakasini oshirish rejalarini ishlab chiqish va amalga oshirishga rahbarlik qilish;

- O'quv xonalaridan unumli foydalanish, auditoriya va laboratoriyalarni texnik jihozlashni takomillashtirish masalalarini ishlab chiqish;

- Ijro intizomini buzgan xodimlarga nisbatan chora ko'rish, ular bilan shartnomani bekor qilish bo'yicha takliflar tayyorlash;

- Oliy ta'lim muassasalari bilan moliyaviy-iqtisodiyot yo'nalishda doimiy hamkorlikni amalga oshirish, mahalliy hokimiyatlar bilan hamkorlikda ishlash;

- TVCHDPIni o'rnatilgan tartibda doimiy ichki attestatsiyadan o'tkazish, tashqi attestatsiyaga tayyorlash va o'tkazishda faol ishtirok etish;

- O'zining xizmat vazifalarini vijdonan bajarish.

Bilishi kerak:

- O'zbekiston Respublikasi qonunlarini, Prezident farmonlari, farmoyishlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, Vazirlik buyruqlari, TVCHDPI Ustavi, Ichki mehnat tartib qoidalarini hamda moliyaviy va iqtisodiyot ishlariga oid boshqa normativ hujjatlarni;

nufuzli stependiya sovrindorlarini tayyorlash;

- Tadqiqotchilikka qabul qilish jarayonini tashkil etish va nazorat qilish;

- Ijro intizomini buzgan xodimlarga nisbatan chora ko'rish, ular bilan shartnomani bekor qilish bo'yicha takliflar tayyorlash;

- Ta'lim mazmunini takomillashtirish, mutaxassis-kadrlarni xalqaro talablar asosida tayyorlashni ta'minlash maqsadida xorij mamlakatlarning turdosh oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlikda fakultet, kafedralar tashkil etish bo'yicha takliflar tayyorlash;

- Xorij mamlakatlarning oliy ta'lim muassasalari bilan aloqalar o'rnatish, oliy ta'limga oid konferensiya, simpozium, seminarlarni tashkil etish va nazorat qilish;

- Stajyor-tadqiqotchi-izlanuvchilar orasidan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, talabalar orasidan Navoiy, Beruniy, Ulug'bek, Zulfiya va boshqa nomdor nufuzli stipendiya sovrindorlarini tayyorlash jarayonini boshqarish;

- O'zining xizmat vazifalarini vijdonan bajarish.

Bilishi kerak:

- O'zbekiston Respublikasi qonunlarini, Prezident farmonlari, farmoyishlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, hamda Vazirlik buyruqlarini, TVCHDPI Ustavi va ichki mehnat tartib qoidalarini, ilmiy ishlar va xalqaro aloqalar jarayoniga oid boshqa normativ hujjatlarni.

Malaka talablari:

- Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv lavozimida zarur bo'lgan kasbiy va tashkilotchilik qobiliyatlariga, ta'lim sohasida rahbarlik ish tajribasi va stajiga, faoliyat turi va vakolatlari doirasida tegishli bilim va ko'nikmalarga;

- Na'munaviy shaxsiy fazilatlariga-intellekt, madaniyatli, yetakchilik, xushmuomalalik, tashkilotchilik, tashabbuskorlik va tadbirkorlik hamda ijodiy qobiliyatlariga ega bo'lish, mas'uliyat hissi, mustaqil qaror qabul qilish va ish tutish, qat'iy harakat qilish, muassasa strategik maqsadlariga erishishni ta'minlash xususiyatlariga;

- TVCHDPIda bakalavr va magistrlar tayyorlash yo'nalishlari va mutaxassisliklaridan biri bo'yicha fan doktori yoki nomzodi ilmiy darajasiga, professor yoki dotsent ilmiy unvoniga ega bo'lishi zarur.

- TVCHDPIning tegishli boshqaruv bo'g'inlarida-kafedra mudiri, fakultet dekani yoki o'rinbosari kabi rahbarlik lavozimlarida kamida 7 yillik samarali ish stajiga ega bo'lishi zarur.

5. Moliyiy-iqtisodiy ishlari bo'yicha prorektorning lavozim vazifalari:

- O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident farmonlari va farmoyishlari, Oliy Majlis va Vazirlar Mahkamasining ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasidagi qarorlarini amalga oshirishni tashkil etish;

- Faoliyat yo'nalishi bo'yicha takliflar tayyorlash va ishlarni tashkil etish;

- Moliyaviy jarayonni ta'minlaydigan bo'limlar, dekanatlar ishlarini muvofiqlashtirish, tashkil etish va nazorat qilish;

- Moliyaviy-xo'jalik ishlariga oid yordamchi xodimlar shtatlari bo'yicha takliflarni ishlab chiqish, kafedralar, bo'limlarni malakali xodimlar bilan ta'minlash ishlarini tashkil etish;

- Moliyaviy-xo'jalik ishlariga oid bo'sh lavozimlarga ishga qabul qilish, xodimlar tarkibini yaxshilash va malakasini oshirish rejalarini ishlab chiqish va amalga oshirishga rahbarlik qilish;

- O'quv xonalaridan unumli foydalanish, auditoriya va laboratoriyalarni texnik jihozlashni takomillashtirish masalalarini ishlab chiqish;

- Ijro intizomini buzgan xodimlarga nisbatan chora ko'rish, ular bilan shartnomani bekor qilish bo'yicha takliflar tayyorlash;

- Oliy ta'lim muassasalari bilan moliyaviy-iqtisodiyot yo'nalishda doimiy hamkorlikni amalga oshirish, mahalliy hokimiyatlar bilan hamkorlikda ishlash;

- TVCHDPIni o'rnatilgan tartibda doimiy ichki attestatsiyadan o'tkazish, tashqi attestatsiyaga tayyorlash va o'tkazishda faol ishtirok etish;

- O'zining xizmat vazifalarini vijdonan bajarish.

Bilishi kerak:

- O'zbekiston Respublikasi qonunlarini, Prezident farmonlari, farmoyishlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, Vazirlik buyruqlari, TVCHDPI Ustavi, Ichki mehnat tartib qoidalari hamda moliyaviy va iqtisodiyot ishlariga oid boshqa normativ hujjatlarni;

Malaka talablari:

- Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv lavozimida zarur bo'lgan kasbiy va tashkilotchilik qobiliyatlariga, ta'lim sohasida rahbarlik ish tajribasi va stajiga, faoliyat turi va vakolatlari doirasida tegishli bilim va ko'nikmalarga;
 - Na'munaviy shaxsiy fazilatlariga-intellekt, madaniyatli, yetakchilik, xushmuomalalik, tashkilotchilik, tashabbuskorlik va tadbirkorlik hamda ijodiy qobiliyatlariga ega bo'lish, mas'uliyat hissi, mustaqil qaror qabul qilish va ish tutish, qat'iy harakat qilish, muassasa strategik maqsadlariga erishishni ta'minlash xususiyatlariga;
 - TVCHDPIda bakalavr va magistrlar tayyorlash yo'nalishlari va mutaxassisliklaridan biri bo'yicha fan doktori yoki nomzodi ilmiy darajasiga, professor yoki dotsent ilmiy unvoniga ega bo'lishi zarur.
 - TVCHDPIning tegishli boshqaruv bo'g'inlarida-kafedra mudiri, fakultet dekani yoki o'rinbosari kabi rahbarlik lavozimlarida kamida 7 yillik samarali ish stajiga ega bo'lishi zarur.
- 6. Xalqaro aloqalar bo'yicha prorektorning lavozim vazifalari:**
- O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident farmonlari va farmoyishlari, Oliy Majlis va Vazirlar Mahkamasining ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasidagi qarorlarini amalga oshirishni tashkil etish;
 - Oliy Davlat ta'lim standartlari asosida TVCHDPI xalqaro aloqalar jarayonini tashkil etish hamda malakali kadrlar tayyorlashni ta'minlash;
 - Oliy Davlat ta'lim standartlariga muvofiq bilimlar mazmuni va tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan talablar majmuasini barcha dekanlar va bo'limlar, kafedra mudirlari va pedagog kadrlarning to'liq bilishini ta'minlash;
 - O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining normativ-huquqiy hujjatlarini va topshiriqlarini, hay'ati qarorlarini, xalqaro aloqalar jarayonlariga oid masalalar bo'yicha TVCHDPIning kengashi qarorlari va rektor buyruqlarining bajarilishini tashkil qilish;
 - Ilg'or xorijiy mamlakatlar ta'lim tizimining rivojlanish tendensiyalarini o'rganish hamda O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi va boshqa

ta'limga oid normativ-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirish borasida ilmiy-uslubiy tavsiyalarni ishlab chiqish va ularning amalga oshirilishini ta'minlash;

- Xalqaro aloqalar bo'yicha prorektorning faoliyati yo'nalishi bo'yicha takliflar tayyorlash va ishlarni tashkil etish;
- Oliy ta'lim muassasalari bilan ma'naviy-ma'rifiy yo'nalishda doimiy hamkorlikni amalga oshirish, konferensiya, seminarlarda professor-o'qituvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, mahalliy hokimiyatlar bilan hamkorlikda ishlash;
- Xalqaro konferensiyalar, simpoziumlar va anjumanlarni tashkil etish, xalqaro ilmiy ishlarga rahbarlik qilish, ilg'or uslubiy tajribalarni umumlashtirish va natijalarini tatbiq etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish;
- Ijro intizomini buzgan xorijiy xodimlar va ta'lim oluvchilarga nisbatan intizomiy chora ko'rish, xodimlar bilan shartnomani bekor qilish bo'yicha takliflar tayyorlash;
- Ta'lim mazmunini takomillashtirish, mutaxassis-kadrlarni xalqaro talablar asosida tayyorlashni ta'minlash maqsadida xorijiy mamlakatlarning turdosh oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlikda fakultet, kafedralar tashkil etish bo'yicha takliflar tayyorlash;
- TVCHDPIda magistratura, oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim orqali yuqori malakali ilmiy-pedagogik kadrlarni tayyorlanishni ta'minlash hamda universitet xorijiy xodimlarining o'z vaqtida ilmiy unvonlarni olishiga va ixtisoslashgan kengashlarni ochilishiga ko'maklashish;
- Xorijiy iqtidorli yoshlarni qidirish, saralash va ular bilan ishlash jarayonlarini boshqarish va ularga ko'maklashish;
- Ilmiy bo'lim bilan hamkorlikda chet el grantlarining ilmiy tadqiqot qismi mavzusini, mazmunini shakllantirishda hamda tasdiqlashda qatnashish, barcha ilmiy-tadqiqot ishlari, loyihalari va grantlarni bajarish, ilmiy anjumanlarni o'tkazish monitoringni olib borish, yuqori tashkilotlar uchun barcha zarur hisobotlarni shakllantirish, taqdim etish;
- TVCHDPIda xorijiy aloqalar faoliyatini rivojlantirish uchun zarur moddiy-texnika bazasini yaratish, tegishli ilmiy asbob-uskunalar bilan ta'minlash va taqsimlash jarayonlarini boshqarish va muvofiqlashtirish;

- O'zining xizmat vazifalarini vijdonan bajarish.

Bilishi kerak:

- O'zbekiston Respublikasi qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Prezident farmonlari, qarorlari va farmoyishlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, farmoyishlari hamda vazirlik buyruqlarini, Hay'at qarorlari, TVCHDPI ustavi va Ichki-tartib qoidalarini, xalqaro aloqalar jarayoniga oid boshqa normativ-huquqiy hujjatlarning mazmun-mohiyatini.

Malaka talablari:

- Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv lavozimida zarur bo'lgan kasbiy va tashkilotchilik qobiliyatlariga, ta'lim sohasida rahbarlik ish tajribasi va stajiga, faoliyat turi va vakolatlari doirasida tegishli bilim va ko'nikmalarga;

- Na'munaviy shaxsiy fazilatlarga-intellekt, madaniyatli, yetakchilik, xushmuomalalik, tashkilotchilik, tashabbuskorlik va tadbirkorlik hamda ijodiy qobiliyatlarga ega bo'lish, mas'uliyat hissi, mustaqil qaror qabul qilish va ish tutish, qat'iy harakat qilish, muassasa strategik maqsadlariga erishishni ta'minlash xususiyatlariga;

- Oliy ta'lim muassasalarida bakalavr va magistrlar tayyorlash yo'nalishlari va mutaxassisliklaridan biri bo'yicha fan doktori yoki nomzodi ilmiy darajasiga, professor yoki dotsent ilmiy unvoniga ega bo'lishi zarur.

Ixtisoslashtirilgan Kengash ilmiy kotibining lavozim vazifalari:

- Dissertatsiyalar himoyasi uchun tavsiyanomalar rasmiylashtirish;

- Dissertatsiya himoya qiladigan mustaqil tadqiqotchi, stajyor-tadqiqotchi- izlanuvchilarning hujjatlarini rasmiylashtirish;

- Oliy Attestatsiya komissiyasiga jo'natish uchun attestatsiya hujjatlarini yuborishni rasmiylashtirish;

- Oliy Attestatsiya komissiyasining tadqiqotchi attestatsiya hujjatlaridan ko'chirmalar olish;

Bilishi kerak:

TVCHDPIda ilmiy ishlarini olib borish bo'yicha normativ hujjatlar, vazirlik buyruqlari bilan belgilangan lavozim vazifalarini, oliy ta'limga oid qonunchilikni, Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining

buyruq va yo'riq xatlarini bilishi, professor-o'qituvchilar tarkibining tanlov orqali lavozimlarini egallash tartibini bilishi, ilmiy daraja va ilmiy unvonlar berish tartibini bilishi, ilmiy ishlarini olib borishga oid boshqa me'yoriy hujjatlarni, TVCHDPI Ustavi, Ichki mehnat tartib qoidalarini.

Malaka talablari:

- TVCHDPIda bakalavr va magistrlar tayyorlash yo'nalishlari va mutaxassisliklaridan biri bo'yicha kamida fan nomzodi ilmiy darajasiga yoki dotsent ilmiy unvoniga ega bo'lishi zarur.

Ilmiy kengash kotibining lavozim vazifalari:

- Har oyda o'tkaziladigan TVCHDPI Ilmiy kengash majlisining ish rejasi bo'yicha tegishli sohalar mas'ullariga qaror loyihalarini tayyorlash bo'yicha xabar berish va uni nazorat qilib borish;

- TVCHDPI ilmiy kengash a'zolarini ilmiy kengashda ishtirokini ta'minlash va ularga majlis kuni hamda vaqti haqida xabar berish;

- Ilmiy kengash qarorlari loyihasini mas'ullardan o'z vaqtida olish va ularni rasmiylashtirish;

- Ilmiy kengash qarorlari loyihasi rasmiylashtirilib, tayyor bo'lgach barcha kengash a'zolariga tarqatish;

- Ilmiy kengash qarorlari ijrosi ustidan muntazam monitoringni amalga oshirish;

- Ilmiy kengash qarorlari loyihasini mas'ullar tomonidan bajarilmagan taqdirda yozma yoki og'zaki ravishda ilmiy kengash raisiga hisobot berish;

- Ilmiy kengash qarorlarini bayonnoma bilan rasmiylashtirish. Bayonnomalarni ilmiy kengashning raisi va ilmiy kotibi tomonidan imzolab tasdiqlanishini ta'minlash;

- Ilmiy kengash tasdig'idan o'tgan barcha TVCHDPI hujjatlarining bayonnomadan ko'chirmasini tasdiqlab berish;

- Ilmiy kengash qaroriga muvofiq professor, dotsent ilmiy unvonini olishga intilayotgan izlanuvchilarning hujjatlarini ko'rib chiqish va belgilangan tartibda ilmiy unvonga tasdiqlash uchun taqdim etish hamda hujjatlarni OAKga jo'natish;

- Ilmiy kengash muhokamasidan o'tgan doktorlik va nomzodlik dissertatsiyasi mavzulariga bayonnoma ko'chirmani tasdiqlash;

- Kafedra mudiri, professor va dotsent lavozimlariga kafedralar

bo'yicha vakant lavozimlarga yopiq ovoz berish yo'li bilan tanlov o'tkazib, rasmiylashtirish;

- Professor-o'qituvchilarning ilmiy ishlar ro'yxatini tasdiqlab berish;

- Har o'quv yili oxirida ilmiy kengash bayonnomalarining yig'ma jildini arxivga topshirish;

- Ilmiy kengash rejasi ilmiy kengash tomonidan ko'rib chiqilgandan so'ng TVCHDPI rektori tomonidan tasdiqlatish;

- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoyishlari, Vazirlar Mahkamasi Qarorlari, Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi Hay'ati Qarorlari hamda buyruqlari asosida ish rejasiga o'zgartirishlar kiritish;

- Ilmiy Kengash yig'ma jildlar nomenklaturasini doimiy tarzda yuritish va barcha hujjatlar monitoringini amalga oshirish;

- O'zining xizmat vazifalarini vijdonan bajarish.

Bilishi kerak:

- TVCHDPIda ilmiy ishlarini olib borish bo'yicha normativ hujjatlar, oliy ta'limga oid qonunchilikni, Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining buyruq va yo'riq xatlarini, professor-o'qituvchilar tarkibining tanlov orqali lavozimlarini egallash tartibini bilishi, ilmiy daraja va ilmiy unvonlar berish tartibini bilishi.

Malaka talablari:

- TVCHDPIga oid qarorlarini, oliy o'quv yurtlari to'g'risidagi Nizomni, Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining buyruq va yo'riq xatlarini bilishi;

- TVCHDPIga, ilmiy kengashga, ilmiy unvon berishga taalluqli ko'rsatmalarini hamda rahbariy va me'yoriy hujjatlarini bilishi;

- Oliy ma'lumotga ega bo'lishi;

- Professor-o'qituvchilar tarkibining tanlov orqali lavozimlarini egallash tartibini bilishi zarur.

Oliy ta'lim tizimini boshqarish bosqichlari, markazlashgan va markazlashmagan ta'lim tizimlari, ularning xususiyatlari.

Iqtisodiyot, siyosat sohasidagi barcha islohotlarimizning asosiy maqsadi insonga qaratilgan. Mana shuning uchun ham milliy uyg'otish g'oyasini amalga oshirishga komil yangi avlodni tarbiyalash ishi davlat ishi, uning ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qoladi.

Jahonda ta'limni boshqarishning ikki tizimi shakllangan:

Markazlashgan va markazlashmagan.

Boshqarishning markazlashgan tizimi Fransiya va sobiq ittifoqda yaqqol namoyon bo'lgan. Mazkur tizimga muvofiq ta'lim dasturlari va o'quv rejalari, pedagog kadrlarni tayinlash, ko'chirish va ishdan bo'shatish, ta'lim muassasasidagi tartib va hamda boshqalar. Maorif vazirligining me'yoriy hujjatlar, qarorlar, buyruqlar, farmoyishlar va yo'riqnomalari bilan qat'iy chegaralangan.

Shunday markazlashgan boshqaruv muayyan vaqtgacha fransuz ta'lim tizimining afzalligi bo'lib kelgan. Biroq, ta'lim muassasalarining miqdori oshishi bilan boshqaruv tizimi sezilarli darajada kengayadi va xodimlarining tashabbusi cheklab qo'yadi. Shuning uchun hozirgi paytda bu tizim ta'lim muassasalariga erkinlik berish, markazlashishdan chetlashish tomon qayta ko'rilmogda.

Markazlashmagan boshqaruv tizimi, AQSH, Angliya, Germaniya va boshqa taraqqiy etgan mamlakatlarda barqaror shakllangan. Bu tizim ta'lim muassasalariga keng muxtoriyat berishni ko'zda tutadi.

Germaniyada ta'lim tizimi har bir federal yer tasarrufidadir. Biroq, federal yerlar o'rtasida ta'limning turlarini uygunlashtirishni ta'minlash uchun federal organ – Yer ta'lim va madaniyat vazirlari konferensiyasi mavjud, u ta'lim siyosati bo'yicha kelishuv tavsiyalari ishlab chiqadi.

Ta'lim, fan, tadqiqotlar va texnologiya federal vazir siymosida federal hukumat quyidagilarga javobgardir:

- kasb ta'limi tizimidagi bir xillikka (OTM lar uchun tartibga soluvchi qonunchilik: ta'lim muddati, o'qishga ruxsat berish, diplomlar va boshqalar).

- ta'limdagi moddiy ta'minotga, ayniqsa moddiy kam ta'minlanganlarning;

- ilmiy tadqiqotlar va innovatsiya loyihalarini moliyalash;

- xalqaro hamkorlik.

Germaniya OTM lari o'quv jarayonini tashkil etish va ta'minlash borasida keng muxtoriyatga ega. Bir qolipdagi reja asosida, ya'ni fanlar ro'yxatini va ular mehnat talabligini belgilovchi rejalar asosida professor o'quv mashg'ulotlari va fan mazmunining tuzilishini o'zlari belgilaydilar.

AQSH da ta'lim muassasalari faoliyatiga maktablar okrugiga ajraluvchi shtatlar tomonidan amalga oshiriladi. Okrugga qo'mita

boshchilik qiladi, unga, odatda, biznesmenlar, ziyolilarning barcha – byudjet, o'qituvchilarni ishga olish va bo'shatish, ularning maoshi, darsliklarni tanlash va tavsiya qilish va boshqa masalalarni hal etish uning vazifasiga kiradi.

AQSH da ta'lim muassasalari keng muxtoriyatga ega va boshqaruv idoralaridan muayyan darajada mustaqillikka ega. Shunga ko'ra ular ta'lim dasturlari tavsifi va sifatiga ko'ra bir-biridan farq qiladi. Shunga ko'ra ta'lim sifati tayanch darajasini ta'minlash uchun ta'lim muassasalarini akkreditatsiyalashda keng foydalaniladi. Bu ta'lim muassasalarini, foydalanilayotgan ta'lim dasturlarini hukumatga aloqadorsiz, ekspert tekshiruvi va nazoratini amalga oshirish vositasidir.

3.01- jadvalda boshqaruvning markazlashgan va markazlashmagan tizimining e'tiborga loyiq afzalligi va kamchiligi keltiriladi. Hozirda markazlashgan va markazlashmagan tizim ijobiy tomonlarini tadbiq etuvchi aralash boshqaruv tizimini yaratishga bo'lgan urinish ko'zga tashlanmoqda.

Boshqaruv tizimining muhim belgilari, afzalliklari va kamchiliklari

Boshqaruv tizimi	
Markazlashtirilgan tizim	Markazlashtirilmagan tizim
-markazlashtirilgan rahbariyat ta'lim muassasalarida uzoqda (to'g'ri va ko'chma ma'noda)	-rahbarlik hokimiyati boshqaruvning mahalliy idoralari va ta'lim muassasalari taqsimlangan
-ta'lim siyosati markazlashtirilgan va bevosita bajaruvchilar bilan kamdan-kam holda kelishib qabul qilinadi	-ta'lim siyosati mintqa, jamiyat va UKV muassasasining rivojlanishini qanoatlantiruvchi umumiy qaror asosida qabul qilinadi
-ta'lim siyosati hamisha «rahbar har doim haq va bizga farmoyish berishi kerak»	Ta'lim siyosati mahalliy miqyosdagi siyosat bo'lganligi uchun mahalliy hokimiyat tomonidan qo'llab-quvvatlanishligi tufayli o'z tadbiqini topadi.
-bo'ysunuvchi tashabbus ko'rsatishdan qo'rqadi: boisi «gapirdim tegdi boshimga tayoq»	-tashabbus va eksperimentlar mahalliy miqyosdagi siyosat bo'lganligi uchun mahalliy miqyosda keng qo'llab-quvvatlanadi va rag'batlantiriladi

Raxbar uslubi avtokratik- ijoridan pastga	-rahbarlik uslubi demokratik vakolatning bir qismi xodimlarga qaror qabul qilishda berib qo'yiladi.
-Samarasiz ish	-qaror qabul qilishda qatnashgan xodim mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga va samarali ishlashga tayyor
-kommunikatsiyaning asosiy turi: ijoridan pastga, qoidaga ko'ra, rahbar monologi	-ko'pyoqlama aloqa, kasb burchi va samarali muhokama
-hatti-harakatning tajovuzkor, gingirlik va sustkashlik turi keng tarqalgan. Ko'pchilik bo'ysunuvchilar o'z huquqini himoya qilishdan qo'rqadilar	-buysunuvchilarning o'zini dadil tutishi. Inson huquqlarini hurmat qilishga zarurat sifatida qarash
-hokimiyatning bitta qo'lda to'planishi bo'ysunuvchilarga nisbatan adolatsizlikka, mahalliylik va o'zboshimchalikka, lavozimini suiste'mol qilishga olib keladi	-hokimiyatning taqsimlanishi inson huquqlarini himoya qilish va bir xil imkoniyatlar berish rahbariyat tomonidan adolatsizlik, xizmat vazifasini suiste'mol qilishlikni bartaraf etadi
- boshqaruv vazifalarni hal qilishda yagona ko'rsatma	-boshqaruv vazifasini hal qilish bo'yicha takliflarning turli tumanligi va ulardan eng ma'qulini tanlab olish

IV BOB. TA'LIM MUASSASALARINI BOSHQARISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarini tarkibiy mezonlari

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar ishlarini boshqarish

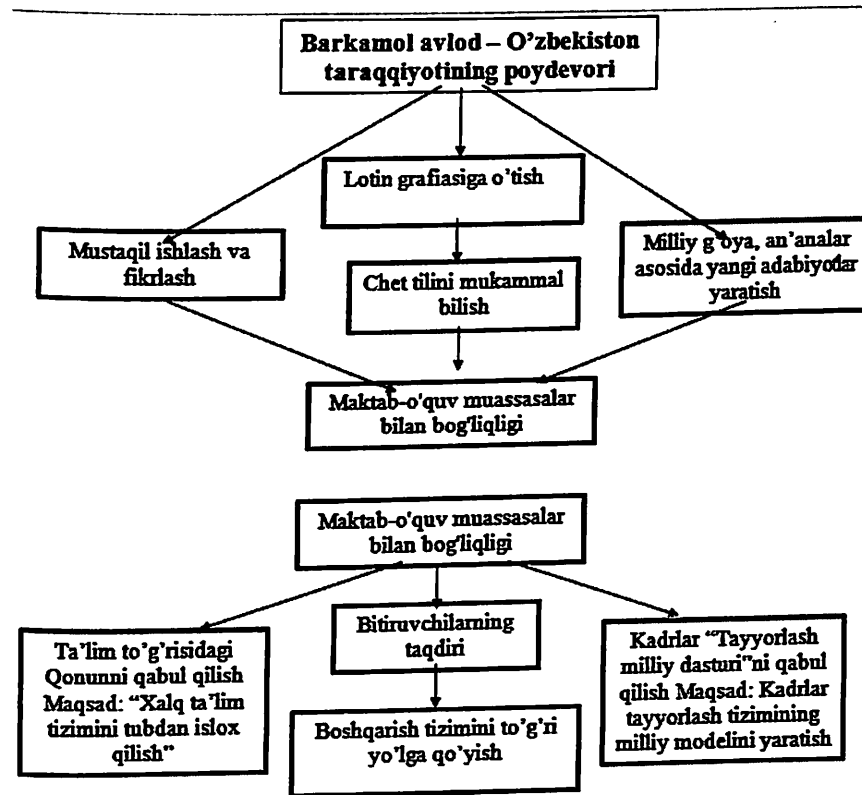
Respublikamiz hukumati tomonidan mustaqillikning ilk yillari-danoq, jismoniy sog'lom, ma'nan yetuk shaxs tarbiyalashga e'tibor berila boshlandi. Bu boradagi ishlarni aniq, maqsadli amalga oshirish uchun davlat ahamiyatiga molik dasturlar, rejalarni maqsadi bir narsaga- ya'ni, buyuk kelajak barpo etishga qaratilganligi kunday ravshan bo'ldi. Yoshlarni rivoji, ravnaqi ularning ma'naviyatiga bog'liq. Ma'naviyat tarbiyadan boshlanadi. Ta'lim-tarbiyasiz ma'naviyatning bo'lmasligi hammamizga ayon haqiqatdir.

Milliy pedagogika asoschilaridan biri A.Avloniyning «Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidir!» degan so'zlari fikrimizga dalil bo'ladi.

Umumiy o'rta ta'lim muassasalari ta'lim-tarbiya jarayonida amalga oshirilishi lozim bo'lgan ma'naviy- ma'rifiy ishlar ko'lami kengaymoqda, mazmuni sifat jihatidan yangilanib bormoqda. Bu o'z navbatida ta'lim-tarbiya sohasida faoliyat ko'rsatayotgan boshqaruvchilardan ijodiy izlanishni, ishga yangicha yondashishni, mas'uliyatli bo'lishni talab qiladi.

Bu aqidalarni isbotlash uchun «Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori» - g'oyasiga nazar tashlab uni ilmiylik nuqtai nazardan tahlil qilishimiz kerak:

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar tizimini har jihatdan to'g'ri tashkil qilish talablariga muvofiqdir. Bu esa jamoa mehnat faoliyatini dastur asosida oqilona yo'lga qo'yishni taqozo etadi.

Ta'lim muassasalari faoliyatini o'rganish dasturi.

1. Direktiv hujjatlarda belgilangan vazifalarning ijrosi.

Ta'lim muassasasining tashkil qilinganligi haqida ma'lumotlar. Uning Ustavi va pasporti hamda tuzilishi (strukturasi).

Ta'limga oid O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon, farmoish va topshiriqlari. Vazirlar Mahkamasi qarorlari, farmoishlari, majlis bayonnomalari. Oliy va o'rta – maxsus ta'lim vazirligining o'rta – maxsus, kasb – hunar ta'limi markazi hamda tarmoq vazirliklar buyruqlarining bajarilishi.

Ta'lim muassasasining so'ngi 5 yilda erishgan diqqatga sazovor yutuqlari. Rivojlanish dinamikasi ko'rsatkichlari.

IV BOB. TA'LIM MUASSASALARINI BOSHQARISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarini tarkibiy mezonlari

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar ishlarini boshqarish

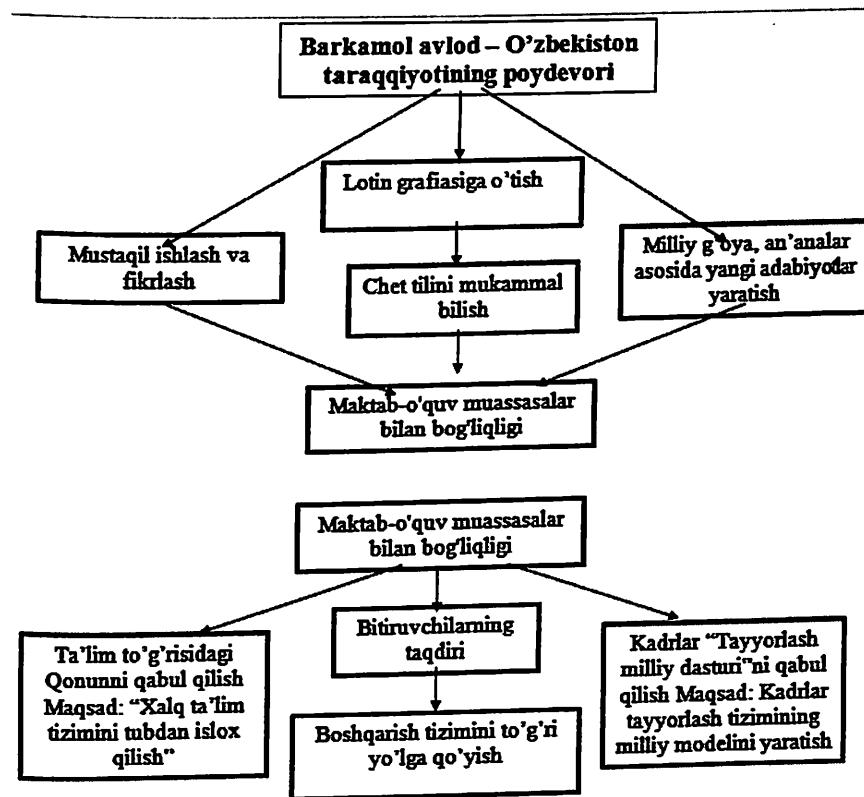
Respublikamiz hukumati tomonidan mustaqillikning ilk yillari-danoq, jismoniy sog'lom, ma'nan yetuk shaxs tarbiyalashga e'tibor berila boshlandi. Bu boradagi ishlarni aniq, maqsadli amalga oshirish uchun davlat ahamiyatiga molik dasturlar, rejalarni maqsadi bir narsaga- ya'ni, buyuk kelajak barpo etishga qaratilganligi kunday ravshan bo'ldi. Yoshlarni rivoji, ravnaqi ularning ma'naviyatiga bog'liq. Ma'naviyat tarbiyadan boshlanadi. Ta'lim-tarbiyasiz ma'naviyatning bo'lmasligi hammamizga ayon haqiqatdir.

Milliy pedagogika asoschilaridan biri A.Avloniyning «Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidir!» degan so'zlari fikrimizga dalil bo'ladi.

Umumiy o'rta ta'lim muassasalari ta'lim-tarbiya jarayonida amalga oshirilishi lozim bo'lgan ma'naviy- ma'rifiy ishlar ko'lami kengaymoqda, mazmuni sifat jihatidan yangilanib bormoqda. Bu o'z navbatida ta'lim-tarbiya sohasida faoliyat ko'rsatayotgan boshqaruvchilardan ijodiy izlanishni, ishga yangicha yondashishni, mas'uliyatli bo'lishni talab qiladi.

Bu aqidalarni isbotlash uchun «Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori» - g'oyasiga nazar tashlab uni ilmiylik nuqtai nazardan tahlil qilishimiz kerak:

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar tizimini har jihatdan to'g'ri tashkil qilish talablariga muvofiqdir. Bu esa jamoa mehnat faoliyatini dastur asosida oqilona yo'lga qo'yishni taqozo etadi.

Ta'lim muassasalari faoliyatini o'rganish dasturi.

1. Direktiv hujjatlarda belgilangan vazifalarning ijrosi.

Ta'lim muassasasining tashkil qilinganligi haqida ma'lumotlar. Uning Ustavi va pasporti hamda tuzilishi (strukturasi).

Ta'limga oid O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon, farmoish va topshiriqlari. Vazirlar Mahkamasi qarorlari, farmoishlari, majlis bayonnomalari. Oliy va o'rta – maxsus ta'lim vazirligining o'rta – maxsus, kasb – hunar ta'limi markazi hamda tarmoq vazirliklar buyruqlarining bajarilishi.

Ta'lim muassasasining so'ngi 5 yilda erishgan diqqatga sazovor yutuqlari. Rivojlanish dinamikasi ko'rsatkichlari.

2. O'quvchilar bilim darajasi.

Ta'lim muassasasida o'quvchilar bilimni nazorat qilish va baholash tizimining me'yoriy hujjatlarga mosligi.

Ta'lim yo'nalishlari bo'yicha o'quvchilarning joriy va yakuniy attestatsiyasi natijalari. Fanlar bo'yicha o'quvchilarning o'zlashtirishi va bilim sifati tahlili.

Kurs va diplom ishlarining bajarilish sifati, mavzularning dolzarbligi, ishlab chiqarishga tavsiya etilganligi (KHK uchun). Davlat imtihon komissiyasi tomonidan «a'lo» va «yaxshi» bahoga bitirganlar foizi.

Ta'lim yo'nalishlari bo'yicha iqtidorli va a'lochi o'quvchilar salmog'i. Xorijiy mamlakatlar o'quv yurtlarida o'qishni davom ettirayotgan o'quvchilar soni.

3. O'quv jarayonini tashkil etish.

O'quv yurtidagi mavjud ta'lim yo'nalishlarining ochilish asoslari, ularning davlat ta'lim standartlari yoki talablariga mosligi.

Davlat ta'lim standartlariga o'quv rejalarining miqdor va sifat jihatdan mosligi (fanlar soni va ketma-ketligi, amaliyotlar ketma-ketligi, o'quvchilar uchun haftalik akademik soatlar miqdori, mutaxassislar bo'yicha umumiy o'quv soatlar miqdorini fanlar bo'yicha taqsimlaganligi), kalendar rejalar, darslar jadvali, o'quv ishchi dasturlarining o'quv rejalariga muvofiqligi.

Ta'lim yo'nalishlari bo'yicha ishchi o'quv dasturlaridagi o'quv soatlarini na'munaviy o'quv rejalaridagi o'quv soatlariga mosligi. Amaliyotlarning tashkil etilishi va o'tkazilishi.

Ta'lim muassasasiga o'quvchilarni qabul qilish, tiklash va ko'chirish ishlarining tahlili. O'quvchilarning darslardagi davomati.

4. Ilmiy – pedagog kadrlar salohiyati.

Muhandis – pedagoglarning sifati tarkibi (bazaviy ma'lumoti, ilmiy darajasi va unvoni).

So'ngi 3 yilda o'quv yurtida nashr etilgan darsliklar, o'quv va uslubiy qo'llanmalar soni.

O'quv yurtida malaka oshirish rejasining bajarilishi.

So'ngi 5 yilda muhandis – pedagoglarning qo'nimsizligi.

5. O'quvchilarning mustaqil ishlari.

O'quvchilar mustaqil ishlarining rejalashtirilishi va bajarilishi. O'quvchilarning mustaqil ish olib borishlari uchun o'quv adabiyot va laboratoriya jihozlari bilan ta'minlanganligi.

O'quvchilarning kutubxona fondidan foydalanishi. Ularning qiroatxonadagi o'rinlari bilan ta'minlanganlik darajasi.

O'quvchilarning fan, sport va boshqa mashg'ulotlarda ishtirok etish uchun yaratilgan sharoitlar.

6. Moddiy – texnika va o'quv – laboratoriya bazalari.

O'quv yurti tarkibidagi umumiy o'quv maydoni, o'quv auditoriya va boshqa turdagi foydali maydonlar (kv.m hisobida) va ularning me'yoriy talablariga mosligi.

O'quv yurtidagi medpunkt va umumiy ovqatlanish shahobchalarining soni, maydoni va ulardagi o'rinlar soni.

Yotoqxonalarining umumiy maydoni, yashash uchun mo'ljallangan o'rinlar soni, yotoqxonaga muhtoj o'quvchilar soni.

O'quv yurtida mavjud kompyuterlar (turlari ko'rsatilgan holda) soni, ulardan o'quv jarayonida bevosita foydalaniladigan qismi.

Ta'lim yo'nalishlari bo'yicha o'quv rejalar va dasturlari ko'zda tutilgan barcha laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazish uchun zarur asbob-uskuna va jihozlarning talabdagi va amaldagi soni, ta'minlanganlik darajasi.

Laboratoriya, kurs va diplom ishlarini bajarilishida kompyuterlar va boshqa zamonaviy o'quv-texnik vositalardan foydalanish. O'rgatuvchi va nazorat qiluvchi dasturlarning mavjudligi, ulardan foydalanish. Internetdan foydalanish darajasi.

O'quv yurtining o'rtacha bir yillik davlat byudjeti. Byudjetdan tashqari tushgan mablag'lar va ularning manbalari. Byudjetdan tashqari mablag'lar tushumidan o'qituvchilar va o'quvchilarni ijtimoiy himoyalash hamda o'quv maqsadlari uchun sarflangan qismlari.

7. Ma'naviy va ma'rifiy ishlar.

Ma'naviy va ma'rifiy yo'nalishdagi ishlar uning mukammalligi, o'tkazilgan tadbirlar samaradorligi.

O'quvchilar dunyoqarashi, ularning ijtimoiy-iqtisodiy, geosiyosiy muammolardan xabardorligi. Ular uchun tashkil qilingan fakultativ

2. O'quvchilar bilim darajasi.

Ta'lim muassasasida o'quvchilar bilimini nazorat qilish va baholash tizimining me'yoriy hujjatlarga mosligi.

Ta'lim yo'nalishlari bo'yicha o'quvchilarning joriy va yakuniy attestatsiyasi natijalari. Fanlar bo'yicha o'quvchilarning o'zlashtirishi va bilim sifati tahlili.

Kurs va diplom ishlarining bajarilish sifati, mavzularning dolzarbligi, ishlab chiqarishga tavsiya etilganligi (KHK uchun). Davlat imtihon komissiyasi tomonidan «a'lo» va «yaxshi» bahoga bitirganlar foizi.

Ta'lim yo'nalishlari bo'yicha iqtidorli va a'lochi o'quvchilar salmog'i. Xorijiy mamlakatlar o'quv yurtlarida o'qishni davom ettirayotgan o'quvchilar soni.

3. O'quv jarayonini tashkil etish.

O'quv yurtidagi mavjud ta'lim yo'nalishlarining ochilish asoslari, ularning davlat ta'lim standartlari yoki talablariga mosligi.

Davlat ta'lim standartlariga o'quv rejalarining miqdor va sifat jihatdan mosligi (fanlar soni va ketma-ketligi, amaliyotlar ketma-ketligi, o'quvchilar uchun haftalik akademik soatlar miqdori, mutaxassislar bo'yicha umumiy o'quv soatlar miqdorini fanlar bo'yicha taqsimlaganligi), kalendar rejalar, darslar jadvali, o'quv ishchi dasturlarining o'quv rejalariga muvofiqligi.

Ta'lim yo'nalishlari bo'yicha ishchi o'quv dasturlaridagi o'quv soatlarini na'munaviy o'quv rejalaridagi o'quv soatlariga mosligi. Amaliyotlarning tashkil etilishi va o'tkazilishi.

Ta'lim muassasasiga o'quvchilarni qabul qilish, tiklash va ko'chirish ishlarining tahlili. O'quvchilarning darslardagi davomati.

4. Ilmiy – pedagog kadrlar salohiyati.

Muhandis – pedagoglarning sifati tarkibi (bazaviy ma'lumoti, ilmiy darajasi va unvoni).

So'ngi 3 yilda o'quv yurtida nashr etilgan darsliklar, o'quv va uslubiy qo'llanmalar soni.

O'quv yurtida malaka oshirish rejasining bajarilishi.

So'ngi 5 yilda muhandis – pedagoglarning qo'nimsizligi.

5. O'quvchilarning mustaqil ishlari.

O'quvchilar mustaqil ishlarining rejalashtirilishi va bajarilishi. O'quvchilarning mustaqil ish olib borishlari uchun o'quv adabiyot va laboratoriya jihozlari bilan ta'minlanganligi.

O'quvchilarning kutubxona fondidan foydalanishi. Ularning qiroatxonadagi o'rinlari bilan ta'minlanganlik darajasi.

O'quvchilarning fan, sport va boshqa mashg'ulotlarda ishtirok etish uchun yaratilgan sharoitlar.

6. Moddiy – texnika va o'quv – laboratoriya bazalari.

O'quv yurti tarkibidagi umumiy o'quv maydoni, o'quv auditoriya va boshqa turdagi foydali maydonlar (kv.m hisobida) va ularning me'yor talablariga mosligi.

O'quv yurtidagi medpunkt va umumiy ovqatlanish shahobchalarining soni, maydoni va ulardagi o'rinlar soni.

Yotoqxonalarining umumiy maydoni, yashash uchun mo'ljallangan o'rinlar soni, yotoqxonaga muhtoj o'quvchilar soni.

O'quv yurtida mavjud kompyuterlar (turlari ko'rsatilgan holda) soni, ulardan o'quv jarayonida bevosita foydalaniladigan qismi.

Ta'lim yo'nalishlari bo'yicha o'quv rejalar va dasturlari ko'zda tutilgan barcha laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazish uchun zarur asbob-uskuna va jihozlarning talabdagi va amaldagi soni, ta'minlanganlik darajasi.

Laboratoriya, kurs va diplom ishlarini bajarilishida kompyuterlar va boshqa zamonaviy o'quv-texnik vositalardan foydalanish. O'rgatuvchi va nazorat qiluvchi dasturlarning mavjudligi, ulardan foydalanish. Internetdan foydalanish darajasi.

O'quv yurtining o'rtacha bir yillik davlat byudjeti. Byudjetdan tashqari tushgan mablag'lar va ularning manbalari. Byudjetdan tashqari mablag'lar tushumidan o'qituvchilar va o'quvchilarni ijtimoiy himoyalash hamda o'quv maqsadlari uchun sarflangan qismlari.

7. Ma'naviy va ma'rifiy ishlar.

Ma'naviy va ma'rifiy yo'nalishdagi ishlar uning mukammalligi, o'tkazilgan tadbirlar samaradorligi.

O'quvchilar dunyoqarashi, ularning ijtimoiy-iqtisodiy, geosiyosiy muammolardan xabardorligi. Ular uchun tashkil qilingan fakultativ

kurslar.

Ma'naviy va ma'rifiy, tarixiy, madaniy mavzularga bag'ishlangan adabiyotlardan foydalanish borasidagi ishlar.

O'quvchilarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini, umum-madaniy saviyasini yuksaltirishda o'quv yurtining radio-televideniye tarmoqlari, ko'p no'shali jurnal va gazetalardan hamda zamonaviy informatsion texnologiyalardan foydalanishi.

O'quv yurtining hududiy estetik va ekologik talablarga javob berish.

O'quv yurtida huquqbuzarlik, giyohvandlik va boshqa ko'rinishdagi jinoyatchilikning sodir bo'lishi.

8. Ishlab chiqarish bilan integratsiya.

O'quv - ishlab chiqarish, o'quv - ilmiy birlashmalar (markazlar, zavod va fabrikalar)ning turlari va qo'shma faoliyatining samaradorligi.

Ta'lim yo'nalishlari bo'yicha iste'molchilar bozorining o'rganilganligi (marketing xizmati).

9. Xalqaro hamkorlik.

O'quv yurtining ta'lim muammolari bo'yicha hamkorlikda ishtiroki. Xorijiy davlatlarning o'quv yurtlari bilan bevosita aloqalari. Ilmiy - pedagogik kadrlar va o'quvchilar bilan o'zaro almashuv.

Kadrlar tayyorlash sohasiga chet el investitsiyalarining jalb qilinishi. Respublikada o'tkazilgan xalqaro konferensiyalarda o'quv yurti o'qituvchilarining ishtiroki.

Tahlil qilingan ko'rsatkichlar asosida o'quv yurti ta'lim yo'nalishlarining hamda bitiruvchilarining davlat talablariga mosligi yoki mos emasligi haqida takliflar.

Bizga ma'lumki, jamoa mehnat jarayoni asosan uch sohani o'z ichiga oladi:

1. Iqtisodiy soha.

2. Ijtimoiy-siyosiy soha.

3. Ma'naviy soha.

Shunga muvofiq tarzda boshqaruv tizimi ham uch soha asosida ish yuritadi. Ulardan eng asosiy soha iqtisodiy boshqaruv hisoblanadi.

U jamiyat hayoti va taraqqiyotining asosini tashkil qiladi. Hozir-

gi sharoitda hukumatning iqtisodiyotini boshqarishning me'yoriyga nihoyatda ko'p e'tibor berish tasodifiy emas. Respublikamizning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash va ishlab chiqarish oldiga qo'yilgan vazifa hisoblanadi.

Ikkinchi boshqaruv turi bu ijtimoiy — siyosiy soha hisoblanadi. Ijtimoiy — siyosiy boshqarishning me'yoriy kishilarning turli jamoalari (sinflar, ijtimoiy guruhlar, millatlar, elatlar va hokazolar) o'rtasidagi munosabatlarni ham boshqarishning me'yoriy hisoblanadi.

Ijtimoiy siyosiy hayotni boshqarishning me'yoriyda oldiga qo'yilgan maqsad ijtimoiy tafovutlarni bartaraf etish, jamiyatning ijtimoiy bir xilligiga erishish, davlat boshqaruvini takomillashtirib ijtimoiy o'z - o'zini idora qilishga aylantirishdir.

Uchinchi boshqarishning me'yoriy turi bu ma'naviy boshqarishning me'yoriydir. U umumiy ta'lim maktablari, maktabgacha tarbiya, maktabda va maktabdan tashqari ishlari, xalq ta'lim bo'g'inlari, hunar texnika bilim yurtlari, o'rta maxsus va oliy o'quv yurtlari, pedagoglar malakasini oshirish institutlarini boshqarishning me'yoriyini o'z zimmasiga oladi. Unda asosiy tizim fan, adabiyot, san'at, madaniyat sohalarini hisoblanadi. Shunga ko'ra xalq ta'limi tizimini boshqarishning me'yoriy, jumladan umumiy ta'lim maktabini boshqarishning ajralmas qismidir.

Mashhur pedagog, Yevropa mutafakkiri A.S.Makarenko boshqaruvchilik qilish masalalari yuzasidan anchagina amaliy tajribalar yaratdi va nazariy fikrlar bayon qildi. Masalan: uning «Pedagogik tajribamdan ba'zi bir xulosalar», «Ta'lim-tarbiya masalalariga qarashlarim», «Ta'lim - tarbiya protsesslarini tashkil etish metodikasi» degan asarlari shular jumlasidandir.

U qayd qiladiki: «Har qanday boshqaruvchi jamoa bilan muloqotda bo'la oladigan va ahil, ittifoq hayot kechiradigan tizimni tashkil qila oladigan bo'lishi lozim».

Pedagogika fanining har bir qismi bir - biri bilan o'zaro mahkam bog'liq ekanligini nazariy jihatdan yaxshi bilamiz. Uning nazariy asoslari har bir qismlar bilan aloqadan sifatida tizimni davom etirishidir.

Hozirgi boshqarishning me'yoriy tizimi nazariyasining muassasalar ishlarini boshqarishning me'yoriy va ularga rahbarlik qilish masalalarini ilmiy jihatdan tekshirib o'rganilishi lozim bo'lgan masala

kurslar.

Ma'naviy va ma'rifiy, tarixiy, madaniy mavzularga bag'ishlangan adabiyotlardan foydalanish borasidagi ishlar.

O'quvchilarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini, umum-madaniy saviyasini yuksaltirishda o'quv yurtining radio-televideniye tarmoqlari, ko'p no'shali jurnal va gazetalardan hamda zamonaviy informatsion texnologiyalardan foydalanishi.

O'quv yurtining hududiy estetik va ekologik talablarga javob berish.

O'quv yurtida huquqbuzarlik, giyohvandlik va boshqa ko'rinishdagi jinoyatchilikning sodir bo'lishi.

8. Ishlab chiqarish bilan integratsiya.

O'quv - ishlab chiqarish, o'quv - ilmiy birlashmalar (markazlar, zavod va fabrikalar)ning turlari va qo'shma faoliyatining samaradorligi.

Ta'lim yo'nalishlari bo'yicha iste'molchilar bozorining o'rganilganligi (marketing xizmati).

9. Xalqaro hamkorlik.

O'quv yurtining ta'lim muammolari bo'yicha hamkorlikda ishtiroki. Xorijiy davlatlarning o'quv yurtlari bilan bevosita aloqalari. Ilmiy - pedagogik kadrlar va o'quvchilar bilan o'zaro almashuv.

Kadrlar tayyorlash sohasiga chet el investitsiyalarining jalb qilinishi. Respublikada o'tkazilgan xalqaro konferensiyalarda o'quv yurti o'qituvchilarining ishtiroki.

Tahlil qilingan ko'rsatkichlar asosida o'quv yurti ta'lim yo'nalishlarining hamda bitiruvchilarining davlat talablariga mosligi yoki mos emasligi haqida takliflar.

Bizga ma'lumki, jamoa mehnat jarayoni asosan uch sohani o'z ichiga oladi:

1. Iqtisodiy soha.
2. Ijtimoiy-siyosiy soha.
3. Ma'naviy soha.

Shunga muvofiq tarzda boshqaruv tizimi ham uch soha asosida ish yuritadi. Ulardan eng asosiy soha iqtisodiy boshqaruv hisoblanadi.

U jamiyat hayoti va taraqqiyotining asosini tashkil qiladi. Hozir-

gi sharoitda hukumatning iqtisodiyotini boshqarishning me'yoriyga nihoyatda ko'p e'tibor berish tasodifiy emas. Respublikamizning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash va ishlab chiqarish oldiga qo'yilgan vazifa hisoblanadi.

Ikkinchi boshqaruv turi bu ijtimoiy — siyosiy soha hisoblanadi. Ijtimoiy — siyosiy boshqarishning me'yoriy kishilarning turli jamoalari (sinflar, ijtimoiy guruhlar, millatlar, elatlar va hokazolar) o'rtasidagi munosabatlarni ham boshqarishning me'yoriy hisoblanadi.

Ijtimoiy siyosiy hayotni boshqarishning me'yoriyda oldiga qo'yilgan maqsad ijtimoiy tafovutlarni bartaraf etish, jamiyatning ijtimoiy bir xilligiga erishish, davlat boshqaruvini takomillashtirib ijtimoiy o'z - o'zini idora qilishga aylantirishdir.

Uchinchi boshqarishning me'yoriy turi bu ma'naviy boshqarishning me'yoriydir. U umumiy ta'lim maktablari, maktabgacha tarbiya, maktabda va maktabdan tashqari ishlari, xalq ta'lim bo'g'inlari, hunar texnika bilim yurtlari, o'rta maxsus va oliy o'quv yurtlari, pedagoglar texnika bilim yurtlari, o'rta maxsus va oliy o'quv yurtlari, pedagoglar malakasini oshirish institutlarini boshqarishning me'yoriyini o'z zimmasiga oladi. Unda asosiy tizim fan, adabiyot, san'at, madaniyat sohalarini hisoblanadi. Shunga ko'ra xalq ta'limi tizimini boshqarishning me'yoriy, jumladan umumiy ta'lim maktabini boshqarishning ajralmas qismidir.

Mashhur pedagog, Yevropa mutafakkiri A.S.Makarenko boshqaruvchilik qilish masalalari yuzasidan anchagina amaliy tajribalar yaratdi va nazariy fikrlar bayon qildi. Masalan: uning «Pedagogik tajribamdan ba'zi bir xulosalar», «Ta'lim-tarbiya masalalariga qarashlarim», «Ta'lim - tarbiya protsesslarini tashkil etish metodikasi» degan asarlari shular jumlasidandir.

U qayd qiladiki: «Har qanday boshqaruvchi jamoa bilan muloqotda bo'la oladigan va ahil, ittifoq hayot kechiradigan tizimni tashkil qila oladigan bo'lishi lozim».

Pedagogika fanining har bir qismi bir - biri bilan o'zaro mahkam bog'liq ekanligini nazariy jihatdan yaxshi bilamiz. Uning nazariy asoslari har bir qismlar bilan aloqadan sifatida tizimni davom ettirishidir.

Hozirgi boshqarishning me'yoriy tizimi nazariyasining muassasalar ishlarini boshqarishning me'yoriy va ularga rahbarlik qilish masalalarini ilmiy jihatdan tekshirib o'rganilishi lozim bo'lgan masala

qilib kuch oladi va shunday qilib qo'yishi zarur. Bundan tashqari, boshqarishning me'yoriy va unga rahbarlik qilish nazariyasi ta'lim va tarbiya nazariyasining ijobiy tajribasiga tayanib, o'z navbatida, yosh avlodni tarbiyalash va o'qitish sohasida yangi yo'l ochib berishi mumkin. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar ishini boshqarishning me'yoriy bu xalq maorif organlari va ularning vazifalarini, ish faoliyatini mazmunini va maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarlarga rahbarlik qilish sistemasini bayon etadi. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar ishiga rahbarlik qilish bu yakkaboshchilik prinsipiga asoslanib, bu vazifa maktab direktoriga bog'liq. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa direktori rahbar sifatida boshqarishning me'yoriyda bo'lgan holda, o'z faoliyatida o'qituvchilar kollektiviga suyanadi.

O'z zimmasidagi eng ulkan va davlat ahamiyatiga ega bo'lgan Birinchi vazifa umumiy majburiy ta'lim rejasini bajarishdir.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar direktorlari fan asoslarini puxta bilib olishdan tashqari maktabning hamma ichki ishlarida davlat oldida javobgar shaxs hisoblanadi.

Respublikamizda amalga oshirilayotgan o'zgarishlar jamiyatimizni iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy va ma'naviy jihatdan jahonning eng rivojlangan mamlakatlari qatorlaridan o'rin olishda o'zining ijobiy natijalarini ko'rsatmoqda. Ayniqsa ta'lim - tarbiya tizimini isloh qilishda uning demokratik davlatlari darajasiga yetkazish uchun bir qator ishlar amalga oshirilmoqda.

Boshqarishning me'yoriy tizimining asosiy manbalari

Respublikamizda xalq xo'jaligini, jumladan maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar tizimi boshqarishning me'yoriy shakllari va usullari respublikamiz iqtisodiy taraqqiyotining har bir bosqichida jamiyat hal qilishi lozim bo'lgan vazifalarga muvofiq o'zgarib va barcha bosqichlarda xalq ta'limi sohasining asosiy vazifalari sifatida saqlanib qoladi.

Hozirgi zamonda boshqarishning me'yoriy tizimining asosiy vazifalariga asoslangan xalq — maorif tizimini boshqarishning me'yoriy manba haqida «O'zbekiston Respublikasida xalq ta'lim

tizimi» xususidagi qonunda hamda O'zbekiston Respublikasining umumiy o'rta ta'lim muassasasi to'g'risidagi muvaqqat Nizomda alohida ta'kidlangan.

Boshqarishning me'yoriy tizimiga quyidagi manbalar kiradi:

1. Rejalashtirish tizimini boshqaruv manbai.
2. Tashkil qilish tizimini boshqaruv manbai.
3. Sozlash va muvofiqlashtirish manbai.
4. Nazorat qilish manbai.
5. Hisob - kitob qilish tizim manbalar kiradi.

Rejalashtirish boshqaruv manbaida- rivojlantirish maqsadida va bu maqsadga erishish vositalarini belgilashdir. Ya'ni, ishlash rejasini tuzishdir. Rejalashtirish boshqaruvchi manbalarni rivojlantirish o'rganishni ham o'z ichiga oladi.

Tashkil qilish tizimini boshqarishning me'yoriy manbai (boshqaruvchi ish faoliyatini rejalashtirish mavzuida hisobga olamiz) tuzilishi o'rtasidagi munosabatlarni va ularni o'zaro harakatini belgilashdir. Tizimni tashkil etishni ishlab chiqish, tadqiqot, loyihalash ishlarini yo'lga qo'yib ish tartibini belgilashi, o'ylab ish ko'rishi va shoshma - shosharlikka yo'l qo'ymasligi.

Sozlash va muvofiqlashtirish-tizimining turli elementlari o'rtasidagi ma'lum nisbatni tutib turishiga, boshqariluvchi manba ishlayotganda reja topshiriqlardan chetga chiqib ketmaslikka yo'l qo'ymaslikka qaratilgan.

Nazorat qilish manbai — ishlab chiqarish amalidagi jarayonining va taraqqiyotining rejaga qanchalik muvofiqligini kuzatib va tekshirib turishdan iboratdir.

Hisob — kitob qilish manbai- esa rejani yoki uni amalga oshirishdagi muayyan bosqichlarning qanday bajarilayotganligiga yakun yasashdir. Hisobga olish axborotlarni yakunlashga, uni tizimga solishga imkon beradi.

Shuni ta'kidlash lozimki, yuqorida ko'rib o'tilgan boshqaruv manbalarini xalq ta'lim muassasalarimizning xohlagan sohasida xususan xalq - maorif sohasiga to'liq ma'noda tadbiq qilish mumkin. Xalq — maorifdagi har bir rahbar xodim o'zining boshqaruv ish tizimini mazkur boshqaruv vazifalari asosida tashkil qilsa, bu borada so'zsiz yaxshi natijalarga erishish mumkin. Buning uchun esa, mazkur boshqaruv vazifalari va ularning mohiyatiga to'liq tushunib

qilib kuch oladi va shunday qilib qo'yishi zarur. Bundan tashqari, boshqarishning me'yoriy va unga rahbarlik qilish nazariyasi ta'lim va tarbiya nazariyasining ijobiy tajribasiga tayanib, o'z navbatida, yosh avlodni tarbiyalash va o'qitish sohasida yangi yo'l ochib berishi mumkin. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar ishini boshqarishning me'yoriy bu xalq maorif organlari va ularning vazifalarini, ish faoliyatini mazmunini va maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarlarga rahbarlik qilish sistemasini bayon etadi. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar ishiga rahbarlik qilish bu yakkaboshchilik prinsipiga asoslanib, bu vazifa maktab direktoriga bog'liq. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa direktori rahbar sifatida boshqarishning me'yoriyda bo'lgan holda, o'z faoliyatida o'qituvchilar kollektiviga suyanadi.

O'z zimmasidagi eng ulkan va davlat ahamiyatiga ega bo'lgan Birinchi vazifa umumiy majburiy ta'lim rejasini bajarishdir.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar direktorlari fan asoslarini puxta bilib olishdan tashqari maktabning hamma ichki ishlarida davlat oldida javobgar shaxs hisoblanadi.

Respublikamizda amalga oshirilayotgan o'zgarishlar jamiyatimizni iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy va ma'naviy jihatdan jahonning eng rivojlangan mamlakatlari qatorlaridan o'rin olishda o'zining ijobiy natijalarini ko'rsatmoqda. Ayniqsa ta'lim - tarbiya tizimini isloh qilishda uning demokratik davlatlari darajasiga yetkazish uchun bir qator ishlar amalga oshirilmoqda.

Boshqarishning me'yoriy tizimining asosiy manbalari

Respublikamizda xalq xo'jaligini, jumladan maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar tizimi boshqarishning me'yoriy shakllari va usullari respublikamiz iqtisodiy taraqqiyotining har bir bosqichida jamiyat hal qilishi lozim bo'lgan vazifalarga muvofiq o'zgarib va barcha bosqichlarda xalq ta'limi sohasining asosiy vazifalari sifatida saqlanib qoladi.

Hozirgi zamonda boshqarishning me'yoriy tizimining asosiy vazifalariga asoslangan xalq — maorif tizimini boshqarishning me'yoriy manba haqida «O'zbekiston Respublikasida xalq ta'lim

tizimi» xususidagi qonunda hamda O'zbekiston Respublikasining umumiy o'rta ta'lim muassasasi to'g'risidagi muvaqqat Nizomda alohida ta'kidlangan.

Boshqarishning me'yoriy tizimiga quyidagi manbalar kiradi:

1. Rejalashtirish tizimini boshqaruv manbai.
2. Tashkil qilish tizimini boshqaruv manbai.
3. Sozlash va muvofiqlashtirish manbai.
4. Nazorat qilish manbai.
5. Hisob - kitob qilish tizim manbalar kiradi.

Rejalashtirish boshqaruv manbaida - rivojlantirish maqsadida va bu maqsadga erishish vositalarini belgilashdir. Ya'ni, ishlash rejasini tuzishdir. Rejalashtirish boshqaruvchi manbalarni rivojlantirish o'rganishni ham o'z ichiga oladi.

Tashkil qilish tizimini boshqarishning me'yoriy manbai - (boshqaruvchi ish faoliyatini rejalashtirish mavzuida hisobga olamiz) tuzilishi o'rtasidagi munosabatlarni va ularni o'zaro harakatini belgilashdir. Tizimni tashkil etishni ishlab chiqish, tadqiqot, loyihalash ishlarini yo'lga qo'yib ish tartibini belgilashi, o'ylab ish ko'rishi va shoshma - shosharlikka yo'l qo'ymasligi.

Sozlash va muvofiqlashtirish - tizimining turli elementlari o'rtasidagi ma'lum nisbatni tutib turishiga, boshqariluvchi manba ishlayotganda reja topshiriqlardan chetga chiqib ketmaslikka yo'l qo'ymaslikka qaratilgan.

Nazorat qilish manbai — ishlab chiqarish amalidagi jarayonining va taraqqiyotining rejaga qanchalik muvofiqligini kuzatib va tekshirib turishdan iboratdir.

Hisob — kitob qilish manbai - esa rejani yoki uni amalga oshirishdagi muayyan bosqichlarning qanday bajarilayotganligiga yakun yasashdir. Hisobga olish axborotlarni yakunlashga, uni tizimga solishga imkon beradi.

Shuni ta'kidlash lozimki, yuqorida ko'rib o'tilgan boshqaruv manbalarini xalq ta'lim muassasalarimizning xohlagan sohasida xususan xalq - maorif sohasiga to'liq ma'noda tadbiiq qilish mumkin. Xalq — maorifdagi har bir rahbar xodim o'zining boshqaruv ish tizimini mazkur boshqaruv vazifalari asosida tashkil qilsa, bu borada so'zsiz yaxshi natijalarga erishish mumkin. Buning uchun esa, mazkur boshqaruv vazifalari va ularning mohiyatiga to'liq tushunib

olmoq lozim.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalar xodimlarini boshqaruv apparatiga o'quv — tarbiya hamda maktabning boshqa ishlari jarayonida bevosita ishtirok qiluvchi xodimlarga bo'lish mumkin.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarda boshqaruv tizimida shug'ullanuvchi kishilar (maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasa direktori, direktorning o'quv - tarbiya va xo'jalik ishlari bo'yicha o'rinbosarlari, tarbiyaviy ishlar tashkilotchisi, metod birlashma rahbarlari, kasaba uyushmasi tashkilotining raisi) boshqaruv apparatini tashkil etadi. Boshqaruv apparatining bir qismini boshqaruvchi shaxslar (maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalardagi rahbarlari) tashkil etsa, ikkinchi qismini ijrochilar o'qituvchi, tarbiyachi, sinf rahbarlari, metod birlashmalarining a'zolari, texnik xodimlar) tashkil etadi.

Boshqaruv sohasidagi ijrochi xodimlarni ikkita asosiy bo'limga bo'lish mumkin:

A. Mutaxassislar guruhi.

B. Texnik xodimlar guruhi.

Mutaxassislar guruhiga o'qituvchi va tarbiyachilar kiradi.

Texnik xodimlar guruhiga laborantlar, kotiblar, farroshlar, elektrchi - montyor va muassasa qorovuli kiradi.

Boshqarishning me'yoriy asoslarini to'g'ri tashkil qilish va uning to'g'ri yo'lda olib borish bu har bir rahbarning ish faoliyatiga bog'liq bo'lib, muassasada o'quvchilarni bilim, ko'nikma va malakasini oshirishda, kollektivning shaxsiyatini har tomonlama takomillashtirishda katta pedagogik ahamiyatga ega bo'ladi. Qaysi ta'lim muassasa ichki va tashqi nazorat ishlari yaxshi yo'lga qo'yilgan bo'lsa, o'sha muassasadagi ta'lim — tarbiya ishlari ham talabiga javob beradigan bo'ladi.

Jamiyatimizdagi barcha olimlar, amaldorlar, oddiy kishilar maktabdan bahra topib voyaga yetganlar. Bizning kamchiliklarimiz ham maktab partasidan boshlangan.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalar ichki nazoratining bir sistemasiga qo'yish ham muassasalar direktori va ularning o'rinbosarlariga bog'liq.

Ularning Birinchi boshqaruvchi va ilmiy bo'lim mudirining darslarga kirishlari, mashg'ulotlarni boshqa shakllarini tahlil qilish-

laridir. Bu uchun ular yillik va yarim yillik reja tuzib reja asosida ta'lim muassasasi ishini to'g'ri tashkil qilishiga e'tibor berishlari shart va zarurdir.

Direktor o'rinbosarining ish rejasi maktab direktori tomonidan tasdiqlanadi.

Ishni rejalashtirishda bolalarning yosh xususiyatlariga, maktab joylashgan viloyat, shahar, tumanning shart - sharoitlari, an'analari, xususiyatlarni, joylardagi ijodiy birlashmalar, ilmiy markazlar bilan o'zaro aloqasi kabi ishlarni inobatga oladi.

Ma'naviy - marifiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari qayta tayyorlov kurslarida o'z malakasini oshirib boradi.

Direktor o'rinbosarining faoliyati o'z ifodasini topgan hujjatlar ro'yxati xalq ta'lim vazirligi tomonidan doimiy ravishda berib boriladi.

Boshqarishning me'yoriy asoslari tizimi bo'lsa bir necha boshqarishning me'yoriy asoslari manbalariga bo'linadi:

(Me'yoriy hujjatlar ilova bobida ko'rsatilgan.)

1. Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarining o'quv - moddiy texnikaviy bazasiga taaluqli ishlar.

2. Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarini o'qituvchi va tarbiyachi hamda texnik xodimlar bilan ta'minlash, ularni joy joyiga to'g'ri qo'yish va ular bilan ishlash.

3. O'quv muassasa jamoasi faoliyatida boshlang'ich, to'liqsiz o'rta va o'rta umumiy ta'limni amalga oshirish.

4. O'quv - tarbiya (1-11 sinflar bo'yicha) ishlarini tashkil qilish.

5. Sinf dan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarning me'yoriy asoslari.

6. Metodik ishlari hujjatlari.

7. Sinf rahbarlari ishini boshqarishning me'yoriy asoslari.

8. O'quvchilar bilan olib boriladigan ta'lim va tarbiya ishlar.

9. Kutubxona ishlari, faoliyatini boshqarishning me'yoriy asoslari.

10. Ota-onalar komiteti ishlarining me'yoriy asoslari.

11. Talabalarga meditsina xizmatini tashkil qilish bo'yicha ishlar.

12. Moliya - xo'jalik ishlari bo'yicha me'yoriy asoslar.

13. Muassasaning hamkorlikdagi ishlari.

14. Muassasa hujjatlarini yuritish ishlari.

15. Pedagog xodimlarining malakasini oshirish ishlari.

olmoq lozim.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalar xodimlarini boshqaruv apparatiga o'quv — tarbiya hamda maktabning boshqa ishlari jarayonida bevosita ishtirok qiluvchi xodimlarga bo'lish mumkin.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarda boshqaruv tizimida shug'ullanuvchi kishilar (maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasa direktori, direktorning o'quv - tarbiya va xo'jalik ishlari bo'yicha o'rinbosarlari, tarbiyaviy ishlar tashkilotchisi, metod birlashma rahbarlari, kasaba uyushmasi tashkilotining raisi) boshqaruv apparatini tashkil etadi. Boshqaruv apparatining bir qismini boshqaruvchi shaxslar (maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalardagi rahbarlari) tashkil etsa, ikkinchi qismini ijrochilar o'qituvchi, tarbiyachi, sinf rahbarlari, metod birlashmalarining a'zolari, texnik xodimlar) tashkil etadi.

Boshqaruv sohasidagi ijrochi xodimlarni ikkita asosiy bo'limga bo'lish mumkin:

A. Mutaxassislar guruhi.

B. Texnik xodimlar guruhi.

Mutaxassislar guruhiga o'qituvchi va tarbiyachilar kiradi.

Texnik xodimlar guruhiga laborantlar, kotiblar, farroshlar, elektrchi - montyor va muassasa qorovuli kiradi.

Boshqarishning me'yoriy asoslarini to'g'ri tashkil qilish va uning to'g'ri yo'lda olib borish bu har bir rahbarning ish faoliyatiga bog'liq bo'lib, muassasada o'quvchilarni bilim, ko'nikma va malakasini oshirishda, kollektivning shaxsiyatini har tomonlama takomillashtirishda katta pedagogik ahamiyatga ega bo'ladi. Qaysi ta'lim muassasa ichki va tashqi nazorat ishlari yaxshi yo'lga qo'yilgan bo'lsa, o'sha muassasadagi ta'lim — tarbiya ishlari ham talabiga javob beradigan bo'ladi.

Jamiyatimizdagi barcha olimlar, amaldorlar, oddiy kishilar maktabdan bahra topib voyaga yetganlar. Bizning kamchiliklarimiz ham maktab partasidan boshlangan.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalar ichki nazoratining bir sistemasiga qo'yish ham muassasalar direktori va ularning o'rinbosarlariga bog'liq.

Ularning Birinchi boshqaruvchi va ilmiy bo'lim mudirining darslarga kirishlari, mashg'ulotlarni boshqa shakllarini tahlil qilish-

laridir. Bu uchun ular yillik va yarim yillik reja tuzib reja asosida ta'lim muassasasi ishini to'g'ri tashkil qilishiga e'tibor berishlari shart va zarurdir.

Direktor o'rinbosarining ish rejasi maktab direktori tomonidan tasdiqlanadi.

Ishni rejalashtirishda bolalarning yosh xususiyatlariga, maktab joylashgan viloyat, shahar, tumanning shart - sharoitlari, an'analari, xususiyatlarni, joylardagi ijodiy birlashmalar, ilmiy markazlar bilan o'zaro aloqasi kabi ishlarni inobatga oladi.

Ma'naviy - marifiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari qayta tayyorlov kurslarida o'z malakasini oshirib boradi.

Direktor o'rinbosarining faoliyati o'z ifodasini topgan hujjatlar ro'yxati xalq ta'lim vazirligi tomonidan doimiy ravishda berib boriladi.

Boshqarishning me'yoriy asoslari tizimi bo'lsa bir necha boshqarishning me'yoriy asoslari manbalariga bo'linadi:

(Me'yoriy hujjatlar ilova bobida ko'rsatilgan.)

1. Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarining o'quv - moddiy texnikaviy bazasiga taaluqli ishlar.

2. Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarni o'qituvchi va tarbiyachi hamda texnik xodimlar bilan ta'minlash, ularni joy joyiga to'g'ri qo'yish va ular bilan ishlash.

3. O'quv muassasa jamoasi faoliyatida boshlang'ich, to'liqsiz o'rta va o'rta umumiy ta'limni amalga oshirish.

4. O'quv - tarbiya (1-11 sinflar bo'yicha) ishlarini tashkil qilish.

5. Sinf dan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarning me'yoriy asoslari.

6. Metodik ishlari hujjatlari.

7. Sinf rahbarlari ishini boshqarishning me'yoriy asoslari.

8. O'quvchilar bilan olib boriladigan ta'lim va tarbiya ishlari.

9. Kutubxona ishlari, faoliyatini boshqarishning me'yoriy asoslari.

10. Ota-onalar komiteti ishlarining me'yoriy asoslari.

11. Talabalarga meditsina xizmatini tashkil qilish bo'yicha ishlar.

12. Moliya - xo'jalik ishlari bo'yicha me'yoriy asoslar.

13. Muassasaning hamkorlikdagi ishlari.

14. Muassasa hujjatlarini yuritish ishlari.

15. Pedagog xodimlarining malakasini oshirish ishlari.

16. Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasasining pedagogik tashviqot ishlari.

Mazkur me'yoriy manbalarni to'g'ri va hozirgi kun talablari asosida boshqarib, ichki nazoratini yaxshi yo'lga qo'yilsa boshqarishning samarali usul va shakllarni qidirib topishimiz mumkin.

Boshqarishning me'yoriy aqidalari

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalar maorifni boshqarishning me'yoriy respublikamiz taraqqiyotining barcha bosqichlariga xalq ta'limi sohasini boshqaruv aqidalari o'z ahamiyatini saqlab qoladi.

Hozirgi davrda boshqarishning me'yoriy aqidalariga asoslangan holda maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalar maorif tizimini boshqarishning ahamiyati haqida «O'zbekiston Respublikasida xalq ta'lim tizimi» xususidagi qonunda alohida ta'kidlab o'tilgan.

Demak, maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalar boshqaruvini boshqarishning me'yoriy aqidalar asosida tashkil qilish hozirgi davrning muhim talablaridan biridir. Biz quyidagi ana shu boshqarishning me'yoriy aqidalariga alohida to'xtalib o'tishni maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Boshqarishning me'yoriy aqidalarining olti asoslari ya'ni, tamoyillari mavjuddir:

1. Demokratik tamoiili.
2. Ilmiylik tamoiili.
3. Jamoatchilik va shaxsan mas'ullik.
4. Ijroni tekshirish.
5. Rejalik tamoiili.
6. Samaradorlik va tejamkorlik tamoiili.

Demokratik tamoiil. Biz yashab turgan jamiyat xalq xo'jaligi, xalq ta'limi tizimi va maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarini boshqarishning eng muhim aqidasi. Bu aqida jamiyatni yanada demokratlashtirish, xalqning o'z - o'zini boshqarishning me'yoriyini chuqurlashtirish bobida muhim ahamiyatga ega.

Demokratiyani takomillashtirishning eng samarali yo'llarini qidirib topish boshqaruv ishi bilan shug'ullanuvchi barcha rahbar xodimlar oldidagi muhim vazifasidir.

Masalan: demokratiyamiz asosiy ravishda mustahkamlashtirish oddiy xodimlar tashabbusining cheklanishiga, sub'ektni olib borish

mumkin. Demokratik aqida vazifalarni hal etishdagi andozachilikka ham, shuningdek ko'pchilikning xohish irodasini mensimaslikka ham, mehnat jamoalarini manfaatlarini qarama - qarshi qo'yishga ham toqat qila olmaydi.

Demokratik aqidaning muhimligi uyushtirish bilan birga, markazlashtirishning demokratik xarakteri yakkaboshchilikni jamoa bilan qo'shib olib borishni esdan chiqarmaslik lozim.

Ilmiylik tamoiili - hozirgi sharoitda tobora ko'proq ahamiyatga ega. Bu aqidani amalga oshirish ijtimoiy taraqqiyot qonunlarini to'laroq bilish, bu qonunlardan har biri xo'jalik tarmog'i, xalq maorifini boshqarishning me'yoriy tajribasida yanada keng va to'laroq foydalanishni nazarda tutadi.

Ilmiylik aqidasi boshqarishning me'yoriyini amalga oshirishning 3 ta asosiy sharti mavjud:

a) Ishlab chiqarishni boshqarishning ilmiy negizlarini barpo etish va uni rivojlantirib borish.

b) Boshqaruv mehnati xodimlarini tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini tashkil qilish.

v) Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalar maorifini boshqarishning me'yoriyini eng yaxshi tajribasini o'rganish, umumlashtirish va ommalashtirish.

Har bir rahbar o'zi rahbarlik qilayotgan o'quv yurtini ana shu 3 ta shartga to'liq rioya qilishi kerak.

Jamoatchilik va shaxsan mas'ullik tamoiili - to'g'ri boshqarishning me'yoriy va rahbarlik qilishning oliy aqidasi hisoblanadi. Jamoatchilik va ish yuritish to'g'ri rahbarlikning garovidir. Jamoatchilik yo'li bilan o'quv yurtini boshqarishning me'yoriy va unga rahbarlik qilish, eng muhimi unga qarorlarni ishlab chiqarishda to'g'ri boshqaruvni tashkil qilishning muhim sharti hisoblanadi.

Ijroni tekshirish aqidasi. Bu boshqarishning me'yoriyda eng muhim aqidalardan biri hisoblanadi.

Boshqarishning me'yoriy tizimida tashkilotchilik ishida o'z qarorlarining ijrosini nazorat qilish va tekshirish muhim ahamiyatga egadir. Ijroni tekshirishdan asosiy maqsad kamchiliklarni aniqlash va bartaraf etish, qarorlarning bajarilishini ta'minlash va ishni amaliy tashkil qilishdan iborat. To'g'ri yo'lga qo'yilgan ijroni tekshirish xalq ta'limi tizimi vazifalarini muvoffaqiyatli hal qilishning muhim shar-

16. Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasasining pedagogik tashviqot ishlari.

Mazkur me'yoriy manbalarni to'g'ri va hozirgi kun talablari asosida boshqarib, ichki nazoratini yaxshi yo'lga qo'yilsa boshqarishning samarali usul va shakllarni qidirib topishimiz mumkin.

Boshqarishning me'yoriy aqidalari

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalar maorifni boshqarishning me'yoriy respublikamiz taraqqiyotining barcha bosqichlariga xalq ta'limi sohasini boshqaruv aqidalari o'z ahamiyatini saqlab qoladi.

Hozirgi davrda boshqarishning me'yoriy aqidalariga asoslangan holda maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalar maorif tizimini boshqarishning ahamiyati haqida «O'zbekiston Respublikasida xalq ta'lim tizimi» xususidagi qonunda alohida ta'kidlab o'tilgan.

Demak, maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalar boshqaruvini boshqarishning me'yoriy aqidalar asosida tashkil qilish hozirgi davrning muhim talablaridan biridir. Biz quyidagi ana shu boshqarishning me'yoriy aqidalariga alohida to'xtalib o'tishni maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Boshqarishning me'yoriy aqidalarining olti asoslari ya'ni, tamoyillari mavjuddir:

1. Demokratik tamoiili.
2. Ilmiylik tamoiili.
3. Jamoatchilik va shaxsan mas'ullik.
4. Ijroni tekshirish.
5. Rejalik tamoiili.
6. Samaradorlik va tejamkorlik tamoiili.

Demokratik tamoiil. Biz yashab turgan jamiyat xalq xo'jaligi, xalq ta'limi tizimi va maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarini boshqarishning eng muhim aqidasi. Bu aqida jamiyatni yanada demokratlashtirish, xalqning o'z - o'zini boshqarishning me'yoriyini chuqurlashtirish bobida muhim ahamiyatga ega.

Demokratiyani takomillashtirishning eng samarali yo'llarini qidirib topish boshqaruv ishi bilan shug'ullanuvchi barcha rahbar xodimlar oldidagi muhim vazifasidir.

Masalan: demokratiyamiz asosiy ravishda mustahkamlashtirish oddiy xodimlar tashabbusining cheklanishiga, sub'ektni olib borish

mumkin. Demokratik aqida vazifalarni hal etishdagi andozachilikka ham, shuningdek ko'pchilikning xohish irodasini mensimaslikka ham, mehnat jamoalarini manfaatlarini qarama - qarshi qo'yishga ham toqat qila olmaydi.

Demokratik aqidaning muhimligi uyushtirish bilan birga, markazlashtirishning demokratik xarakteri yakkaboshchilikni jamoa bilan qo'shib olib borishni esdan chiqarmaslik lozim.

Ilmiylik tamoiili - hozirgi sharoitda tobora ko'proq ahamiyatga ega. Bu aqidani amalga oshirish ijtimoiy taraqqiyot qonunlarini to'laroq bilish, bu qonunlardan har biri xo'jalik tarmog'i, xalq maorifini boshqarishning me'yoriy tajribasida yanada keng va to'laroq foydalanishni nazarda tutadi.

Ilmiylik aqidasini boshqarishning me'yoriyini amalga oshirishning 3 ta asosiy sharti mavjud:

a) Ishlab chiqarishni boshqarishning ilmiy negizlarini barpo etish va uni rivojlantirib borish.

b) Boshqaruv mehnati xodimlarini tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini tashkil qilish.

v) Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalar maorifini boshqarishning me'yoriyini eng yaxshi tajribasini o'rganish, umumlashtirish va ommalashtirish.

Har bir rahbar o'zi rahbarlik qilayotgan o'quv yurtini ana shu 3 ta shartga to'liq rioya qilishi kerak.

Jamoatchilik va shaxsan mas'ullik tamoiili - to'g'ri boshqarishning me'yoriy va rahbarlik qilishning oliy aqidasi hisoblanadi. Jamoatchilik va ish yuritish to'g'ri rahbarlikning garovidir. Jamoatchilik yo'li bilan o'quv yurtini boshqarishning me'yoriy va unga rahbarlik qilish, eng muhimi unga qarorlarni ishlab Chiqarishda to'g'ri boshqaruvni tashkil qilishning muhim sharti hisoblanadi.

Ijroni tekshirish aqidasi. Bu boshqarishning me'yoriyida eng muhim aqidalardan biri hisoblanadi.

Boshqarishning me'yoriy tizimida tashkilotchilik ishida o'z qarorlarining ijrosini nazorat qilish va tekshirish muhim ahamiyatga egadir. Ijroni tekshirishdan asosiy maqsad kamchiliklarni aniqlash va bartaraf etish, qarorlarning bajarilishini ta'minlash va ishni amaliy tashkil qilishdan iborat. To'g'ri yo'lga qo'yilgan ijroni tekshirish xalq ta'limi tizimi vazifalarini muvoffaqiyatli hal qilishning muhim shar-

tidir. qo'yilgan vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirishda sinalgan vosita — ijroni tekshirish, kishilarda qiyinchiliklarni yengishda, sabot, matonat, tashabbuskorlik muvoffaqiyatga erishish uchun tarbiyalaydi.

Boshqarishning rejali tamoili-boshqarishning me'yoriy tizimi -dagi aqidalarning eng muhimi bo'lib hisoblanadi.

Xalq ta'limi va maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalariga rahbarlik qilish hamda uning boshqarishning mazkur aqidasi umumiy ta'lim maktablarida ta'lim - tarbiya ishlarini qayta ko'rish va yanada takomillashtirishda, katta ahamiyat kasb etmoqda.

Boshqarishning rejali aqidasi, xalq ta'limiga, yuqori organlarini qarorlarini amalga oshirishni hisobga olgan holda tuzilishi lozim.

Boshqarishning samaradorlik va tejamkorlik- tamoili rahbarlikda omilkorlik va rejali aqidasi bo'lib, u boshqaruv apparatining odilona tuzilishini doimo samaradorligini oshirishni ta'minlaydi.

Mazkur tamoilning asosiy maqsadi va vazifasi moliya resurslari hamda vaqt byudjetidan to'g'ri foydalanishni ta'min etishdan iboratdir.

Muassasalarni boshqarishning me'yoriy asoslari va unga rahbarlik qilish sistemasining asosiy yo'nalishlarini quyidagiga manbalar bilan belgilash mumkin:

1. Milliy istiqlol g'oyasi asosidagi asarlar va tasavvurlar.
2. Mustaqillikdan keyingi o'zgarishlar va qonun qoidalar.
3. Boshqarishning me'yoriy va rahbarlik ishlaridagi tajribalar.
4. Milliy urf - odat, an'analar, udumlar va tarixiy meroslar.

Takrorlash uchun savollar:

1. Ta'lim muassasalarini boshqarishning me'yoriy tizimiga qaysi tarkibiy mezonlar kiradi?
2. Boshqarishning me'yoriy asoslari haqida ma'lumot bering?
3. Boshqarishning me'yoriyda qaysi manbalar va vazifalar mavjud?
4. Boshqarishning me'yoriy aqidalar haqida ma'lumot bering?
5. Yangi tipdagi o'quv muassasalarni nombar qiling?

Tayanch so'zlar:

Yakkaboshchilik, turlari, rivojlanish, boshqaruv apparati, ehtiyoj, manfaat, manbalar, aqidalar, ma'naviy, iqtisodiy, siyosiy, sohalar, barkamol, yetuk, har tomonlama.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarining nazariy va amaliy metod - vositalari

Boshqarishning o'ziga xos pedagogik talablar va usullari

Xalqning ma'naviy ruhiy mustahkamlash va rivojlantirish - O'zbekiston jamiyatining o'ziga xos pedagogik talablariga asoslanadi. Boshqarishning pedagogik xususiyatlari amalga oshirilayotgan islohotlarimizning samaradorligi boy tarixiy merosimizning keng o'rganilishi, madaniyat, san'at, fan va ta'lim rivoji bilan uzviy bog'liqdir.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ta'lim tizimni boshqarishning me'yoriy bo'yicha qo'yilgan talablar:

- ta'lim sohasida yagona davlat siyosatini ro'yobga chiqarish;
- ta'lim muassasalari faoliyatini muvofiqlashtirish va uslub masalalarida ularga rahbarlik qilish;
- mutaxassislarning bilim saviyasi va kasb tayyorgarligiga bo'lgan talablar bajarilishini ta'minlash;
- oliy ta'lim muassasasining rektorini tayinlash to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga takliflar kiritish;
- pedagog xodimlarni tayyorlashni, ularning malakasini oshirishni tashkil etish;
- qonun hujjatlariga muvofiq taklif va talablar kiritamiz.

Bu talablarni amalga oshirish uchun boshqarishning me'yoriy usullari asosiy rol o'ynaydi.

Boshqaruv usullari.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalar ichidagi boshqaruvni to'g'ri tashkil etishda boshqaruv usullarining roli benihoyat kattadir.

Boshqaruv usullari maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari ichidagi ta'lim - tarbiyaviy, moliya xo'jalik, sinfdan, maktabdan

tidir. qo'yilgan vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirishda sinalgan vosita — ijroni tekshirish, kishilarda qiyinchiliklarni yengishda, sabot, matonat, tashabbuskorlik muvoffaqiyatga erishish uchun tarbiyalaydi.

Boshqarishning rejali tamoili-boshqarishning me'yoriy tizimi -dagi aqidalarning eng muhimi bo'lib hisoblanadi.

Xalq ta'limi va maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarga rahbarlik qilish hamda uning boshqarishning mazkur aqidasi umumiy ta'lim maktablarida ta'lim - tarbiya ishlarini qayta ko'rish va yanada takomillashtirishda, katta ahamiyat kasb etmoqda.

Boshqarishning rejali aqidasi, xalq ta'limiga, yuqori organlarini qarorlarini amalga oshirishni hisobga olgan holda tuzilishi lozim.

Boshqarishning samaradorlik va tejamkorlik- tamoili rahbarlikda omilkorlik va rejali aqidasi bo'lib, u boshqaruv apparatining odilona tuzilishini doimo samaradorligini oshirishni ta'minlaydi.

Mazkur tamoilning asosiy maqsadi va vazifasi moliya resurslari hamda vaqt byudjetidan to'g'ri foydalanishni ta'min etishdan iboratdir.

Muassasalarni boshqarishning me'yoriy asoslari va unga rahbarlik qilish sistemasining asosiy yo'nalishlarini quyidagiga manbalar bilan belgilash mumkin:

1. Milliy istiqlol g'oyasi asosidagi asarlar va tasavvurlar.
2. Mustaqillikdan keyingi o'zgarishlar va qonun qoidalar.
3. Boshqarishning me'yoriy va rahbarlik ishlaridagi tajribalar.
4. Milliy urf - odat, an'analar, udumlar va tarixiy meroslar.

Takrorlash uchun savollar:

1. Ta'lim muassasalarini boshqarishning me'yoriy tizimiga qaysi tarkibiy mezonlar kiradi?
2. Boshqarishning me'yoriy asoslari haqida ma'lumot bering?
3. Boshqarishning me'yoriyda qaysi manbalar va vazifalar mavjud?
4. Boshqarishning me'yoriy aqidalar haqida ma'lumot bering?
5. Yangi tipdagi o'quv muassasalarni nombar qiling?

Tayanch so'zlar:

Yakkaboshchilik, turlari, rivojlanish, boshqaruv apparati, ehtiyoj, manfaat, manbalar, aqidalar, ma'naviy, iqtisodiy, siyosiy, sohalar, barkamol, yetuk, har tomonlama.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarining nazariy va amaliy metod – vositalari

Boshqarishning o'ziga xos pedagogik talablar va usullari

Xalqning ma'naviy ruhiy mustahkamlash va rivojlantirish - O'zbekiston jamiyatining o'ziga xos pedagogik talablariga asoslanadi. Boshqarishning pedagogik xususiyatlari amalga oshirilayotgan islohotlarimizning samaradorligi boy tarixiy merosimizning keng o'rganilishi, madaniyat, san'at, fan va ta'lim rivoji bilan uzviy bog'liqdir.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ta'lim tizimni boshqarishning me'yoriy bo'yicha qo'yilgan talablar:

- ta'lim sohasida yagona davlat siyosatini ro'yobga chiqarish;
- ta'lim muassasalari faoliyatini muvofiqlashtirish va uslub masalalarida ularga rahbarlik qilish;
- mutaxassislarning bilim saviyasi va kasb tayyorgarligiga bo'lgan talablar bajarilishini ta'minlash;
- oliy ta'lim muassasasining rektorini tayinlash to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga takliflar kiritish;
- pedagog xodimlarni tayyorlashni, ularning malakasini oshirishni tashkil etish;
- qonun hujjatlariga muvofiq taklif va talablar kiritamiz.

Bu talablarni amalga oshirish uchun boshqarishning me'yoriy usullari asosiy rol o'ynaydi.

Boshqaruv usullari.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalar ichidagi boshqaruvni to'g'ri tashkil etishda boshqaruv usullarining roli benihoyat kattadir.

Boshqaruv usullari maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari ichidagi ta'lim - tarbiyaviy, moliya xo'jalik, sinfdan, maktabdan

tashqari ishlar, maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarining turli hamkorlikdagi ishlari, muallimlar jamoasi bilan munosabatlarining turlari hisoblanadi.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari ichidagi boshqaruvni turlari har biri bir - biridan farq qilinadi.

A. Har bir maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari xodimining huquq va burchlaridan kelib chiqadigan faoliyat.

B. Moddiy manfaatlardan kelib chiqadigan motivlar.

V. Ma'naviy motivlar.

Shunga ko'ra boshqarishning har xil usullarini bilib olishimiz zarur.

1. Boshqarishning tashkiliy - ma'muriy usullari.
2. Boshqarishning sotsial — psixologik usullari.
3. Boshqarishning huquqiy usullari.
4. Boshqarishning bevosita ko'rsatma berish usullari.
5. Boshqarishda rag'batlantirishdan foydalanish usullari.
6. Kadrlarni ma'naviy jihatdan rivojlantirish usullari.
7. Boshqarishning me'yoriyda kuzatish usullari.
8. Boshqarishning me'yoriyda suhbat usullari.
9. Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari hujjatlarini tahlil qilish usullari.

Boshqarishning tashkiliy — ma'muriy usullari maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarini boshqarishning me'yoriy tizimida alohida o'ringa ega.

Boshqaruvning tashkiliy ma'muriy g'oyalarini har tomonlama, turli nuqtai nazardan o'rganishga intilish bilan bir qatorda ularni ta'lim amaliyotiga tatbiq etishning yo'l — yo'riqlarini ishlab chiqadi. Hozirgi zamonda pedagogika fanida tizimli yondoshuv metodologiyasiz boshqaruv muammolarining hal etilishini tasavvur qilib bo'lmaydi. Kengroq ma'noda boshqaruvning tashkiliy — ma'muriy usullari bu falsafiy va tarixiy asoslanishi bilan tabiiy holdagi ilmiy tadqiqotlarning metodlari o'rtasidagi vaziyatni egallab turuvchi, ilmiy bilish nazariyasining metodologik asoslaridir.

Boshqarishning mazmun mohiyatiga ko'ra maktabni boshqarishning me'yoriy ta'limni boshqarishning me'yoriydan farq qiladi, maktabda faqat ta'lim — tarbiya jarayonini tashkil etish va uni boshqarishning me'yoriy vazifalari amalga oshirilmaydi, balki ta'lim

— tarbiya jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, muvofiqlashtirish, nazorat qilish, tahlil qilish va baholash hamda ularga yuqori malakali mutaxassislar bilan ta'minlash kabi vazifalarni ham amalga oshirishni nazarda tutadi.

Boshqarishning sotsial — psixologik usullari esa maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari xodimlariga ta'sir etish usuli hisoblanadi. U maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarining muallimlar jamoasini, ulardagi psixologik holatlarni shaxsiy xususiyatlarni o'rganadi. (Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari o'qituvchilarining ijtimoiy holatlarini tahlil qilish zarur).

Boshqarishning huquqiy usullari maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalaridagi barcha tashkiliy ishlarni huquqiy vositalar orqali, davlat yo'llanmalari orqali boshqarishning me'yoriyini bildiradi. Ya'ni, hujjatlar, mezonlar, nizomlar, ko'rsatmalar yuridik nuqtai nazardan tashkil qilinganligini ko'rib chiqadi. (Masalan: hujjatlar tahlil qilish).

Boshqarishning bevosita ko'rsatma berish usullari ko'proq subyektning buyruq, farmoish, topshiriqlar yo'li bilan boshqarishning me'yoriy manbaiga kiradi.

Bular mansabga doir instruktiv metodik ko'rsatmalarni turli boshqarishning me'yoriy to'g'risida nizomlarni qonunlashtiriladi.

Boshqarishning me'yoriyda rag'batlantirishdan foydalanish usuli o'qituvchi, tarbiyachi va texnik xodimlarni biron usul bilan rag'batlantirishni ko'rib chiqadi. rag'batlantirish turlariga joriy mukofotlash, faxriy yorliq, Respublika xalq maorifi a'lochisi, xizmat ko'rsatgan o'qituvchi va boshqalar kiradi. (Rag'batlantirish turlari haqida to'liq ma'lumot berish).

Pedagog xodimlarni ma'naviy jihatdan rivojlantirish usuli bu, mehnatning ma'naviy omillari, ma'naviy — siyosiy, ijodiy va boshqa omillarini o'z ichiga oladi. Ma'naviy — siyosiy omillarning negizi ilmiy dunyoqarashi, ta'lim va jamiyat taraqqiyotini tushunish va qayta ko'rish tantanasiga ishonishdir. Shuning uchun maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari o'qituvchilarini ish protsessida har birini siyosiy, ilmiy, metodik va pedagogik — psixologik jihatdan saviyalarini tekshirib, ularni oshirib borish kerak.

Boshqarishning me'yoriyda kuzatish usuli — muayyan bir pedagogik jarayon hisoblanib, hodisani aniq maqsad asosida muntazam

ravishda o'rganishdan iborat. Ya'ni, ta'lim — tarbiya jarayonini bir muayyan sharoitini nazarga olib ularni takomillashtirishdan iboratdir. (Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalaridagi kuzatish ishlaridan misollar tushuntirib borish kerak).

Boshqarishning me'yoriyda suhbat usuli — suhbat usuli orqali o'qituvchi, tarbiyachi va maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari xodimlarini ma'lum bir pedagogik harakatini aniqlash uchun foydalaniladigan usul hisoblanadi.

O'qituvchilar, o'quvchilar, ota - onalar, sinf rahbarlar, ustaxona mudiri va hamma maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalaridagi tashkilotlar suhbat orqali ish jarayonlarini bilim va natijalarini tekshirish zarur. (bir qancha suhbatlarni misol sifatida keltirish kerak).

Boshqarishning me'yoriyda maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari hujjatlarini chuqur o'rganish va tahlil qilish masalalariga qaratilgan.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalaridagi: o'quv jadvali, maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari ishlarini rivojlantirish turlari, ta'lim — tarbiyaga tegishli hujjatlar, sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni hujjatlarini tahlil qilib ularni to'g'ri yo'lga qo'yish uchun xizmat qiladi.

Boshqaruvning mas'uliyatli ishlaridan biri maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari ishlarini rejalashtirishdir. U o'z yordamchilari va xodimlarining aktiv ishtirokida maktab va ta'lim muassasalarining ish rejasini tuzib oladi. Qaysi muassasaki ish rejasiz ish yuritsa, unda ta'lim - tarbiya ishi ham har tomonlama talabga javob bermaydigan bo'lib qoladi. Bu masalada keyingi mavzularda aniqroq to'xtalib o'tamiz.

Ta'lim muassasalarda boshqaruvchi ta'lim - tarbiya haqidagi qonunning bajarilishida, o'z xodimlari va o'rinbosarlari bilan faoliyat ko'rsatishi maqsadga muvofiqdir.

Agar boshqaruvchi umumiy ta'lim ishi bilan astoydil shug'ullan-sa, bu ishga butun kollektivini safarbar qila olsa, jamoatchilikning diqqatini bu masalaga torta olsa, ota-onalar orasida pedagogik tashviqotlarni keng yo'lga qo'yilsa, albatta katta natijalarga erisha oladi. Yangi o'quvchilar qabul qilish kunigacha muassasa doirasidagi aholini, o'quvchilarni qaysi vaqtlarda kelishlarini inobatga olib qo'ysa, hujjatlarini rasmiylashtirib ko'rsa yangi o'quv yili ish faoliyati yu-

tuqli bo'lishi lozim.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarini tartib qoidasi

Butun muassasa hayotini samarali, oqilona tashkil qilish, har bir rahbar va o'qituvchilar tomonidan o'z burchlarini sifatli bajarilishi: o'quv - tarbiya ishlarining muvaffaqiyati kelajakda qilinadigan ishlarning aniq ravshanligiga, hal qilinayotgan masalalarning aniqligiga, vazifalarning to'g'ri taqsimlanishiga va ishni mohirlik bilan olib borilishiga bog'liq.

Talabalar bilimlari, ko'nikma va malakalarining sifati, ularning tarbiyalanganlik darajasi, maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarining ish taqsimotiga, rejasiga va ish faoliyatiga bog'liq. Ishlarni rejalashtirishning o'zini oqlagan sistemasi tarkib topgan. U o'z ichiga quyidagilarni oladi:

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari rivojlanishining perspektiv ya'ni besh yillik rejasini (5 yillik reja nusxasi ko'rsatiladi);

- maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari o'quv - tarbiya ishining yillik rejasini: (na'munasi keltiriladi);

- Chorak uchun tuzilgan tashkiliy, metodik va sinfdan tashqari ishlarning grafik kalendar rejasini (yillik rejadani ko'chirma);

- maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari — ichki nazorat reja grafigi (chorak uchun aniq reja — yillik rejadani ko'chirma);

- boshqaruvchi va o'rinbosarlarning haftalik ish rejasini; ularning har bir o'quv kuni uchun ish rejasini;

- fan o'qituvchilarning tematik rejasini;

- o'qituvchilarning har bir dars uchun tuzadigan rejalari;

- sinf rahbarlarining yarim yilga, chorakka mo'ljallangan tarbiyaviy ish rejasini;

- metodik birlashmalar ish rejalari;

- kasaba uyushmasi va yoshlar «Yoshlar ittifoqi» ish rejasini;

O'quv muassasalarda ish faoliyatini tartibli olib borishning asosiy shartlaridan biri pedagoglar va boshqa xodimlar hamda o'quvchilar o'rtasida qat'iy mehnat intizomini o'rnatishdir. Shuning uchun rahbar mustahkam intizom va qat'iy ichki tartib qoidalari joriy qilishi kerak. Hamma xizmatchilar va o'quvchilar bu qoidalarni yaxshi bilishlari, unga qat'iy rioya qilishlari lozim.

Yuqori tashkilotlardan tavsiyalangan o'qituvchilar va talabalar tartibi ta'lim muassasada qonuniy amalda oshira borishi zarur.

ravishda o'rganishdan iborat. Ya'ni, ta'lim — tarbiya jarayonini bir muayyan sharoitini nazarga olib ularni takomillashtirishdan iboratdir. (Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalaridagi kuzatish ishlaridan misollar tushuntirib borish kerak).

Boshqarishning me'yoriyda suhbat usuli — suhbat usuli orqali o'qituvchi, tarbiyachi va maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarini xodimlarini ma'lum bir pedagogik harakatini aniqlash uchun foydalaniladigan usul hisoblanadi.

O'qituvchilar, o'quvchilar, ota - onalar, sinf rahbarlar, ustaxona mudiri va hamma maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalaridagi tashkilotlar suhbat orqali ish jarayonlarini bilim va natijalarini tekshirish zarur. (bir qancha suhbatlarni misol sifatida keltirish kerak).

Boshqarishning me'yoriyda maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarini hujjatlarini chuqur o'rganish va tahlil qilish masalalariga qaratilgan.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalaridagi: o'quv jadvali, maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarini ishlarini rivojlantirish turlari, ta'lim — tarbiyaga tegishli hujjatlar, sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni hujjatlarini tahlil qilib ularni to'g'ri yo'lga qo'yish uchun xizmat qiladi.

Boshqaruvning mas'uliyatli ishlaridan biri maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarini ishlarini rejalashtirishdir. U o'z yordamchilari va xodimlarining aktiv ishtirokida maktab va ta'lim muassasalarining ish rejasini tuzib oladi. Qaysi muassasani ish rejasiz ish yuritisa, unda ta'lim - tarbiya ishi ham har tomonlama talabga javob bermaydigan bo'lib qoladi. Bu masalada keyingi mavzularda aniqroq to'xtalib o'tamiz.

Ta'lim muassasalarda boshqaruvchi ta'lim - tarbiya haqidagi qonunning bajarilishida, o'z xodimlari va o'rinbosarlari bilan faoliyat ko'rsatishi maqsadga muvofiqdir.

Agar boshqaruvchi umumiy ta'lim ishi bilan astoydil shug'ullanasa, bu ishga butun kollektivini safarbar qila olsa, jamoatchilikning diqqatini bu masalaga torta olsa, ota-onalar orasida pedagogik tashviqotlarni keng yo'lga qo'yilsa, albatta katta natijalarga erisha oladi. Yangi o'quvchilar qabul qilish kunigacha muassasa doirasidagi aholini, o'quvchilarni qaysi vaqtlarda kelishlarini inobatga olib qo'ysa, hujjatlarini rasmiylashtirib ko'rsa yangi o'quv yili ish faoliyati yu-

tuqli bo'lishi lozim.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarini tartib qoidasi

Butun muassasa hayotini samarali, oqilona tashkil qilish, har bir rahbar va o'qituvchilar tomonidan o'z burchlarini sifatli bajarilishi: o'quv - tarbiya ishlarining muvaffaqiyati kelajakda qilinadigan ishlarning aniq ravshanligiga, hal qilinayotgan masalalarning aniqligiga, vazifalarning to'g'ri taqsimlanishiga va ishni mohirlik bilan olib borilishiga bog'liq.

Talabalar bilimlari, ko'nikma va malakalarining sifati, ularning tarbiyalanganlik darajasi, maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarining ish taqsimotiga, rejasiga va ish faoliyatiga bog'liq. Ishlarni rejalashtirishning o'zini oqlagan sistemasi tarkib topgan. U o'z ichiga quyidagilarni oladi:

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarini rivojlanishining perspektiv ya'ni besh yillik rejasini (5 yillik reja nusxasi ko'rsatiladi);

- maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarini o'quv - tarbiya ishining yillik rejasini: (na'munasi keltiriladi);

- Chorak uchun tuzilgan tashkiliy, metodik va sinfdan tashqari ishlarning grafik kalendar rejasini (yillik rejadani ko'chirma);

- maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarini — ichki nazorat reja grafigi (chorak uchun aniq reja — yillik rejadani ko'chirma);

- boshqaruvchi va o'rinbosarlarning haftalik ish rejasini; ularning har bir o'quv kuni uchun ish rejasini;

- fan o'qituvchilarning tematik rejasini;

- o'qituvchilarning har bir dars uchun tuzadigan rejalari;

- sinf rahbarlarining yarim yilga, chorakka mo'ljallangan tarbiyaviy ish rejasini;

- metodik birlashmalar ish rejalari;

- kasaba uyushmasi va yoshlar «Yoshlar ittifoqi» ish rejasini;

O'quv muassasalarda ish faoliyatini tartibli olib borishning asosiy shartlaridan biri pedagoglar va boshqa xodimlar hamda o'quvchilar o'rtasida qat'iy mehnat intizomini o'rnatishdir. Shuning uchun rahbar mustahkam intizom va qat'iy ichki tartib qoidalari joriy qilishi kerak. Hamma xizmatchilar va o'quvchilar bu qoidalarni yaxshi bilishlari, unga qat'iy rioya qilishlari lozim.

Yuqori tashkilotlardan tavsiyalangan o'qituvchilar va talabalar tartibi ta'lim muassasada qonuniy amalda oshira borishi zarur.

Boshqaruvchi bu qoidalar asosida mehnat haqidagi qonunga asosan o'z maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari uchun ichki tartib qoidalar tuzib chiqadi. U bu qoidalarda mahalliy sharoitni, o'qituvchilarni ijtimoiy holatini nazarga olib, ma'muriy - texnik xizmatchilarning vazifalarini belgilaydi.

O'quv - tarbiya ishlarini tartibga solib turuvchi muhim hujjatlardan biri dars jadvalidir. Dars jadvali tuzganda, o'qitiladigan fanlarning har bir o'quv haftasi va har bir o'qish kuni davomida to'g'ri navbatlanib turishiga alohida e'tibor berishimiz lozim. Boshqaruvchi dars jadvaliga alohida ahamiyat berishi zarur.

Ilmiy bo'lim o'rinsosari dars jadvali tuzayotganda direktor dars jadvalini tuzishdagi barcha talablarga rioya etilishini nazorat qilib turishi kerak.

Direktor hamma ishlarni o'quv yilining dastlabki kunlaridan boshlab oq ma'lum maqsadga qaratilib, reja bilan olib borilishini uzluksiz kuzatib turishi kerak. U barcha sohalardagi ishlarni tartibga solib turishi va tuzilgan hamma rejalarni vaqtida aniq bajarilishini puxta nazorat qilib borishi lozim.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasasi doirasida umumiy ta'lim haqidagi qonunning bajarilishida maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari rahbarlarining roli g'oyat katta. Bu vazifani muvaffaqiyat bilan bajarish, ya'ni maktab yoshidagi bolalarni ro'yxatga olish va bitirishlarini kafolatga olishi rahbarlarning katta mas'uliyatiga bog'liq.

Talabalarning darslarga muttasil qatnab turishini direktor shaxsan o'zi nazorat qilib borishi kerak. Boshqaruvchi maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalaridagi o'quvchilarning turmush sharoitini yaxshi bilib olishi kerak. Undan tashqari maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalaridagi barcha ta'lim tarbiyaga doir ishlarni tartibga solib turishi kerak. Jumladan:

- yangi o'quvchilar bilan ishlash;
- navbatdagi o'qituvchilar tartibi;
- sinf rahbarlar bilan hamkorlik;
- kun tartibiga rioya qilish;
- ta'tillar muddatini tarkibi;
- metodik ishlar tartibiga;
- sinfdan tashqari ishlar tartibiga;

- ota - onalar qatnashishini tartibiga;
- texnik xodimlar tartibiga;
- maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari smenalar tartibiga;
- to'garaklar o'tkazish tartibiga;
- o'z vaqtida nazorat qilib turishi zarur. (Me'yoriy hujjatlar ilova qismida ko'rsatgan).

Oldingi qabul qilingan qonunlardan farqli o'laroq, xalq ta'limi tizimi tuzilishining bir qancha yangi qoidalari joriy etiladi.

1. Ta'lim va tarbiyaning insonparvarligi hamda demokratikligi.
2. Ta'lim tizimining uzluksizligi va izchilligi.
3. Davlat ta'limi tizimining ilmiyligi va dunyoviyligi.
4. Ta'limda umuminsoniy va milliy — ma'naviy qadriyatlarning ustuvorligi.
5. Davlat ta'lim standartlari qoidasida hammaning ta'lim olish uchun imkoniyat yaratilganligi.
6. Tayanch ta'limning majburiyligi.
7. Ta'lim ma'naviy va jismoniy tarbiya dasturlarini tanlashga yagona va tabaqalishtirilgan o'quv reja va dasturlarini tasdiqlaydi.
8. Bilimdonlik va iste'dodni rag'batlantirish.
9. Ta'lim muassasalarida chet tillarni o'rganish, din tarixi va jahon madaniyati sohasida bilim olish uchun sharoitlar yaratish.
10. Ta'lim ma'naviy va jismoniy tarbiya dasturlari.
11. Tarbiyalanuvchilar va ta'lim oluvchilarni hurmatlash.
12. Pedagog shaxsini, uning ijtimoiy mavqeini hurmatlash.
13. Amaldagi qonunlar doirasida mulkchiligining teng huquqligi, ularning mustaqilligi ta'lim muassasi mustaqil yuridik shaxs bo'lib qonunlarda belgilangan tartibda barpo etiladi.

O'quv - tarbiya ishlarini o'quvchilarning barkamol qilib voyaga etishida pedagogik va psixologik jihatdan har tomonlama yetuk qilib tarbiyalashda rejim (kun tartibi) katta ahamiyatga ega. Rejim gumanistik ruhida tarbiyalash maqsad vazifalar, maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarining o'quv - tarbiya vazifalari va bolalarning ruhiy tetikligini nazarda tutish lozim. Boshqaruvchi muassasani rejimiga to'g'ri amal qilinishi va muassasaning butun hayoti to'g'ri yo'lga qo'yilishi uchun javobgardir.

Ichki tartib qoidalari, bir tomondan o'qituvchilarning va boshqa xodimlarning ishini tartibga solsa, ikkinchi tomondan, o'quvchilarni

ing maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarida bo'lgan vaqtlaridagi xatti - harakatlarini tartibga soladi. «Qoidalar»ning to'la matni o'qituvchilar xonasiga, uning texnik xodimlariga oid qismi esa maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasalari binosining kiraverishiga osib qo'yiladi. «qoidalar» mehnat intizomini mustahkamlashga, o'quv - tarbiya ishlariga vaqtincha to'g'ri foydalanishga imkon beradi.

Takrorlash uchun savollar:

1. Boshqarishning me'yoriy usullari haqida ma'lumot bering?
2. Ta'lim muassasalarini tartibi to'g'risida fikringizni bahonang?
3. Muassasalarning qonun - qoidalar haqida nimani bilasiz?
4. Muassasalarning Nizomi va uning tartibi asosida ma'lumot bering?

Tayanch so'zlar:

Metodologiya, ta'lim muassasalar, tizim, boshqarishning asosiy masalalari, usul, uslub, metod, sistema, tartib, qoida, qonunlar, us-toz, shogird.

V BOB. TA'LIM MUASSASALARINI BOSHQARISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Ta'lim-tarbiya tizimini boshqarishning pedagogik asoslari

Boshqaruvchining rahbarlik va tashkiliy faoliyati

Har bir muassasaning faoliyatidagi samaradorlik birinchi navbatda jamoadagi shaxslararo munosabatlarning qanchalik to'g'ri tashkil etilgan yoki etilmaganligi bilan bog'liq. Boshqacha aytganda, ishning qanday tashkil etilishi birinchi navbatda rahbarlikning, boshqaruvchining tashkil etilishi darajasiga bog'liq.

Har bir rahbar pedagogik tizimni boshqarar ekan, eng avvalo tashkillashtiradigan muammolar va o'z a'zolarining pedagogik -psixologik xususiyatlarini bilish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak.

Rahbarlik uslublari va uning mazmun mohiyati rahbar o'zining boshqaruv faoliyatida afzal bilgan va asoslangan barcha usullar va harakatining taktika va strategiyalaridan tashkil topgan tizim sifatida qaraladi. Bunda bir tomondan strategiyalar bilan boshqaruv faoliyati mazmuni ikkinchi tomondan bu tizimning o'zi, inson faoliyati muhitida turli ahamiyatga ega bo'lgan harakatlar va shu qatori professional faoliyat boshqaruv subyektining rivojlanishida, mutaxassis sifatida shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Rahbarlik uslubi bu rahbarning bo'ysinuvchilarga nisbatan ta'sir ko'rsatishi va ko'zlangan maqsadga erishishga undashishda bo'ysinuvchilar bilan bo'lgan o'zaro munosabatlarni quyidagilarga asosan aniqlanadi:

- qarorlar qabul qilish jarayonida bo'ysinuvchilarning ishtirok etish darajasi:
- bo'ysinuvchilarning ma'lumotlar va axborotlar bilan ta'minlanishi:
- rahbar tomonidan qo'llanilayotgan ish uslublari, ya'ni u yoki bu masalani hal qilishda uning o'ziga xos yondashishi.

Liderlik bu-shaxsning shaxsiy avtoritetining odamlar xulq-atvoriga ta'siriga asoslangan guruh jamoadagi tabiiy ijtimoiy psixologik jarayonidir.

Liderlik asosan uch xususiyatga ega:

1. Emotsional lider
2. Ishonchlik lider
3. Informativ lider

Emotsional lider (guruhning yuragi) ya'ni har bir inson unga hamdardlik izlab murojat qilishi, "uning ko'krigiga bosh qo'yib yig'lashi mumkin".

Ishonch lider (guruhning qo'llari) ya'ni u ishni tashkillashtirish, ish yuzasidan muhim o'zaro aloqalarni yuzaga (muhiim o'zaro aloqalarni yuzaga) keltirishi, ishning muvaffaqiyatini ta'minlash mumkin.

Informativ lider (guruhning miyasi) ya'ni hamma savollar bilan murojaat qilish mumkin, chunki u hamma narsani biladi tushunadi, tushuntiradi, zaruriyatni ham qilishga yordam beradi. Uchta kompetentni ham birlashtirgan rahbar bo'lishi mumkin.

Rahbar amalga oshiradigan boshqaruv funksiyalari quyidagilar: rejalashtirish, tashkillashtirish, nazorat.

Rejalashtirish – bu boshqaruv faoliyatining boshlanishi va asosidir tayyor rejalar nima, qachon va kim tamonidan bajarilishini ko'rsatib turadi.

Rejalashtirish o'tmishdagi rivojlanish, hozirgi sharoitlar tahlil qilish va kelajak real vazifalar qo'yishni nazarda tutadi.

Takomillashtirish -bu tizimni yuzaga keltirish nazarda tutadiki, bunda quyidagi uchta komponent: intiluvchi guruhlar, iqtisodiy munosabatlar va texnik vositalar mantiqiy ravishda bir-biriga bog'langan bo'ladi.

Yaxshi tashkilotchi bu-o'zi yaxshi ishlaydigan emas, balki qo'l ostidagilar yaxshi ishlaydigan odam yaxshi tashkilotchidir.

Nazorat deganda ish faoliyatini tartibga keltirish, klassifikatsiyalash, hodisalarni oldindan belgilangan shakli bo'yicha baholash tushuniladi. Nazorat yordamida ijtimoiy – psixologik obyektlarni, ular uchun umumiy bo'lgan xususiyatlarning yorqin darajasiga qarab (ekspert baxolash) dastlabki klassifikatsilash amalga oshiriladi.

Quyidagi jadvalda boshqarishning me'yoriyni yaxshi yo'lga qo'ya olmaydigan va yaxshi yo'lga qo'yadigan rahbarlar orasidagi farqlar keltirilgan

Rahbarlik ko'nikmalari yaxshi rivojlanmagan.	Rahbarlik malakalari yuqori darajasi.
Xodimlar xulq - atvori asosida nima yotganligini e'tiborga olmaydi.	Xodimlar xulq – atvori asosan nima yotganligini hisobga oladi
Jazolash bilan bog'liq bo'lgan xatti -harakatlardan qochadi.	Agar zarur bo'lsa, tartib o'rnatadi.
Rahbarlikning eski uslubiga rioya qiladi.	Boshqarishning me'yoriy uslubini jamiyatdagi o'zgarishlarga moslashtiradi.
O'zining rolini ijro etishiga bo'ladigan ta'sirlar to'g'risida tasavvurga ega emas.	O'z rolini bajarishga nima ta'sir qilishini tushunadi.
Atrofdagilarning salbiy munosabatini paydo qiladi.	Atrofdagilar bilan yaxshi munosabatlarni rivojlantiradi.
Aniqlikka intilmaydi.	Aniq ko'rsatmalar beradi.
Xodimlar ishini o'z holiga tashlab qo'yadi.	Xodimlar ishini muntazam tahlil qilib turadi.
O'rtacha holat bilan kelishib ishlaydi.	Eng yaxshi na'munalarni taqdirlaydi
Ishning tahliliga yetarlicha sistemali yondoshmaydi.	Ishning tahliliga sistemali yondoshadi.
Vakolatlarni kam beradi.	Vakolatni malakali ravishda beradi.
Haddan ziyod salbiy uslubga ega	Salbiy mustahkamlash choralarini tez-tez qo'llashdan qochadi.
Xodimlarning ishini ijobiy baholash imkoniyatini nazar pisand qilmaydi.	Ijobiy teskari bog'lanish sharoitini yuzaga keltiradi.
Qiyin odamlar bilan ishlashni ko'pincha uddalay olmaydi.	Qiyin odamlar bilan maqsadga muvofiq munosabatlar o'rnatadi.
O'z guruhini himoya qilmaydi.	Agar xavf tug'lsa o'z guruhini himoya qiladi.

Rahbarlikda ba'zida o'z e'tiborini faqat vazifalarga, ishga qaratgan rahbarni yoki o'z e'tiborini faqat xodimlarga qaratgan rahbarni ko'rish mumkin. Albatta bunday ko'rinishdagi rahbarlarning ikkalasi ham jiddiy chekinish deb baholanadi.

Boshqaruv uslublari

Rahbarning uslubi – rahbar o'z faoliyatida insonlar bilan qo'llayotgan o'ziga xos faoliyat usullari tizimidir. Rahbarning uslubi

qarorlar tayyorlash, ularni qabul qilish va amalga oshirish jarayonida xatti – harakatlari, muloqoti, soʻzlar erkinligining berilishi, boshqa insonlarni eshitishda vujudga keladi. Rahbarlik uslublari boshqaruv faoliyatining eng zarur va asosiy tashkil etuvchi unsuri hisoblanadi va rahbar shaxsining individual xususiyatlariga bogʻliq boʻladi. Keltirilgan uslublardan birortasi ham ixtiyoriy sharoitlarda qoʻllanilishiga, universallikka daʼvogar boʻla olmaydi. Shuning uchun rahbarning muhim sifatlaridan biri turli xil uslublardan foydalana olishi, turli xil vaziyatlardan, sharoitdan kelib chiqib ularni qoʻllay olishi hisoblanadi. Rahbarlar u yoki bu uslubni tanlashda aniqlangan qator omillarni hisobga olishi zarur.

1. Vaziyat (stres, tinch aniqlanmagan) masalan, vaqt ziqlik vaziyatlarda avtoritar uslub oʻzini oqlaydi.

2. Topshiriqlik (aniqlik tuzilishiga koʻra) murakkab yoki soddaligiga qarab.

3. Guruh (aʼzolarining jinsi, yoshi, barqarorligi) ga qarab tanlash.

Jamoani boshqarishning meʼyoriy asoslari samaradorligini belgilab beruvchi muhim omillardan biri – boshqaruv uslublari. Rahbar qanday uslubda ish koʻrishiga bogʻliqlik ravishda jamoadagi shaxslararo munosabatlar, psixologik muhit xarakteri oʻzgarib boradi. Boshqaruv uslublari muammosini oʻrganishga K.Levin maktabiga asos solingan. Boshqaruv, rahbarlik muammosi bilan shugʻullanadigan aksariyat koʻpchilik olimlarning eʼtirofi etishlaricha rahbarlikning quyidagi turlari farqlanadi.

Boshqaruvning avtoritar (yoki direktiv yoki diktatorlik) uslubi: bu uslub uchun rahbar tomonidan barcha qarorlarni qattiq yakka hokimlik asosida qabul qilish (“demokratik minimum darajada”), qarorlarni bajarish ustidan doimiy qattiq, jazolash poʻpisasi bilan, nazorat (“nazorat maksimum darajada”) xodimga nisbatan shaxs sifatida qarashning yoʻqligi. Doimiy nazorat hisobiga bu uslub ishda butunlay maʼqul natijalarga erishishni taminlaydi: (psixologik boʻlmagan kriteriyalar boʻyicha: foyda, unumdorlik, mahsulot sifati yaxshi boʻlishi mumkin), lekin ustunliklarga qaraganda kamchiliklar koʻp: xato qarorlar qabul qilish ehtimolining yuqoriligi, xodimlar tashabbusini, ijodkorligini boʻgʻish, yangiliklarni susaytirish, tur-gʻunlik, xodimlarning passivligi; Odamlarning oʻz ishidan, oʻzla-

ning jamoadagi holatidan qoniqmasligi; Noxush psixologik iqlim (“laganbardorlar”, fitnalar) psixologik –stress xolatining yuqoriligi taʼminlab beradi, psixik va jismoniy sogʻlomlik uchun zararlidir. Boshqaruvchining bu uslubi faqat favqulodda xolatlarda (avariya harbiy jang harakatlari va b.) maqsadga muvofiq va oʻzini oqlagan.

Boshqaruvning demokratik (yoki kollegial) uslubi: boshqaruv qarori muammoni muhokama qilish, xodimlar fikrlarini va tashabbuslarini inobatga olgan holda qabul qilinadi (“demokratik maksimum darajada”); qabul qilingan qarorlarning bajarilishi ham rahbar tomonidan, ham xodimlarning oʻzlari tomonidan nazorat qilinadi (“nazorat maksimum darajada”); rahbar xodimlarning shaxsiga qiziqish va yaxshi eʼtibor bilan qaraydi, uning qiziqishlarini, ehtiyojlarini, xususiyatlarini hisobga oladi.

Demokratik uslub eng samarali uslub hisoblanadi, chunki u toʻgʻri oʻlchangan qarorlar qabul qilishning yuqori ehtimolini, mehnatda yuqori ishlab chiqarish natijalariga erishishni, tashabbuskorlikni, xodimlarning faolligini, odamlarning oʻz ishidan jamoaning aʼzosi ekanligidan qoniqishni, kollektivda yaxshi psixologik iqlimni va jipslashuvni taʼminlab beradi. Ammo demokratik usulni amalga oshirish rahbar yuqori intellektual, tashkilotchilik, psixologik-komunikativ qobiliyatlarga ega boʻlgandagina mumkin.

Liberal-anarxistik (yoki ishga beparvolik, yoki neytral) boshqaruv uslubi, bir tomondan, “maksimum demokratiya” bilan (hamma oʻz pozitsiyasini aytishi mumkin, lekin pozitsiyalarni real hisobga olishga, kelishishga hech kim intilmaydi), ikkinchi tomondan, “nazoratning minimum” bilan (hatto qabul qilingan qarorlar bajarilmaydi, ularni amalga oshirish ustidan nazorat yoʻq, hamma narsa “oʻz holiga” tashlab qoʻyilgan) xarakterlanadi. Buning oqibatida: mehnat unumdorligi odatda past, odamlar oʻz ishidan, rahbaridan qoniqmaydi, jamoadagi psixologik muhit yomon, hech qanday hamkorlik yoʻq, sidqidildan ishlash uchun stimullar yoʻq, ishning boʻlimlari guruhchalar liderlarining ayrim qiziqishlarining natijasidan tashkil topadi, yashirin yoki yaqqol konfliktlar mavjud, mojarolarga kirishuvchi guruhchalar qatlamlari yuzaga keladi.

Rahbarlikning izchil boʻlmagan (nomantiqiy) uslubi rahbarning oldindan bilib boʻlmagan holda bir uslubdan ikkinchi uslubga oʻtib turishidan namoyon boʻladi (goh avtoritar, goh beparvolik, goh

qarorlar tayyorlash, ularni qabul qilish va amalga oshirish jarayonida xatti – harakatlari, muloqoti, soʻzlar erkinligining berilishi, boshqa insonlarni eshitishda vujudga keladi. Rahbarlik uslublari boshqaruv faoliyatining eng zarur va asosiy tashkil etuvchi unsuri hisoblanadi va rahbar shaxsining individual xususiyatlariga bogʻliq boʻladi. Keltirilgan uslublardan birortasi ham ixtiyoriy sharoitlarda qoʻllanilishiga, universallikka daʼvogar boʻla olmaydi. Shuning uchun rahbarning muhim sifatlaridan biri turli xil uslublardan foydalana olishi, turli xil vaziyatlardan, sharoitdan kelib chiqib ularni qoʻllay olishi hisoblanadi. Rahbarlar u yoki bu uslubni tanlashda aniqlangan qator omillarni hisobga olishi zarur.

1. Vaziyat (stres, tinch aniqlanmagan) masalan, vaqt ziq vaziyatlarda avtoritar uslub oʻzini oqlaydi.
2. Topshiriq (aniq tuzilishiga koʻra) murakkab yoki soddaligiga qarab.
3. Guruh (aʼzolarining jinsi, yoshi, barqarorligi) ga qarab tanlash.

Jamoani boshqarishning meʼyoriy asoslari samaradorligini belgilab beruvchi muhim omillardan biri – boshqaruv uslublari. Rahbar qanday uslubda ish koʻrishiga bogʻliq ravishda jamoadagi shaxslararo munosabatlar, psixologik muhit xarakteri oʻzgarib boradi. Boshqaruv uslublari muammosini oʻrganishga K.Levin maktabiga asos solingan. Boshqaruv, rahbarlik muammosi bilan shugʻullanadigan aksariyat koʻpchilik olimlarning eʼtirof etishlaricha rahbarlikning quyidagi turlari farqlanadi.

Boshqaruvning avtoritar (yoki direktiv yoki diktatorlik) uslubi: bu uslub uchun rahbar tomonidan barcha qarorlarni qattiq yakka hokimlik asosida qabul qilish (“demokratik minimum darajada”), qarorlarni bajarish ustidan doimiy qattiq, jazolash poʻpisasi bilan, nazorat (“nazorat maksimum darajada”) xodimga nisbatan shaxs sifatida qarashning yoʻqligi. Doimiy nazorat hisobiga bu uslub ishda butunlay maʼqul natijalarga erishishni taminlaydi: (psixologik boʻlmagan kiriteriyalar boʻyicha: foyda, unumdorlik, mahsulot sifati yaxshi boʻlishi mumkin), lekin ustunliklarga qaraganda kamchiliklar koʻp: xato qarorlar qabul qilish ehtimolining yuqoriligi, xodimlar tashabbusini, ijodkorligini boʻgʻish, yangiliklarni susaytirish, tur-gʻunlik, xodimlarning passivligi; Odamlarning oʻz ishidan, oʻzla-

rining jamoadagi holatidan qoniqmasligi; Noxush psixologik iqlim (“laganbardorlar”, fitnalar) psixologik –stress xolatining yuqoriligi taʼminlab beradi, psixik va jismoniy sogʻlomlik uchun zararlidir. Boshqaruvchining bu uslubi faqat favqulodda xolatlarda (avariya harbiy jang harakatlari va b.) maqsadga muvofiq va oʻzini oqlagan.

Boshqaruvning demokratik (yoki kollegial) uslubi: boshqaruv qarori muammoni muhokama qilish, xodimlar fikrlarini va tashabbuslarini inobatga olgan holda qabul qilinadi (“demokratik maksimum darajada ”); qabul qilingan qarorlarning bajarilishi ham rahbar tomonidan, ham xodimlarning oʻzlari tomonidan nazorat qilinadi (“nazorat maksimum darajada ”); rahbar xodimlarning shaxsiga qiziqish va yaxshi eʼtibor bilan qaraydi, uning qiziqishlarini, ehtiyojlarini, xususiyatlarini hisobga oladi.

Demokratik uslub eng samarali uslub hisoblanadi, chunki u toʻgʻri oʻlchangan qarorlar qabul qilishning yuqori ehtimolini, mehnatda yuqori ishlab chiqarish natijalariga erishishni, tashshabuskorlikni, xodimlarning faolligini, odamlarning oʻz ishidan jamoaning aʼzosi ekanligidan qoniqishni, kollektivda yaxshi psixologik iqlimni va jipslashuvni taʼminlab beradi. Ammo demokratik usulni amalga oshirish rahbar yuqori intellektual, tashkilotchilik, psixologik-komunikativ qobiliyatlarga ega boʻlgandagina mumkin.

Liberal-anarxistik (yoki ishga beparvolik, yoki neytral) boshqaruv uslubi, bir tomondan, “maksimum demokratiya” bilan (hamma oʻz pozitsiyasini aytishi mumkin, lekin pozitsiyalarni real hisobga olishga, kelishishga hech kim intilmaydi), ikkinchi tomondan, “nazoratning minimum” bilan (hatto qabul qilingan qarorlar bajarilmaydi, ularni amalga oshirish ustidan nazorat yoʻq, hamma narsa “oʻz holiga” tashlab qoʻyilgan) xarakterlanadi. Buning oqibatida: mehnat unumdorligi odatda past, odamlar oʻz ishidan, rahbaridan qoniqmaydi, jamoadagi psixologik muhit yomon, hech qanday hamkorlik yoʻq, sidqidildan ishlash uchun stimulyoʻq, ishning boʻlimlari guruhchalar liderlarining ayrim qiziqishlarining natijasidan tashkil topadi, yashirin yoki yaqqol konfliktlar mavjud, mojarolarga kirishuvchi guruhchalar qatlamlari yuzaga keladi.

Rahbarlikning izchil boʻlmagan (nomantiqiy) uslubi rahbarning oldindan bilib boʻlmagan holda bir uslubdan ikkinchi uslubga oʻtib turishidan namoyon boʻladi (goh avtoritar, goh beparvolik, goh

demokratik, yana avtoritar va h.k.). Bu mehnat samaradorligining o'ta past bo'lishiga olib keladi.

Rahbar xatti-harakatining shakli va mazmuni mos kelmasligi ham mumkin, masalan, tashqi jihatdan demokratik uslub shakli qo'llaniladi (xodimlarga nisbatan tashqi xush ko'rish, e'tiborlikni namoyon qilish, muammolar muhokama qilinadi), lekin haqiqatda qaror rahbar tomonidan allaqachon yakka holda qabul qilingan bo'ladi (avtoritar uslubni "demokratik" uslub bilan maskirovka qilish).

Boshqaruvchining odobi, axloqi va muomala madaniyat

Rahbarning uslubi va madaniyligi uning o'z qo'l ostidagilar bilan bevosita aloqasida, ularning o'zaro munosabatlarida tarkib topadi. Rahbarlik munosabat uchun demokratizm, jamoatchilik, yuksak javobgarlik va siyosiy ongliklik, tashabbuskorlik kabi aqidalar xosdir.

Rahbar pedagoglar jamoasida o'rtoqlariga munosabatlarini shakllantirish uchun javobgardir.

Boshqaruvchining madaniyati bu ishga nisbatan bo'lgan munosabati deb tushinamiz. Tizimni boshqarishning me'yoriy uchun biz bilamizki, rahbar: ichki tartibini tashkil qilishda to'g'rilikka e'tibor berishi; rejalashtirishni to'g'ri yo'lga qo'yilsa; barcha ishlarni bajaruvchisini tartibga solinsa; har qancha kamchiliklarni vaqt – vaqtida bartaraf etsa muamola madaniyat o'zidan – o'zi to'g'ri yo'lga tushib ketaveradi.

O'tgan mavzularda yaxshi bilamizki, boshqaruv ish faoliyatini to'rt bosqichga ajratib qo'ydik. O'shanga o'xshagan rahbarlik madaniyat ham har xil xususiyatlarga egadir.

Ta'lim muassasalari ishini boshqarishning me'yoriyda huquq va etika mezonlari asosiy rol o'ynaydi. Rahbarlar bu ikki mezonga to'liq amal qilishlari lozim. Ular o'z rahbarlik ishlarida huquq va etikani gumanizm muloyimlik o'zaro yordam kabi mezonlariga tayanadilar.

Boshqaruvchi ustoz sifatida jamoa ishida o'quv tarbiya jara-yonini tashkil qilishda pedagogik mahoratini ko'rsatishi zarur. Ana shuning uchun ham muassasa ishini boshqarishning me'yoriy tizimida rahbarlik uslubi va madaniyatini to'g'ri tashkil qilish va uni muntazam ravishda takomillashtirib borish zarur.

Ta'lim muassasalarda ta'lim - tarbiya ishlarining samaradorligi KVP jihatdan boshqaruvchilarning qo'l ostidagilar bilan muomala odobiga, rahbarlik qilish madaniyatiga bog'liq ega bo'lishi kerak.

Boshqaruvchining shaxsiyati – uning fazilati va obro' – e'tibori hisoblanadi. Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasasi direktorining muhim fazilati uning yaxshi o'qituvchi va metodist bo'lishidadir. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasasi direktori ish faoliyatida o'qituvchilar va o'quvchilar jamoasining dilkash murabbiysi bo'lishi kerak. Direktorlik fazilat va iste'dodni hech bir oliygo'h tarbiyalamaydi. Uni hayotning o'zi, tabiat va jamiyatni kuzatish nuqtai nazarida tarbiyalaydi.

Boshqaruvchining odobi va uning kasbiy fazilatlari

Ma'lumki, umumiy ta'lim maktablarida, o'rta - maxsus va oliy o'quv yurtlarida yoshlarga ta'lim tarbiya beruvchi mutaxassisni o'qituvchi, muallim, pedagog, ustoz, mudarris, domla deb yuritiladi. O'qituvchilik eng murakkab, qadimiy kasblardan biri hisoblanadi. Odamlar to'plagan turmush tajribasini yoshlarga o'rgatish, ularni hayotga, mehnatga tayyorlash ehtiyoji natijasida qadim zamonlardayoq ta'lim va tarbiya mustaqil ijtimoiy faoliyat sifatida paydo bo'ldi.

Boshqaruvchi odobining o'ziga xos qonuniyatlari:

- kasbini va bolalarni sevish;
- o'zi dars beradigan fanni, uni o'qitish nazariyasi va metodikasini, pedagogika, psixologiya va mafkuraga doir chuqur bilimga, yuksak ma'naviy madaniyatga ega bo'lishi;
- shaxsning axloqiy pokligi;
- pedagogik takt, muomala odobi qoidalariga ega bo'lish;
- hamma o'quvchilarga nisbatan xolis niyatli, obyektiv, talabchan, adolatli bo'lishi;
- pedagogik faoliyatning axloqiy xarakteri bilan pedagogik ijodkorlikning uyg'unligi.

Boshqaruvchi odobining manbalariga quyidagilar kiradi:

- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi va Ta'lim to'g'risidagi qonuni (2020), Oliy Majlis va Vazirlar Mahkamasi.

Mamlakatning direktiv hujjatlari Respublika prezidentining asar-

lari, ma'ruzalari, nutqlari; hurmat qilishi.

- umumiy va milliy axloqqa, kasb odobiga doir ilmiy asarlar;
- Qur'oni Karim, Hadisi sharif;
- O'rta Osiyoda yashab ijod etgan donishmandlarning madaniy – ma'rifiy, pedagogik me'rosi;
- O'zbek xalq pedagogikasi asarlari odobnomalar va ularga doir ilmiy pedagogik tadqiqotlar;
- axloqiy tarbiyaga doir boshqaruvchining odobiga doir ta'limotlar;

- maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari odobnoma adabiyot va boshqa fanlarni o'qitish tajribasi pedagogik amaliyotga doir materiallar;

- ta'lim – tarbiya, pedagogik faoliyatni aks ettirgan badiiy asarlar va boshqalar.

- O'zbek xalq pedagogikasi asarlarida murabbiy ustoz eng hurmatli mo'tabar inson sifatida ulug'lanadi. "Otaning bolasi bo'lma odam bolasi bo'l. Ustoz – otadek ulug'. Ota – ona bolani dunyoga keltiradi ustoz esa uni yuksaklikka ma'naviy kamolotga yetkazadi".

Hikoyat. Naql qilishlaricha podsho o'z a'yonlari bilan ovdan qaytayotganda yo'lda kelayotgan bir bolani ko'rib qoladi. Otidan tushib bolaga salom beradi. Vazir bundan taajjublanib "Shohim nega bunday qildingiz," – deganda u: "Bu ustozimning nabirasi. Ustozga hurmat tufayli unga shunday salom berdim» - degan ekan. Bu naqlda xalqimizning ustozga muallimga bo'lgan hurmat – ehtiromi ifodalangan. "Har kimki hayotdan olmasa ta'lim, unga o'rgatolmas hech bir muallim» "Hayot ustozini xalq – muallim" kabi hikmatlar juda o'rinli aytilgan.

Hozirgi zamonda rahbarning fazilati asosan uning dadilligidan, tashabbuskorligidan, bilimdonligidan, halol va va'dasiga vafodorligidan ma'lum bo'ladi. Shu nuqtai nazardan hozirgi boshqaruvchilar haqiqiy fazilat va xususiyatlarga ega bo'lishi uchun:

1. Keng siyosiy bilimga ega bo'lish.
2. Pedagogik mahorat va komiliyatga ega bo'ladigan.
3. Kollektivning tashkil qila oladigan va ularga nisbatan muomalada bo'lishi.
4. Ota – onalar va jamoatchilik o'rtasida katta obro'-e'tiborga ega bo'lish.

5. Dunyoqarashi keng, ilmiy – metodik ilmga ega bo'lish.

6. O'z fanini yaxshi bilishni.

7. Izlanuvchan omilkor bo'lish va yangiliklarga ijobiy munosabatda bo'lish.

8. Muassasaning hamma sohalarini keng o'rgangan ekanligi.

9. Ishga vijdonan munosabatda bo'lish.

10. Xo'jalik masalalarni to'g'ri hal qiladigan.

11. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasasi ishini boshqarishning me'yoriy prinsiplari asosida tashkil qilish va amalga oshirish.

12. O'quv rejalarini dastur asosida ishga qo'yish va rahbarlik qilish va boshqalariga katta e'tibor berishi kerak. Shuni alohida qayd qilish kerakki, maktab boshqaruv tizimini to'g'ri tashkil etishda rahbarning obro' – e'tibori nihoyatda kattadir. Obro' – e'tibor chuqur ijtimoiy – iqtisodiy va tarixiy ildizlarga ega bo'lgan mislsiz xususiyatdir.

Obro' – e'tibor nisbiy xususiyat bo'lib uning qo'llanilish sohasi o'zgarib turadi va ijtimoiy rivojlanishning turli bosqichlarga bog'liq bo'ladi.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasa jamoasidagi "psixologik iqlim" pedagogik mehnatning unumdorligiga ta'sir ko'rsatuvchi muhim omillardan biridir.

Boshqarishning me'yoriy tizimida boshqaruvchi rahbar maktabdagi hamma ishlarini o'quv – tarbiya sistemasidan boshlab to maktabdan va sinfdan tashqari ishlarigacha pedagogik va psixologik nuqtai nazarda biladigan va tahlil qiladigan bo'lishi kerak. SHuni nazarda tutishimiz kerakki, muassasada pedagoglar mehnati yaxshi tashkil etilsa, ta'lim – tarbiya samaradorligi ham shu darajagacha yuksak bo'ladi. Undan ma'lum bo'ladi har bir rahbar maktabda pedagogik psixologik hayotni bir maromda ushlab tursa, bu maktabda kollektiv mutlaqo parokanda bo'lmaydi.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasasi ichki boshqaruvi tizimida pedagoglar jamoasini va uning ayrim a'zolarini moddiy va ma'naviy jihatdan rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega. Moddiy va ma'naviy rag'batlantirish tizimlari ongli mehnat o'quvchining shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi.

Maktab va o'rta - maxsus ta'lim muassasasi xodimlarining bir - biri bilan munosabati ikki xil rasmiy va norasmiy usulda amalga

oshadi.

Rasmiy usul o'qituvchi va tarbiyachilarning pedagogik jarayon va ijtimoiy faoliyatidagi ma'muriy jihatdan mustahkamlangan rasmiy aloqalarni ko'rsatib boradi va u pedagoglarni lavozim burchlaridan kelib chiqib o'zaro munosabatlarga ko'ra belgilanadi.

Takrorlash uchun savollar.

1. Boshqarishning me'yoriy tizimi va manbalari deganda nimani tushunasiz?
2. Ichki boshqaruv tizimida rahbarlik uslubi deganda nima bilasiz?
3. Boshqaruv-madaniyati haqida nimani bilamiz?
4. Rahbarning fazilati va obro' – e'tiborini qanday bo'lishi kerak?
5. Rahbarning shaxsiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlang.

Tayanch so'zlar:

Rahbarlik tizim, jamoa, a'zolar, ish uslubi, boshqarishning me'yoriy uslubi, psixologik iqlim, bilim, tug'ma, faollik, tipologik, intugetiv, sensor, ratsional, emotsional, lider, ishonch, muomala, madaniyat, xulq.

Ta'lim – tarbiya ishlarni boshqarishning me'yoriy asoslari

Ta'limning yo'nalishlari

Ilmiy adabiyotlarda qadim zamonlardan boshlab, pedagogik ta'limning vazifasi turli tipdagi maqto'vlar, tarbiya muassasalari uchun o'qituvchilar, tarbiyachilar tayyorlashdan iborat, degan ma'noni anglatib keldi.

Ta'limni tashkil etish shakllari deganda – aniq muddatda va tartibda o'qituvchining o'quvchilar bilan olib boradigan mashg'ulotlari turlarini tushunamiz. Insoniyat tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, ta'limni tashkil etish shakllari ijtimoiy tuzum manfaatlari mos holda paydo bo'lgan va rivojlangan. Dastlabki davrlarda ta'lim berish ishlari

odamlarning mehnat faoliyati, turmush tarzi bilan uzviy bog'langan hamda bilim berish, o'rgatish ishlari yakka tartibda olib borilgan.

Davr o'tishi bilan ko'pchilikka bilim berish ehtiyoji paydo bo'ldi. Shu davrga kelib o'qitishning maxsus tashkiliy shakllari paydo bo'la boshladi.

Ta'limning tashkiliy masalalari al-Farobiy "Fan va aql zakovat" asarida o'quv fanlarini guruhlariga bo'lib o'qitishiga e'tibor berilgan.

Sharq mutafakkirlaridan A.Avloniy, al-Farobiy, Abu Ali ibn Sino, H.X.Niyoziylar ta'lim jarayonida o'qitishning ahamiyati haqida o'zlarining fikrlarini bildirib o'tganlar.

Bu tarixiy jarayonda pedagogika fani oldida turgan muammolari-dan biri – ta'limning tashkiliy shakllarini samaradorligini oshirish va uning boshqarishning me'yoriy bilan bog'liq ilmiy – nazariy, uslubiy va amaliy muammolarni hal etuvchi tadqiqotlar olib borishda ko'p ishlar qilingan. Bu borada mustaqil O'zbekistonimizda "Kadrlar tayyorlash milliy dastur"ini amalga oshirishda ta'lim tizimiga yangi ta'lim yo'nalishlari tadbiq etish bilan bog'liq ishlar qilinmoqda.

Hozirgi paytda ilmiy adabiyotlarda, darslarda pedagogika insoniyatining shakllanishi qonuniyatlari haqidagi fan sifatida talqin etiladi. Inson shaxsi yolg'izlik yillarida jadal shakllanishi bilan birga, bu jarayon butun umr bo'yi davom etadi. Ya'ni onaning qornidan boshlab to umrining oxirigacha ta'lim tarbiya topib boradi.

Pedagogika fani sohasidagi ilmiy – tadqiqotlar ko'p yillardan beri davom etib kelmoqda. Natijada pedagogik fanlarning butun bir tizimi vujudga keldi. Shu nuqtai nazardan pedagogik ta'limning yo'nalishlardan kengroq ma'noda quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Barcha tipdagi maktablar, o'quv yurtlari, maktabgacha va maktabdan tashqari tarbiya muassasalari uchun yuqori malakali pedagogik xodimlar tayyorlash.

2. Xalq xo'jaligining boshqa sohalari uchun o'rta - maxsus, kasb – hunar va oliy o'quv yurtlarida tayyorlanayotgan mutaxassislariga pedagogik (ayniqsa, ijtimoiy pedagogikaga doir) bilimlar berish. Chunki, ular ishlab chiqarishda odamlar bilan muloqotda bo'ladi, ularga tarbiyaviy ta'sir o'tkazadi.

3. O'qituvchilar, pedagogik xodimlar va turli sohalarda ishlayotgan barcha mutaxassislarning malakasini oshirish jarayonida ularning pedagogik metodik yangiliklardan xabardor qilish pedagogik

bilimlarni muntazam oshirib borish.

4. Ota-onalar, mahalla va boshqa jamoat tashkilotlari xodimlarini pedagogik bilimlar bilan qurollantirish (pedagogik bilimlar «universal» pedagogik lektorlar, ta'lim – tarbiya mavzularidagi ma'ruzalar, suhbatlar anjumanlar o'tkazish kabi yo'llar bilan).

Pedagogik ta'limotning bosqichlari

Jamiyatni insonparvarlashtirishga yo'naltirilgan pedagogik tizim uch bosqichda amalga oshiriladi

1. O'qituvchilik, pedagogik va boshqa kasblarni tanlashga tayyorgarlik davrida pedagogik bilimlarni egallash.

2. O'qituvchilik pedagogik kasbiga mutaxassis sifatida tayyorlanish jarayonida pedagogik bilimlarni o'zlashtirish

3. Malaka oshirish tizimida, mehnat faoliyati va turmush jarayonida pedagogik bilimlarni egallash.

Birinchi bosqichda pedagogik ta'lim oilada, maktabgacha ta'lim muassasalarida va o'rta - maxsus ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlar doirasida amalga oshiriladi.

Ikkinchi bosqich pedagogik kasbni va pedagogik bilimlarni professional tayyorgarlikning tarkibiy qismi sifatida egallashdir.

Uchinchi bosqich pedagogik tizim quyidagi yo'nalishlarda o'qituvchilar va boshqa pedagogik xodimlarning malakasini oshirish tizimida: maxsus dasturlar asosida; aspirantura, doktorantura, ilmiy pedagogik amaliyotlarda (stajirovkalarda); ota-onalar universitetlari, maktablar, korxonalar va muassasalarda pedagogik lektoriylar, mavzuviy (tematik) ma'ruzalar, pedagogik klublarda, ilmiy-amaliy anjumanlar konferensiyalar, muzokaralar kabi shakllarda pedagogik bilimlarni mustaqil egallash yo'li bilan amalga oshiriladi.

Pedagogik ta'limni boshqarishning me'yoriy hujjatlar

Pedagogika o'quv yurtlarida O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyasi "Ta'lim to'g'risidagi" va boshqa qonunlarga binoan demokratik, insonparvarlik tamoyillari asosida boshqariladi. Vazirlar mahkamasi, vakolatli davlat organlari, mahaliy hokimiyatlar pedagogik ta'lim, pedagogik kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish sohasida davlat siyosati olib borishni ta'minlaydi.

Pedagogik tizimning yo'nalishlarini, pedagogik kadrlarga bo'lgan

ehtiyojni belgilaydi. Ilmiy metodik rahbarlik, darslik va o'quv qo'llanmalarini Chiqarish, pedagogik kadrlar tayorlash sifati ustidan nazorat kabilarni amalga oshiradi.

Pedagogik tizimni yo'nalishlari juda ko'p ammo hozirgi boshqaruv tizimini texnologik asosda tashkil qilishimiz muddatli bazalarni ko'rib chiqishimiz mumkin.

Pedagogik jarayonni takomillashtirish, uni o'quvchi ongiga yo'naltirish: bu hamkorlik pedagogikasi, ta'limning insonparvarlikka asoslantirish hisoblanadi.

O'quvchi faoliyatini faollantirish va asoslangan pedagogik yo'nalish – bu ta'lim, o'yinlar, tayanch signallar konspektlaridir.

- O'quv materialini didaktik jihatdan takomillashtirish va qayta ishlab chiqishga asoslangan – bu o'rgatilayotgan bilimlarning didaktik tizimi chuqur mazmunga ega bo'lishi, bilimlarga tizimli nuqtai nazarda yondashish.

- O'quv jarayonini samarali boshqarishning me'yoriy va tashkil qilishga asoslangan yo'nalish bu tabaqalashtirilgan, individuallashtirilgan, dasturlashtirilgan ta'lim ya'ni ta'limning jamoa usuli, guruhli, kompyuterli ta'lim kabilar kiradi.

- Tabiatga muvofiqlashtirilgan pedagogik jarayon – bu o'quvchilarning tabiiy imkoniyatlari va tabiatga muvofiq imkoniyatlardan to'liq foydalanishni amalga oshiriladi.

- Rivojlantirish ta'lim jarayon bu o'quvchi shaxsining ijobiy sifatlarini, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan.

Shuningdek, hozirgi pedagogik ta'limning turli yo'nalishlari mavjud. Bular: inversion, integrativ, adaptiv va inklyuziv. Bularni alohida tahlil qilamiz...

Ta'lim muassasalaridagi o'qitish jarayoni qandaydir tasodifiy va ayniqsa, pedagogning xususiy fikridan kelib chiqadigan narsa emas. O'qitish jarayoni bilish nazariyasi asosida tarkib topadi va jamiyatning rivojlanish qonuniyatlaridan kelib chiqadigan talablarini aks ettiradi. Hozirgi ilgor pedagogika inson shaxsini maqsadga muvofiq shakllantirishga tarbiya, o'zini -o'zi tarbiyalash va ijtimoiy tajribadan iborat tizim sifatida qaraydi. Tarbiya va o'zini-o'zi tarbiyalash kichik tizimlar o'rtasidagi bog'lanish asosida tarbiyalanuvchilarning ijtimoiy tajribani o'zlashtirishi tashkil topadi va shu bilan insonning shaxsi shakllandi.

O'quv – bilish faoliyatining boshqarishning me'yoriy hujjatlari

Talabada ta'lim maqsadiga mos keladigan o'qitish motivlari mavjudligi va o'quv – bilish faoliyatining shakllari to'g'ri tanlaganligining o'zi bilim olishning mo'ljallangan (loyihalashtirilgan) natijalarini egallashni kafolatlay olmaydi. Ta'lim jarayonini boshqarishning me'yoriy usuli ham to'g'ri tanlangan taqdirdagina o'quv jarayoni tugallangan hisoblanadi.

O'quv jarayonini boshqarishning me'yoriy zarurligi insonning tajriba bilan o'zlashtirishning xususiyatidan kelib chiqadi.. Gap shundaki, ko'pgina o'quvchilar o'zlashtirishning 1-darajasida 0,5 (K 1-0,5) koeffitsientda o'zlashtirganlarida (chala –chulpa o'zlashtirilgan) yoq – bilib oldim deb hisoblaydilar - “aldanish” sodir bo'ladi, ya'ni bunda talabaning keyingi o'quv – biluv faoliyati samarasiz bo'ladi.

Shuning uchun ham o'quvchi mo'ljallangan barcha ish harakatlari to'liq bajarganini o'zlashtirish sifatini nazorat qilib borish, amallardagi xatolarni tuzatib borish zarur.

Tarbiyaviy yo'nalishlari

Inson shaxsining kamol topishi juda murakkab va uzluksiz jarayon davomida shakllanadi: Uning tarbiyasiga ota-onasi, maktab, mahalla, do'stlari, jamoa tashkilotlari, atrof-muhit, ommaviy axborot vositalari, san'at, adabiyot, tabiat va hokazolar bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Yuqoridagi barcha hayotiy ehtiyojlarni vujudga keltirish o'zaro hamkorlikning ta'sir doirasi orqali shaxsni tarbiyalash va tarbiyaning birligini ta'minlagan holda, uni shaxs sifatida shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan muhitdan himoya qilish.

Tarbiyaning bosh maqsadi – yosh avlodni ma'naviy – axloqiy tarbiyalashda xalqning boy milliy, ma'naviy, tarixiy an'analarga, urf – odatlari hamda umumbashariy qadriyatlarga asoslangan samarasi tashkiliy, pedagogik shakl va vositalarni ishlab chiqib amalga joriy etishdir,

Tarbiyaning asosiy vazifasi – shaxsning aqliy, axloqiy, erkin fikrlovchi va jismoniy rivojlanishi, uning qobiliyatlarini har tamonlama ochish uchun imkoniyat yaratishdir. Buning uchun: - yoshlar-

ni erkin fikrlashga tayyorlash, hayot mazmunini tushunib olishiga ko'maklashish, o'z-o'zini nazorat va idora qila bilishni shakllantirish, ularda reja va amal birligi hissini uyg'otish uchun muassasalarda quyidagi yo'nalishlarga e'tibor berishi zarur:

- o'quvchilarni milliy, umumiy insoniy qadriyatlar, vatanimizning boy ma'naviy merosi bilan tanishtirish, madaniy va dunyoviy bilimlarga egallash va estetik tushunchalarni shakllantirish:

- bir o'smirning bilimdonligini va ijodiy imkoniyatlarini aniqlab ularni rivojlantirish. Inson faoliyatining turli sohalarida joriy qilib ko'rish iqtidorini yuzaga chiqarish uchun shart - sharoit yaratish:

- insonparvarlik odobi meyyorlarini shakllantirish, muomala odobi kabi tarbiya vositalari (yolg'onchilik, tuhmat, chaqimchilikka toqatsizlik) keng qo'llanilishi lozim.

- vatanparvarlik, dunyoviy fikrlash, jamiyatimizda yashayotgan odamlar bilan o'zaro munosabat-muloqotni o'rganish, o'z xalqiga, davlatiga, uning himoyasi uchun hamisha shay bo'lib turish, O'zbekiston Respublikasi va boshqa davlatlarning ramzlariga hurmat bilan qarash, yosh avlodni O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga, Bayrog'iga, Gerbiga, Madhiyasiga, Prezidentiga sadoqatli qilib tarbiyalash:

- fuqarolik va ijtimoiy mas'uliyat hislarini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim – tarbiya:

- mustaqil davlatimiz – O'zbekiston Respublikasining ichki va tashqi siyosatiga to'g'ri va xolisona baho berish;

- turmushda eng oliy qadriyat hisoblangan mehnatga ijodiy yondoshish fazilatlarini shakllantirish;

- sog'lom turmush tarziga intilishni tarbiyalash va rivojlantirish, munosib oila sohibi bo'lish istagini shakllantirish;

- yoshlarimizni erkin mustaqil fikrlashga o'rgatish.

Tarbiyaviy yo'nalishlarning asosiy tizimi quyidagicha bo'lishi lozim:

- tarbiya – tarbiyalanuvchi shaxsini oliy ijtimoiy qadriyat deb tan olish;

- yoshlarda ijod va imkoniyat muvofiqligi tuyg'usini qaror toptirish;

- milliylikning o'ziga xos an'analari va vositalariga tayanish;

- shaxslararo munosabatlarda insonparvarlik, pedagoglar va

o'qituvchilar o'rtasidagi bir-biriga hurmat munosabatlari, ularga mehribonlarcha munosabatda bo'lish.

Amalda tarbiyaviy jarayon yaxlit va o'zliksiz ishiga va turli yoshdagi bolalarni qamrab olishga alohida ahamiyat berish lozim.

O'smirlar nafaqat bo'lg'usi katta hayotga tayyorgarlik ko'radilar, balki ana shu haqiqiy hayot bilan yashaydilar.

Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlar o'quvchilarning qiziqishi, istaklari, xohish va ehtiyoqlariga suyanan holda ularning darsdan bo'sh vaqtlarida o'quv tarbiya jarayonini to'ldiradi.

(Bu sohada keyingi mavzularda mufassal to'xtalib o'tamiz...)

Hozirgi zamon ta'lim rivojlanishining eng muhim yo'nalishini tarbiyalash va ta'lim berishning barcha bo'g'inlarini qamrab oluvchi, yaxlit uzluksiz ta'lim tizimini yaratish, ya'ni uzluksiz ta'limga o'tishdan iborat. Uzluksiz ta'limni vujudga kelishi chuqur ijtimoiy belgilangan. Zamonaviy ishlab chiqarishning jadal rivojlanishi, fan-texnika taraqqiyoti sharoitida mehnatning mazmuni va xarakaterining tez o'zgarib borishi, fanning, texnikaning va madaniyatning barcha sohalaridagi bilimlarning yuqori jadallikda ortishi va rivojlanishi uzluksiz ta'limni yo'lga qo'yish ehtiyojini begilaydi.

Hozirgi davrda fan-texnika taraqqiyoti talabalarni (yoshlarni) bir tarafdun dunyoqarashligini shakllanib, rivojlanib borsada, ikkinchi tarafda ularning milliy g'oyalari va tarbiya mezonlarini past darajaga tushirishda asos bo'lmoqda. Boshqaruv va ta'lim tizimini asosiy ish faoliyati ana shu yo'nalishini to'g'ri asoslanish va to'g'ri yo'l-yo'riq ko'rsatishdan iborat.

O'zbekiston Respublikasi "Yoshlar ishlari agentligi" yoshlar ijtimoiy harakati - O'zbekiston yoshlarining ixtiyoriylik asosida tashkil etilgan, o'zini-o'zi boshqaradigan nodavlat notijorat tashkilotlardir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2001-yil 24-yanvar kuni yoshlar masalalariga bag'ishlangan yig'ilishda "Yoshlar ishlari agentligi" yoshlarimizning suyanchi va tayanchi bo'lsin mavzusidagi so'zlagan nutqi yoshlar harakatini tashkil qilish, tashkilotning maqsad vazifalarini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu uchrashuvdan so'ng bir guruh tashabbuskor yoshlardan iborat harakatni tashkil qilish bo'yicha tashabbus guruhi tashkil topdi va ushbu guruh o'z faoliyatini harakatning ta'sis qurultoyi bo'lib o'tgunga qadar davom ettirdi.

Bu harakat guruh 2001-yil 25 aprel kuni bo'lib o'tgan ta'sis qurultoyi qarori bilan tashkil topgan.

Ta'sis qurultoyida harakatning dasturi va nizomi qabul qilindi. Harakat dasturida tashkilotning o'z oldiga qo'ygan maqsad-vazifalari batafsil yoritilgan bo'lib, u tashkilotning yoshlar tarbiyasi borasida siyosiy-huquqiy, ma'naviy-ma'rifiy, ijtimoiy-iqtisodiy, sport va jismoniy tarbiya, xalqaro faoliyat sohalarida amalga oshiradigan asosiy yo'nalishlari belgilangan beshta bobdan iborat. Harakat nizomi tashkilot faoliyatini yo'lga qo'yish bo'yicha asosiy qoidalar belgilangan o'n bitta bob, o'ttiz sakkizta banddan iborat.

Harakat faoliyatining asosiy maqsadi-yoshlarni birlashtirish, sog'lom turmush talablari asosida tarbiyalash, ularning manfaatlarini himoya qilish yosh yigit-qizlarning o'z aql-zakovati, kuch-g'ayratini to'la namoyon etish, jamiyatda munosib o'rin egallashlari uchun shart-sharoit yaratib berishdan iborat.

Harakatga uning dasturiy vazifa va maqsadlarini hamda Nizom talablarini tan oladigan, ularni amalga oshirish yo'lida faol harakat qiladigan, vatan taraqqiyoti, yurt tinchligi, xalq farovonligi yo'lida mehnat qilish va kurashish o'zi uchun hayotiy e'tiqod deb biladigan, o'qishda mehnatda, harbiy xizmatda, jamoatchilik ishlarida boshqalarga o'rnak bo'ladigan jinsi, irqi millati, tili, dini, shaxsiy va ijtimoiy mavqeidan qat'iy nazar qoida tariqasida, 14 yoshdan 28 yoshgacha bo'lgan O'zbekiston fuqarolari a'zo bo'lishi mumkin.

Harakatning oliy organi kamida besh yilda bir marta chaqiriladigan qurultoy, rahbar organi olti yilda kamida bir marta chaqiriladigan Markaziy kengash, ijroya organi har ikki oyda kamida bir marta chaqiriladigan ijroiya qo'mita hisoblanadi.

Harakatning yuridik shaxs maqomiga ega bo'lgan 14 ta (Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri) viloyat va 209 ta tuman, shahar bo'limlari mavjud bo'lib, ularning yuqori organi ikki yarim yilda kamida bir marta chaqiriladigan tegishli Konferensiyalardir.

Harakat tarkibida uning homiyligi asosida ishlaydigan, 7 yoshdan 14 yoshgacha bo'lgan o'quvchilarni birlashtiradigan bolalar tashkiloti tuzilgan. Bolalar tashkiloti harakat Markaziy kengash tomonidan tasdiqlangan Nizom asosida faoliyat ko'rsatib, o'z faoliyatini tarbiyaning o'ziga hos yondashuvi va usullaridan foydalangan holda, bo-

larning qalbi va ongiga harakatning asosiy maqsad - muddaolarini singdirishga qaratgan.

Harakatning negizi-boshlang'ich tashkilotlar bo'lib, ular mamlakatdagi barcha o'quv muassasalari, mehnat jamoalari, shuningdek, qurolli kuchlar, huquq-tartibot organlari tizimlarida yoshlarning xohish irodasiga asosan tuziladi. Har bir boshlang'ich tashkilotning bir yilda kamida bir marta o'tkaziladigan umumiy hisob yig'ilishida ko'pchilik ovoz bilan saylanadigan yetakchi bo'ladi.

Bugungi kunda harakatning 20 000 ga yaqin boshlang'ich tashkilotlari va ularda 4,5 milliondan ortiq a'zolari mavjud.

O'zbekiston Respublikasi "Yoshlar ishlari agentligi" yoshlar ijtimoiy harakati ta'sischi bayon qilishi qarori bilan (33 ta davlat va jamoat tashkilotlari ta'sischi) harakatning jamoatchilik asosidagi maslahat kengashi instituti (organi) joriy etilgan. Maslahat kengashi tarkibiga yoshlar tarbiyasi bilan bog'liq davlat va jamoat tashkilotlari rahbarlari, siyosiy partiya, homiy tashkilotlar va yetakchi oliy o'quv yurtlari vakillari kiritilgan. Harakat tizimlarining barcha yo'nalishdagi faoliyatini yo'lga qo'yishda, joylarda vujudga kelayotgan muammo va yo'l qo'yilayotgan kamchiliklarni tezlik bilan yechish, bartaraf qilishda ko'maklashish masalalari Maslahat kengashining uning a'zolari orasidan saylangan rais rahbarlik qiladi.

Harakatning moliyaviy manbalari quyidagilardan iborat:

Mamlakatimizdagi va xorijiy homiylardan tushadigan mablag'lar:

Harakat va uning joylardagi bo'limlari bilan shartnoma asosida ishlaydigan korxonalarining tadbirkorlik faoliyatidan tushadigan mablag'lar.

Yoshlar loyihalarini amalga oshirish uchun beriladigan maqsadli kreditlar;

Harakatning matbuot nashrlaridan tushadigan mablag'lar;

Takrorlash uchun savollar

1. Ta'lim yo'nalishlarini kengroq ma'noda tushuntirib bering.
2. Pedagogik ta'limot tushunchasining qaysi bosqichlari mavjud?
3. Pedagogik ta'limni boshqarishning me'yoriy deganda nimani tushinasiz?
4. Faoliyatning asosiy shakllari haqida ma'lumot bering?
5. Tarbiyaviy yo'nalishlarni maqsad va vazifalarini nimada bilamiz?
6. Ta'lim va tarbiyaviy yo'nalishlarning bir-biriga bog'liqligi.

Tayanch so'zlar:

Pedagogik ta'lim, ta'lim jarayon, ehtiyot, bilim, faoliyat, loyihalashtirish, axborot, manba, elementlar, sikl, muloqot tarbiya, mundarija, taraqqiyot.

VI BOB. TA'LIM MUASSASALARINI ICHKI BOSHQARISHNING ME'YORIY MASALALARI

Ichki boshqaruvining tashkiliy masalalari. Ichki boshqarishning asosiy vazifalari

Ichki boshqaruvi va pedagogik jamoaning tashkiliy masalalari va o'zaro munosabatlari

Bizga ma'lumki, maktab ichidagi pedagogik mehnatni tashkil qilish bu kollektivning mehnat natijasiga bog'liq bo'lib, har bir boshliq uni yaxshi yo'lga qo'yishda katta mas'uliyatni his qilishi kerak. Jamoa mehnatiga rahbarlik qilishdagi eng muhim shartlardan biri mehnat xodimlarining oldida turgan vazifalarni yaxshi bajarishga imkon beradigan qilib tashkil etishni ta'minlashdir. Hozirgi yosh avlodga har bir fan asoslardan chuqur va har tomonlama bilim berish, ularni yuqori malakali qilib tarbiyalash vazifalari ko'plab o'qituvchi, tarbiyachi va texnik xodimlarning umumiy mehnatiga bog'liq.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa direktori pedagoglar jamoasi a'zosi bo'lib, u o'z jamoasi tomonidan chiqarilgan barcha qarorlarni bajarishga majburdir. qarorlarning qabul qilinishida direktor jamoa bilan kengashib ish ko'radi, qarorlarni bajarilishini tashkil etishda esa, direktor yakkaboshchilik prinsipi asosida ish tutadi. Agar maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa direktori jamoani fikr-mulohazasini olib, ularni kollektiv orqali muhokama qilib qaror sifatida qayd qilinib qo'yilsa ish protsessida hech qanday xatolikka yo'l qo'ymaganday bo'ladi.

Xodimlar tomonidan mehnat intizomiga rioya qilish «mehnat nizomi» talabi asosida ish yuritish, muassasadagi ish faoliyatiga to'g'ri yondashish boshqaruvchi va pedagogik jamoaning hamkorligini oshiradi.

Mehnat intizomi mehnatga nisbatan ongli munosabatda bo'lishiga asoslanadi. Chunki bizda mehnat- vijdon, shon-shuhrat, shavqat va qahramonlik ishidir.

Pedagoglar jamoasining mehnat burchi, ularning bu burchini

bajarishdagi javobgarligi va mehnat intizomi ta'lim muassasaning mehnat ichki tartib qoidalari bilan belgilanadi.

Jamoaning ichki tartib qoidalaridan kuzatilgan maqsad jamoa mehnat intizomini mustahkamlash, ishni to'g'ri tashkil etish, ish vaqtidan to'g'ri va unumli foydalanish, ta'lim-tarbiya ishida eng yaxshi natijalarga erishishni ta'minlashdir.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar ishini har tomonlama to'g'ri tashkil qilish, uning samaradorlik natijasi garovidir. Bu esa jamoa mehnati jarayonlarini oqilona yo'lga qo'yishni taqozo etadi.

Maqsadlarni tushinish birligini yuzaga chiqarish, so'ngra bu maqsadlarga erishish jarayonida ta'minlash muassasalarni boshqarishning muhim vazifasi bo'lib- bu boshqaruvchining ish faoliyatiga bog'liq.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarga rahbarlik qilishda pedagoglar jamoasini to'laroq ta'minlash uchun quyidagi shartlarga rioya qilish maqsadga muvofiq bo'ladi:

- har qanday fikrlarni, muhokama qilinayotgan masalani hal qilishning har qanday usullarni bema'lol bayon etish;
- jamoa bo'lib izlanish ruhi o'rta qo'yilgan vazifani ko'plashib hal qilish, har bir masalani hal qilish variantlarini ishchanlik bilan muhokama etish;
- jamoaning o'z kuchini his qilishiga imkon beradigan huquqlarini kengaytirish, qabul qilinadigan qarorlar uchun mas'uliyatni oshirish;
- jamoa fikrini hurmat qilish.

Ana shu nuqtai nazarda tashkil qilingan ichki boshqaruv - so'zsiz o'zining yaxshi natijalarini beradi. Lekin, shuni alohida ta'kidlash kerakki, pedagog jamoa ishining darajasini faqat ish-harakat birligi ko'rsata oladi. Ish- harakat tarbiyaviy vazifalarni hal qilishida katta ahamiyatga ega.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa jamoasi deganda, ish-bilarmon, tajribasi baland, ma'lumoti turli xilda bo'lgan kishilarni bilishimiz kerak. Har bir o'qituvchi qancha kuch sarflamasada ayrim xodimlar kuchli bo'lmasa maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasada hech qanday muvaffaqiyat qo'lga kiritilmaydi.

Shu nuqtai nazarda - ichki boshqaruvi tizimida jamoa birligini ta'minlashning ba'zi yo'llarini ko'rsatish lozim:
a) rahbarning muayyan maqsadni ko'zlab ish tutishi, jamoa oldidi

turgan vazifalarni aniq bilishi;

b) rahbarning bu vazifalarni butun xodimlar ongiga yetkaza bilishi, jamoaning bu vazifalarni bir xilda tushinishini ta'minlay olish qobiliyati;

v) jamoa tomonidan talabalarning bir xil tizimining ishlab chiqilishi;

g) talabalarning bir xilligini ta'minlashga jamoat tashkilotlarini jalb qilish;

d) bir xil tamoyillarning bajarilishini muntazam o'rganish va uni pedagogik tahlil qilish yo'li bilan zarur masalalarni kiritish.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar ichki boshqaruvini ana shunday tartib qoidalari asosida tashkil etish hozirgi zamon talablariga javob beradigan boshqaruv bo'lishi mumkin.

O'rta maxsus ta'lim muassasalar ichki tuzilishiga ega bo'lgan mexanizm bo'lib, uning har bir bo'g'ini faqat tartibli va samarali ishlaganida hamda o'quv- tarbiya jarayoni samarali boshqarilganda muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatishi mumkin.

Boshqarishning me'yoriy davlat – jamoatchilik xususiyatiga ega bo'lib, quyidagi prinsiplarga asoslanadi:

- barcha boshqaruv organlarining ishlarini rivojlantirishdagi va ularni bajarishdagi xatti-harakatalarning muvofiqlashtirilganligi;

- boshqarishning me'yoriy va unga rahbarlik qilishda demokratiizm va oshkoralik, o'qituvchilarning ijtimoiy fikriga tayangan holda ish ko'rish;

- rahbar organlarining saylov yo'li bilan tayinlanishi;

- mas'ul xodimlarning o'z xizmat vazifalarini muvaffaqiyatli bajarishiga shaxsan javobgarligi;

- ta'lim-tarbiya ishida asosiy muammolarni belgilay olish va jamoani ularni hal etishga yo'naltirish;

- pedagogik va o'qituvchilar jamoada ijobiy ruhiy muhitni qaror toptirish;

- yuqori tashkilotlarning ko'rsatmalari va maktab kollektivi qarorlarini bajarishni muntazam nazorat qilib borish;

- pedagogik ijodiyot va ilg'or pedagogik tajribani ommalashtirish.

Ta'lim muassasalarining o'z-o'zini boshqarishning me'yoriy organlari ma'muriyat va jamoat tashkilotlar, homiyar bilan mustahkam hamkorlikda va amaldagi qonunchilikka muvofiq ish olib boradilar.

Ta'lim muassasalar ma'muriyati va xodimlari o'rtasidagi ish taqsimoti

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar ichki boshqaruv tizimida ma'muriyat xodimlarining rahbarlik faoliyatini to'g'ri tashkil etishning muhim sharti xodimlar o'rtasida ishni to'g'ri taqsimlashdir.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar direktori o'z o'rinbosarlari bilan ayniqsa o'quv-tarbiya ishlari bo'yicha direktori o'rinbosari bilan kelishib ishlashi kerak. Direktor maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasaning barcha ta'lim-tarbiya ishlarini ilmiy bo'lim mudiriga tashlab qo'yib, o'zi faqat ma'muriy xo'jalik ishlariga rahbarlik qilish bilan maktab ichki ishlarini haqiqiy yo'lga qo'ya olmaydi.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar rahbarlari o'rtasida vazifalarni to'g'ri va aniq taqsimlash to'g'ri boshqarishning me'yoriy tashkil qilish degan ma'noni bildiradi.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarga rahbarlik qilishda maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa direktori va o'quv ishlari bo'yicha o'rinbosarlar o'rtasidagi ish bir-biridan farq qilishi kerak. Ko'p maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarining ish tajribasiga qaraganda maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar direktorining ichki ishlari bo'yicha o'rinbosariga bog'langan bo'ladi. Bu tashkiliy ishlar maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarda ta'lim-tarbiya ishlarni oldiga borishiga monelik qiladi. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar ish faoliyatini boshqa maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarga nisbatan yuqoriga ko'tarishga ta'sir ko'rsatadi. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar direktor va o'rinbosarlarining ishi konkret ravishda taqsimlangan bo'lishi kerak.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa direktori quyidagi ishlar- ga rahbarlik qilishi lozim:

2. Lavozim vazifalari:

a) umumiy o'rta ta'lim maktabi (maktab-internat)ning (bundan buyon matnda maktab deb yuritiladi) umumiy faoliyatiga rahbarlik qilish;

b) maktab o'quv-tarbiya jarayonini tashkil etishni rivojlantirish, ta'lim sifatini yaxshilashning asosiy yo'nalishlarini belgilash;

v) maktabning yillik ish rejasini tasdiqlash hamda o'qituvchilar tomonidan o'quv rejasining bajarilishini nazorat qilish;

- g) o'quv jarayoniga nisbatan pedagogik texnologiyalarning qo'llanishiga rahbarlik qilish;
- d) maktab faoliyatining moliyaviy-xo'jalik masalalarini hal qilish, byudjet va byudjetdan tashqari mablag'larning shakllanishi, undan samarali foydalanishini amalga oshirish;
- e) korxona, muassasa va tashkilotlar bilan xo'jalik shartnomalari tuzishda maktab nomidan faoliyat yuritish, uning manfaatlarini himoya qilish, ishonchnomalar berish, turli yo'nalishlardagi davlat va nodavlat jamg'armalar bilan o'zaro hamkorlikda ish yuritish;
- j) o'quv jihozlari, qurilmalari va boshqa ta'lim vositalarining saqlanishini ta'minlash, maktabning moddiy-texnika bazasini rivojlantirish ishlarini tashkil etish;
- z) maktabning pedagog xodimlarga bo'lgan ehtiyojini aniqlash, kadrlarni tanlash va joy-joyiga qo'yishni amalga oshirish, pedagog xodimlar attestatsiyasini tashkil qilish hamda mehnat va ishlab chiqarish intizomiga rioya qilinishini ta'minlash;
- i) o'quvchilarning bilimlari sifatini davlat ta'lim standartlariga mos kelishini, tarbiyaviy ishlar samaradorligini ta'minlash va nazorat qilish;
- k) pedagog xodimlarni rag'batlantirish uchun davlat ta'lim standartlari talablarining bajarilishini xolis baholashni tashkil qilish;
- l) o'quvchilarni maktabga qabul qilish va sinfdan-sinfga o'tkazish va bir maktabdan boshqasiga o'tkazish ishlarini tashkil qilish;
- m) o'quvchilarni darsliklar va o'quv metodik qo'llanmalari bilan ta'minlash ishlarini tashkil etish, darsliklar bilan ta'minlashning ijara tizimini rivojlantirish va takomillashtirish, darsliklar ijara tizimidan tushgan mablag'larning jamg'arilishini nazorat qilish hamda ularning maqsadga muvofiq sarflanishini ta'minlash;
- n) ota-onalar, mahalla va boshqa jamoat tashkilotlari bilan o'quv-tarbiyaviy ishlarni takomillashtirish bo'yicha hamkorlikni tashkil qilish;
- o) bolalikni himoya qilish bo'yicha, voyaga yetmaganlar huquq va manfaatlarini muhofaza qilishga oid talablarga rioya qilinishini ta'minlash;
- p) kam ta'minlangan oilalarning 1-9 sinf farzandlarini ijtimoiy muhofaza qilish ishlarini, ularni qishki kiyim-kechak majmuasi va darsliklar bilan bepul ta'minlashni tashkil etish;

r) internat turidagi umumta'lim muassasalarida yotoqxonaga muhtoj o'quvchilar uchun kerakli yashash va ovqatlanish sharoitlarini yaratish;

s) o'quvchilarni milliy an'analar, urf-odatlar bo'yicha tarbiyalashga, ularda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish asosida yuksak ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish, vataniga va xalqiga sodiq fuqaro sifatida tarbiyalash;

t) maktab xodimlari vazifalari, lavozim majburiyatlarini belgilash, ular orasidagi eng faollarini rag'batlantirish, o'z vakolati doirasida intizomiy jazo choralarini qo'llash;

u) sanitariya-gigiyena talablari, mehnatni muhofaza qilish, texnika va yong'in xavfsizligi qoidalariga rioya qilish;

f) o'quvchilarni ichimlik suvi bilan ta'minlash va bolalar uchun qo'yilgan sanitariya-gigiyena talablariga rioya qilish;

x) kasbiy odob-axloqining umumiy prinsiplari va xizmatdagi xulq-atvorining asosiy qoidalariga amal qilish.

3. Bilishi lozim:

a) amaldagi umumiy o'rta ta'lim sohasidagi, bolalar huquqlarini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarni;

b) maktab faoliyati va uni rivojlantirishning iqtisodiy asoslarini, jamoani boshqarishning samarali usullarini;

v) o'quv va tarbiya sifati, davlat ta'lim standartlari talablarini joriy qilish natijalari bilan bog'liq holda xodimlarni ma'naviy va moddiy rag'batlantirish tizimlari va metodlarini;

g) kadrlarni tanlash va joy-joyiga qo'yish usullari, ularning malakasini oshirish va qayta tayyorlash tartibini;

d) ta'lim muassasasi va o'qituvchilar faoliyatini tahlil qila olishni, ta'lim muassasasi faoliyatidagi muammolarni aniqlash va ularni hal qilishning samarali yo'llarini topishni;

e) maktabni rivojlantirish dasturini ishlab chiqish, ta'lim muassasasini boshqarishning tashkiliy tarkibini tuzish, shartnomalar tuzishni;

j) pedagogik jamoada qulay psixologik muhit yaratishni;

z) sanitariya-gigiyena talablari, mehnatni muhofaza qilish, texnika va yong'in xavfsizligi qoidalarini.

4. Malaka talablari:

a) kamida bakalavr darajasidagi oliy pedagogik ma'lumot yoki

pensiya olish huquqi bilan zahiraga bo'shatilgan harbiy ofitser;
b) xorijiy tillardan birining boshlang'ich bosqichini va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni bilishi;
v) besh yildan kam bo'lmagan pedagogik yoki harbiy ish staji.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar direktorining o'quv ishlari bo'yicha o'rinbosari quyidagi ishlarini boshqarishning me'yoriy kerak:

1. O'quv - tarbiya ishlarini yo'lga qo'yishda tashabbuskor bo'ladi.
 2. O'quvchilarga mustaxkam va sifatli bilim berishga boshqaradi.
 3. O'quv dasturining o'z vaqtida bajarilishini nazorat qiladi.
 4. Darslarning sifatli va samarali bo'lishini nazorat qiladi.
 5. Ta'limni kabinetlarda tashkil qilishda, o'qituvchilarga texnika vositalar va boshqa ta'lim lavozimotini ta'minlaydi.
 6. Metod birlashma va ilmiy tadqiqot ishlarini samarali tashkil qilish va o'tkazish.
 7. O'quv - tarbiya ishlari bo'yicha hisobot tayyorlash.
 8. Maktabni ichki va tashqi tashkiliy ishlarini nazorat qilish.
 9. Talabalarning uydagi vazifasi va tashkiliy ta'lim ishlarini nazorat qilish.
 10. Sinf rahbarlarining ta'limiy ishlarini va tadbirlariga qatnashadi va amaliy yordam beradi.
- Mazkur ishlarni to'g'ri va hozirgi kun talablari asosida boshqarib, ichki nazoratni yaxshi yo'lga qo'yilsa boshqarishning samarali usuli va shakllari talab darajasida amalga oshiriladi.

Direktor o'rinbosarining asosiy vazifalari

O'quvchi- yoshlar dunyoqarashini shakllantirishda milliy va umuminsoniy qadriyatlar, xalqimizning boy tarixiy, madaniy va ma'naviy merosi asosida ularni vatanparvarlik, mehnatsevarlik, insonparvarlik, iymon- e'tiqod, mehr - shafqatlilik, kabi insoniy fazilatlar misolida har tomonlama barkamol avlodni tarbiyalaydi.

«Ta'lim to'g'risida» qonun, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» Respublika Oliy Majlisi sessiyasi materiallari, Prezident farmonlari, asarlari, nutqlari, hukumatimiz qarorlari, ta'lim boshqaruvi organlari me'yoriy hujjatlari, talablari asosida o'z ishini amalga oshiradi;

- direktor o'rinbosari tarbiyaviy ishlarini rejalashtirishda, sinf rahbarining qiziqishlari, topshiriqlarini qay darajada bajara olishlarini

hisobga oladi;

- o'quvchilarda vatanga muhabbat, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, konstitutsiyasi va davlat ramzlariga sadoqat xislarini tarbiyalaydi;

- ma'naviy, axloqiy, jismoniy barkamollik, iqtisodiy, huquqiy, mehnatsevarlik, iste'dodli yoshlarni aniqlash va tarbiyalash.

- yoshlarimiz ongiga ona Vatanga, buyuk ajdodlarimiz merosi va xalqimizning bugungi bunyodkorlik ishlariga yuksak ehtirom tuyg'ularini singdirib boradi;

- qadimgi tarixiy yodgorliklar va mustaqillik davrida bunyod etilgan ma'rifat maskanlariga, tabiatimiz qo'yniga sayohatlar, muzey va ko'rgazmalariga ekskursiyalar tashkil etadi;

- ota-onalarni maktabga taklif etish, hokimiyat qoshidagi voyaga yetmaganlar bilan ishlovchi kommissiya ishida, korxonalaridagi maktab hamkorlik kengashlarida, metodik ishlarda qatnashadi;

- boshqa ta'lim-tarbiya maskanlari ish tajribasini o'rganadi;

- tarbiyaviy ishlarga barcha o'quvchilar jamoasi, «Yoshlar ishlari agentligi» jamg'armasi va boshqa tashkilotlar, bolalar yetakchisi, mahalla va ota-onalar qo'mitasi a'zolarini jalb qiladi;

- maktabdan va sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarni yo'lga qo'yishda barcha to'garak, birlashmalarga, erkin fikrlovchi «Fidokorlar» klubiga o'quvchilarni, sinf rahbarlari bilan hamkorlikda jalb qiladi;

- islom va respublika aholisi e'tiqod qiladigan boshqa dinlarning tarixiy, ilmiy asoslari to'g'risida alohida chuqur bilimlarni dunyo dinlari tarixi vositasi orqali shakllantiriladi;

- ekstremizm va diniy aqidaparastlikning har qanday shakllari reaksion mohiyatini keng tushuntirish, uning yoshlarga ta'sirining oldini olish bo'yicha chora- tadbirlar ishlab chiqadi hamda uni hayotga tatbiq qiladi;

- sinf va to'garak rahbarlari bilan ma'naviy-ma'rifiy, tarbiyaviy ishlarni olib boradi hamda metodik adabiyotlar bankini tashkil etadi;

- maktab psixolog mutaxassisi bilan hamkorlikda ish olib boradi;

- haftaning har juma kuni mamlakatimiz va jahondagi siyosiy, ijtimoiy, ma'naviy o'zgarishlar haqida «Yangiliklar soatini» o'tkazib boradi.

Direktor o'rinbosari yil davomida 2 marotaba (1- va 2- yarim yillikda) maktab pedagogika kengashida hisobot beradi.

pensiya olish huquqi bilan zahiraga bo'shatilgan harbiy ofitser;

b) xorijiy tillardan birining boshlang'ich bosqichini va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni bilishi;

v) besh yildan kam bo'lmagan pedagogik yoki harbiy ish staji.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar direktorining o'quv ishlari bo'yicha o'rinbosari quyidagi ishlarini boshqarishning me'yoriy kerak:

1. O'quv - tarbiya ishlarini yo'lga qo'yishda tashabbuskor bo'ladi.
 2. O'quvchilarga mustaxkam va sifatli bilim berishga boshqaradi.
 3. O'quv dasturining o'z vaqtida bajarilishini nazorat qiladi.
 4. Darslarning sifatli va samarali bo'lishini nazorat qiladi.
 5. Ta'limni kabinetlarda tashkil qilishda, o'qituvchilarga texnika vositalar va boshqa ta'lim lavozimotini ta'minlaydi.
 6. Metod birlashma va ilmiy tadqiqot ishlarini samarali tashkil qilish va o'tkazish.
 7. O'quv - tarbiya ishlari bo'yicha hisobot tayyorlash.
 8. Maktabni ichki va tashqi tashkiliy ishlarini nazorat qilish.
 9. Talabalarning uydagi vazifasi va tashkiliy ta'lim ishlarini nazorat qilish.
 10. Sinf rahbarlarining ta'limiy ishlarini va tadbirlariga qatnashadi va amaliy yordam beradi.
- Mazkur ishlarni to'g'ri va hozirgi kun talablari asosida boshqarib, ichki nazoratni yaxshi yo'lga qo'yilsa boshqarishning samarali usuli va shakllari talab darajasida amalga oshiriladi.

Direktor o'rinbosarining asosiy vazifalari

O'quvchi- yoshlar dunyoqarashini shakllantirishda milliy va umuminsoniy qadriyatlar, xalqimizning boy tarixiy, madaniy va ma'naviy merosi asosida ularni vatanparvarlik, mehnatsevarlik, insonparvarlik, iymon- e'tiqod, mehr - shafqatlilik, kabi insoniy fazilatlar misolida har tomonlama barkamol avlodni tarbiyalaydi.

«Ta'lim to'g'risida» qonun, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» Respublika Oliy Majlisi sessiyasi materiallari, Prezident farmonlari, asarlari, nutqlari, hukumatimiz qarorlari, ta'lim boshqaruvi organlari me'yoriy hujjatlari, talablari asosida o'z ishini amalga oshiradi;

- direktor o'rinbosari tarbiyaviy ishlarini rejalashtirishda, sinf rahbarining qiziqishlari, topshiriqlarini qay darajada bajara olishlarini

hisobga oladi;

- o'quvchilarda vatanga muhabbat, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, konstitutsiyasi va davlat ramzlariga sadoqat xislarini tarbiyalaydi;

- ma'naviy, axloqiy, jismoniy barkamollik, iqtisodiy, huquqiy, mehnatsevarlik, iste'dodli yoshlarni aniqlash va tarbiyalash.

- yoshlarimiz ongiga ona Vatanga, buyuk ajdodlarimiz merosi va xalqimizning bugungi bunyodkorlik ishlariga yuksak ehtirom tuyg'ularini singdirib boradi;

- qadimgi tarixiy yodgorliklar va mustaqillik davrida bunyod etilgan ma'rifat maskanlariga, tabiatimiz qo'yniga sayohatlar, muzey va ko'rgazmalariga ekskursiyalar tashkil etadi;

- ota-onalarni maktabga taklif etish, hokimiyat qoshidagi voyaga yetmaganlar bilan ishlovchi kommissiya ishida, korxonalaridagi maktab hamkorlik kengashlarida, metodik ishlarda qatnashadi;

- boshqa ta'lim-tarbiya maskanlari ish tajribasini o'rganadi;

- tarbiyaviy ishlarga barcha o'quvchilar jamoasi, «Yoshlar ishlari agentligi» jamg'armasi va boshqa tashkilotlar, bolalar yetakchisi, mahalla va ota-onalar qo'mitasi a'zolarini jalb qiladi;

- maktabdan va sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarni yo'lga qo'yishda barcha to'garak, birlashmalarga, erkin fikrlovchi «Fidokorlar» klubiga o'quvchilarni, sinf rahbarlari bilan hamkorlikda jalb qiladi;

- islom va respublika aholisi e'tiqod qiladigan boshqa dinlarning tarixiy, ilmiy asoslari to'g'risida alohida chuqur bilimlarni dunyo dinlari tarixi vositasi orqali shakllantiriladi;

- ekstremizm va diniy aqidaparastlikning har qanday shakllari reaksion mohiyatini keng tushuntirish, uning yoshlarga ta'sirining oldini olish bo'yicha chora- tadbirlar ishlab chiqadi hamda uni hayotga tatbiq qiladi;

- sinf va to'garak rahbarlari bilan ma'naviy-ma'rifiy, tarbiyaviy ishlarni olib boradi hamda metodik adabiyotlar bankini tashkil etadi;

- maktab psixolog mutaxassisi bilan hamkorlikda ish olib boradi;

- haftaning har juma kuni mamlakatimiz va jahondagi siyosiy, ijtimoiy, ma'naviy o'zgarishlar haqida «Yangiliklar soatini» o'tkazib boradi.

Direktor o'rinbosari yil davomida 2 marotaba (1- va 2- yarim yillikda) maktab pedagogika kengashida hisobot beradi.

Direktor o'rinbosari maktab direktori bilan hamkorlikda:

- maktab ish rejasini tuzadi;
- pedagogik kengashda ko'riladigan masalalarni birgalikda olib boradi va tayyorlaydi;
- o'qituvchilarni rag'barlantirish masalalari bo'yicha tegishli takliflarni kiritadi;
- maktab kutubxonasini adabiyotlar bilan ta'minlash va boshqa vazifalarni bajaradi.

Sinf rahbari bilan hamkorlikda:

- ota-onalar majlisini tayyorlaydi va uni sifatli o'tishini ta'minlaydi;
 - sinfdagi tarbiyaviy ishlarning mazmunini yaxshilash borasida ish olib boradi;
 - sinf rahbarining ijodiy izlanishiga ko'maklashadi;
 - sinfdan tashqari ishlarni tashkillashtiradi va to'g'ri yo'nalishda olib borishga yo'llanma beradi va boshqa vazifalarni bajaradi.
- Maktab psixologi bilan hamkorlikda:
- o'quvchilarni qiziqishlarini aniqlaydi;
 - ularning kasb tanlashga ko'maklashadi;
 - o'quvchilarni har tomonlama kamol toptirish, sport, badiiy-estetik, huquqiy savodxonlikka yo'naltiruvchi to'garaklarga, ularning qiziqish, imkoniyat va qobiliyatlariga qarab jalb qiladi;
 - o'quvchilarning jismoniy va aqliy komilyatlarini nazorat qiladi.
- Oila bilan olib boriladigan vazifalar:
- muommoli oilalarni aniqlaydi, ularni ijtimoiy psixologik tavsiyanomasini tuzadi, sabab va omillarni aniqlab, salbiy omillarni bola shaxsiga zararli ta'sirini oldini olish chora- tadbirlarini ishlab chiqadi va amalga oshiradi;
 - oilada ota- onalar va farzand munosabatlarini o'rganish asosida bola bilan shaxsiy ishlarni olib boradi. Bunga maktab psixologini jalb qiladi.

Direktor o'rinbosarining huquqlari

Nizomda belgilangan vazifalar bilan bog'liq ravishda tegishli pedagogik xodimlarga ko'rsatma beradi.

Xizmat doirasidan kelib chiqqan holda sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etish va yangi to'garaklarni ochish masala-

sini hal qiladi.

Sinf rahbarining ta'lim-tarbiya ishlari bo'yicha erishgan yutuqlarini hisobga olib, uni taqdirlash uchun direktorga taklif kiritish;

Sinf rahbarlarining o'z vazifasiga nisbatan mas'uliyatsizligi yoki suiste'mol qilinganligi uchun direktor bilan kelishilgan holda tanbeh berish;

- bolani yaxshi tarbiyalagan ota-onalarni, muassasaga yordam bergan maxalla faollarini taqdirlash uchun direktorga taklif berish huquqiga ega.

Direktor- o'rinbosari bilan quyidagi ishlarni kelishilgan holda bajarilishi kerak:

5. Lavozim vazifalari:

a) o'quv jarayonini tashkil qilish, davlat ta'lim standartlariga muvofiq o'quv-tarbiyaviy rejalar va dasturlarning bajarilishini ta'minlash;

b) pedagog xodimlarni tanlash va joy-joyiga qo'yishda ishtirok etish, pedagogik jamoaning o'quv-metodik ishlariga rahbarlik qilish, o'qituvchilarning ilg'or tajribalarini o'rganish va umumlashtirishni, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy qilishni tashkil etish;

v) pedagog xodimlarga metodik yordamni, jamoaning va o'qituvchilarning pedagogik faoliyatini tahlil qilishni tashkil qilish va amalga oshirish;

g) o'qituvchilar faoliyatining yillik, choraklik va oylik rejalarini tasdiqlash va bajarilishini nazorat qilish, o'qituvchilar faoliyatining tasdiqlangan rejalariga mos ravishda ish vaqti hisobini olib borish, darslar, imtihonlar jadvali va boshqa o'quv tadbirlarini ishlab chiqish;

d) maktabda ta'lim standartlari talablari bajarilishini nazorat qilish, o'quvchilarning o'zlashtirishi va xulqining monitoringini amalga oshirish, fakultativ mashg'ulotlar va fanlar to'garaklarining ishlashini tashkil qilish;

e) o'quv xonalarini namoyish va texnik ta'lim vositalari bilan, kutubxonalarni kitoblar, o'quv-metodik qo'llanmalar, gazetalari, jurnallar va boshqa axborot manbalari bilan jihozlanishiga rahbarlik qilish;

j) o'quv fanlari bo'yicha metodik materiallar ishlab chiqilishini, yosh mutaxassislarga metodik yordam berishni, o'qituvchilar malakasini, kasbiy mahoratini oshirish ishlari olib borish, o'quvchilarning o'quv yuklamasini takomillashtirish;

z) sinf jurnallarining yuritilishi va saqlanishini ta'minlash, sinf rahbarlari faoliyatiga rahbarlik qilish, o'quv ishlari holati va natijalari to'g'risida hisobotlarni tuzish, ota-onalar bilan hamkorlikni tashkil etish;

i) sanitariya-gigiyena talablari, mehnatni muhofaza qilish, texnika va yong'in xavfsizligi qoidalari talablariga rioya qilish;

k) bolalar uchun qo'yilgan sanitariya-gigiyena talablariga rioya qilish;

l) direktor yo'qligida uning lavozim vazifalarini bajarish.

m) kasbiy odob-axloqining umumiy prinsiplari va xizmatdagi xulq-atvorining asosiy qoidalariga amal qilish.

6. Bilishi lozim:

a) amaldagi umumiy o'rta ta'lim sohasidagi, bolalar huquqlarini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarni;

b) pedagogika fanlari va amaliyoti, jamoani boshqarishning samarali usullarini hamda boshqarish psixologiyasi yutuqlarini;

v) maktab faoliyati va uni rivojlantirishning pedagogik va iqtisodiy asoslarini;

g) davlat ta'lim standartlari talablari va uning mazmunini, ilg'or pedagogik texnologiyalar va ularni tatbiq etish metodlarini;

d) xodimlarni ma'naviy va moddiy rag'batlantirish tizimlari va metodlarini;

e) pedagog xodimlarni tanlash va joy-joyiga qo'yish usullari, ularning malakasini oshirish va qayta tayyorlash tartibini;

j) sanitariya-gigiyena talablari, mehnatni muhofaza qilish, texnika va yong'in xavfsizligi qoidalarini;

z) ta'lim muassasasi va o'qituvchilar faoliyatini tahlil qila olish, ta'lim muassasasi faoliyatidagi muammolarni aniqlash va ularni hal qilishning samarali yo'llarini topishni;

i) maktabni rivojlantirish dasturini ishlab chiqish, ta'lim muassasasini boshqarishning tashkiliy tarkibini tuzishni;

k) metodik tavsiyalar, o'quv rejalari va dasturlar, lavozim yo'riqnoma-larini ishlab chiqishni;

l) maktab faoliyatini zamonaviy texnologiyalar asosida monitoring qilish, o'quv jarayonida ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llashni;

m) pedagogika, psixologiya, bolalar fiziologiyasini hamda peda-

gogik jamoada qulay psixologik muhit yaratishni.

7. Malaka talablari:

a) kamida bakalavr darajasidagi oliy pedagogik ma'lumot;

b) xorijiy tillardan birining boshlang'ich bosqichini va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni bilishi;

v) besh yildan kam bo'lmagan pedagogik ish staji.

Sinf rahbarlari ish rejasini direktor bilan hamkorlikda tasdiqlash;

Muassasada o'tkaziladigan sport musobaqalari rejasini direktor bilan hamkorlikda tasdiqlaydi;

Turli xildagi to'garak ishlari rejasini direktor bilan hamkorlikda tasdiqlash.

O'quvchilar bilimi, ko'nikma va malakalarining sifati, ularning tarbiyalanganlik darajasi, intizom pirovard natijada rejaga bog'liq. Qoida bo'yicha yillik rejani shaxsan direktorning o'zi tuzishi kerak. Biroq rejani o'z o'rinbosarlari va kasaba uyushmalari bilan birgalikda tuzgan direktorlar to'g'ri qilishadi. Bazi ta'lim muassasalarida maxsus komissiya tashkil qilinadi.

Direktor rejaning har bir bo'limini tuzib chiqish uchun mas'ul shaxslarni belgilaydi, reja loyihasini topshirish muddatini ko'rsatadi, rejalashtirish oldidan o'qib chiqish kerak bo'lgan adabiyotni tavsiya qiladi. Reja loyihasi butun komissiya ishtirokida muhokama qilinadi. Reja tuzishga shunday yondashilganda ham direktorning o'quv tarbiya ishlari bo'yicha o'rinbosari zimmasiga baribir juda katta mas'uliyat tushadi: direktor bilan birgalikda u yillik rejaning eng optimal va ishlash uchun qulay tarkibini yoki tuzilishini tanlashi kerak. Rejaning tarkibi taxminan quyidagicha bo'lishi mumkin (ma'lum bo'limni tuzishga mas'ul odamlar ko'rsatiladi):

Bu bo'limda o'tgan davr ichida maktab ishining eng muhim aspektlarini tanlab analiz qilinadi, yangi o'quv yiliga vazifalar qo'yiladi, ta'lim muassasalari ishlarini bo'lgan yoki ishlashda davom etayotgan metodik temalar nomlari aytiladi. Tanlab analiz qilish o'quvchilarning bilimlari sifati va tarbiyalanganlik darajalari, dars berish va tarbiyaviy tadbirlarning, o'quvchilarning mehnat tarbiyasi va o'qitilishi, tashkil qilinishi darajasi, o'qituvchilar malakasini oshirish, ta'lim muassasalaridagi metodik ishlar, ota-onalar umumiy ta'lim kabi masalalarni albatta o'z ichiga oladi.

Yoshlarga ta'lim berish haqidagi qonunni bajarish

Bu bo'limda ta'lim muassasalari mikrorayoni chegaralari aniqlanadi: ta'lim muassasalari yoshidagi bolalarni operativ ravishda hisobga olish uchun formalari, muddatlari, mas'ul kishilar belgilanadi. Umumta'lim fondidan foydalanish normalari, va'siylik ostidagi bolalar bilan ishlash, meditsina nazorati, bemor bolalar bilan ishlash, bolalarni ovqatlantirish, ularni olib kelish, kuni uzaytirilgan gruppalar tuzish ham shu erda rejalashtiriladi. Ota-onalar qo'mitasini, jamoa tashkilotlarini jalb etib, tarbiyasi qiyin bolalar bilan qilinadigan ishlar belgilanadi, qoloq o'quvchilarga yordam qilish yo'llari o'ylab chiqiladi. Xalq ta'limi bo'yicha jamoalar bilan aloqada bo'lish formalari ko'rsatiladi.

Ijrochilar: direktor (rektor) va uning o'rinbosarlari.

Pedagogik kadrlarni joy-joyiga qo'yish va vazifalarni taqsimlash

Bunda o'qituvchilar yuklanmasi, sinf rahbarligi, fakultativ kurslar va to'garaklar rahbarlari, kuni uzaytirilgan gruppalarining tarbiyachilari, kabinet mudirlari, metodik birlashmalar rahbarlari, ishning ma'lum uchastkalariga javobgar kishilar belgilanadi.

Ijrochilar: direktor (rektor) va uning o'rinbosarlari.

Metodik ishlar va o'qituvchilar malakasini oshirish

V. Metodika kengashini boshqarish

№	Bajariladigan ishlar mazmuni	Muddati
1	1. Yangi o'quv yili ish rejasini tasdiqlash. Fan oyliqlari to'g'risida	2018 yil avgust 4-hafta
	2. 5-9 sinflarda geografiya fanlaridan o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish	
	3. 8-9 sinflarda iqtisodiy bilim asoslari fanidan o'quvchilar VKM larning DTS talablariga moslik darajasini o'rganish	
2	1. Kimyo, fizika, mehnat va informatika xonalarida mehnatni muhofaza qilishni takomillashtirishni tekshirish	2018 yil noyabr 1-hafta
	2. 5-6 sinflarda Vatan tuyg'usi va 7-9 sinflarda Milliy istilol g'oyasi va ma'naviyat asoslari fanlari o'qilishning ahvoli va hamda DTS talablariga moslik darajasini o'rganish	
	3. Ona tili va adabiyoti fanlari o'qitilishi ahvolini hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish	
	4. 1 Chorakda DTS talablarining bajarilishi hisoboti. O'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni to'ldirish	

3	1. 2-4 sinflarda ona tili, matematika va o'qish fanlari o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish.	2019 yil yanvar 1-hafta
	2. 4-sinflarda ona tili, matematika fanlaridan nazorat ishlari	
	3. 2 chorakda DTS talablarining bajarilishi hisoboti. O'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni to'ldirish ahvoli	
4	1. Mehnat darslarida milliy hunarmandchilik xalq amaliy san'atidan foydalanish	2019 yil mart 4-hafta
	2. 5-9 sinflarda jismoniy tarbiya darslarining o'qitilish ahvolini o'rganish	
	3. 3 chorakda DTS talablarining bajarilishi hisoboti. O'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni to'ldirish mashg'ulotlarining samaradorligi.	
	4. 6-9 sinflarda fizika fani o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish.	
	5. 7-9 sinflarda kimyo fani o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish. 7-9 sinflarda kimyo fanidan laboratoriya daftarlari yuritilishi tekshirish	
5	5-9 sinflarda biologiya fani o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish	2019 yil may 4-hafta
	2-7 sinflarda musiqa madaniyati fani o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish	
	5-9 sinflarda matematika, informatika fanlari o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish.	
	5-9 sinflarda matematika va informatika fanlaridan yozma ishlar va ish daftarlari yuritilishi ahvolini o'rganish	
	4 chorakda DTS talablarining bajarilishi hisoboti. O'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni to'ldirish mashg'ulotlarining samaradorligi.	
	5. O'quvchilarni yakuniy attestatsiyaga tayyorlash bo'yicha konsultatsiyalar o'tkazilishini nazorat qilish	

Bu bo'limda ideologiya ishi alohida o'rinni egallaydi. O'qituvchilarning sirdan o'qishi, ularni qayta tayyorlash, malakasini oshirish, metod birlashmalar va ilg'or tajriba ta'lim muassasalari ishlari, tajribali o'qituvchilarning yoshlarga murrabiyliigi, o'zaro darslarga kirish ham shu yerda rejalashtiriladi. Ta'lim muassasalari pedagogika jamoasining, ta'lim muassasalari kabinetining metodika ishlari, vazifalari, o'qituvchilarning ta'lim muassalararo birlashmalarida, pedagogik o'qishlarda, metodik konferensiyalarda, ko'rgazmalar-da qatnashuvi aniqlanadi, mustaqil o'qish temalari, ish tajribasini umulashtirish belgilanadi. O'qituvchilarni attestatsiya qilish, ishlab chiqarish natijalari o'tkaziladigan vaqtlar va ularning mazmunlari bu bo'limda ma'lum o'rin egallaydi.

Yoshlarga ta'lim berish haqidagi qonunni bajarish

Bu bo'limda ta'lim muassasalari mikrorayoni chegaralari aniqlanadi: ta'lim muassasalari yoshidagi bolalarni operativ ravishda hisobga olish uchun formalari, muddatlari, mas'ul kishilar belgilanadi. Umumta'lim fondidan foydalanish normalari, va'siylik ostidagi bolalar bilan ishlash, meditsina nazorati, bemor bolalar bilan ishlash, bolalarni ovqatlantirish, ularni olib kelish, kuni uzaytirilgan gruppalar tuzish ham shu erda rejalashtiriladi. Ota-onalar qo'mitasini, jamoa tashkilotlarini jalb etib, tarbiyasi qiyin bolalar bilan qilinadigan ishlar belgilanadi, qoloq o'quvchilarga yordam qilish yo'llari o'ylab chiqiladi. Xalq ta'limi bo'yicha jamoalar bilan aloqada bo'lish formalari ko'rsatiladi.

Ijrochilar: direktor (rektor) va uning o'rinbosarlari.

Pedagogik kadrlarni joy-joyiga qo'yish va vazifalarni taqsimlash

Bunda o'qituvchilar yuklanmasi, sinf rahbarligi, fakultativ kurslar va to'garaklar rahbarlari, kuni uzaytirilgan gruppalarining tarbiyachilari, kabinet mudirlari, metodik birlashmalar rahbarlari, ishning ma'lum uchastkalariga javobgar kishilar belgilanadi.

Ijrochilar: direktor (rektor) va uning o'rinbosarlari.

Metodik ishlar va o'qituvchilar malakasini oshirish

V. Metodika kengashini boshqarish

№	Bajariladigan ishlar mazmuni	Muddati
1	1. Yangi o'quv yili ish rejasini tasdiqlash. Fan oyiqlari to'g'risida	2018 yil avgust 4-hafta
	2. 5-9 sinflarda geografiya fanlaridan o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish	
	3. 8-9 sinflarda iqtisodiy bilim asoslari fanidan o'quvchilar VKM larning DTS talablariga moslik darajasini o'rganish	
2	1. Kimyo, fizika, mehnat va informatika xonalarida mehnatni muhofaza qilishni takomillashtirishni tekshirish	2018 yil noyabr 1-hafta
	2. 5-6 sinflarda Vatan tuyg'usi va 7-9 sinflarda Milliy istilol g'oyasi va ma'naviyat asoslari fanlari o'qilishning ahvoli va hamda DTS talablariga moslik darajasini o'rganish	
	3. Ona tili va adabiyoti fanlari o'qitilishi ahvolini hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish	
	4. 1 Chorakda DTS talablarining bajarilishi hisoboti. O'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni to'ldirish	

3	1. 2-4 sinflarda ona tili, matematika va o'qish fanlari o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish.	2019 yil yanvar 1-hafta
	2. 4-sinflarda ona tili, matematika fanlaridan nazorat ishlari	
	3. 2 chorakda DTS talablarining bajarilishi hisoboti. O'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni to'ldirish ahvoli	
4	1. Mehnat darslarida milliy hunarmandchilik xalq amaliy san'atidan foydalanish	2019 yil mart 4-hafta
	2. 5-9 sinflarda jismoniy tarbiya darslarining o'qitilish ahvolini o'rganish	
	3. 3 chorakda DTS talablarining bajarilishi hisoboti. O'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni to'ldirish mashg'ulotlarining samaradorligi.	
	4. 6-9 sinflarda fizika fani o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish.	
	5. 7-9 sinflarda kimyo fani o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish. 7-9 sinflarda kimyo fanidan laboratoriya daftarlari yuritilishi tekshirish	
5	5-9 sinflarda biologiya fani o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish	2019 yil may 4-hafta
	2-7 sinflarda musiqa madaniyati fani o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish	
	5-9 sinflarda matematika, informatika fanlari o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish.	
	5-9 sinflarda matematika va informatika fanlaridan yozma ishlar va ish daftarlari yuritilishi ahvolini o'rganish	
	4 chorakda DTS talablarining bajarilishi hisoboti. O'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni to'ldirish mashg'ulotlarining samaradorligi.	
	5. O'quvchilarni yakuniy attestatsiyaga tayyorlash bo'yicha konsultatsiyalar o'tkazilishini nazorat qilish	

Bu bo'limda ideologiya ishi alohida o'rinni egallaydi. O'qituvchilarning sirtidan o'qishi, ularni qayta tayyorlash, malakasini oshirish, metod birlashmalar va ilg'or tajriba ta'lim muassasalari ishlari, tajribali o'qituvchilarning yoshlarga murrabiyligi, o'zaro darslarga kirish ham shu yerda rejalashtiriladi. Ta'lim muassasalari pedagogika jamoasining, ta'lim muassasalari kabinetining metodika ishlari, vazifalari, o'qituvchilarning ta'lim muassalararo birlashmalarida, pedagogik o'qishlarda, metodik konferensiyalarda, ko'rgazmalarida qatnashuvi aniqlanadi, mustaqil o'qish temalari, ish tajribasini umulashtirish belgilanadi. O'qituvchilarni attestatsiya qilish, ishlab chiqarish natijalari o'tkaziladigan vaqtlar va ularning mazmunlari bu bo'limda ma'lum o'rin egallaydi.

Mehnat o'qituvchilarining ko'pchiligi pedagogik ma'lumotga ega bo'lmaganligi sababli bu bo'limda mehnat ta'limi o'qituvchilariga yordam ko'rsatish bo'yicha tadbirlarni yoritish maqsadga muvoffiq bo'ladi.

Ijrochilar: direktor (rektor) va uning o'rinbosarlari.

O'quv — tarbiyaviy jarayonga rahbarlik qilish

Rejalashtirishning bu bo'limi o'quv va tarbiya ishlari maqsadlarini belgilashdan boshlanadi, so'ngra ularning bajarilishini ta'minlovchi tadbirlar ko'rsatiladi, o'quv jarayoni normal bo'lishi uchun shart - sharoitlar yaratish bo'yicha choralar; o'qitish texnika vositalarni kabinetlarga taqsimlash va kabinetlarni darslik fondi va didaktik materiallar bilan to'ldirish; darslar, fakultativ mashg'ulotlar, to'garaklarning tematik rejalarini tuzish; o'qituvchilarning o'quv programmalarini va xalq ta'limi vazirligining normativ hujjatlarini o'rganishi sanab o'tiladi.

VI. USLUBIY TAVSIYALAR ISHLAB CHIQUISH

№	Bajariladigan ishlar mazmuni	Muddati
1	Sinf jurnallarini sinf rahbarlari va fan o'qituvchilari tomonidan yuritilishiga qo'yiladigan talablar	2019 yil sentyabr 3-hafta
2	O'quvchilar bilimida aniqlangan bo'shliqlarni to'ldirish maqsadida har bir o'quvchining ehtiyoji, qiziqishi, iqtidori va imkoniyatiga yarasha o'quv topshiriqlarini tayyorlash	2018 yil noyabr 2-hafta
3	Zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanishi orqali ta'lim jarayonini samarali tashkil etish.	2019 yil yanvar 4-hafta
4	Uzluksiz metodik xizmat - o'qituvchilarning DTS talablari darajasida faoliyat ko'rsatishlarini ta'minlovchi yaxlit tizimdir.	2019 yil aprel 1 hafta

O'quv — tarbiya ishlarini rejalashtirishda: o'z — o'zini idora qiluvchi bolalar organlarini tuzish, o'quvchilar, jismoniy - tarbiya jamoasiga pedagogik yordam ko'rsatish bo'yicha, o'qishga ongli munosabatni tarbiyalash bo'yicha tadbirlar sistemasi; ilmiy jamiyatlarni, fanlar bo'yicha to'garaklar, devoriy gazeta, og'zaki jurnallar va hokazolarni tashkil qilish nazarda tutiladi.

Ijrochilar: direktor (rektor) va uning o'rinbosarlari, dekanat, mu-rabbiylar va to'garak rahbarlari.

O'quv — tarbiya jarayonini tekshirishni tashkil etish

Tekshirish ta'lim muassalari ta'lim haqidagi qonunning bajarilishi ustidan, dars berish va tarbiyaning ahvoli, o'quvchilar bilimlarining sifati va tarbiyalanganlik darajasi, programmalarining bajarilishi, mehnat ta'limining qanday qo'yilganligi va hokazola ustidan olib boriladi.

VII. Maktab ichki nazoratini tashkil etish

№	Bajariladigan ishlar mazmuni	Muddati
1	O'qituvchilarning taqvimiy-mavsumiy rejalarini, sinf rahbarlarining tarbiyaviy ish rejalarini, to'garaklar, fakultativ mashg'ulotlar, iqtidorli o'quvchilar bilan ishlash rejalarini tekshirish. MBlar rejalarini va ish hujjatlari yuritilishini tekshirish.	Avgust 4 hafta
2	O'quvchilarning darsliklar bilan ta'minlanish holatini o'rganish.	Sentyabr 1-hafta
3	Fan o'qituvchilarining dars reja-konspektlarini tekshirish va tahlil qilish.	Sentyabr 2-hafta
4	Yosh mutaxassislar bilan hujjatlarni yuritish bo'yicha suhbat.	Sentyabr 3-hafta
5	4-5 sinflarda ta'limning uzviylik holatini o'rganish. Ona tili va matematika fanlaridan nazorat ishlarini o'tkazish.	Sentyabr 3 hafta
6	5-9 sinflarda geografiya va iqtisodiy bilim asoslari fanlaridan o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish.	Sentyabr 4- hafta
7	1-9 sinflarda o'quvchilar jismoniy tayyorgarligining ko'rsatkichlari, o'quvchilar tomonidan normativlar bajarilishi, sinf jurnallarida qayd etilishini nazorat etish	Sentyabr 2-hafta, may 3-haftasi
8	O'quvchilarning kundalik daftarlari mavjudligini va ularning yuritilishini nazorat qilish.	Sentyabr 2-hafta
9	Sinf jurnallarini tekshirish.	Sentyabr 3-hafta
10	O'qituvchilar darslarini kuzatish	2 sentyabr kuni, Oy davomida
11	1, 2-sinflarda o'quvchilarning ingliz tili fanini o'zlashtirish monitoringini o'tkazish	4 xafta
12	Geografiya, iqtisodiy bilim asoslari fanlari MB raisining ish rejalarining bajarilishi nazorati.	4-hafta
13	Kimyo, fizika, mehnat va informatika xonalarida mehnatni muhofaza qilishni takomillashtirishni tekshirish.	Oktyabr 1- hafta
14	5-6 sinflarda ona tili va adabiyoti, davlat tili fani o'qitilishining ahvoli hamda DTS talablariga moslik darajasini o'rganish.	2-hafta
15	Fakultativ va fan to'garaklari mashg'ulotlarining o'tkazilishi ahvolini o'rganish.	3-hafta

16	Fanlar bo'yicha o'tkaziladigan "Bilimlar bellashuvi" maktab bosqichini o'tkazish uchun 5 variantda nazorat materiallarini tayyorlash va shahar XTMFMT va TEB DTSga rioya etish monitoringini metodik ta'minlash kichik guruhiga taqdim etish.	3-hafta
17	2-4 sinflarda o'quvchilarning o'qish tezligini tekshirish.	4-hafta
18	Ona tili va adabiyoti fani oyligi tadbirlari o'tkazilishini nazorat qilish.	Oy davomida
19	Sinf jurnallari yuritilishini tekshirish va nazorat qilish.	4-hafta
20	Filologiya yo'nalishidagi fanlar MB raisining ish rejalarining bajarilishi nazorati.	4-hafta
21	1-chorak yakuni bo'yicha DTS talablarining bajarilishini o'rganish.	Noyabr 1-hafta
22	Fan o'qituvchilaridan chorak yakuni bo'yicha hisobotlarini qabul qilish	1-xafta yakuni, 2-hafta boshi
23	MBlar ish rejalarining bajarilishini tekshirish.	1-xafta yakuni, 2-hafta boshi
24	Rus tili fani o'qitilishi ahvolini hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish.	3-hafta
25	2-4 sinflarda rus tili fanidan ish daftarlarning yuritilishi ahvolini o'rganish.	3-hafta
26	9-sinf o'quvchilarining davomati, dars mashg'ulotlariga tayyorgarligi, fanlardan o'zlashtirishini tekshirish.	4-hafta
27	5-8-sinflarda umumta'lim fanlari bo'yicha "Bilimlar bellashuvi"ni o'tkazish yuzasidan tayyorgarlik ishlarini olib borish.	Oy davomida
28	Umumta'lim fanlari bo'yicha fan olimpiadasining maktab bosqichini o'tkazish yuzasidan fan metod birlashma a'zolari bilan tayyorgarlik ishlarini olib borish.	Oy davomida
29	Rus tili va adabiyoti (RM,MM) fanlari MB raisining ish rejalarining bajarilishi nazorati.	4-hafta
30	2-4 sinflarda Tarbiya fani, 5-9-sinflarda Milliy istiqloq g'oyasi turkumiga kiruvchi fanlar o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish.	Dekabr 1-hafta
31	Yosh pedagoglar darslarini kuzatish.	1-hafta
32	5-8-sinflarda umumta'lim fanlari bo'yicha "Bilimlar bellashuvi" maktab bosqichini o'tkazish.	2-xafta
33	9-sinflarda Respublika fan olimpiadasi maktab bosqichini o'tkazish.	3-hafta
34	2-9 sinf jurnallari yuritilishi nazorati.	Oy davomida
35	5-8-sinflarda umumta'lim fanlari bo'yicha "Bilimlar bellashuvi" maktab bosqichi natijalarini sinf jurnallaridagi baholar bilan qiyosiy tahlil o'tkazish.	4-hafta
36	"Direktor jamg'armasi" fondidan ustamalar oluvchi o'qituvchilar faoliyatini ko'rib chiqish.	4-hafta
37	MIG'ma fanlari MB raisining ish rejalarining bajarilishi nazorati.	4-hafta
38	1-yarim yillik yakuni bo'yicha o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish va pedagogika kengashida hisobot berish.	Yanvar 1-hafta

39	Sinf jurnallarini tekshirish.	Oy davomida
40	O'quvchilar bilimida aniqlangan bo'shliqlarni to'ldirish yuzasidan fan metod birlashma a'zolari tomonidan ishlab chiqilgan tavsiyalarni muhokama qilish.	2-hafta
41	5-9 sinflarda tarix, 8-9 sinflarda huquq fanlari o'qitilishi ahvoli va o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish.	3-hafta
42	"Yil o'qituvchisi" ko'rik-tanlovi shahar bosqichida o'qituvchilarning ishtirokini ta'minlash.	3-xafta
43	Umumta'lim fanlari bo'yicha "Bilimlar bellashuvi" maktab va shahar bosqichi natijalarini qiyosiy tahlil etish.	4-hafta
44	3, 4-sinflarda ingliz tili fanidan to'g'arak faoliyatlarini kuzatish.	Yil davomida
45	1, 2-sinflarda o'quvchilarning ingliz tili fanini o'zlashtirish monitoringini o'tkazish.	2-hafta
46	Tarix va huquq fanlari MB raisining ish rejalarining bajarilishi nazorati.	4-hafta
47	1-7 sinflarda matematika, 8-9 sinflarda informatika fanlarining o'qitilish ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga mosligini tahlil qilish.	Fevral oyining 3-hafta
48	Sinf jurnallari yuritilish ahvolini tekshirish.	Oy davomida
49	O'quvchilar shaxsiy hujjatlarining yuritilish ahvolini o'rganish.	4-hafta
50	Matematika va informatika fanlari MB raisining ish rejalarining bajarilishi nazorati.	4-hafta
51	7-9 sinflarda fizika, kimyo, biologiya, 1-9-sinflarda jismoniy tarbiya fanlari o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini, laboratoriya daftarlari yuritilishini o'rganish.	Mart 1-hafta
52	Sinf jurnallari yuritilish ahvolini tekshirish	Oy davomida
53	O'qituvchilarning metodik, pedagogik bilim darajasini aniqlash (test sinovi)	3-hafta
54	Fizika, kimyo, biologiya va jismoniy tarbiya fanlari MB raisining ish rejalarining bajarilishi nazorati.	4-hafta
55	Fan o'qituvchilarning iqtidorli hamda bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan ishlash, qo'shimcha mashg'ulotlarning o'tkazilishi ahvoli.	Aprel 1-hafta
56	2-7 sinflarda musiqa madaniyati, 2-7-sinflarda tasviriy san'at, 8-9-sinflarda, 1-9-sinflarda mehnat fanlari o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish.	2-hafta
57	Har bir fan bo'yicha ko'rgazmali qurollar va didaktik materiallarning DTS talablariga mosligini tekshirish va "Eng yaxshi ko'rgazmali qurollar" ko'rik-tanlovida ishtirok etish.	3-hafta
58	4-8 sinflarda bosqichli nazorat imtihonlari va 9-sinflarda yakuniy davlat attestatsiyasiga tayyorgarlik ishlarini nazorat etish.	4-hafta
59	Rasm-chizmachilik, musiqa, mehnat fanlari MB raisining ish rejalarining bajarilishi nazorati.	4-hafta
60	5-9 sinflarda ingliz tili fani o'qitilishi ahvoli hamda o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish.	May 1-hafta

61	O'quvchilarni yakuniy attestatsiyaga tayyorlash bo'yicha hujjatlarini jamlash, o'quvchilar uchun yakuniy attestatsiya burchagini tashkil etish.	2-hafta
62	O'quv yili yakuni bo'yicha o'quvchilar bilimining DTS talablariga moslik darajasini o'rganish.	3-hafta
63	Yil yakuni bo'yicha hisobotlarni qabul qilish.	4-hafta
64	Mehnat ta'tiliga chiquvchi o'qituvchi va xodimlarning hujjatlarini rasmiylashtirish.	4-hafta
65	Ingliz tili fani MB raisining ish rejalarining bajarilishi nazorati.	4-hafta
66	4-8 sinflarda bosqichli nazorat imtihonlari natijalarining tahlili	Iyun 1-hafta
67	2014-2017 o'quv yili yakuni bo'yicha Vazirlar Mahkamasining 2005 yil 21 dekabrda 275-sonli "Xalq ta'limi xodimlari mehnatiga haq to'lash tizimini takomillashtirish tizimini tasdiqlash to'g'risida"gi 275-qarori ijrosi ta'minlash maqsadida hujjatlarini rasmiylashtirish.	1-hafta
68	9-sinflarda yakuniy davlat attestatsiyasi natijalari hisobotini o'z vaqtida topshirish.	2-hafta
69	Imtihon materiallari bo'yicha pedagogika kengashiga hisobot tayyorlash	3-hafta
70	Umumiy o'rta ta'lim to'g'risidagi shahodatnomalarni to'ldirilishini nazorat qilish va o'quvchilarga topshirish.	4-hafta

Ijrochilar: direktor (rektor) va uning o'rinbosarlari, ichki komissiya azolari va jamoa faollari, kasaba uyushmasi faoli, xalq nazorat gruppasi.

Ota — onalar, otalikka olgan tashkilotlar va jamoatchilik bilan ishlash

Ota — onalar majlisi, otaliqqa olgan korxona qoshida oila va ta'lim muassasalariga yordamlashish komissiyasining birgalikdagi ishi hamda yashash joyi bo'yicha ishlar rejalashtiriladi.

Ijrochilar: direktor (rektor) va uning o'rinbosarlari.

Moddiy - texnika bazasini mustahkamlash va tashkiliy xo'jalik ishlari

Bu bo'lim ishini rejalashtirish kelgusida ta'lim muassasalari ustaxonalari, laboratoriyalari va kabinetlari, to'garaklar uchun binolar, dam olish uylari, sport zali, kutubxonalar, kompyuter xonalari, slayd xonalari tashkil qilish va jihozlash kabilar bilan bog'liqdir.

Xo'jalik ishlari rejalashtiriladigan maxsus bo'limda binolar, deraza, mebel, elektr jihozlari, isitish sistemasi, o'quv qo'llanmalari va shu kabilarni joriy va kapital remont qilish rejasi tuzish ko'zda tutila-

di. Yong'inga qarshi tadbirlar ham shu yerda rejalashtiriladi.

Ijrochilar: direktor (rektor), xo'jalik ishlari bo'yicha o'rinbosar, dekanlar, o'quv kabinetlari, ustaxonalar va laboratoriya mudirlari, kafedra mudirlari.

Guruh rahbarlari bilan ishlash

Ta'lim muassasalari o'quv tarbiyaviy jarayonga rahbarlik qilishda guruh rahbarlarining faoliyati alohida o'rin egallaydi. Uning sababi shundaki, guruh rahbari, bir tomondan sinfga umumiy pedagogik rahbarlikni amalga oshiradi, boshqa o'qituvchilar bilan birgalikda guruh o'quvchilari orasida tarbiyaviy ishni olib boradi, ikkinchi tomondan o'quvchilar aktivligini oshirish, mustaqillikni, ularning individual xususiyatlari va qiziqishlari asosida o'qishga mas'uliyat bilan qarash, mehnat sevarlikni shakllantirish, shuningdek o'quvchilarning o'quv va ijtimoiy — foydali, unumli mehnatini oqilona tashkil qilishda yordam ko'rsatish uning vazifasidir.

Birinchi holda sinf rahbarlarining faoliyatini ta'lim muassasalari direktori hamda guruhdan va o'qishdan tashqari tarbiyaviy ishlar tashkilotchisi uyushtiradilar, yo'naltiradilar va nazorat qiladilar. Guruh rahbarlari faoliyatining ikkinchi tomonini garchi guruh rahbari faoliyatining bu tomoniga rahbarlik qilishda ta'lim muassasalari hamda o'qishdan va guruhdan tashqari tarbiyaviy ishlar tashkilotchisi ham qatnashsada, ko'proq o'quv tarbiya ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari tashkil etadi, yo'naltiradi va nazorat qiladi.

Guruh rahbarlarining samarali o'quv tarbiyaviy faoliyatini ta'minlash uchun ta'lim muassasalari direktori o'z o'rinbosarlari o'rtasida vazifalarni taqsimlab beradi.

Guruh rahbarlarining faoliyatiga o'quv tarbiyaviy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosarlari rahbarlik qilishi yaxshi natija beradi. Ishni guruh rahbarlari va boshqa o'qituvchilarning tarbiyaviy ishlarni rejalashtirishi yuzasidan yo'l — yo'riqlar berishdan boshlash lozim. Odatda o'quv yili boshlanishdan oldin ta'lim muassasasi direktori, uning o'rinbosarlari bilan o'tkaziladigan birinchi instruktiv seminarda qoida bo'yicha, yalpi o'quv yili uchun vazifalar belgilanadi, Tarbiyaviy ishdagi, va hokazolardagi asosiy yo'nalishlar muhokama qilinadi.

Guruh rahbarlarining ish rejasi bilan tanishib, unga ba'zi tuzatish-

lar kiritib, direktor o'rinbosari, shuningdek guruh rahbarlarining rejasida ayrim o'quvchilarning o'zlashtirmaslik sabablari tahlili, bo'sh va qoloq o'quvchilarga yordam berishning aniq formalari o'quvchi konsultantlar bilan ishlash va o'qishda o'zaro yordamni tashkil qilish kabi masalalar o'z ifodasini topishini ham kuzatib boradi.

Takror uchun savollar:

1. Boshqaruvning pedagogik jamoa bilan o'zaro munosabatlari.
2. Ichki boshqaruvi tizimida jamoa birligi deb nimani tushunasiz?
3. Davlat va nodavlat o'quv muassasalarni ish faoliyati haqida sizning fikrlaringiz.
4. Xodimlar o'rtasidagi ish taqsimoti masalasida fikr yuriting.
5. Boshqaruvchilarning huquqiy vazifalari haqida fikringiz.

Tayanch so'zlar:

Ichki boshqaruv, boshqaruv tizimi, o'rta maxsus ta'lim, muassasa, ish taqsimoti, tashkiliy masalalar, xodim, kengash, shaxsiyat, o'rtabosqich, o'quv tarbiya ishlari, jamoa, hamkorlik, vazifalar.

Ichki boshqaruvning asosiy vazifalari

Muassasa boshqaruvchilarining vazifalari

Ta'lim muassasalarini bevosita boshqarishning me'yoriy asoslari bu boshqaruvchining faoliyatiga bog'liq.

O'quv-tarbiya ishini tashkil qilish va unga rahbarlik qilishda boshqarishning organlari tomonidan tayinlangan yoki kollegial kengashida saylangan va tegishli ta'lim bo'limida tasdiqdan o'tgan shaxslar egallaydilar. Direktorni tayinlash yoki saylash uning vakolatlari o'rta umumta'lim maktabi va o'rta maxsus ta'lim muassasalarni na'munali nizomda aniqlanadi va nizomida belgilanadi.

Yuqoridagi fikrlardan aytishimiz mumkinki ta'lim muassasalarda butun faoliyatga rahbarlik qiladigan kishi bu direktor hisoblanadi. Bu vazifaga eng yaxshi tajribali o'qituvchilar orasidan uning tashkilotchiligini va ma'lumotini ishbilarmonligini nazarga olib

uch yil pedagogik stajga ega bo'lgan o'qituvchini xalq maorifi tomonidan tayinlanadi.

Direktor o'qituvchilar va xodimlar bilan olib boriladigan ta'lim-tarbiya ishlarining tashkil etilishi va sifati to'g'risida ularning sog'ligi muassasaning xo'jalik-moliya ahvoli uchun davlat oldida javobgar bo'ladi.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa direktori pedagoglar jamoasiga rahbarlik qilish bilan birga xodimlarni to'g'ri tanlash va ularni joy-joyiga qo'yib birgalikda to'g'ri ish olib borishi kerak. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa direktorining asosiy vazifalari shundan iboratki ichki boshqarishning me'yoriyda o'ziga rejalab olishi maktabni ishini oldinga tortishida imkon beradi

1 Tizimni tashkil etishni ishlab chiqishi tadqiqot loyihalash ishlari yo'lga qo'yib ish tartibini belgilash;

2 Amaliy ish bajarishning belgilangan tartibga va tizimga muvofiq bajarilayotganini tekshirish;

3 Ish me'yorining buzilishiga yo'l qo'ymaslikni o'z vaqtida bartaraf etilishini kuzatishi va shu singari ishlarni amalga oshirish lozim.

Demak maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa ish faoliyatini samarasi asosan to'rt bosqichga ajratib ko'rsatishimiz mumkin.

1. Olingan axborot asosida qarorlar qabul qilish;
2. Tegishli yangi qarorlarning asosiy g'oyalari, ularni ijro qiluvchilarga tushuntirish;
3. O'quv-tarbiya jarayoning haqiqiy ahvoli to'g'risida doimiy ishonchli ma'lumotlar olib turishi;
4. Favqulotda yuzaga kelgan kamchilik va nuqsonlarni bartaraf etish.

Boshqaruvchi o'z faoliyatida muayyan asosiy prinsiplarga suyanadi. Uning faoliyati eng muhim tamoillardan biri milliy g'oya asosida har tomonlama rivojlangan barkamol avlodni tarbiyalash to'g'risidagi g'oyalarni hayotga tadbiq etish uchun kurashga tayyor turishdir.

Boshqaruvchining xizmat vazifalariga quyidagilar kiradi:

1. O'rta maxsus ta'lim muassasalar kollektivini boshqarishning me'yoriy.
2. Kadrlarni to'g'ri tanlash va joy-joyiga qo'yishni ta'minlash.
3. O'qituvchilar va xodimlarning g'oyaviy-nazariy saviyasi,

malakasi va pedagogik ijodiyotini oshirish uchun zarur sharoitlarni yaratish.

4. O'qitishning g'oyaviy-siyosiy yo'naltirilganligi, o'quvchilar bilimlarining sifati va ularni ma'naviy-ma'rifiy tarbiyasini nazorat qilishi.

5. O'quvchilar o'z-o'zini boshqarishini faollashtirish, jamoat va boshqa tashabbuskor tashkilotlar ishiga yordam berish.

6. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarni nazorat qilish.

7. O'quvchilarni kasbga yo'naltirish bo'yicha ishlarni tashkil qilish.

8. Mehnat qonunchiligi, maktabning ichki ish tartibi va nizomiga muvofiq ravishda xodimlarning xizmat doirasini belgilash.

9. Mahalliy jamoat tashkilotlari homiylar bilan bog'lanishlarni o'rnatish.

10. Ota-onalar bilan ishlashni tashkil qilish.

11. Muassasa o'quv-moddiy bazasini mustahkamlash.

12. Sanitariya-gigiyena tartibini saqlash, o'quv mashg'ulotlari jarayonida o'quvchilar, o'qituvchilar va xodimlarning turli faoliyat turlarida mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlik texnikasi qoidalari-ga rioya qilinishini ta'minlash.

13. Xizmat ko'rsatish xodimlarini ishga qabul qilish va ishdan bo'shatish.

1. Xodimlarni kelishilgan holda rag'batlantirish.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasi rahbari pedagoglar jamoasida o'rtoqlariga hamkorlikda bo'lib, o'zaro yordam munosabatlarini rivojlantirish uchun javobgardir.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa direktori ish faoliyatida o'qituvchilar va o'quvchilar jamoasining dilkash murabbiysi bo'lishi kerak.

Direktorlik fazilat va iste'dodni hech bir oliygoh tarbiyalamaydi. Uni hayotning o'zi, tabiat va jamiyatni kuzatish nuqtai nazarida paydo bo'ladi.

Hozirgi zamon rahbarining fazilati asosan uning dadilligidan, tashabbuskorligidan, bilimdonligidan, halol va va'dasiga vafodorigidan ma'lum bo'ladi. Shu nuqtai nazardan hozirgi direktorlar haqiqiy fazilat va xususiyatlarga ega bo'lishi uchun:

1. Keng siyosiy bilimga ega bo'lishi.

2. Pedagogik mahoratga ega bo'lishi.

3. Kollektivning ishlarini qila oladigan va ularga nisbatan muomalada bo'lishi.

4. Ota-onalar va jamoatchilik o'rtasida katta obro'-e'tiborga ega bo'lish.

5. Dunyoqarashi keng, ilmiy-metodik ilmga ega bo'lish.

6. O'z fanini yaxshi bilishi.

7. Izlanuvchan omilkor bo'lish va yangiliklarga ijobiy munosabatda bo'lishi.

8. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasaning hamma sohalarini keng o'rgangan ekanligi.

9. Ishga vijdonan munosabatda bo'lish.

10. Xo'jalik masalalarini to'g'ri hal qiladigan.

11. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa ishini boshqarishning me'yoriy prinsipilari asosida tashkil qilish.

12. O'quv rejalarini dastur asosida yo'lga qo'yish va rahbarlik qilish va boshqalariga katta e'tibor berishi kerak.

Shuni alohida qayd qilish kerakki, maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa boshqaruv tizimini to'g'ri tashkil etishda rahbarning obro'-e'tibori nihoyatda muhimdir. Obro'-e'tibor chuqur ijtimoiy, iqtisodiy va tarixiy ildizlarga ega bo'lgan misilsiz xususiyatdir.

Obro'-e'tibor nisbiy xususiyat bo'lib uning qo'llanish sohasi o'zgarib turadi, ijtimoiy rivojlanishning turli bosqichlariga bog'liq bo'ladi.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa jamoasidagi sof psixologik iqlim pedagogik mehnatning unumdorligiga ta'sir ko'rsatuvchi muhim omillardan biridir.

Boshqarishning me'yoriy tizimida boshqaruvchi rahbar maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalaridagi hamma ishlarni o'quv-tarbiya sistemadan boshlab to maktab va sinfdan tashqari ishlargacha pedagogik va psixologik nuqtai nazardan biladigan va tahlil qiladigan bo'lishi kerak. Shuni nazarda tutishimiz kerakki, maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarda pedagoglar mehnati yaxshi tashkil etilgan, ta'lim-tarbiya samaradorligi ham shu darajada yuksak bo'ladi. Undan ma'lum bo'ladi har bir rahbar maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarda pedagogik-psixologik hayotni bir maromda ushlab

tursa bu maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarda kollektiv mutlaqo parokanda bo'lmaydi.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar ichki boshqaruvi tizimida pedagoglar jamoasini va uning ayrim a'zolarini moddiy va ma'naviy jihatdan rag'barlantirish muhim ahamiyatga ega.

Pedagogik kengash va uning vazifalari:

Ta'lim muassasalarda o'quv-tarbiya ishlarini va o'qituvchilarning bilim darajasini takomillashtiradigan vosita bu- pedagogik kengash hisoblanadi. Direktor pedagoglar kengashining raisidir. Uning a'zolari esa jamoa hisobida faol xodimlarni nazarga olib tashkil qilinadi. Muassasalar pedagogik kengashi muassasa hayotining jamoa orasida muhokama etish va hal qilish eng muhim organidir. Direktor pedagoglar kengashi a'zolarining tashabbus ko'rsatishlari uchun sharoit yaratish va kengashni kamida har oyda bir marta chaqirib turishini talab qiladi.

Pedagogik kengash rahbarlarining muassasa oldida turgan vazifalarni amalga oshirishiga yordam beradigan tashkilotdir.

Pedagogik kengash kotibi o'qituvchilardan biri butun o'quv yiliga saylab qo'yiladi. Pedagogik kengashning qarori a'zolarining uchdan ikki qismi qatnashgandagina qonuniy hisoblanadi. Ovozlar teng bo'lgan holda raisning ovozi hal qiluvchi kuchga ega bo'ladi.

Pedagogik kengashning ish mazmuni:

Nizomga muvofiq kengashning faoliyatiga taaluqli ko'p masalalar bilan shug'ullanadi. Majlisning kun tartibiga kengash a'zolarining hammasini qiziqtiradigan, muassasalar hayotining barcha sohalarini uchun ayniqsa, ta'lim-tarbiya ishlari sifatini yuksaltirish va har tomonlama yaxshilash uchun, prinsipial ahamiyatga ega bo'lgan muhim masalalar kiritilishi lozim. Shunday qilib kengashda eng muhim masalalardan:

- hukumat tomonidan tavsiyalangan direktivalar;
- xalq maorif vazirlikdan yuborgan buyruq va farmoyishlar;
- yangi o'quv yiliga tayyorgarlik;
- pedagogik kadrlar bilan ta'minlash;
- o'quv-tarbiya ishlariga oid reja va hisobotlar ko'rib chiqiladi;
- o'qituvchilar, rahbarlar va boshqa xizmatchilarining hisobotlari;
- o'quv tarbiya dasturlarini bajarilishi, o'quvchilarni o'zlashtirish darajalari;

- talabalar odob-axloqi kabilar ko'rib chiqiladi.

Undan tashqari ta'lim-tarbiya sohasidagi aktual muassasalar:

- eng yaxshi o'qituvchilar tajribalari;
- Ota-onalar bilan hamkorlik ishlari;
- sinfdan-sinfga ko'chirish muommolari;
- yakuniy nazoratlar natijalari;
- talabalarni attestatsiyalash va hujjat berish va hokazolarni muhokama qilinadi.

Pedagogik kengash maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarda pedagogik kollektivini mustahkamlab maktab ishida qoida-qonunlarni hal qiluvchi organ hisoblanadi. Chunki bularsiz ta'lim-tarbiya bo'bidagi ishlarida yaxshi natijalarga erishib bo'lmaydi. Bundan tashqari maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarda o'quv-tarbiya ishini yaxshi yo'lga qo'yish uchun otalikka olgan korxonalar va tashkilotlar orqali aloqada bo'lish kerak.

Pedagogik kengashining ish rejasi bir yoki yarim yilga mo'ljallab tuziladi. Rejaga asosan quyidagi masalalarni kiritishi mumkin.

Masalan:

1. Bozor iqtisodiyotiga o'tish munosabati bilan pedagoglar jamoasining roli.

2. Ta'limning kabinet sifatida olib borishning ahvoli va uning yanada yaxshilash yo'llari.

3. Ta'lim va tarbiya asosiy tashkiliy shakli dars, dars samaradorligini oshirishning holati.

4. Ta'lim-tarbiya jarayonida xalq pedagogikasidan foydalaniladi.

5. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasa faoliyatida umumiy majburiy tayanch ta'limining amalga oshirilish ahvoli va uni yanada yaxshilash choralari.

6. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarda hamma predmetlarning o'qitilish holati va o'quvchilarni bilim olish holati qandayligi.

7. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalardan tashqari tarbiyaviy ishlarning holatini ko'rish.

8. O'quvchilarni kompyuter kabinetlarining jihozlanishi.

Pedagogik kengash ish jarayonida:

- a) Maktabni rivojlantirish rejasini tasdiqlaydi;
- b) Kollektiv konferensiyasi qarorlarini bajarilishini tashkil qiladi;

v) Davlat va jamoat tashkilotlarida o'quv-tarbiya manfaatlarini himoya qiladi;

c) Metodik kengashning tavsiyasiga ko'ra o'qitish va tarbiyalashning mazmunini, metodlarini, vositalarini aniqlaydi, davlat ta'lim standartlari talablariga mos ta'lim darajasiga erishilishini ta'minlaydi;

d) Jamoani tartibini belgilaydi;

g) Pedagog va boshqa kadrlarni taminlashga asos bo'ladi;

j) Ta'limni boshqaruv organlari huzuridagi malaka komissiyasiga malaka toifalarini berish haqida taklif kiritiladi;

z) O'qitish va tarbiyalashni takomillashtirish bo'yicha jamoat tashabbuslarini qo'llab-quvvatlaydi;

i) Muassasaga ajratilgan mablag'larning o'rinli ishlatilishini nazorat qiladi.

Kengash ma'muriyati va jamoat tashkilotlar bilan mustahkam hamkorlikda ishlaydi.

Uning barcha qarorlarini jamoa, ota-onalar e'tiboriga o'z vaqtida etkazadi. Uning qarorlari ma'muriyati va kollektivning barcha a'zolari uchun majburiydir.

Ayrim muassasalarda, odatda o'quv yili oxirida direktor va o'rinbosarlar o'quv yili yakunlarini sinchiklab tahlil qilib, pedagoglar kollektivining kelgusi o'quv yilidagi muhim vazifalarini belgilab oladi.

Ayrim muassasalarda pedagoglar kengashining yangi o'quv yili uchun joriy ish rejani yozgi imtihonlarning natijalarini muhokama qilish bilan bir vaqtda tuziladi, bu esa pedagoglar kengashining hamma a'zolariga reja tuzishda qatnashish imkonini beradi.

Pedagoglar kengashi majlisi bir oyda bir marta yoki bir yilda to'rt marta o'tkazilishi sababli pedagogik kengashning ish rejasiga eng muhim va asosiy masalalarni kiritish to'g'ri keladi. Bu esa majlislarda masalalarning ko'payib ketmasligi uchun nihoyatda muhimdir.

Pedagoglar kengashi o'quv muassasa ishdagi yutuq va kamchiliklarni hisobga olish va qayd etish bilangina chegaralanib qolmasligi lozim.

Pedagogik kengash ta'lim-tarbiyaga oid masalalarni tezroq va muvaffaqiyatli hal qilishga kollektivni safarbar qilishi kerak.

Biroq bir tematikaning o'zini hech qanday o'zgarishsiz nohiya va

viloyat xalq ta'limi bo'limiga tavsiya etish noto'g'ri bo'ladi. Bu tematikaning pedagogik kengashda muhokama qilib qaror qilishi kerak. Masalan: muassasa rahbarlari o'z muassasalardagi xodimlarning ish faoliyatini qoniqarli emasligini nazarga olib, pedagoglar jamoa oldiga faoliyatlarini har tomonlama yaxshilash masalasini qo'yishlari mumkin. Shu munosabat bilan pedagoglar kengashi muhokamasiga quyidagi doklidlarni kiritish mumkin:

- «Dars sifatini yaxshilash choralari»;

- «Bolalar bilimni har kuni hisobga olib borish – ularni darslarini o'zlashtirishini yaxshilash vositalaridan biridir».

Darslarni o'zlashtirishni yaxshilash vazifasiga aloqador bo'lgan bir qancha boshqa masalalarni pedagogik kengashda muhokama qilinadi.

Qayd qilib o'tganidek, pedagogik kengashiga masalalarni to'g'ri tanlash muhim ahamiyatga ega. Ba'zi holatlarda ikkinchi darajali masalalarni yoki kengashning vazifasiga butunlay taalluqli bo'lmanagan masalalarni muhokama qiladilar. Pedagogik kengash ishini uning yig'ilishini 3-4 soatdan oshib ketmaydigan qilib rejalashtirish kerak. Shuning uchun rejani bir yig'ilishda bir-ikkitadan ortiq masala muhokama etilmaydigan qilib tuzish kerak.

Keraksiz parallelizm bo'lmasligi uchun qaysi masalalarni metodik birlashmalarida, qaysilarini ishlab chiqarish yig'ilishlarida va qaysi masalani pedagogik kengashda muhokama qilish kerakligini ham aniq belgilab olish zarur.

Shu bilan birga, belgilangan masalalarni qanday muhokama qilishni, bu muhokama oldindan qanday ishlar qilinishi kerakligini puxta o'ylab olish kerak.

Boshqaruvchi o'quv yilining boshida yo'l-yo'riq ko'rsatib beruvchi doklad, o'quv yilining oxirida esa hisobot dokladi qiladi.

Pedagogik kengashi majlisi muhokamasiga qo'yilgan masalalar bilan kengash a'zolari yozma dokladlar yoki ularning tezislari ko'rib oldindan tanishib chiqishlari lozim.

Har bir kengash a'zosi kun tartibidagi masalani muhokama qilishda faol qatnashibgina qolmay, yil davomida biron aktual ta'lim-tarbiyaviy masalaga ma'ruza yoki qo'shimcha ma'ruza qilishi lozim.

Yaxshi tayyorgarlik ko'rilgan pedagoglar kengash majlislari jonli, qiziqarli va natijali o'tadi.

Pedagoglar kengashida, biron yaxshi tajribani ko'rsatish maqsadida qo'lga kiritilgan yutuqlarni muhokama va tahlil qilish lozim. Bu holat jamoa o'rtasidagi psixologik iqlimning yaxshi bo'lishga va ularning g'oyaviy-siyosiy va dunyoviy bilimlarini shakllantirishga asos bo'la oladi.

Takrorlash uchun savollar:

1. Boshqaruvchi va pedagoglar jamoasining hamkorligi haqida nazariy ma'lumot bering.
2. Boshqaruvchining asosiy vazifalarini nomlang.
3. Boshqaruvchi fazilatini asoslab bering.
4. Boshqaruvchi va xodimlar o'rtasidagi ish taqsimotini ajratib bering.
5. Pedagogik kengash va uning vazifalariga sharh bering.

Tayanch so'zlar:

Boshqarishning me'yoriy, vazifalar, pedagogik, kengash, masalalar, muhokama, rahbarlik, rejalashtirish faoliyat, tajriba, metodik, uslub, tashkilotchilik, manba, asos, tizim, shakl, holat.

VII BOB. TA'LIM MUASSASALAR ISHINI REJALASHTIRISH

Rejalashtirish va uni takomillashtirish yo'llari. Ta'lim muassasalar ish faoliyatini rejalashtirish va uning amaliy ahamiyati

Xalq maorif tizimini takomillashtirish va pedagogik talablar

Respublikada amalga oshirilayotgan o'zgartirishlar jamiyat tizimini iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy va ma'naviy jihatidan jahonning eng rivojlangan mamlakatlari qatoridan o'rin olishda o'zining ijobiy natijalarini ko'rsatmoqda. Ayniqsa, ta'lim-tarbiya tizimini isloh qilishda, demokratik davlatlari darajasiga yetkazish va yosh kadrlarni ma'naviy yuksak, axloqi, yuqori bilimga ega qilib tarbiyalashda bir qator ishlar amalga oshirilmoqda.

Mustaqil yurtimizda huquqiy-demokratik jamiyatini ko'rish, mamlakatimizni rivojlangan davlatlar darajasiga ko'tarish maqsadida Respublikamiz Prezidentining tashabbusi bilan mamlakatimizda keng kamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, «Ta'lim to'g'risida»gi qonun hamda «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»ni qabul qilishi, maorifchilar oldiga ulkan va mas'uliyatli vazifalarni qo'ydi. Yoshlar o'z zimmalaridagi mas'uliyatni anglab yetishlari zarur.

Prezidentimiz yoshlarning ma'naviy tarbiyasiga, ularning bilim va kasb mahoratini oshirish masalalariga alohida e'tibor bermoqda. Chunki mustaqilligimizning uch tayanchi mustaqil siyosat, iqtisodiy qudrat va xalq ma'naviyati, chambarchas bog'lanib uyg'un rivojlansagina O'zbekiston buyuk davlat sifatida jahonda o'z o'rnini egallaydi.

Shu nuqtai nazarda har bir maktablarda boshqarishning me'yoriy xodimlari o'quv-tarbiyaviy va tashkiliy ishlarni o'zaro rejalashtirishni eslatish joizdir. Bu jarayonda iqtidorli rahbar va xodimlar, maslahati asosida ishlarini davom etirish ahamiyatidan xoli emas. Yosh avlodni har tomonlama kamol toptirishda muassasalarda ishlarini hozirgi zamon talabi asosida tashkil qilish nihoyat katta ahamiyatga ega. Muassasalardagi ta'lim-tarbiya ishlarini reja asosida olib borish va shu asosda boshqarilish muassasada ichki ishning samaradorligini yanada oshiradi. Reja bilan ishlash oldindan ko'ra bilish bilan

chambarchas bog'liqdir. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar tuzilgan ish reja pedagoglar ish faoliyati uchun, ularni ishini tartibga solish uchun qonun sifatida xizmat qiladi.

Ta'lim muassasalar ish rejasini to'g'ri yo'lga qo'yib tuzilsa, xatolikga yo'l qo'yishda asrash va ilgari yillarda yo'l qo'yan xato va kamchiliklarni isloh qilishi deb tushunish mumkin.

To'g'ri tuzilgan ish reja nafaqat maktab rahbarini ish faoliyatini sistemaga kiritiladi, balki butun o'qituvchilar va xodimlar ishini yengillashadi va batafsil amalga qo'yishida katta yordam bera oladi.

Rejalashtirishning asosiy maqsadlari.

Umumiy va o'rta maxsus ta'lim maktablari uchun shartli ravishda qabul qilingan maxsus ish rejalari bo'lishi kerak:

Jumladan:

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarining ma'lum davrga mo'ljallab (bir yillik yoki besh yillik) mo'ljallab tuziladigan ish rejasini.

Bu ish rejasini umummaktab xalq xo'jalik reja ko'rsatkichlari asosida tuziladi. Unda maktabning o'quv moddiy va texnika bazasi, maktab qurilishi, sinflar soni, o'quvchilar va o'qituvchilar soni, o'quv xonalarining soni, bitiruvchilar soni va g'oyalarni nazarda tutadi.

- Muassasaning joriy ish rejasini:

- Bu reja bir yillik o'quv yiliga mo'ljallab tuzilgan ish reja asosida tuziladi. Bu rejaning tarkibiga:

- Ta'lim muassasa direktori uning o'rinbosarlarining bir o'quv yiliga mo'ljallab tuzilgan ish rejalari.

- Maktab va ta'lim muassasalarida predmetlar bo'yicha tashkil etilgan metodik birlashmalarining ish rejasini.

- Sinf rahbarlarining ish rejasini.

- Fan to'garaklari va kun uzaytirilgan guruhlarining rahbarlarining ish rejasini.

- Kutubxonasining ish rejasini.

- Ustaxonachining ish rejasini.

- Ota-onalar komitetining ish rejasini.

- Vrach va hamshiraning ish rejasini.

Har bir boshlang'ich sinf o'qituvchisining kalendar ish rejasini o'quv muassasidagi joriy ish rejasiga kiradi.

Ta'lim muassasadagi ishlar o'zidan o'zi yaxshi bo'lmaydi. O'sha rejadagi masalalarni qaysi darajada amalda bajarilishi muassasa ishini sifati va samaradorligini ko'rsatadi.

Ta'lim muassasalar rejasini amalga oshirishda nimalarga ahamiyat berish kerak:

1. Xalq ta'lim bo'limlari va maktabga yaqin bo'lgan turli muassasalar bilan mustahkam aloqada bo'lish.

2. Boshqarishning me'yoriy va rahbarlik ishiga bilimdon, halol ishbilarmon va yaxshi ma'muriy qobiliyatga ega bo'lgan pedagog xodimlarni jalb etish.

3. Xodimlar o'rtasida ish taqsimotining to'g'ri tashkil etilganligi.

4. Rahbar xodimlardan boshlab to'g'ri xodimlargacha shaxsiy ish reja asosida ishlash.

5. Rahbarning ish rejalari boshqarilishi yuzasidan uzluksiz nazoratni o'rganganligi.

O'quv-tarbiya ishlarini rejalashtirilayotgan paytda asosan uchta narsaga ahamiyat berishi kerak.

1. Ishning boshlanishida pedagogik nuqtai nazarda tahlil qilib masalalarni ko'rib chiqish.

2. Ishning rejalashtirishning oxirida o'quvchilar va o'qituvchilarga bergan ta'lim va tarbiya darajasini aniq tasavvur qilish.

3. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar ishini hozirgi kun talablari darajasiga ko'tarmoq uchun, shuncha imkon beradigan pedagogik vositalarining eng ma'qulini tanlash.

Rejalashtirish ikki formada tuziladi.

A) Yozma ravishda

B) Grafik ravishda

Reja qisqa aniq tushunarli va pedagogik maqsadlarga javob beradigan bo'lishi kerak

Ta'lim muassasalar ishini rejalashtirishning ahamiyati

Eng avvalo, direktor o'z o'rinbosarlari, shuningdek, kasaba uyushmasi, Yoshlar ishlari agentligi va Kamalak tashkilotlarining va-killari bilan birgalikda o'quv yili oxirida, maktab ishlariga yakun va o'quvchilarning bilimlari, ko'nikma va malakalari ahvolini, ularning tarbiyalanganlik darajasini tahlil qilib, birgalashib o'quv-tarbiya metodik ishlarining hamma bo'linmalari ustidan, mehnat tarbiyasi

va ta'limi, ijtimoiy foydali, unumli mehnatni, ota-onalar va sinf rahbarlari bilan ishlashni, tashkiliy-pedagogik va ma'muriy-xo'jalik ishlarini tashkil qilish ustidan nazoratni o'z ichiga oluvchi yangi o'quv yili uchun nazoratning eng muhim obyektlarini belgilab oladi.

Yillik rejada tavsiyalarining nazorat qilish va bajarilishining taxminiy muddatlari, masalan umumiy o'rta maxsus ta'lim haqidagi qonunning amalga oshirilishini nazorat qilish-sentyabr, yanvar; kuni uzaytirilgan gruppalar ishini nazorat qilish-sentyabr, dekabr, mart va hokazolar belgilanadi. Prezidentimiz yoshlarning ma'naviy tarbiyasiga, ularning bilim va kasb mahoratini oshirish masalalariga alohida e'tibor bermoqda. Chunki mustaqilligimizning uch tayanchi mustaqil siyosat, iqtisodiy qudrat va xalq ma'naviyati, chambarchas bog'lanib uyg'un rivojlansagina O'zbekiston buyuk davlat sifatida jahonda o'z o'rinini egallaydi.

Umummaktab rejasi asosida o'quv choragiga yoki bir oyga mo'ljallangan kalendar koordinatsiyalashgan ish rejasiga tekshirish muddatlari aniqlangan, qaysi sinflarda yoki qanday fanlar bo'yicha tekshirishlar o'tkazishning aniq savollari ko'rsatilgan maktab ichki nazoratining aniq obyektlari kiritiladi.

Darslarni va fakultativ mashg'ulotlarni kuzatishning rejasi- grafik tarzda rejalashtirish va bir oyga yoki chorakka mo'ljallab tuzish ichki maqsadga muvofiqdir.

Reja-grafik amalda qulay, undan foydalanish oson. Unga qarab maktabdagi nazorat sistemasini darrov belgilab olish mumkin.

O'quv yili davomida direktor o'rinbosari o'rta hisobda 180-200 darsni kuzatadi. Maktab direktorining yosh o'rinbosarining darslarni kuzatish tasodifiy bo'ladimi yoki rejali, maqsadga qaratilgan puxta tayyorlangan bo'ladimi, darslarning sifati bu kuzatish qanday tashkil qilinishiga ko'p jihatdan bog'liq ekanligi bilish muhim ahamiyatga ega. Tajriba shuni ko'rsatadiki, darslarni nazorat qilishda hammadan ko'proq quyidagi nuqsonlar ko'zga tashlandi: sistemasizlik; darsni tasodifan kuzatishlik, nazarda maqsadga qaratilganligining yo'qligi darsni tekshirish va analiz qilishga direktor o'rinbosarining nazariy, ba'zan esa metodik jihatdan ham tayyorlanmaganligi, ahyon-ahyondalik, torlik, o'quv-tarbiya ishlari obyektlarini bir marta kirib kuzatish bilan programmi yo'qligi, darsdagi eng muhimini ajrata va xulosa qila olmaslik, o'qituvchiga malakali tavsiyalar berolmaslik.

Hozirgi zamon darsga ortib borayotgan talablar maxsus fanalrning yangi, hozirgi yutuqlarini yorituvchi qo'shimcha adabiyotlar bilan tanishish, pedagogika, psixologiya o'qitish metodikasi sohasiga doir yangi yutuqlar bilan tanishish zaruratini paydo qilmoqda, bularsiz rahbar o'qituvchiga malakali yordam ko'rsata olmaydi, darsning mazmuni, uni tashkil qilishni, metodikani va hokazolarni takomillashtirish bo'yicha aniq, ilmiy asoslangan tavsiyalar bera olmaydi.

Nazariy jihatdan tayyorlanib olgach, direktor o'rinbosari mazkur masalani o'rganish yoki tekshirishning aniq rejasini, programmasini tuzadi. (Amaliyotida bunday programmalarini esdaliklar deb atash odatga aylangan). Bunda har bir o'qituvchini olib, ularning har biriga tabaqalashtirilgan holatda yondashish zarur.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar ish rejasining turlari va uning aqidalari.

To'g'ri tuzilgan ish reja nafaqat rahbarlarni ish faoliyatini sistemaga kirita oladi. Balki butun o'quvchilar va xodimlar ishini yengillashtiriladi va batafsil amal qilishga katta yordam beradi.

Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida shartli ravishda qabul qilingan maxsus ish rejaları bo'lishi kerak.

Jumladan:

✕ Muassasalarining ma'lum davriga mo'ljallab tuziladigan ish rejasi (yillik, oylik, haftalik ish rejalariga bo'lindi).

✕ Bu ish rejasi xalq xo'jalik reja ko'rsatkichlari asosida tuziladi. U o'quv moddiy texnika bazasi, maktab qurilishi, sinflar soni, o'quvchilar va o'qituvchilar kontingenti, masalasi.

✕ Muassasalarining joriy ish rejasi. Umummaktab rejasi asosida o'quv choragiga yoki bir oyga mo'ljallangan kalendar koordinatsiyalashgan ish rejasiga tekshirish muddatlari aniqlangan, qaysi sinflarda yoki qanday fanlar bo'yicha tekshirishlar o'tkazishining aniq savollari ko'rsatilgan maktab ichki nazoratning aniq obyektlari kiritiladi.

Darslarni va fakultativ mashg'ulotlarni kuzatishni reja-grafik tarzda rejalashtirish va bir oyga yoki bir chorakka mo'ljallab tuzish ichki maqsadga muvofiqdir.

Reja-grafik amalda qulay, undan foydalanish oson. Unga qarab

VIII BOB. SINFDAN VA TA'LIM MUASSASALARDAN TASHQARI TARBIVAVIY ISHLARNI TASHKIL QILISH.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlar

Erkin, ozod fuqaro – o'z haq-huquqlarini taniydigan, o'z kuchi va imkoniyatiga tayanadigan, atrofida sodir bo'layotgan voqea-hodisalarga mustaqil munosabat bilan yondashadigan, ayni zamonda shaxsiy manfaatlari bilan uyg'un holda ko'radigan, erkin, har jihatdan barkamol inson tarbiyasi ishimizning eng muhim natijasi bo'lmog'i kerak.

Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarning o'ziga xos xususiyatlari

Bugungi kunda yosh avlodni tarbiyasi kunning eng dolzarb mavzularidan biriga aylanib, farzandlarimizni to'laqonli jamiyat a'zosi etib tarbiyalash uchun barcha kuch-quvvatni sarflab, nafaqat maktabda, balki sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni to'g'ri tashkil etishni taqozo etmoqda. Jamiyatimiz yosh avlodni tarbiyalash va unga bilim berish vazifasini o'qish jarayonida amalga oshiradi. O'quvchilar o'qish davomida tabiat va jamiyat to'g'risidagi ilmiy bilimlarning asoslari bilan tanishadilar, ilmiy bilimlarning asoslari esa bolalarda dunyoqarash va kelajakka ishonch ruhida tarbiyalash uchun, jamiyatning ongli va faol quruvchilariga zarur bo'lgan sifatlarni tarbiyalash uchun boy material beradi. Lekin maktab faqat dars vaqtida olib boriladigan ishlar bilangina chegaralanib qola olmaydi.

O'quvchilar o'qishdan bo'sh vaqtida ular orasida olib boriladigan turli mashg'ulotlar: ekskursiyalar, kechalar, suhbatlar, sport musobaqalari, yosh texniklar to'garaklari, yosh tabiatshunoslar to'garagida olib boriladigan mashg'ulotlar va boshqa shu kabilar maktabning ta'lim tarbiya ishlari majmuida katta o'rin tutadi.

Maktabning asosiy o'quv mashg'ulotlaridan bo'lak, darsdan tashqari vaqtlarida o'quvchilar o'rtasidagi yo'lga qo'yiladigan va olib boriladigan muayyan, bir maqsadga qaratilgan o'quvchilarga bilim berishga xizmat qiladigan, turli xil ishlar deb ataladi.

Bolalarga o'qishdan bo'sh vaqtlarida bilim va tarbiya berish ishlarini, maktab bilan bir qatorda bolalarning sinfdan va maktabdan tashqari maxsus muassasalari (o'quvchilar saroylari, yosh texniklar stansiyalari, yosh tabiatshunoslar klubi, bolalar kutubxonalari va boshqa shu kabilar) "Yoshlar ishlari agentligi" YOIH tashkilotlari, sport tashkilotlari (muzeylar, klublar, bolalar kinoteatrlari va boshqalar) ham olib boriladi.

Maktabdan tashqari muassasalar va boshqa tashkilotlarning maktabdagi mashg'ulotlardan tashqari vaqtlarida o'quvchilar o'rtasida olib boriladigan, muayyan bir maqsadga qaratilgan, o'quvchilarga bilim va tarbiya berishga xizmat qiladigan turli ishlarni maktabdan tashqari ishlar deb ataladi. Respublikamiz hukumati sinfdan va maktabdan tashqari ishlarga hamma vaqt katta ahamiyat berib keladi.

TANLOV VA OMMAVIY TADBIRLAR O'TKAZISH

№	Bajariladigan ishlar mazmuni	Muddati
1	Umumta'lim fanlari bo'yicha 5-8 sinf o'quvchilari o'rtasida "Bilimlar bellashuvi"ning maktab, shahar, viloyat, respublika bosqichlariga tayyorgarlik ko'rish va o'quvchilar ishtirokini ta'minlash	2018-2019 o'quv yili Dekabr (maktab) Yanvar (shahar) Mart (viloyat) Iyun (respublika)
2	Umumta'lim fanlari bo'yicha 9- sinf o'quvchilari o'rtasida "Fan olimpiadalari"ning maktab, shahar, viloyat bosqichlariga tayyorgarlik ko'rish va o'quvchilar ishtirokini ta'minlash	2018-2019 o'quv yili XTB jadvali asosida
3	"Yilning eng yaxshi fan o'qituvchisi" ko'rik-tanlovining maktab, shahar, viloyat, respublika bosqichlariga tayyorgarlik ko'rish va o'qituvchilar ishtirokini ta'minlash	2018-2019 o'quv yili XTB jadvali asosida
4	Fanlar bo'yicha "Yangi yaxshi ko'rgazmali qurol" ko'rik-tanlovining maktab va shahar bosqichida ishtirok etish.	2018-2019 o'quv yili XTB jadvali asosida
5	XTB rejasi asosida seminarlar, ko'rik-tanlovlar, konferensiyalar, taqdimotlar o'tkazish va ishtirok etish.	2018-2019 o'quv yili XTB jadvali asosida

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'lim vazirligi chiqargan qarorida o'quvchilar o'rtasida ongli intizomni kuchaytirishni ta'minlash va ularning bo'sh vaqtlarini yaxshi o'tkazishga xizmat qiladigan sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarni keng yo'lga qo'yish zarurligini ko'rsatib berilgan edi. Bu qarorda o'quvchilarning maktabdan tashqari ishlari maktabning ta'lim-tarbiya vazifalariga bo'ysundirilishi maktab o'quvchilarining muvaffaqiyat bilan o'qishlariga ko'maklashuvchi va jamiyatning har tomonlama ma'lumoti hamda faol o'quvchilari qilib tarbiyalashga yordam berish kerak deb aytilgan.

Pedagogik texnologiya asosida ta'lim berishni keng yo'lga qo'yish va maktablarda ta'lim-tarbiya ishlarini yuqori darajaga ko'tarish shahar va qishloqlarda bolalarning maktablardan tashqari muassasalari sonini ko'paytirish to'g'risidagi direktivalari munosabati bilan sinfdan va maktabdan tashqari ishlar yanada katta ahamiyatga ega bo'ldi.

Sinfdan va maktabdan tashqari ishlar sohasidagi vazifalar quyidagilardan iborat.

a) o'quvchilarda vatanparvarlik dunyoqarashini tarbiyalashda siyosiy saviyasini oshirish;

b) o'quvchilarni milliy g'oya asosida vatanga muhabbat, millatga sadoqat ruhida tarbiyalash;

v) o'quvchilarni ijtimoiy-siyosiy faoliyatini, tashabbuskorligini o'stirish, ularning mamlakatimiz ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy hayotida ongli ravishda ishtirok etishini ta'minlash;

g) o'quvchilarning olgan bilimlarini kengaytirish, chuqurlashtirish va amalda qo'llanish vazifasini to'g'ri hal qilishga va o'quvchilarni maktabni bitirib chiqqandan keyin erkin ravishda biron kasb tanlashga tayyorlashga yordam berish.

d) bolalarning individual ijodiy qobiliyatini, mayl va iste'dodlarini aniqlash va o'stirish, bolalarning madaniy, fan, texnika, san'at, jismoniy tarbiya va sport hamda boshqa sohalarga bo'lgan qiziqish va havaslarini qondirish, yanada oshirish.

e) o'quvchilarning bo'sh vaqtlarini xushchaqchalik va xursandchilik bilan o'tkazishlariga va ularning sog'liqlarini mustahkamlashga xizmat qiladigan o'yin kulgilar va boshqa xil o'yinlarini yo'lga qo'yish.

O'quv yilining boshida sinfdan tashqari ishlarning rejasini tuziladi.

Sinfdan tashqari ishlarning asosiy maqsadi o'qituvchining ta'lim jarayonida olgan bilimlarini amaliyotga tatbiq etish, huquqiy-demokratik jamiyatga munosib, o'z fikrini erkin bayon eta oladigan insonni tarbiyalash, uni ruhan va jismonan sog'lom bo'lib yetishishi jamiyatimiz taraqqiyotiga o'z ulushini qo'shishga tayyorlashdan iboratdir.

Sinfdan tashqari ishlarni o'tkazishda: Birinchidan, o'quv yilining boshida tasdiqlangan ish reja, ma'naviyat va ma'rifat ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari yig'ilishida bir oylik ish rejasidagi mavzular bayon etilib, har bir xodimga aniq vazifalar topshirilib, o'tkazish joyi, tartibi, sharoiti, maqsadi, mas'ul xodimlari aniqlab olinadi. Har bir oyning rejasida ko'rsatilgan muhim va dolzarb mavzularga maktab o'qituvchilari birlashtiriladi. Ikkinchidan, tadbir o'tkazilishini oyning birinchi kunlarida bolalar umumiy yig'ilishida ish rejasidagi mavzu e'lon qilinib, tadbir o'tkazishga tayyorgarlik ko'riladi.

Sinfdan tashqari bir oylik rejasining 2 haftalik qismini namuna sifatida keltiramiz.

Mavzu: "Voyaga yetmaganlar o'rtasida giyohvandlikning zarari va ularning oqibatlarini".

t.b.	Hafta kunlari	Haftaning bosh mavzusi	Har kunlik mavzu	O'tkaziladigan joyi	O'tkazish vaqti	Mas'ul shaxs
1	Dushanba	Voyaga etmaganlar o'rtasida giyohvandlikning zarari va ularning oqibatlarini	"Giyohvandlikka qanday kurashish kerak?" Tarbiyaviy soatlar	Sinf-xonalar	Jadval asosida	Sinf rahbarlari va tarbiyachilar
2	Seshanba		"Giyohvandlik va uning oqibatlarini" mavzusida eng chiroyli va mazmunli insho ko'rik-tanlovi	Sinf-xonalar	Darsdan tashqari	Ona tili va adabiyoti o'qituvchilari

3	Chorshanba		"Giyohvandlikning zarari – mening nigohimda"	Maktab hovlisida	Darsdan tashqari	"Yoshlar ishlari agentligi" tashkiloti, bolalar yetakchisi
4	Payshanba		"Biz –sog'lom avlod bolalarimiz" (100 m. yugurish va estafeta o'yinlari)	Maktab sport maydoni	O'qituvchining bo'sh vaqtida	Sinf rahbarlari, j/t murabbiylari, sport maktabi trenerlari
5	Juma		IIB va meditsina xodimlari bilan suhbat o'tkazish	Maktab hovlisida	Darsdan tashqari	"Yoshlar ishlari agentligi" tashkiloti, sinf rahbarlari, bolalar yetakchisi
6	Shanba		Yakuniy yig'ilish	Maktab klubi	Mashg'ulotlar tugagandan so'ng	Maktab ma'muriyati va sinf rahbarlari

Tarbiyaviy ishlarni tashkil qilishda rahbarning vazifalari.

Sinfdan va maktabdan tashqari ishlar metodologiyasining o'ziga xos xususiyatlari yana shundaki, bu ishlarning majburiy rejasi yo'q. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi turli to'garak uchun dasturlar nashr qiladi, lekin ular na'unaviy hisoblanib, maktablar va maktabdan tashqari muassasalar, tegishli to'garaklarning rahbarlari, mahalliy sharoitni va imkoniyatlarini hisobga olib, o'zlari uchun aniq reja tuzadilar. Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarning dastur va rejasi odatda har bir to'garak, har bir suhbat, ma'ruza va ekskursiya uchun alohida-alohida tuziladi. Biroq bunda mashg'ulot o'tkazish mo'ljallangan bolalarning havas-mayllari, talablari e'tiborga olinadi. Sinfdan va maktabdan tashqari mashg'ulotlarning mazmuni texnika, biologiya, san'at, jismoniy tarbiya kabi bilimlarning tegishli sinflar uchun maktab programmasida ko'rsatilgan doiradan tashqari chiqadigan sohalarni o'z ichiga olishi mumkin, ammo bu mashg'ulotlar bolalarning maktabda olgan bilimlariga tayanishi shart va bu bilimlarini chuqurlashtirish hamda kengaytirishga o'quvchi-

larning bu bilimlarini amalda va ijtimoiy foydali faoliyatida qo'llashlariga yordam berish lozim. Maktabdan va sinfdan tashqari ishlar maktabning o'quv ishlari bilan chambarchas bog'langandir, ammo mashg'ulotga qo'shimcha, o'quv jaryonining davomi deb hisoblash xatodir.

Sinfdan va maktabdan tashqari ishlar bolalarning tashabbuslari va havaskorliklari asosida yo'lga qo'yiladi va olib boriladi. Muassasa o'quvchilari to'garaklar va turli ommaviy ishlarda faol qatnashishlari va tashkiliy ishlar sohasida malaka va ko'nikma orttirishlari, intizom saqlashga odatlanishlari kerak.

Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni olib borganda bolalarning yosh individual xususiyatlari va bilim darajalarini, albatta, e'tiborga olish lozim. Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarning mazmuni o'quvchilarning bilim va hayotining turli sohalariga bo'lgan qiziqishlari, talablari va mayllarini qondirish kerak. Sinfdan va maktabdan tashqari ishlar quyidagi masalalarni o'z ichiga olishi kerak.

- siyosiy masalalar;
- ilmiy bilimlar berish masalalari;
- texnika masalalari;
- agrobiologiya masalalari;
- jismoniy tarbiya masalalari;
- adabiyot-san'at masalalari;
- umummadaniy va maishiy masalalar;
- ommaviy ishlar masalalari.

Sinfdan va maktabdan tashqari mashg'ulotlarda muassasa bolalaridagi mavjud havaslarga ko'zda tutib qolmay, balki shu bilan birga ularda yangi-yangi havaslar uyg'otish va o'stirish kerak. Bunda shuni nazarda tutish kerakki, kichik yoshdagi bolalar ko'proq o'ynashga qiziqadilar. O'rta va katta yoshdagi bolalar esa, ko'p hollarda mehnatga va ijtimoiy foydali ishlarga qiziqadilar. O'quvchi bolalarning, ayniqsa, o'rta yoshdagi bolalarning qiziqishi nihoyatda beqaror va noaniq bo'ladi. Ular goh u, goh bu ishga qiziqib ketadilar. Bir ishni oxiriga yetkazmasdan ikkinchi bir ishga urinib ketadilar. Shuning uchun sinfdan va maktabdan tashqari mashg'ulotlar biron maqsadni ko'zlovchi, amaliy natijaga olib keladigan havaslarni tarbiyalashga yordam berishi kerak.

Ana shunday havas bolalarni shug'ullanadigan ishlariga ijobiy

ta'sir ko'rsatadi, ularda iroda va xarakterlarni tarbiyalaydi. Shuningdek, matonat bilan boshlangan ishini oxirigacha yetkazish qobiliyatini o'stiradi. Bolalarning hammasi shaxsning har taraflama kamol topishiga hamda o'g'il va qiz bolalarni amaliy ishga tayyorlashda juda muhimdir.

Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarning shakllari quyidagicha:

a) ommaviy ishlar (musabaqa, ko'rgazmali kechalar, ertaklar, ekskursiyalar, spartakiada va boshqalar);

b) to'garaklar ishlari (yosh fiziklar, matematiklar, tabiatshunoslar drama va hokazo to'garaklar).

O'quvchilarning mustaqil individual mashg'ulotlarini yo'lga qo'yish (bunda o'quvchilar fan va texnikaning birorta sohasini o'rganish uchun mustaqil ishlaydilar yoki mustaqil ravishda turli modellar yasaydilar va hokazo).

Sinfdan va maktabdan tashqari ommaviy ishlar.

O'quvchilar bilan olib boriladigan sinfdan va maktabdan tashqari ishlarning asosiy shakllaridan biri ommaviy ishlardir. O'quvchilarning juda ko'pi ishtirok etadigan, ularga bilim beradigan ishlar sinf va maktabdan tashqari ommaviy ishlar deb ataladi.

Sinfdan tashqari ommaviy ishlar maktabda va ta'lim muassasalarida olib boriladi. Bunday ishlarda bitta sinf, bir necha sinf yoki butun maktab o'quvchilari qatnasha oladi. Ommaviy ishlarni maktabdan tashqari muassasalar (o'quvchilar saroyi, yoshlar uylari, yosh texniklar, yosh tabiatshunoslar stansiyalari, ekskursiya-turistik stansiyalari va hokazo). Shuningdek, "Yoshlar ishlari agentligi" YOIH tashkiloti, sport jamiyatlari olib boradi. Maktabdan tashqari ommaviy ishlarda maktabdan tashqari muassasalarning to'garaklarida qatnashuvchi o'quvchilar, shuningdek, tuman, shahar, viloyatdagi maktablarning o'quvchilari ham ishtirok etishlari mumkin.

Sinfdan va maktabdan tashqari ommaviy ishlarning xarakterli xususiyati shundaki, bu ishlar hayotda ro'y berayotgan hamma muhim hodisa - voqealarga va faktlarga bog'lab o'tkaziladi, bolalarga shu hodisa va voqealar to'g'risida to'g'ri tasavvur beriladi. Bolalarda havas uyg'otadi, qiziqish paydo qiladi va katta taassurot qoldiradi.

Sinfdan va maktabdan tashqari har bir ommaviy ishga puxta tayyorgarlik ko'rinishi nihoyatda muhimdir. Ommaviy ishning muvaffaqiyati uning uyushqoqlik bilan o'tkazilishiga bog'liqdir.

Ommaviy ishning tematikasi tarbiyaviy vazifalarga o'quvchilarning madaniy talab va qiziqishlariga muvofiq bo'lgandagina ommaviy ishlar muvaffaqiyat qozonadi.

Ommaviy ishlarning mazmuni g'oyaviy jihatdan yuksak va bolalar uchun tushunarli bo'lishi kerak. Ommaviy ishlarning dasturi, hajmi va og'ir- yengilligi jihatdan shu yerdagi o'quvchilarning kuchi yetadigan, ularni charchatib qo'ymaydigan, balki ularning bo'sh vaqtlarini yaxshi dam olib o'tkazishlariga yordam beradigan bo'lishi kerak.

Ommaviy ishlarga tayyorgarlik ko'rishda va uni o'tkazishda o'quvchilarning unda faol va ko'ngilli suratda qatnashishlariga suyanmoq kerak. Sinfdan va maktabdan tashqari ommaviy ishlar juda xilma-xildir. Sinfdan va maktabdan tashqari ommaviy ishlar olimpiada, turli musobaqalar, spartakiada musobaqalari, kechalar, ertaklar, bayramlar, ekskursiyalar va yurishlar, texnika va ilmiy ijodiyotlar, ko'rgazmalar, mevali va manzarali daraxtlar o'tqazish, hosilni yig'ib-terib olish tarzida o'tkaziladi. Ommaviy-siyosiy tarbiya ishlari. Sinfdan va maktabdan tashqari ommaviy-siyosiy tarbiya ishlariga Respublikamiz va «Yoshlar ishlari agentligi» YOIH tashkilotining yosh avlodga siyosiy tarbiya berish ishlarining sifatini yana ham yaxshilashni talab to'g'risidagi qarori asos qilib olinishi lozim. O'quvchilar bilan individual tartibda sinfdan va maktabdan tashqari ishlar turlicha bo'lishi mumkin. Shunday ishlardan ba'zi birlarini ko'rsatib o'tamiz.

1) O'quvchilarning sinfdan va maktabdan tashqari o'qishlariga rahbarlik qilish;

2) O'quvchilarni musiqa, ashula va san'atning boshqa turlariga individual tartibda o'rgatish.

3) Yosh texniklarning individual tartibda olib boriladigan qurish-tuzish ishlariga rahbarlik qilish.

4) yosh tabiatshunoslar bajaradigan ishlardan yakka topshiriqlar berish va hokazo.

O'quvchilarning jismoniy tarbiyaning ayrim turlariga o'rgatish ularning yoshi, tabiatshunoslik va texnika borasida uylarida bajaradigan ishlariga rahbarlik qilish o'quvchilar bilan fan va adabiyotning ma'lum bir sohasida ish olib borish individual tartibda ma'ruzalar tayyorlash, insho yozish va hokazolar o'quvchilar bilan ish yakka tartibda olib boriladigan ishlardandir.

ta'sir ko'rsatadi, ularda iroda va xarakterlarni tarbiyalaydi. Shuningdek, matonat bilan boshlangan ishini oxirigacha yetkazish qobiliyatini o'stiradi. Bolalarning hammasi shaxsning har taraflama kamol topishiga hamda o'g'il va qiz bolalarni amaliy ishga tayyorlashda juda muhimdir.

Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarning shakllari quyidagicha:

a) ommaviy ishlar (musabaqa, ko'rgazmali kechalar, ertaklar, ekskursiyalar, spartakiada va boshqalar);

b) to'garaklar ishlari (yosh fiziklar, matematiklar, tabiatshunoslar drama va hokazo to'garaklar).

O'quvchilarning mustaqil individual mashg'ulotlarini yo'lga qo'yish (bunda o'quvchilar fan va texnikaning birorta sohasini o'rganish uchun mustaqil ishlaydilar yoki mustaqil ravishda turli modellarni yasaydilar va hokazo).

Sinfdan va maktabdan tashqari ommaviy ishlar.

O'quvchilar bilan olib boriladigan sinfdan va maktabdan tashqari ishlarning asosiy shakllaridan biri ommaviy ishlardir. O'quvchilarning juda ko'pi ishtirok etadigan, ularga bilim beradigan ishlar sinf va maktabdan tashqari ommaviy ishlar deb ataladi.

Sinfdan tashqari ommaviy ishlar maktabda va ta'lim muassasalarida olib boriladi. Bunday ishlarda bitta sinf, bir necha sinf yoki butun maktab o'quvchilari qatnasha oladi. Ommaviy ishlarni maktabdan tashqari muassasalar (o'quvchilar saroyi, yoshlar uylari, yosh texniklar, yosh tabiatshunoslar stansiyalari, ekskursiya-turistik stansiyalari va hokazo). Shuningdek, "Yoshlar ishlari agentligi" YOIH tashkiloti, sport jamiyatlari olib boradi. Maktabdan tashqari ommaviy ishlarda maktabdan tashqari muassasalarning to'garaklarida qatnashuvchi o'quvchilar, shuningdek, tuman, shahar, viloyatdagi maktablarning o'quvchilari ham ishtirok etishlari mumkin.

Sinfdan va maktabdan tashqari ommaviy ishlarning xarakterli xususiyati shundaki, bu ishlar hayotda ro'y berayotgan hamma muhim hodisa - voqealarga va faktlarga bog'lab o'tkaziladi, bolalarga shu hodisa va voqealar to'g'risida to'g'ri tasavvur beriladi. Bolalarda havas uyg'otadi, qiziqish paydo qiladi va katta taassurot qoldiradi.

Sinfdan va maktabdan tashqari har bir ommaviy ishga puxta tayyorgarlik ko'rilishi nihoyatda muhimdir. Ommaviy ishning muvaffaqiyati uning uyushqoqlik bilan o'tkazilishiga bog'liqdir.

Ommaviy ishning tematikasi tarbiyaviy vazifalarga o'quvchilarning madaniy talab va qiziqishlariga muvofiq bo'lgandagina ommaviy ishlar muvaffaqiyat qozonadi.

Ommaviy ishlarning mazmuni g'oyaviy jihatdan yuksak va bolalar uchun tushunarli bo'lishi kerak. Ommaviy ishlarning dasturi, hajmi va og'ir- yengilligi jihatdan shu yerdagi o'quvchilarning kuchi yetadigan, ularni charchatib qo'ymaydigan, balki ularning bo'sh vaqtlarini yaxshi dam olib o'tkazishlariga yordam beradigan bo'lishi kerak.

Ommaviy ishlarga tayyorgarlik ko'rishda va uni o'tkazishda o'quvchilarning unda faol va ko'ngilli suratda qatnashishlariga suyanmoq kerak. Sinfdan va maktabdan tashqari ommaviy ishlar juda xilma-xildir. Sinfdan va maktabdan tashqari ommaviy ishlar olimpiada, turli musobaqalar, spartakiada musobaqalari, kechalar, ertaklar, bayramlar, ekskursiyalar va yurishlar, texnika va ilmiy ijodiyotlar, ko'rgazmalar, mevali va manzarali daraxtlar o'tqazish, hosilni yig'ib-terib olish tarzida o'tkaziladi. Ommaviy-siyosiy tarbiya ishlari. Sinfdan va maktabdan tashqari ommaviy-siyosiy tarbiya ishlariga Respublikamiz va «Yoshlar ishlari agentligi» YOIH tashkilotining yosh avlodga siyosiy tarbiya berish ishlarining sifatini yana ham yaxshilashni talab to'g'risidagi qarori asos qilib olinishi lozim. O'quvchilar bilan individual tartibda sinfdan va maktabdan tashqari ishlar turlicha bo'lishi mumkin. Shunday ishlardan ba'zi birlarini ko'rsatib o'tamiz.

1) O'quvchilarning sinfdan va maktabdan tashqari o'qishlariga rahbarlik qilish;

2) O'quvchilarni musiqa, ashula va san'atning boshqa turlariga individual tartibda o'rgatish.

3) Yosh texniklarning individual tartibda olib boriladigan qurish-tuzish ishlariga rahbarlik qilish.

4) yosh tabiatshunoslar bajaradigan ishlardan yakka topshiriqlar berish va hokazo.

O'quvchilarning jismoniy tarbiyaning ayrim turlariga o'rgatish ularning yoshi, tabiatshunoslik va texnika borasida uylarida bajaradigan ishlariga rahbarlik qilish o'quvchilar bilan fan va adabiyotning ma'lum bir sohasida ish olib borish individual tartibda ma'ruzalar tayyorlash, insho yozish va hokazolar o'quvchilar bilan ish yakka tartibda olib boriladigan ishlardandir.

Sinfdan tashqari ishni shunday yo'lga qo'yish kerakki, bu o'qish o'quvchilarda vatanparvarlik dunyoqarashni tarkib topishiga yordam beradigan bo'lsin. O'quvchilarning sinfdan tashqari o'qishlarini maktab kutubxonasi bilan birgalikda yo'lga qo'yish zarur. Sinfdan tashqari o'qish uchun tavsiya qilingan kitoblar ro'yxatini maktab kutubxonalarda ko'zga ko'rinarli joylarga osib qo'yish kerak.

Maktab yoki maktabdan tashqari muassasa rahbari o'quvchilari orasidan ovozi yaxshi, ashulaga qobiliyatli bolalar chiqib qolsa, ularni bolalar musiqa maktabiga, rassomchilikka, haykaltaroshlikka va artistlikka qobiliyati zo'r bo'lsa, bolalarni badiiy san'at o'quv yurtlariga yuborish uchun harakat qilish lozim. Agar biron bir sabab bilan bunga erishib bo'lmasa, u vaqtda bunday bolalarni maktab huzuridagi yoki maktabdan tashqari muassasa qoshida tashkil etilgan shunday to'garaklarda tarbiyalash, ularni qobiliyatini o'stirish lozim. Sinfdan va maktabdan tashqari ishlardagi tashkiliy masalalar. Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarga rahbarlik qilish uchun pedagoglar, «Yoshlar ishlari agentligi» YOIH tashkilotlarining yetakchilari, maktabdan tashqari ish xodimlari, bolalarning talablarini, nimalarga qiziqishlarini bilish kerak. Rahbarlar sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni olib borishda bolalarda yangi havaslar uyg'ota bilishlari, ularni har taraflama yetuk kishilar qilib o'sтира bilishlari lozim.

Ko'p hollarda maktablar maktab dasturi bilan bog'liq va dars soatlariga kiritilmagan ishlarni kerakli yo'nalishlarni tanlay ola bilishmaydi. Bu o'z navbatida vaqtni bekorga sarf bo'lishi, o'quvchilarning qiziqishining yo'qolishi va o'qituvchi va o'quvchi munosabatlarni yomonlashishiga olib keladi. Darsdan tashqari ishlar bolaning shaxsini o'stiradi va shakllantiradi.

Hozirgi davrda ta'lim jarayonining miqyosining yakdilligini hisobga olish zarur, chunki ma'naviy-madaniy sohalar, ijtimoiy ta'lim-tarbiya, ijtimoiy faoliyat borgan sari ijtimoiy muhit va uning vaqt bilan bog'liq omillari bilan chambarchas bog'lanishiga ega bo'lib bormoqda. Bu o'z navbatida ta'lim-tarbiya jarayonning strategiyasi va texnologiyasiga konstruktiv ta'sir ko'rsatib, ijtimoiy-siyosiy, ta'lim va jamoat ishlari sohalarining ishtirokchilari bo'lmish barcha subyektlarga va shu sohalarda insonparvarlik tamoyillariga asoslangan holda faoliyat olib borishni o'rgatadi.

Bajariladigan bu ishlarning asosiy maqsadi:

Bolalarga ta'lim-tarbiya jarayoni bilan ularning bo'sh vaqtini unumli tashkil etishdan iborat.

Pedagogik jamoa darsdan tashqari ishlar barcha o'quvchilarni qamrab olishi haqida qayg'urishi kerak.

Darsdan tashqari ishlar o'quvchilarning jamoaviy qiziqishlari, mustaqil faoliyat olib borishlari va faolliklarining o'sishiga ko'maklashishi zarur.

Shu jihatlarni hisobga olgan holda pedagogik jamoa darsdan va maktabdan tashqari ishlarining tizimini ishlab chiqishida, maktab rahbariyati esa metodologik yordam ko'rsatadi va olib borilayotgan bu ishlarning jihatlarini va sifatini nazorat qiladi. O'quvchi o'zi bajarayotgan ishi jamiyatga kerak va foydali ekanligini sezishi va ko'rish kerak.

Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va unga rahbarlik qilish.

Maktabdan tashqari bo'lgan ta'lim-tarbiya muassasalari o'z faoliyatini O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi va boshqa normativ hujjatlarga asosan olib boradilar. Maktabdan tashqari bo'lgan ta'lim-tarbiya muassasasi qonunida belgilangan tartib asosida tashkil etilgan yuridik shaxsdir, mulkchilik shaklining turidan qat'i nazar, ta'lim vazirligi tomonidan yaratilgan asosiy ustav asosida tuzilgan o'z ustaviga ega va u hududiy ijro etish organlari tomonidan ro'yxatdan o'tkaziladi. Maktabdan tashqari bo'lgan ta'lim-tarbiya muassasalari Respublikaning barcha hududiy birliklarida ochilmoqda (qishloq, tuman). Ular mustaqil ravishda hamda ilmiy ishlab chiqarish strukturasi va ta'lim tarbiya kompleksi shaklida faoliyat yuritishlari mumkin. Maktabdan tashqari bo'lgan ta'lim-tarbiya muassasasining jamoasi shu hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlarini hisobga olgan holda, mustaqil ravishda, faoliyat dasturini ishlab chiqadi.

Ta'lim olayotganlarning asosiy faoliyati o'z qiziqishlari va yoshlarga asoslangan turli guruhlarda amalga oshiriladi (leksiya, guruh, studiya, teatr).

Mashg'ulotlar bitta-ikkita mutaxassis yoki kompleks dasturlar asosida, ma'naviyat, musiqa, sport sohalarida, har bir shaxs bilan alohida yoki guruhlarda butun ijodiy uyushma ham bir shaxs bilan alohida yoki guruhlarda butun ijodiy uyushma hamkorligida amalga oshiriladi. Invalid bolalar bilan yashash joylarining o'ziga individual mashg'ulotlar olib boriladi. Uyushmalarning maqsadi, vazifalari, moliyaviy ta'minot, ta'lim vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan, pedagogik jihatdan asoslangan boshqaruv turlari, ishlash usullari, ta'lim programmalari va rejalari asosida amalga oshiriladi. Uyushma rahbariyati va seksiya boshlig'ining ruxsati bilan agar bo'sh ish joylari mavjud bo'lsa, ish jarayonida ota-onalar o'qiyotganlar bilan hamkorlikda faoliyat ko'rsatishlari mumkin. Uyushmalarning mashg'ulot jadvallari ta'lim-tarbiya pedagoglari tomonidan o'qiyotganlar uchun mehnat qilish, hordiq olish uchun eng maqbul kunlarni, yosh bilan bog'liq va o'rnatilgan sanitar-gigiyenik formalarni hisobga olgan holda tuzilgan ishlab chiqiladi. Ta'til davrida maktabdan tashqari bo'lgan ta'lim-tarbiya muassasalari o'qiyotganlar va ularning ota-onalari bilan ko'pgina tadbirlar uyushtiriladi, bolalar va o'smirlar to'laqonli dam olishlari uchun barcha mavjud imkoniyatlarni havola etadilar. Sayohatlar, turli-tuman musobaqalar uyushtiriladi. Yosh mavsumida maktabdan tashqari bo'lgan ta'lim-tarbiya muassasalari o'quvchilar uchun mutaxassislik oromgohlari va sayyohlik bazalarini tashkil etishlari mumkin. Maktabdan tashqari bo'lgan ta'lim-tarbiya muassasalari boshqa maktabdan tashqari bo'lgan ta'lim-tarbiya muassasalari qoshida o'z filiallarini ochishlari mumkin. Maktabdan tashqari bo'lgan ta'lim-tarbiya muassasalari turli xil hududiy birliklarida: shaharlarda, qishloqlar va tumanlarda turli-tuman marosimlar, musobaqalar tashkil etishadi va o'tkaziladi, zamonaviy kasb turlarini izlashadi. Maktabdan tashqari bo'lgan ta'lim-tarbiya muassasalari zamonaviy, yetakchi tajribaga asosan uslubiy qo'llanmalar yaratmoqdalar. Maktabdan tashqari bo'lgan ta'lim-tarbiya muassasalari boshqarishning me'yoriy o'quvchilari ularning ota-onalari, tarbiyachilar va jamoat a'zolari ishtirokida amalga oshiriladi.

Maktabdan tashqari ta'lim-tarbiya muassasalari qonuniga zid kelmaydigan, boshqa ish faoliyatini yurituvchi aholi, korxona va tashkilotlarga pullik xizmat ko'rsatishlari mumkin. Qo'shimcha

pullik xizmatlar va ishlar ta'lim-tarbiya muassasalarining asosiy dasturidan tashqari bo'lgan xizmatlar hisoblanadi.

Shartnomaga asoslangan ishlar maxsus, ixtisoslashgan ta'lim-tarbiya muassasalari tomonidan amalga oshiriladi va u asosan faoliyat turi (tekin) bilan almashtirilishi mumkin emas. Ya'ni bolalarga ta'lim berish maqsadida davlat tomonidan ajratiladigan mablag'lar hisobiga moliyalashtiriladigan ta'lim-tarbiyaning darajasi pasayishi mumkin emas. Qonunda ko'rsatilgan talabda, maktabdan tashqari ta'lim-tarbiya muassasasi, yuqori turuvchi tashkilot. Milliy ta'lim vazirligi ruxsatiga asosan chet el ta'lim muassasalari bilan aloqa o'rnatishlari mumkin.

Takrorlash uchun savollar:

1. Ta'lim muassasalarida sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarni nazariy jihatdan tahlil qiling.
2. Sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarni asosiy mezonlarini ayting?
3. Sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarga nimalar kiradi?
4. Maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarga qaysi muassasalar kiradi?
5. Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil qilishda asosiy rolni kim o'ynaydi, uni izohlang?

Tayanch so'zlar

Bo'sh vaqt, bo'ysundirilish, vatanparvarlik, dunyoqarash, saviya, sadoqat, metodologiya, ekskursiya, mayllar, san'at, tayanish, cham-barchas, agrobiologiya, maishiy. va b.

Ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy tarbiya ishlarini tashkil etish tizimi

O'quvchilarning o'z-o'zini boshqarishning me'yoriy tizimi

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Ma'naviyat va ma'rifat jamoatchilik markazi faoliyatini yanada takomillashtirish va samaradorligini oshirish to'g'risida»gi farmonida ko'rsatilganidek, jamiyatda yuksak ma'naviy fazilatlarni kamol toptirish, milliy mafkurani shakllantirish, yoshlarni boy madaniy merosimiz, tarixiy an'analарimizga, umumiy insoniy qadriyatlarga hurmat, Vatanga muhabbat, istiqloл g'oyalariga sadoqat ruhida tarbiyalash mamlakatimizda amalga oshirilmayotgan barcha islohotlarning hal qiluvchi omilidir.

Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarning samaradorligini oshirish avvalo komil insoniy shakllantirishning eng zamonaviy va qulay yo'nalishlarini topib joriy etishga bog'liq.

Tarbiyaviy ishlarni davr talabiga javob beradigan holga keltirish uchun tarbiyaning asosi bo'lgan barcha g'oyalar qaytadan ko'rilib chiqilishi, yillar davomida to'plangan ijobiy tajribadan unumli foydalanish zarurligini taqazo etadi.

Talabani o'zini-o'zi tarbiyalashi uning dunyoqarashini, ma'naviy-axloqiy va boshqa sifatlarini shakllantirishga yordam beradi. Talabani o'zini-o'zi tarbiyalash jarayoni shaxs sifatidagi ijobiy tomlarini bartraf etishga, oldida turgan vazifalarni hal etishda asos bo'la oladi.

O'zining-o'zi tarbiyalashning ta'siri ostida doimiy ravishda o'zining ma'naviy-ruhiy sifatlarini tan olish lozimdir.

Talabani o'zini-o'zi tarbiyalashning asosiy imkoniyatlarini ko'rsatkichlariga quyidagilar kiradi:

- hayotiy maqsadi va rejasi, yuqoriy darajasi, shaxsiy na'munasi;
- o'ziga ishonchi, o'zini-o'zi obyektiv baholay bilish qobiliyati, ongini rivojlantirishi;
- irodaşini ma'lum darajasida mustahkamlash, o'zini nazorat qilish odati va irodaligini boshqara bilish ko'rsatkichi;
- o'zini-o'zi tarbiyalash nazariyasini bilishi, o'z ustida ma'lum

darajada tajriba ishini olib borish;

- o'zini-o'zi tarbiyalash har tamonlama vijdonan va ongli ravishda tashkil etilganligi.

Ta'lim muassasalarida talabalarni tarbiyaviy ishlar potensiyasi ham xuddi shu mazmunga qaratilgan bo'lib, quyidagi tablitsalar asosida shaxs kamoloti bosqichlarini shunday tasvirlab berilgan.

Jumladan, ta'lim muassasalaridan ma'naviy-ma'rifiy tarbiyaviy ishlarni quyidagi tarkiblar orqali aniqlab olishimiz mumkin:

1. Ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy tarbiya ishlarini tashkil etish tizimi;
2. Sinfdan va maktabdan tashqari tashkilotlarning ish tizimi;
3. Sinfdan va maktabdan tashqari tashkilotlarni uslubiy tavsiyalari;
4. Tarbiyaviy soatlarni o'tkazish yuzasidan uslubiy tavsiyalar;
5. Sinf rahbarlarning vazifalari
6. Ota-onalar kengashining ish uslub;
7. Tarbiya ishlari bo'yicha direktor o'rinbosarining asosiy vazifalari;
8. Ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy masalalarni boshqarishning me'yoriy tizimi;
9. Maktab libosi – ma'naviyat belgisi.

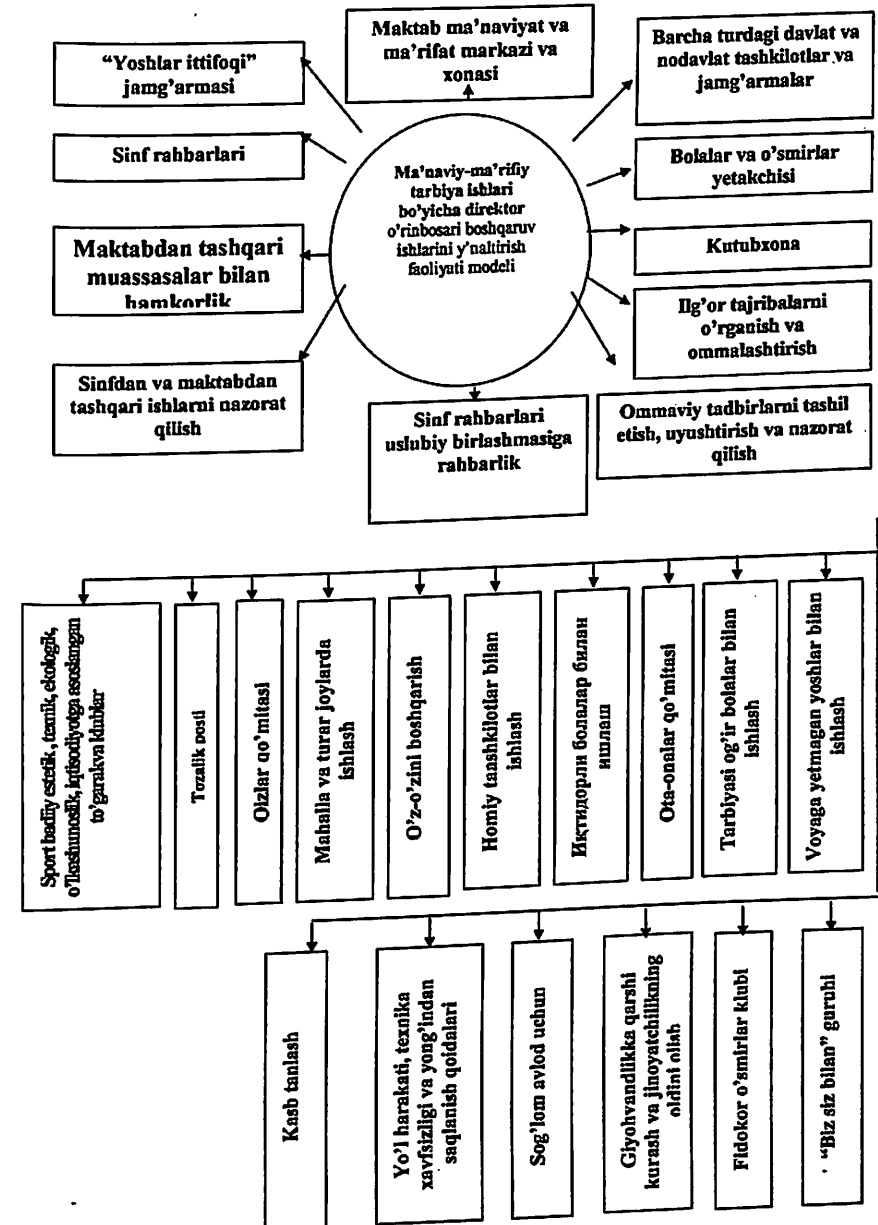
Ta'lim muassasalarida tashkil etiladigan o'quvchi-yoshlar tashkilotlari to'g'risida uslubiy tavsiyalar

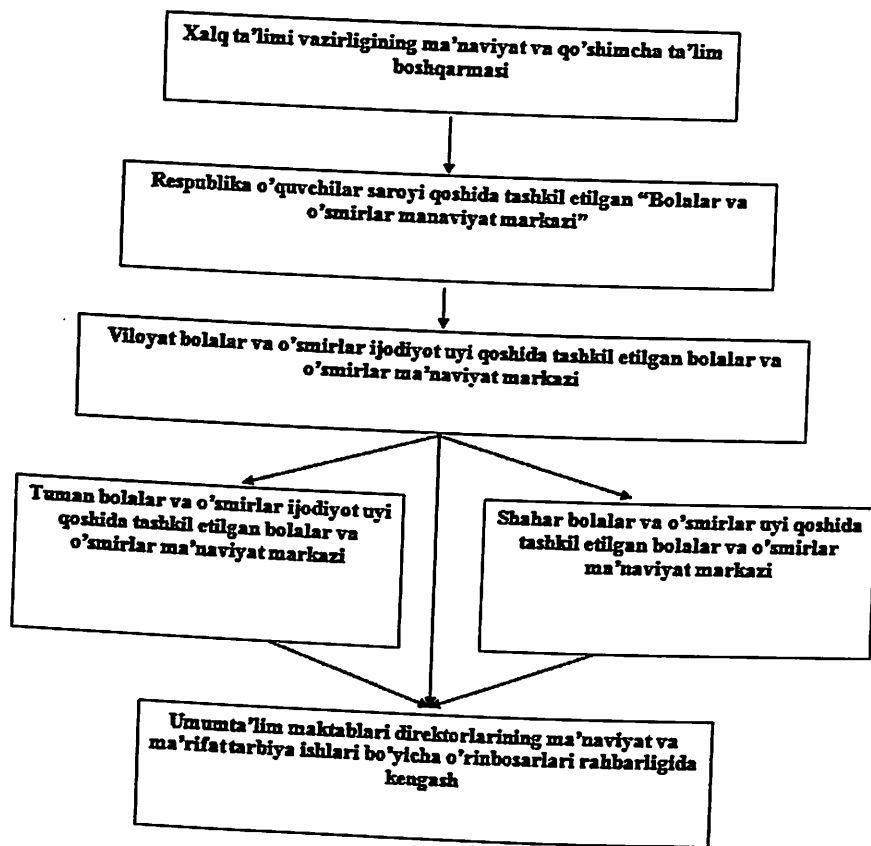
O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti I.Karimov Milliy axborot agentligi muxbirining savollariga bergan javoblarida o'quvchi-yoshlarning bo'sh vaqti mazmunli o'tishini ta'minlash maqsadida turli xildagi tashkilotlar hamda to'garaklar tashkil etish lozimligini aytib o'tgan edi.

Shu maqsadda ta'lim muassasalarida tashkil etilgan va tashkil etish rejalashtirilgan yoshlar tashkilotlarining ro'yxati tavsiya etilmoqda:

1. Fidoiylar
2. Bolalar va o'smirlar uyushmasi
3. Temur avlodlari
4. Nurli avlod
5. Yosh kitobsevarlar

- 6.O'yla izla, top
- 7.Bulbulcha
- 8.Yosh ekologlar
- 9.San'atsevarlar
- 10.Kelajak avlod
- 11.Humochalar
- 12.Kelajak bunyodkorlari
- 13.Istiqlol kelajagi
- 14.Yulduzlar
- 15.Guldasta
- 16.Gulg'uncha
- 17.Birdamlik
- 18.Tinchlik
- 19.Yangi avlod
- 20.Kamalak
- 21.Kelajak kamalagi
- 22.Altair
- 23.Hamdo'stlik

Sinf rahbarining vazifalari

Sinf rahbari o'z sinfidagi o'quvchilarning bevosita ta'lim-tarbiya jarayoni, ya'ni darslar davomida hamma darsdan keyingi faoliyatini nazorat qilishga mas'uldirlar. Sinfdagi barcha o'quvchilarni qobiliyatiga qarab to'garaklarga jalb etish kerak. O'quvchilarning nechta bo'lishidan qat'iy nazar o'quvchilarga ma'naviyat daftarini to'liq tuttirish shart. Haftada bir marta o'tkaziladigan ma'naviyat soatlarini to'g'ri tashkil etib, unga haqqoniy yondashish shartdir. Tarbiyachi qanday sharoitda ishlamasin, u qanday sinfga rahbarlik qilishidan qat'iy nazar, o'quvchi shaxsni kamol toptirishi kerak. Sinf rahbarligi odatda sinfni va alohida-alohida har qaysi o'quvchini o'rganishdan boshlanadi. Ma'naviyati boy bo'lgan sinf rahbari

o'quvchilar bilan alohida-alohida ishlashni amalga oshirishi, o'quvchilarga o'z ta'siri, metodlarini mohirlik bilan qo'llashi kerak.

Agar sinf rahbari o'quvchilar faolligini yanada oshirishga harakat qilsa, ota-onalar bilan aloqani mustahkamlashi lozim bo'ladi. Qaysi sinf rahbari ota-ona bilan yaqindan aloqada bo'lsa, uning sinfdagi o'quvchilarning faolligi oshadi. Tajribalar shuni ko'rsatadiki, ilg'or sinf rahbarlarining olib borayotgan ishlarga nazar solsangiz, u ota-onalar bilan bir oyda yoki ikki oyda bir uchrashadi. Bu sinfda davomat, o'quvchining faolligi, ustozga bo'lgan hurmati juda boshqacha bo'ladi. O'zbekistonimizning "Ta'lim to'g'risida"gi qonunini o'quvchilar, ota-onalar o'rtasida o'rganib ishlab chiqish kerak. Maktabda ta'lim mazmunini takomillashtirish, ta'lim metodlarini yangilash borasida ko'p ishlar qilindi va qilinmoqda. Tarbiyachi o'quvchilarda bilim olishga bo'lgan ishtiyoq va ehtiyojini uyg'otishga harakat qiladi. Agar sinf rahbari o'z sinfidagi o'quvchilar o'rtasida hurmat qozona olsa, o'quvchilarni fikrlashga o'rgatsin. Sinf rahbari o'z o'quvchisini doimo o'rganib borish uchun faqat o'quvchilar bilan angina emas, balki o'quvchilarning ota-onalar bilan ham ish olib borishi kerak. Maktabda olib borilgan tarbiyaviy ishlar sistemasi to'g'ri va bevosita sinfda o'zlashtirishni ko'tarishga ta'sir etadi. Sinf rahbari o'quvchilar bilan hamkorlikda bolalarni o'qishga ongli munosabatda bo'lishga o'rgatadi, o'quvchilarning o'qishlarini nazorat qiladi.

Darslarga kiradi, kuzatadi va o'z sinfidagi o'quvchilar bilan birgalikda sinfda o'quv ishlari sifatini oshirish chora-tadbirlarini belgilaydi.

Sinf xonasining jihozi va ko'rinishi o'quvchilarning estetik tarbiyasiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun o'quvchilarga sinf burchagidagi qanday jihoz kerakligini aytib borish kerak. Sinf rahbari ko'rgazmali qurollardan samarali foydalanish, o'quvchilarning darsdan bo'sh vaqtlarida foydalanish va bolalar ijodiy qobiliyatlarini o'stirishda, ularni har tomonlama kamol toptirishga yordam beradi. Darsdan tashqari vaqtlarda o'quvchilarning jamoat topshiriqlarini bajarishni, to'garaklarda ishtirok etishni nazorat qilish kerak.

Bolalarni sevisish va hurmat qilish, tarbiyaviy ish samaradorligini oshirishning zarur shartidir. Agar o'qituvchi bolalarni sevmasa, u bolalarning haqiqiy tarbiyachisi murabbiysi bo'la olmaydi. Bolalarni sevisib, ularni hurmat qilish yaxshi hislatlarni yuzaga keltirishi mumkin.

kin. Agar o'qituvchi o'z o'quvchilariga nisbatan befarq, ayniqsa mensimasdan munosabatda bo'lsa, bunday o'qituvchini o'quvchilar hurmat qilmaydi va obro'si tushib boradi. Ayrim hollarda sinf rahbarlari intizomsiz va qoloq o'quvchilar bilan gaplashganda loqayod va dahshatli bo'lib turish kerak, deb o'ylaydi. Tarbiya tajribasi shuni ko'rsatadiki, bunday o'quvchilarga vazmin muomala qilish, ularga nisbatan g'amxo'r va mehribonlik bilan munosabatda bo'lish ko'proq samara beradi. O'quvchilarga nisbatan ishonch va hurmat bo'lmagan, pedagogik odob buzilgan joyda ba'zi pedagoglar bilan bolalar orasida ziddiyatlar sodir bo'ladi.

Ilg'or sinf rahbari tajribasi shuni ko'rsatadiki, tarbiyachilar bolaga nisbatan ko'proq talabchan bo'lishi va uni mumkin qadar ko'proq sevish kerak degan qoidaga qattiq amal qilgan joyda tarbiya berish uchun eng yaxshi sharoit yuzaga keladi. Bularga misol tariqasida, o'quvchilar o'rtasida o'zini shirin so'zi, bilimi bilan hurmat qozongan Umida Zokirova, Marhabo Mavlonovalar faoliyatini ko'rsatish mumkin. Haqiqatdan ham qachon qarasangiz ularning o'qituvchi va o'quvchilar bilan biror-bir masala ustida ish yuritayotganiga ko'zingiz tushadi, maktabda test markazi mavjud bo'lib 9,10,11-sinf o'quvchilarini bepul tayyorlashadi. Bu markazda "Axborotnoma"ning barcha sonlari mavjuddir.

O'quvchi yoshlar tashkilotining ish faoliyati

O'quvchi-yoshlar o'rtasida giyohvandlikning oldini olish bo'yicha tavsiyalar Narkotik moddalarning g'ayri-qonuniy aylanishiga qarshi kurash hamda iste'mol qilinishini oldini olish-umumjahon ahamiyatga molik masala hisoblanib, Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan "26 iyun-xalqaro narkotik moddalariga qarshi kurashish kuni" deb e'lon qilgan har yili jahon hamjimiya tomonidan keng nishonlab kelinadi. "XX asr vabosi" hisoblangan narkotik moddalar insoniyat kelajagi uchun o'ta xavfli ekanligi, kishilar tinchligiga, salomatligiga, ruhiyatiga qanchalik ta'sir etib nopok ishlar, dahshatli voqealar yuz berishiga sabab bo'layotganligi hech kimga sir emas.

Barcha mamlakatlarda narkotik moddalarini iste'mol qilishning oldini olish, u bilan qonunga xilof ravishda muomala qilishga harakat kuchaymoqda. Narkotik moddalarini ishlab chiqarish va ular bilan

savdo qilish, bu biznes yaratib beradigan juda katta boylik mamalakatlar xavfsizligiga, barqarorligiga katta xavf tug'dirmoqda, jamiyatning iqtisodiy va madaniy negiziga, ma'naviy yuksalishga katta salbiy ta'sir ko'rsatadi. Dunyodagi deyarli hamma mamlakatlar bu muammoga duch kelgan. Uning tibbiy, iqtisodiy, siyosiy, jismoniy va ma'naviy zarari to'g'risida ommaviy axborot vositalarida ko'plab ma'lumotlar berilmoqda. Mustaqillikka erishgan kunlardan oq O'zbekiston Respublikasi BMTning teng huquqli subyekti sifatida narkobiznesga qarshi kurash borasida katta sa'i-harakatlar amalga oshirilib kelinmoqda. Shu muammoga to'xtalib, O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti Islom Karimov "O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, birqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari" asarida narkotik moddalar ishlab chiqarish va ular bilan savdo qilish, uning halokatli oqibatlarini mamlakatning xavfsizligiga katta tahdid solayotganligiga alohida ahamiyat berib o'tadi. Narkotik moddalarni xilof ravishda iste'mol qilish ko'lami va xarakteri yildan-yilga keng tarqalmoqda. Bu esa "oq ajal"ga qarshi kurash faoliyatiga turli-tuman usullarni talab etmoqda. Aholining turli ijtimoiy qatlamlari orasida giyohvandlikning keng tarqalayotganligi uni iste'mol qiluvchilarning "yosharishi", aniqsa bolalarning narkotik moddalarning iste'molchilarga aylanib borayotganligi jiddiy tashvishga solayotgan masalaga aytilmoqda. Ma'lumotlarga qaraganda, dunyoda giyohvandlik moddalarini iste'mol qiluvchilarning 70 foizini 30 yoshgacha bo'lgan yoshlar tashkil etadi. Ma'lumotlardan shu narsa ayon bo'ldiki, voyaga yetmaganlar o'rtasida giyohvandlikka ilk bor qadam qo'yish 11-17 yosh o'rtasida kechadi. Bu illatning natijada, xalqaro ekspertlarning ta'kidlashiga ko'ra, hozirgi kunda dunyoda sodir etilayotgan jinoyatlarning 70 foiziga bevosita va bilvosita narkotik moddalar bilan bog'liqdir. Giyohvandlik dahshatli kasallik hisoblangan SPID/VICH bilan ham uzviy ravishda bog'langanligini alohida ta'kidlash muhimdir. SPIDga chalinganlarning asosiy qismini narkotik moddalarni iste'mol qiluvchilar tashkil etdi.

Giyohvand moddalar organizmda kechadigan hayotiy jarayonlar va iste'molchi organizmning barcha a'zolariga kuchli salbiy ta'sir ko'rsatadi. O'smirlarning giyohvandlikka o'rganishi tez yuz beradi. "Oq, AJAL" uning istemolchisini tezda o'z "quliga" aylantirib

qo'yadi. Narkotik moddani iste'mol qilayotgan o'smir iloji boricha ota-onasining ko'ziga tashlanmaslikka, alohidalikka intiladi, ular bilan suhbatlashishni keskin qisqartiradi, buning o'rniga boshqa yangi tanishlar, do'stlar paydo bo'ladi. Ular o'qishga, ilm egallashga va ma'naviy yuksalishga bo'lgan intilish keskin susayib, pulga bo'lgan ehtiyoj ortadi. Oiladagi muammolar bilan qiziqmaydi. Uning kayfiyati sharoitga bog'liq bo'lmagan holatda o'zgarib, agressiv harakatlari kuchayishi kuzatiladi. Bu sohada umumiy o'rta ta'lim maktablari jamoalari qanday ishlarni amalga oshirishlari lozim?

Umumta'lim maktablarning o'quv-tarbiyaviy ish rejalarida shu masalaning aks etishi va doimiy nazorat ostiga olishini, o'quvchi yoshlarni ommaviy sport seksiyalari va musobaqalari, to'garaklar va madaniy tadbirlarga keng jalb qilishning samarali yo'llarini qo'llash, maktab, mahalla, oila hamkorligidan, homiy tashkilotlar va tadbirkorlikning aqliy yordamidan va imkoniyatlaridan keng foydalanib, ularni bu ishga jalb qilish lozimdir. Umumta'lim maktablarida giyohvandlik va narkotik moddalarning zarari to'g'risida yozma ishlar olishni, o'quvchi yoshlar, o'quvchilar o'rtasida narkodispenser xodimlari bilan hamkorlikdagi davra suhbatlari, munozaralar, seminarlar o'tkazilishi, kutubxonalarda "Giyohvandlik va narkotik moddalarning zarari va unga qarshi kurash"ga oid plakatlar, ko'rgazmali stendlar va narkotik moddalarning zarari to'g'risida o'quvchilarning rasmlar ko'rgazmasi o'tkazilishi va boshqa tegishli adabiyotlardan iborat burchaklar tashkil etilishi maqsadga muvofiqdir. Ta'lim muassasalarida giyohvandlikka narkotik moddalari iste'mol qilishga "moyil" bo'lgan o'quvchi yoshlarni aniqlash, ularni maktab ichki nazorati hisobiga olish ishlari maktab pedagogik jamoasi, tibbiyot xodimi, maktab psixologining va ota-onalarning o'zaro hamkorligidagi ishi bo'lmog'i kerak. Sinf rahbarining tarbiyaviy faoliyatida o'quvchilarning xarakteridagi o'zgarishlari, qiziqishlari alohida ahamiyat berishlari va befarq bo'lmasliklari alohida o'rin tutadi. Ayni paytda, sinf rahbarining o'zi ham ma'lum tayyorgarlikka va malakaga ega bo'lmog'i, samarali targ'ibot-tashviqot ishlarini amalga oshirib bormog'i kerak. Darslarni muntazam qoldiruvchi, o'zgartirishi past, qonunubuzarlikka "moyil" notinch oilalardan bo'lgan o'quvchilar bilan tarbiyaviy, tushuntirish ishlarini doimiy ravishda olib borishda mahalla imkoniyatlaridan to'la foydalanish katta samara beradi.

O'quvchilarning bo'sh vaqtlarini maroqli o'tkazish uchun maktablarda tashkil etilgan to'garaklarning faoliyati yaxshi yo'lga qo'yilishi, huquq to'garaklarining tashkil etilishi, jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari o'tkazish muntazam yo'lga qo'yilgan va ularni maktabdan tashqari muassasalarga jalb etish masalasi – har bir maktab rahbari ta'lim tarbiya faoliyatining diqqat markazida bo'lishi lozim. So'nggi vaqtlarda o'smir-yoshlarning ma'lum qismi o'rtasida giyohvandlik moddalari bilan tanishishi, ularni gohida yoki muntazam iste'mol qilish ko'lami kengayishi tashvishli holga aylanmoqda. Binobarin, o'smir-yoshlarning zararli odatlariga chalinib qolinishining asosiy sabablari deb, ularning maktabdan keyin bo'sh, bekorchi qolishi, biron bir foydali ish bilan shug'ullanmasligi, qiziqishlarining tor doirasidagi, yoshlarning ayrim guruhlari o'rtasida tarbiyaviy ishlarni pastligi, ota-onalar tomonidan bola tarbiyasiga kam ahamiyat berilishi, bolaga bo'lgan e'tiborsizlik, mas'uliyatsizlik va ular ta'sirining samarasizligi, oilada nosog'lom muhitning yuzaga kelishi, ayrim ijtimoiy xavfli shaxslarning salbiy ta'siri, bu moddalarning bir marotimoij xavfli shaxslarning salbiy ta'siri, bu moddalarning bir marotaba bo'lsada iste'mol qilishning og'ir tibbiy, psixologik, ma'naviy va ijtimoiy oqibatlarini to'g'risida axborotning kamligi va nihoyat "ko'cha" tarbiyasining kuchli ekanligini e'tirof etish lozim. O'quvchilarning yozgi oromgohlarda 26 iyun kuniga bag'ishlab turli sport musobaqalari, huquq-tartibot va sog'liqni saqlash idoralari xodimlari bilan uchrashuvlar, davra suhbatlari hamda ichki imkoniyatlaridan foydalanib konsert-estrada dasturlarini rejalashtirish va amalga oshirish zarur. Faqatgina hamkorlikdagi sa'i-harakatlar bu "oq ajal"ning oldini olish va unga qarshi kurashga samara beradi. Bolalarimizni, farzandlarimizni "narkamaniya" deb ataladigan balodan asrash – har birimizning muqaddas burchimizga aylanishi lozim. Zero kelajak-yosh, sog'lom, ma'naviy jihatdan barkamol avlod qo'lidadir.

Tarbiyaviy soatlarni o'tkazish yuzasidan uslubiy tavsiyalar ("Chekmasdan yoshlik gashtini sur" dasturi asosida)

1998 yilning oktyabr oyida Respublikamizning tajriba-sinov tariqasida "Chekmasdan yoshlik gashtini sur" tarbiyaviy dasturi amalga tadbiiq etila boshlandi.

Ushbu tadbirning tashabbuskori – "O'zbekiston British-Amerika Tabakko" qo'shma korxonasi hisoblanadi. Xalq ta'limi vazirligi mazkur tadbirni qo'llab-quvvatlab umumiy ta'lim maktablarida sog'lom

turmush tarzini shakllantirish, o'quvchilarning zararli odatlarga chalinib qolishining, binobarin, ular o'rtasida tamaki chekishning oldini olish maqsadida yuqoridagi qo'shma korxonalar shartnomasi tuzdi. Hamkorlik asosida "Chekmasdan yoshlik gashtini sur" tarbiyaviy dastur loyihasi yaratildi. Dastur loyihasi mualliflari – pedagogika fanlari doktori, prof. D.J. SHaripovning va psixologiya fanlari doktori, prof. V.A.Tokareva.Dastur tashkilotchilari va ishtirokchilari – Xalq ta'limi vazirligi, yoshlarning «Yoshlar ishlari agentligi» jamg'armasi, Respublika "Oila" ilmiy-amaliy markazi hamda "Mahalla" xayriya jamg'armasi.

Xalq ta'limi vazirligi ushbu maqsadlar uchun tajriba bazasi, loyihaning metodik asosini belgilab berib, o'quvchi-yoshlar bilan bevosita mashg'ulot olib boradigan o'qituvchilarning maxsus tayyorlanishini tashkil etdi.

Loyihani amalga tadbqiq etish boshlanar ekan, uning qatnashchilari o'z oldilariga har bir o'smir-yoshga hayotning barcha qirralari qiziqarli ekanligini, buning uchun salomatlik va ijodiy boylik lozimligi to'g'risidagi asosiy tushunchani yetkazishi bosh tamoyil qilib qo'ygan. O'quvchilar tomonidan turli muammoli holatlarda jumladan chekish yoki chekmaslik haqida o'z zimmasiga javobgarlik mas'uliyatini ochish qadr-qiymatini hamda muammolar madaniyati, do'stlari tanlash, nizoli vaziyatlarni to'g'ri tanlash, hal etish, boy milliy an'analarimizni saqlash masalalari bosh vazifa etib belgilanadi. Dasturning maqsadi-o'quvchilarning ijtimoiy salohiyati yuk-salishida mustaqil fikr va qaror qabul qilishlari muammoli bo'lgan vaziyatlarda, shu jumladan tamaki chekishga qarshi mas'uliyatli bir qarorga kelishlariga yordam berish. Dastur o'quvchilarida yuzaga kelishi mumkin bo'lsa salbiy oqibatlarining oldini olishda turli vaziyatlarda mustaqil ravishda mas'uliyatli bir qarorga kelish lozimligi va shaxsining faollik qobiliyatni shakllantirishga qaratilgan. Dasturning mohiyati-shaxs tug'ilmaydi, shaxs shakllanadi.

Dastur umumta'lim maktablarning 9-sinf o'quvchilari uchun tarbiyaviy mashg'ulot o'tkazish hamda sinf rahbarlari uchun andoza sifatida ishlab chiqilgan.

Dasturning amaliyotga tadbqiq etilishining asosiy xususiyatlari:

1. Dasturning bosqichma-bosqich amalga oshirilishi.
2. Dastur bo'yicha umumta'lim maktablari o'qituvchilarining

mazkur dastur mualliflari tomonidan qisqa, maxsus tayyorgarlik mashg'ulotlaridan "trening"lardan o'tkazilishi.

3. Dastur ishchi imkoniyatlarining kengligi, hayotiyligi, rivojlanib takomillashib borishi.

4. Dasturning xalqaro andozalariga mos kelishi, chet el tajribasidan unumli foydalanganligi.

5. Dasturda hamkorlikning yetakchiligi alohida o'rin tutishi, "Oila-Maktab-Mahalla-Jamoatchilik".

6. Dastur bo'yicha-o'qituvchilar va o'quvchilar uchun zarur bo'lgan ko'rgazmali qurollar bilan ta'minlanishi.

7. Maktablarda o'tayotgan tajriba-sinov jarayonining monitoring mavjudligi.

8. Dastur moddiy asosga ega.

Tarbiyaviy dastur bosqichma-bosqich tajriba-sinov tariqasida amalga oshirilmoqda.

2002-2007-o'quv yilining 1-yarim yilida 3 ta umumta'lim maktabida- Toshkent shahri, Yunusobod tumanidagi 9-sonli, Hamza tumanidagi 204-sonli hamda Toshkent viloyati, Chirchiq shahridagi 16-sonli maktab tajriba-sinov tariqasida o'tkazildi.

Ushbu maktab pedagoglari Respublika ta'lim markazida o'tgan yilning oktabr-dekabr oylarida dastur mualliflari tomonidan qisqa muddatli "trening"lardan o'tishgan.

Maktab libosi – ma'naviyat belgisi

Nega ko'pchilik davlatlarning ilm dargohlarida o'quvchilar kiyadigan o'ziga xos liboslar taomilga kiritilgan. Buning zamirida ko'p sinoat borligi ta'kidlanadi. Negaki, avvalo, maktab ta'lim beradi. O'quvchining mana shu qadriyatdan, ya'ni ta'lim olishdan chalg'itadigan barcha sun'iy to'siqlar olib tashlanmog'i lozim.

Ana shunday to'siqlardan biri libos masalasidir. Bir xil libos o'quvchilarni ko'p jihatdan teng saqlaydi va bu tenglik ularning e'tiborini o'qishga, o'rganishga jalb etadi. Bola ham o'z navbatida maktabga faqat bilim olish, o'rganish uchun kelganligini dildan his etadi. Qo'laversa, kalta yubka, yengsiz liboslar yoki bo'lmasam millatimizga xos bo'lmagan liboslarga o'ranish holatlariga ham chek qo'yadiki, bu ham maktabda vujudga keladigan ijobiy iqlimga sabab

bo'ladi. Bu tenglik natijasida o'zini boshqalar bilan teng ekanligini his qilgan ayrim sharoiti og'ir bolalar ham o'ksimaydi.

Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, har bir maktabning nizomida ta'kidlangan maktab libosi – ma'naviyatning bir belgisi bo'lib qoladi.

Quyida maktab liboslarining ayrimlarini e'tiboringizga havola qilamiz. SHuni alohida ta'kidlashni istardiki, har bir hudud – tuman o'zining iqlim sharoitidan va boshqa o'ziga xosliklarni inobatga olsa, mazkur nusxalarga ijodiy yondashsa ayni muddao bo'lar edi.

Respublika XTV tomonidan ta'lim muassasalarida tavsiya etilgan o'quvchilar formasini na'muna sifatida berishni lozim topdik.

Sizning e'tiboringizga 1999-yilda Xalq ta'limi vazirligi tomonidan o'quvchilar formasini yaratish hamda yetkazib berish bo'yicha o'tkazilgan tenderda g'olib chiqqan Andijon viloyati Shahrixon tumanidagi 29-umumta'lim maktabi muallimasi Odina Otaxonovaning "Odina" firmasida tayyorlangan o'quvchi liboslarini havola etamiz.

OTA-ONALAR MAJLISI

Sinf rahbarining ota-onalar bilan olib boradigan ishlarining yana bir muhim shakli ota-onalar yig'ilishidir. Sinf rahbari uni yuqori saviyada o'tkazishga harakat qilishi kerak. Mazmuni sayoz, maqsadi mavhum bo'lgan, har safar bir xil, nomigagina o'tkaziladigan yig'ilishlarning kimga keragi bor?

Sinf ota-onalar yig'ilishi eng Birinchi navbatda tarbiyaning muhim biror masalasini yuksak pedagogik darajaga ko'tarib chiqishi, yoritib berishi, ota-onalarni bolalar bilan ishlash uslubiyoti bilan qurollantirish, ularni qiyin, sharaflı ishga undash, ruhlantirish lozim.

Sinf rahbari direktor o'rinbosarlari bilan sinf ota-onalar yig'ilishida ko'riladigan masalalarni oldindan ishlab chiqishi kerak. Mavzularni rejalashtirishda o'ta qiyin, hayotdan yiroq savollardan qochish lozim. Unda "Bolalardagi dangasalikni qanday yo'qotish kerak?", "Bolalarning yaxshi o'qishlari uchun ularga qanday yordam berish kerak?", "O'smirlarni o'z-o'zini tarbiyalash ishlariga qanday jalb qilish kerak?", "Bolalarni mehnatga o'rgatish", "Oilada bolalarda madaniy xulq-atvor, ko'nikma va malakalarni tarkib toptirish" kabi masalalarning qo'yilishi, Birinchidan, ota-onalarda katta

qiziqish uyg'otadi, ikkinchidan, ularda bolani tarbiyalash mumkinligi to'g'risida mustahkam ishonch paydo qiladi. Axir, ota-onalar bu kabi savollarga yetarli ishonchli javoblarni maktabdan olmasa qayerdan oladi?

Shuni ham unutmaslik kerakki, yig'ilishlarda intizom bo'yicha yoxud o'zlashtirmaydigan o'quvchilar to'g'risida hisobot ko'rib chiqilmaydi. Agar ko'riladigan bo'lsa, bunday yig'ilishlarning foydadan ko'ra zarari ko'proq bo'ladi.

Bu ota-onalarda noxush kayfiyat uyg'otadi, uyiga borgach bolani jazolashi mumkin bo'ladi, eng yomoni majlisga kelmaydigan, majlisdan bezadigan bo'lib qoladilar.

Yig'ilishda kamchiliklarni aytib o'tish emas, ularni tugatish yo'llarini izlash, har bir o'quvchi haqida alohida emas, balki umumiy holda gapirish, o'quvchi va ota-onaning sha'n-qimmatini saqlash zarurdir. Shunday qilinganda o'quvchi – ota-ona, o'qituvchi – ota-ona, o'qituvchi – o'quvchi o'rtasida kelib chiqadigan nizo-nifoqlarga barham beriladi.

Yig'ilishlarni o'tkazishda oila tarbiyasidan tajriba almashishlarga, yaxshi oilalar tashviqotiga katta ahamiyat berish kerak. Bunda juda ko'p muammolar o'z yechimini topadi. Kam tajribali oilalar katta saboq oladilar.

Ota-onalar majlisi bu – o'qituvchilar qo'lidagi eng muhim pedagogik quroldir. Bundan sinf rahbari unumli va yetarlicha foydalanish lozim.

IX BOB. XODIMLAR TANLASH VA ULARNI MAHORATINI OSHIRISH METODI

Ta'lim muassasalarini pedagogik xodimlar bilan ta'minlash va ularning mahoratini oshirish

Pedagog kadrlar malakasini oshirish va rivojlantirish

Xodimlar bilan ta'minlash va Oliy ta'lim sohasida sifat ko'p qirrali ularning mahoratini oshirish konsepsiya hisoblanadi. U ta'lim sohasidagi barcha funktsiya va faoliyat turlari – o'quv va akademik dasturlar, ilmiy tadqiqot va stipendiyalar, mutaxassis xodimlar bilan to'liq ta'minlanganlik, ta'lim oluvchilar, binolar, moddiy-texnika bazasi va jihozlarni, jamiyat va akademik muhim farovonligi yo'lidagi barcha ishlarni qamrab olishi kerak.

Ta'lim va kadrlarni kasbiy tayyorlash ta'lim sifatining asosiy yakuniy sifatidir, bu quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- insonlar: professor-o'qituvchilar tarkibi, ta'lim oluvchilar, o'quv-yordamchi faoliyat xodimlari, ma'muriy xodimlar va b;
- texnologiyalar : pedagogik, tarbiyaviy, informatsiyaviy, boshqaruv, nazorat qiluvchi va b;
- me'yoriy-huquqiy va o'quv-metodik ta'minot;
- rag'batlantirishlar va asoslar ;
- tashqi ta'sirlar: bozor iqtisodiyoti talablari, korxonalar, jamiyat va davlat.

Ta'lim tizimining yuqorida keltirilgan tarkibiy unsurlari ustunlik qiluvchi omillar majmuini belgilaydi, bular ta'lim va xodimlarni kasbiy tayyorlash sifatiga ta'sir etadi.

Asos (fundament) o'rta maxsus, kasbiy ta'lim muassasasi bitiruvchilarni tayyorlash sifati bilan bog'liq omillarga aloqadordir hamda oliy ta'lim bilan vorisligiga bog'liq.

O'ng devor professor – o'qituvchilar tarkibi bilan bog'liq omillarga aloqador: kasbiy malaka, psixologik-pedagogik tayyorgarlik, ma'naviyat-ma'rifat va madaniyat, asoslash va rag'batlantirishlar, ta'lim oluvchilar bilan hamkorlik darajasi.

So'l devorga Davlat ta'lim standarti (DTS) da belgilangan omillar – o'quv rejalari va fanlar dasturini, o'quv-metodik ta'minot, moddiy-texnikaviy ta'minot, malakaviy amaliyot va b. lar ta'sir etadi.

Old devor ta'lim, fan va ishlab chiqarish uyg'unlashuvi bilan bog'liq omillarga aloqador: o'quv jarayonida malakali mutaxassislar, fan va texnikaning zamonaviy moddiy-texnikaviy bazasidan foydalanish, ularning muammolarini hal etishda ishtirok etishga.

Orqa devorga ta'lim muassasasi va uning bo'linmalarini tashkil etish va boshqarish bilan bog'liq omillar ta'sir etadi: boshqarish usuli va uslubi, rahbarning individual, jamoaviy-ruhiy sifatleri.

Eshik- omillar uchun kirish, u bilan bog'liq:

- kutilayotgan shaxslarning individual va jamoaviy-ruhiy sifatlerini shakllantirish;

- o'quv-tarbiya jarayonini nazorat qilish.

Ta'lim va xodimlarni kasbiy tayyorlash sifati muammolariga tizimli yondashish zarur.

Omillar butun majmuini ular bog'liqligi va aloqadorligida, bir zanjirning xalqalari sifatida boshqarish zarur. Mazkur zanjirdan biror xalqa(omil) yoki xalqalar (omillar)ning tushib qolishi ta'lim sifatini boshqarish tizimida uzilish sodir bo'lishiga olib keladi. Mazkur tizimidagi uzilishlar biror omil yo'l qo'yilgan chegaradan chiqqanida ham sodir bo'ladi. Shuning uchun omillar majmuini bozor iqtisodiyoti, korxona, jamiyat va davlat belgilaydigan talab chegarasida tutib turish ta'lim sifatini boshqarish tizimining asosiy vazifasi hisoblanadi.

Sifat omillarining haqiqiy qimmati qanday belgilanadi?

Bu savolga O'zbekiston Vazirlar Mahkamasi (ta'lim tizimini boshqarishning Birinchi bosqichi) tasarrufidagi ta'lim muassasalarini akkreditatsiyalash va attestatsiyalash tartibidan javob olish mumkin.

Pedagogik xodimlarni tanlash va ularni joy-joyiga qo'yish

Bizga ma'lumki, maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar – ta'lim – tarbiya ishining asosiy maskani hisoblanadi. Ular rahbarlik qilishda har qanday masalani to'g'ri hal qilish uchun, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qator farmoyishlariga muvofiq ta'lim tizimiga, kadrlar tayyorlash jarayoniga katta e'tibor berish har

bir xodimning asosiy burchi hisoblanadi.

O'quv muassasalar to'g'risidagi qonunlarimiz demokratik aqida asosida tuzilgan bo'lib, barkamol shaxsni tarbiyasi va har tomonlama yuqori malakali kadrlarni voyaga yetkazishga qaratilgan.

Yurtimizda huquqiy – demokratik jamiyatni qurish, mamlakatimizni rivojlangan davlatlar darajasiga ko'tarish maqsadida hukumatimiz tashabbusi bilan bir qancha islohotlar amalga oshrilmogda. Ayniqsa, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun hamda "Kadrlar tayyorlash milliy dastur"ni qabul qilinishi, ma'rifatchilar oldiga ulkan va mas'uliyatli vazifalarni qo'ydi.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarini boshqarishning me'yoriy tizimida xodimlarni tanlash va ularni joy-joyiga qo'yib ishlatish maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari rahbarining asosiy burchi hisoblanadi. Agarda xodimlarni yaxshi tanlab va ularni joy-joyiga qo'yib ishlasak, maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiya jarayoni va tashkiliy ishlarning samaradorligi yanada osha boradi.

Xodimlarni tanlashda kishilarning ishchanlik va siyosiy fazilatlarini hisobga olish shart va zarurdir. Kerakli kishilarni o'z vaqtida topish, ularni joy-joyiga qo'yish hamda ularga nisbatan rahbarlikda bo'lish va ishlarida yo'l-yo'riqlar berib turish uchun maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar rahbarlaridan katta mas'uliyatni talab qiladi.

Xodimlarni to'g'ri tanlash, omma bilan aloqada bo'lish, ishda ommaning boy tajribalariga tayanish, to'g'ri boshqaruvning yanada bir muhim shartidir.

Pedagog xodimlarni, ayniqsa, rahbarni tanlashda quyidagi shartlarga rioya qilish zarur:

- a) xodimni tanlashda halolligi nuqtai nazariga e'tibor berish;
- b) siyosiy, ilmiy-metodik, umumiy pedagogik va psixologik bilimni nazarga olish;
- s) ishni bilishini (ishbilarmonligini) nazarga olish;
- g) ma'muriy qobiliyatini nazarga olish shart.

Madomiki shunday ekan, maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarining har bir rahbari o'zining o'qituvchi va tarbiyachi xodimlar tanlash ishini ana shu asosida tashkil qilishi va uni amalga oshirishi lozim.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarini pedagog xodimlar bilan ta'minlash tizimida direktorning muhim vazifalaridan biri pedagog xodimlarni tanlash va har birini bilim va malakasiga qarab ishga to'g'ri ta'minlashdir.

Ayrim direktorlar xodimlar tanlashda xatolikka yo'l qo'yadilar. Ular xodimlarni yil staji, bilimni, ish qobiliyatini nazarga oladi. Lekin ish mutaxassislar ish faoliyatida katta tajribaga ega bo'lishini nazarda tutmaydilar. Direktor shuni ham nazardan unutmasigi kerakki, u ma'mur emas, balki o'z xodimining rahbar, maslahatChisidir, u o'ziga berilgan huquqlarni suiiste'mol qilmasligi, shaxsga namuna ko'rsatish yo'li bilan ta'sir ko'rsatishiga harakat qilishi lozim.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari ma'muriyati ish protsessida talabChan bo'lishi bilan birga, o'z itoatidagi kishilarga har taraflama erdam berishi ham zarur. Pedagoglar oldida qonuniy ravishda munosabatda bo'lib, ularni uy-joy, turmush sharoitini yaxshilash to'g'risida ham g'amxo'rlik qilishi kerak.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari direktori maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarini xodimlar bilan ta'minlashda besh yillik reja tuzib, shu reja asosida ish olib borishi kerak.

O'qituvchi va tarbiyachilar mahoratini oshirish

Jumhuriyatimizda xalq maorif sistemasida qayta qurish ishlari avj olib borishi tufayli maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarining o'qituvchi va tarbiyachilarining bilim, mahorati va malakasi baland darajaga ko'tarilishiga yanada talab ortib boryapti. Chunki muallim jamiyat a'zosining ma'naviy qiyofasini shakllantirib boradigan shaxsdir.

Hozirgi zamonda muallim shunday baland mavqeida turadiki, bu maqomda biron kasb almashib ololmaydi. O'qituvchi bizning jamiyatimizda shunaqa ishonchli va aziz shaxs hisoblanadiki, jamiyat unga ishonib o'zini eng yaqin, aziz, ya'ni o'z farzandini uning qo'lga topshiradi. O'qituvchi ustoz nomiga egadir. Shoh o'z o'g'li shahzodani ustozga ta'lim olish uchun berganda, ustoz uni zarli tojini oldiga yozib qo'yadi:

"Ustozning jabri, otaning mehridek ulug'!"

Bu jamiyatning ishonchini oqlash uchun yuqori malakali

o'qituvchilar ta'minlash xalq maorifimizda asosiy vazifasi hisoblanadi. Hozirgi davr g'oyalariga sodiq mehnatsevar yoshlarni ya'ni o'qituvchilarni, ilmiy-metodik va yaxshi pedagogik psixologik bilim vasiyasini oshira borib, hozirgi talabga javob beradigan qilib tayyorlash kerak. Ilmiy dunyoqarash o'qituvchi faoliyatining mezonini bo'lmog'i kerak.

Pedagog xodimlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash ishi aniq maqsadga qaratilgan reja asosida tashkil etilishi shart. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida bu ishni ikki yo'nalish orqali tashkil qilinadi.

Birinchisi besh yillikka mo'ljallangan reja tuzish.

Ikkinchisi bir yilga mo'ljallangan reja asosida ish olib borishi kerak. Malaka oshirish kanallari aniq bilmasdan, uni to'g'ri hisobga olmasdan va o'qituvchini ilmiy, metodik, siyosiy, pedagogik-psixologik jihatdan nazarga olib, qanday yordamga muhtojligini nazarga olib, ularning malakasini oshirishga tavsiyalash zarur.

Xodimlarning malakasini oshirish kanallari ustida qisqacha to'xtalib o'tamiz.

Malaka oshirish kanallari asosan ikki xil bo'ladi.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalaridan tashqari malaka oshirish kanallari.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari doirasidagi malaka oshirish kanallari o'z ichiga quyidagilarni oladi:

1. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida fanlar bo'yicha tashkil etilgan metodik birlashma yoki fan komissiyasi.
2. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari pedagoglar kengashi.
3. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalaridagi siyosiy o'qishlar.
4. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari doirasidagi seminarlar.
5. Tashkil qilingan ochiq darslar.
6. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida o'tkaziladigan konferensiyalar.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalaridan tashqari malaka oshirish kanallariga quyidagilar kiradi:

1. Pedagogika institutlari va institutlarining sirtqi bo'limlari.

2. Viloyat va shahar o'qituvchilari malaka oshirish institutlarida tashkil etilgan qisqa muddatli malaka oshirish kurslar.

3. Universitetlar qoshida tashkil etilgan o'qituvchilar malakasini oshirish fakulteti.

4. Maktabgacha bolalar muassasalari rahbar xodimlarning pedagogik o'qishlari.

5. Shahar va nohiya miqyosida o'tkaziladigan o'qituvchilarning pedagogik o'qishlar.

6. Shahar va nohiya xalq maorifi bo'limida o'tkaziladigan ilmiy metodik, konferensiyasi va seminarlar.

7. O'qituvchilarning avgust an'anaviy kengashlari.

Nohiya, shahar metodika kabinetlari qoshidagi tashkil etiladigan:

a) doimiy harakatdagi seminarlar;

b) fan o'qituvchilari uchun tashkil qilinadigan zonal kurs metodik birlashma;

v) tayanch va ilg'or tajriba maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari;

g) maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari rahbarlari uchun tashkil etilgan kurs-metodik birlashmalar;

d) radio va televideniya orqali beriladigan eshittirishlar.

Respublikamizda o'qituvchilar va pedagogik kadrlar malakasini oshirishning turli shakllari mavjud. Masalan: pedagogika oliy o'quv yurtlarining maxsus sirtqi bo'limlaridagi turli fakultetlar orqali o'z malakasini oshirish.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalaridagi o'quv – tarbiya ishlaridan ajralgan holda bir oylik malaka oshirish institutlaridagi statsionar kurslarga qatnashish orqali o'z malakasini oshirish.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalaridagi o'quv – tarbiya ishlaridan ajralmagan holda yil davomida o'z malakasini oshirish.

O'qituvchilar malakasini oshirish institutlari hamda nohiya va shahar metod kabinetlari bazasida tashkil etilgan yozgi kurslar.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari rahbarlari uchun tashkil etilgan kurslar.

O'z ustida aniq mavzu asosida mustaqil ishlash.

Viloyat, shahar va nohiya xalq maorifi bo'limlarida tashkil etilgan doimiy harakatdagi turli seminarlar, ilmiy metodik konferensiyalar...

Hozirgi vaqtlarda respublikamiz pedagog xodimlari malakasini

oshirish usuli yetarli sharoit yaratib berilgan. Bu esa, davlatimizning maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari maorif xodimlariga g'amxo'rligining natijasidir.

Ta'lim muassasalarida metodik ishlarini tashkil qilish.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalardagi metodik ishlari o'quv-tarbiya ishlarining sifat va samaradorligini oshiruvchi muhim vositalaridan biri bo'lib hisoblanadi. Metodika ishlarining maqsadi o'qituvchi va tarbiyachilarining ma'naviy-siyosiy saviyasini va pedagogik mahoratini oshirib borish uchun yo'naltirilgan. Shuning uchun metodika ishlari pedagog xodimlar malakasini oshirish muhim shakli hisoblanadi.

Metodika ishlarning mazmuni maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari oldida turgan vazifalar bilan belgilanib, o'qituvchilarning, sinf rahbarining, umumiy maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalar xodimlarining ta'lim-tarbiya ishlarining sifatini oshirish uchun masalalarni o'z ichiga oladi. Metodika ishlari aniq bir rejalashtirish asosida ish olib boriladi. Ular har predmetga doir maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari ichidagi metod birlashma nomiga asosan mashg'ulot tashkil qilishdir. O'quv ishlarni avvalidan boshlab to oxirigacha har oyda bir marta o'tkaziladi. Mazkur rejada tadbirlarni amalga oshirish muddatlari, uni amalga oshiruvchi javobgar shaxslar ham aniq belgilanadi.

Metodik birlashmaning ish rejasi ularning rahbarlar tomonidan tuzilib, shu birlashma a'zolari o'rtasida muhokama qilinadi va maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari ma'muriyatini tasdig'iga havola qilinadi.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalaridagi metodik ishlarning mazmuni mohiyati shulardan iborat:

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari xodimlarning g'oyaviy-siyosiy saviyasini muntazam oshirib borish.

O'qituvchilarning metodik mahoratini oshirish.

Yaxshi maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari xodimlarining ish tajribasini o'rganish.

Pedagog xodimlarni yangidan-yangi adabiyotlar bilan tanishtirish.

O'qituvchilarning o'z ustida ishlashni amalga oshirishdan iborat.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida metodik ishlarni alohida-alohida kategoriyalarga bo'linib o'tilishi maqsadga muvofiq deb hisoblanadi. Masalan:

A. Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarining metodik va pedagogik kengashida.

B. 1 – 4 sinflarning metodik birlashmasida.

V. 1-9 sinflar bo'yicha ayrim fan komissiyalari yoki metodik birlashmasida.

G. Sinf rahbarlarning metodik birlashmasida.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalarining asosiy mazmuni tarbiya jarayonida pedagogik mehnatning metodlari va usullarini «amaliy ko'rsatish – tushuntirish», mustahkamlash, mashqlar, amaliy va laboratoriya ishlarini o'tkazish, o'quv tajriba uchastkasida mehnatni tashkil qilish, ekskursiyalar, sinfdan tashqari tadbirlar o'tkazish, mashg'ulotlar o'tkazishning yangi formalari – leksiyalar, seminarlar, sinovlar o'tkazish, olti yoshli o'quvchilarni o'qitish metodlar, didaktik o'yinlar va hokazolarni qo'llashdi.

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari ishining asosiy formalari tajribaliroq o'qituvchilarning darslariga kirish va ularni tahlil qilishdan individual va umumiy maslahatlar berishdan, maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari direktorlarining va tarmoqli metodik birlashmalari rahbarlarining seminarlari, ilmiy-amaliy konferensiyalarni, tematik seminarlarni, o'qituvchilar, metodik birlashmalar va rahbarlar uchun praktikumlarni o'tkazishdan iboratdir.

Mustaqil ta'lim olish vositalari

O'qituvchilarning g'oyaviy-siyosiy saviyasi, madaniyati va ularning pedagogik mahoratini yuqori darajaga ko'tarilishida mustaqil o'qish orqali amalga oshirish katta rol o'ynaydi. Shuning uchun biz malaka oshirishning asosiy shakllaridan biri mustaqil ta'lim olishdir, deb aytishimiz mumkin. Har bir o'qituvchi yoki ta'lim muassasalari xodimi o'zining ishini tashkil etishda mustaqil ta'lim olishning qonun qoidalariga amal qilishi kerak. Masalan:

1. Mustaqil ta'lim olishga kompleks yondashish va uning g'oyaviy yo'nalishi.

2. Ilmiy g'oyalarni va ilg'or pedagogik tajribalarini ongli ravishda o'zlashtirish.

3. Mustaqil ta'limning rejalash va izchilligi.

4. Mustaqil ta'limning amaliy faoliyat bilan bog'liqligi.

5. Mustaqil ta'lim bo'yicha alohida qilinadigan ishlarni pedagoglar jamoasi faoliyati bilan qo'shib olib borish, ya'ni maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari muammosi asosida birga olib borish.

6. Mustaqil ta'lim bosqichlar bo'yicha nihoyasiga yetkazish.

7. Mustaqil ta'limning erkinligi va bu jarayonning maqsadga muvofiqligi.

“O'qituvchi va rahbarlarning mustaqil ta'limi” tushunchasining asosiy qoidalari:

Mustaqil ta'lim olish bu faqat kasbga doir bilimlarni mustahkamlab bo'lmay, balki yangi ilmiy va metodik bilimlarini, amaliy ko'nikmalarga ega bo'lishdir.

Mustaqil ta'lim uzluksiz bo'lib, o'qituvchining kasbga oid bilimlarini to'ldirib va boyitib borishi.

8. Mustaqil ta'lim o'qituvchi yoki maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari rahbarlariga o'z amaliy faoliyatida kasbiga oid usullarni qo'llashiga yordam berishi lozim.

Mustaqil ta'lim olishni aniq reja asosida amalga oshirishning pedagogik ahamiyati juda katta, rejalar qismlari quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin.

✓ ijtimoiy – siyosiy ta'lim (nazariy va amaliy masalalari bo'yicha)

✓ o'qituvchilik kasbi bo'yicha mustaqil ta'lim (dasturlarni o'rganish)

✓ metodik jihatdan mustaqil ta'lim (xususiy metodika bo'yicha)

✓ umumiy madaniyatni oshirish bo'yicha mustaqil ta'lim (adabiyotlar o'qish, o'z madaniy saviyasini oshirish).

Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari rahbarlari o'qituvchilarning mustaqil ta'lim olishiga doimi nazorat qilib borishlari kerak. O'qituvchi va tarbiyachilarning o'zlari tanlagan mavzusi bo'yicha, suhbat o'tkazish, adabiyotlar ustida fikr yuritishlar, so'zga chiqishlari va axborot berishlari mustaqil ta'limni nazorat qilishning eng asosiy shakli hisoblandi.

Tayanch so'zlar:

Xodimlar, malaka oshirish, mustaqil ta'lim, maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari, kengash, konferensiya, metodika, pedagogik qobiliyat.

Pedagog kadrlar malakasini oshirish va rivojlantirish

Pedagog kadrlar malakasini oshirishning shakllari

O'qituvchilarga yangi axborot va pedagogik texnologiyalar asosida yangi shakl va mazmundagi kasbiy malaka berish ishi ko'p qirrali, katta qo'llanmalarga ega bo'lgan jarayondir. Shu boisdan malaka oshirish jarayoni o'ziga xos pedagogikasiga ega bo'lishi kerak.

O'qituvchilik va tarbiyachilik jamiyat e'zozlagan kasb ekanligi, nazariy-metodik jihatdan yetuk, yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlariga ega, har tomonlama ibratli shaxs ekanligini ifodaladik, o'qituvchi umr bo'yi mustaqil mutolaa qilishi zarurligini bilamiz.

Rus mutafakkiri-pedagog K. D. Ushinskiy o'qituvchi kasbi haqida shunday degan edi. «...o'qituvchi o'quvchilar uchun bilim beradi hamda kuch (energiya) sarflaydi. Agar u bergan bilim va energiya joyini tez-tez to'ldirib bormasa jamiyatdan tez chiqib qoladi. O'qituvchi machalkaga o'xshab bilimini, energiyani-hayotdan, tabiatdan va jamiyatdan o'ziga jalb qilishi zarur.»

Shu boisdan, «O'qituvchi bo'lish osonmi?» degan haqli savolga javob berishga harakat qilishimiz lozim.

Kadrlarni uzluksiz ta'limi muammolariga azaldan katta diqqat-e'tibor berib kelingan.

Malaka oshirish institutlari tizimidagi amaliyot va ta'limning o'ziga hosligi, o'qituvchilar bilan ishlashning shakl va uslublarini tadqiq qilishni talab qiladi. Ta'limning bu shakllari an'anaviy va oliy o'quv yurtlarida talabalarni o'qitishning barqaror shakllariga o'xshagan emas. Chunki, «ish o'yinlari», «muammoli vaziyatlarni tahlil etish», «ma'ruza-munozaralar», «davra suhbatlari», «aqliy hujum», «ijtimoiy psixologik trening» va shu kabi usullar MON tizimida xodimlarning

amaliy faoliyatlari jarayonida beixtiyor, o'z-o'zidan qo'llaniladi.

Pedagogik kadrlar malakasini oshirish tizimi uzluksiz ta'limning alohida bo'g'ini sifatida o'zining nazariy-metodologik asosiga tayan-gan holda rivojlanmog'i darkor.

Malakani oshirishda shakllangan tizimning va umuman, pedagog xodimlarning uzluksiz ta'limining asosiy vazifasi pedagogika oliy o'quv yurtlarida olingan rasmiy yangi bilimlarni yengishdan, ya'ni ularni to'laqonli qilishdan iborat.

Malaka oshirish tizimining pedagog kadrlar uzluksiz ta'limi bo'g'ini sifatida mavjud bo'lishi maktab oldiga ijtimoiy ahamiyatga molik maqsadlarni qo'yishdan boshlanadi: bu maqsadlar o'z navbati-da pedagog kadrlar malaka darajasini oshirish borasida yangi ta-lablarni keltirib chiqaradi.

Uzluksiz ta'lim tizimida pedagog kadrlar malakasini oshirish bo'yicha keyingi yillarda muayyan tarzda bo'g'inlar, ya'ni usullar, yo'llar turlari shakllandi:

-kurslarda o'qitish – buning vazifasi o'qituvchilarning nazariy bilimlarini, amaliy ko'nikmalarini muntazam yangilab mustaqil ta'limga tayyorlashdan iborat;

-tuman (shahar), maktablar darajasidagi metodik ishlardan iborat-dir. Buning vazifasi egallangan bilimlarni qayta ishlash va metodik yordam ko'rsatishdan iboratdir;

-mustaqil ta'lim olish – bunda o'qituvchi jamoa shakllarida qat-nashib, o'zlashtirib olingan qoidalar aniqlashtirilib, shu asosda o'z faoliyatini qayta ko'rishdan, takomillashtirishdan iboratdir.

Yana asosiy bir muammo bu-o'qituvchilarning o'ziga-o'zi ta'lim berish shakli hisoblanadi.

Malaka oshirish institutlarining ushbu muammoni yechishdagi vazifasi quyidagicha:

-o'qituvchilarda tafakkurni takomillashtirish maqsadida o'qit-ish mazmunining metodik darajasini oshirish va nazariy tomonini kuchaytirish.

Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirishdan maqsad o'qituvchilarning ijodiy imkoniyatlarini shakllantirish, un-ing shaxsiy sifatlarini va umumiy saviyasini takomillashtirish hamda shaxsiyatini keskin oshirishdan iboratdir.

Pedagog kadrlar malakasini oshirish tizimi quyidagi shartlar ba-

jarilganda takomillashishi mumkin:

- malaka oshirish tizimining xalqchilligini ta'minlash, insonparvarlashtirish;

- asosiy va qo'shimcha ta'lim o'rtasida o'zaro vorislikni, ularning xususiyatlarini hisobga olish;

- uyushtirilgan va mustaqil ta'lim o'zaro bog'lanishining uzviyligi;

- pedagoglarning real ehtiyojlarini o'rganish va ularni oqilona qondirish;

- turli bosqichlarda kasb faoliyatini tabaqalashtirish va shaxsiylashtirishni ta'minlash;

- malaka va attestatsiyani moddiy va ma'naviy rag'batlantirish bilan bog'liqligi;

- malaka oshirishni tashkil etishning davlat va jamiyat shakllarini birga qo'shib olib borish;

- malaka oshirishda bosqichma-bosqichlik tamoyiliga amal qilish.

Pedagog olim I.N. Nazimovning fikricha, uzluksiz ta'lim va kas-bga yo'naltirilganlik tizimining shakllanishida ikki omil markaziy mavqega egadir:

- ta'limning barcha shakllaridan, jumladan «o'ziga-o'zi ta'lim» dan keng foydalanish orqali bilimlarni o'zlashtirish va qo'llash ehtiyojining shakllanishi;

- milliy xususiyatlarni hisobga olib, murakkab masalaga yondashuvda mavjud qoliplardan voz kechish.

Pedagog kadrlarni malakasini oshirish va qaytadan tayyorlashni takomillashtirish maqsadida o'qituvchilarning tayyorgarlik daraja-sini o'rganib, guruhlariga deferensial yondashuv, ya'ni yaxshi o'qi-tuvchilarni tajribasini almashtirish, tuman va maktablararo metod birlashmalarining ishini ko'rib chiqish zarurdir. O'zbekistonda pedagog kadrlarni malakasini oshirishda eng muhim muammolardan biri ularni:

- g'oyaviy-siyosiy va dunyoviy bilimlarini shakllantirish;
 - kasbiy bilimlarini shakllantirish;
 - metodik saviyasini shakllantirish;
 - pedagogik-psixologik bilimlarini shakllantirishdan iborat.
- O'zbekistonda pedagog kadrlar malakasini oshirish tizimida turli

shakllari ishlab chiqildi: kunduzgi qisqa muddatli; stajirovka; zonal kurslar;

Shu bilan birgalikda malakani oshirishda o'qituvchilarning oilasidan, hayotiy holatlaridan ajratib qo'ymaydigan shakllarini qo'llash taqozo etiladi. Bu o'zbek xalqining o'ziga hosligi va mintaqaviy-milliy xislatlariga ko'p jihatdan mos keladi.

Yuqorida bayon qilingan ta'lim tizimiga nazariy-metodologik yondashishlarni asos qilib olgan holda quyidagilarni ta'kidlash mumkin:

1. Pedagog kadrlar malakasini oshirish tizimida ilmiy tadqiqotlar, Birinchi navbatda uning (tizimning) ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini oshirishga qaratiladi.

2. Pedagogik madaniyatni qayta tiklash. Ta'limning bunday tushinishda muallimning shaxs va fuqaroni shakllantirilgan eng qiyin jarayon mutaxassisi ekanligi nazarda tutiladi.

3. Muhokama etilayotgan tizim, oqibat natijasida biror tanlangan soha bo'yicha unumdor mehnatga layoqatli kishilarni kasbga tayyorlash imkonini beradi.

Hayotiy sharoitdan kelib chiqib, Respublikada malaka oshirish modellarining ilmiy-tadqiqotlarini aniq maktab va har bir o'qituvchi ehtiyojlariga qaratish maqsadga muvofiqdir. Hayotiy faoliyatda bozor munosabatlarini hisobga olgan holda o'qituvchilar malakasini oshirish maqsadga muvofiqdir.

Bu modellar amalda turli ko'rinishlarda uchraydi:

1. Tashkilan yo'naltirilgan modellar. Bunday modellarda tashabbusni o'quv-tarbiya yurtlari yoki turli bosqichlarda xalq ta'limi boshqaruvi o'z zimmasiga oladi.

2. O'qituvchilar ehtiyojlaridan va ularning tashabbuslaridan (o'z-o'ziga ta'lim) kelib chiquvchi modellar. Bu modellar o'quv-tarbiya yurtlari yoki mos ravishda xalq ta'limining boshqarishning me'yoriy muassasalari o'qituvchining o'ziga-o'zi ta'lim uchun sharoitlarni ta'minlaydi degan maqsadni nazarda tutadi. Bunday o'qituvchilar mavjud sharoitlardan samarali foydalanadilar.

3. Uzluksiz ta'lim tizimining mintaqaviy muammolarini yechish. Bu tizimga xos an'anaviy funksiyalarning ilmiy natijalari bilan chambarchas bog'liqdir.

Mazkur funksiyalarning eng muhimlari:

- Adoptatsiya, ya'ni moslashtirish – o'quv-tarbiya jarayoni davomida vujudga keladigan aniq vaziyatlarni yechish;

- Rekvalifikatsiyaviy – dastlabki malakalar bilan yangi talablar o'rtasidagi bo'shliqni bartaraf etish;

- Kengaytiruvchi – boshqa o'quv fani bo'yicha malaka olish;

- Ixtisoslashtiruvchi – qo'shimcha malaka olish. Masalan, psixolog, direktor, texnik vosita mutaxassisi, EHM va boshqalar.

Pedagog kadrlar malakasini oshirish tizimining rivojlanishi.

O'zbekiston xalq ta'limi, ijtimoiy hayotning har qanday boshqa tomoni kabi o'lka tarixi, unda yashovchi xalqlarning o'tmishi bilan chambarchas bog'liqdir. Vazirlar Mahkamasining "Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimlarini takomillashtirish to'g'risida"gi qarori qabul qilindi. Qaror professor-o'qituvchilar tarkibi malakasini oshirish, sertifikatlash va natijalarni baholashning majburiy tabaqalanishini ko'zda tutadi.

Pedagoglar malakasini oshirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash maqsadida "Ustoz" respublika fondi tashkil etilgan. Faqatgina ushbu fond grantlari asosida respublikadan 900 pedagog dunyoning rivojlangan mamlakatlari yetakchi ta'lim muassasalarida malaka oshirdilar. Hammasi bo'lib 2019 yil oxiriga qadar 3870 pedagog turli shaklda malakasini oshirgan.

O'quv jarayoni sifatini va respublika Oliy va o'rta-maxsus ta'lim Vazirligi o'qituvchilarini toifasini oshirish maqsadida keng xalqaro hamkorlik yo'lga qo'yilmoqda.

Ijtimoiy hayotda, jumladan O'zbekiston xalq ta'limi taraqqiyotida hozirgi asrning avvalgi yillaridan muhim o'zgarishlar ro'y berdi. Respublikada maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari tarmoqlari rivojlandi, o'qituvchi va ilmiy-pedagogik kadrlarni davlat hisobidan tayyorlash yo'lga qo'yildi.

Pedagog kadrlar sho'ro davrining dastlabki yillarida asosan o'qituvchilarni qisqa muddatli kurslarda o'qitish yo'li bilan tayyorlangan edi.

O'zbekistonda yangidan tashkil etilayotgan malaka oshirish tizimi bir vaqtning o'zida o'qituvchilarni tayyorlash, ularning malakasini

shakllari ishlab chiqildi: kunduzgi qisqa muddatli; stajirovka; zonal kurslar;

Shu bilan birgalikda malakani oshirishda o'qituvchilarning oilasidan, hayotiy holatlaridan ajratib qo'ymaydigan shakllarini qo'llash taqozo etiladi. Bu o'zbek xalqining o'ziga hosligi va mintaqaviy-milliy xislatlariga ko'p jihatdan mos keladi.

Yuqorida bayon qilingan ta'lim tizimiga nazariy-metodologik yondashishlarni asos qilib olgan holda quyidagilarni ta'kidlash mumkin:

1. Pedagog kadrlar malakasini oshirish tizimida ilmiy tadqiqotlar, Birinchi navbatda uning (tizimning) ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini oshirishga qaratiladi.

2. Pedagogik madaniyatni qayta tiklash. Ta'limning bunday tushinishda muallimning shaxs va fuqaroni shakllantirilgan eng qiyin jarayon mutaxassisi ekanligi nazarda tutiladi.

3. Muhokama etilayotgan tizim, oqibat natijasida biror tanlangan soha bo'yicha unumdor mehnatga layoqatli kishilarni kasbga tayyorlash imkonini beradi.

Hayotiy sharoitdan kelib chiqib, Respublikada malaka oshirish modellarining ilmiy-tadqiqotlarini aniq maktab va har bir o'qituvchi ehtiyojlariga qaratish maqsadga muvofiqdir. Hayotiy faoliyatda bozor munosabatlarini hisobga olgan holda o'qituvchilar malakasini oshirish maqsadga muvofiqdir.

Bu modellar amalda turli ko'rinishlarda uchraydi:

1. Tashkilan yo'naltirilgan modellar. Bunday modellarda tashabbusni o'quv-tarbiya yurtlari yoki turli bosqichlarda xalq ta'limi boshqaruvi o'z zimmasiga oladi.

2. O'qituvchilar ehtiyojlaridan va ularning tashabbuslaridan (o'z-o'ziga ta'lim) kelib chiquvchi modellar. Bu modellar o'quv-tarbiya yurtlari yoki mos ravishda xalq ta'limining boshqarishning me'yoriy muassasalari o'qituvchining o'ziga-o'zi ta'lim uchun sharoitlarni ta'minlaydi degan maqsadni nazarda tutadi. Bunday o'qituvchilar mavjud sharoitlardan samarali foydalanadilar.

3. Uzluksiz ta'lim tizimining mintaqaviy muammolarini yechish. Bu tizimga xos an'anaviy funksiyalarning ilmiy natijalari bilan chambarchas bog'liqdir.

Mazkur funksiyalarning eng muhimlari:

- Adoptatsiya, ya'ni moslashtirish – o'quv-tarbiya jarayoni davomida vujudga keladigan aniq vaziyatlarni yechish;

- Rekvalifikatsiyaviy – dastlabki malakalar bilan yangi talablar o'rtasidagi bo'shliqni bartaraf etish;

- Kengaytiruvchi – boshqa o'quv fani bo'yicha malaka olish;

- Ixtisoslashtiruvchi – qo'shimcha malaka olish. Masalan, psixolog, direktor, texnik vosita mutaxassisi, EHM va boshqalar.

Pedagog kadrlar malakasini oshirish tizimining rivojlanishi.

O'zbekiston xalq ta'limi, ijtimoiy hayotning har qanday boshqa tomoni kabi o'lka tarixi, unda yashovchi xalqlarning o'tmishi bilan chambarchas bog'liqdir. Vazirlar Mahkamasining "Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimlarini takomillashtirish to'g'risida"gi qarori qabul qilindi. Qaror professor-o'qituvchilar tarkibi malakasini oshirish, sertifikatlash va natijalarni baholashning majburiy tabaqalanishini ko'zda tutadi.

Pedagoglarning malakasini oshirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash maqsadida "Ustoz" respublika fondi tashkil etilgan. Faqatgina ushbu fond grantlari asosida respublikadan 900 pedagog dunyoning rivojlangan mamlakatlari yetakchi ta'lim muassasalarida malaka oshirdilar. Hammasi bo'lib 2019 yil oxiriga qadar 3870 pedagog turli shaklda malakasini oshirgan.

O'quv jarayoni sifatini va respublika Oliy va o'rta-maxsus ta'lim Vazirligi o'qituvchilarini toifasini oshirish maqsadida keng xalqaro hamkorlik yo'lga qo'yilmoqda.

Ijtimoiy hayotda, jumladan O'zbekiston xalq ta'limi taraqqiyotida hozirgi asrning avvalgi yillaridan muhim o'zgarishlar ro'y berdi. Respublikada maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasalari tarmoqlari rivojlandi, o'qituvchi va ilmiy-pedagogik kadrlarni davlat hisobidan tayyorlash yo'lga qo'yildi.

Pedagog kadrlar sho'ro davrining dastlabki yillarida asosan o'qituvchilarni qisqa muddatli kurslarda o'qitish yo'li bilan tayyorlangan edi.

O'zbekistonda yangidan tashkil etilayotgan malaka oshirish tizimi bir vaqtning o'zida o'qituvchilarni tayyorlash, ularning malakasini

oshirish bilan shug'ullana boshladi.

Avvalgi yillardagi o'qituvchilar malakasini oshirish tizimiga nazar tashlasak, ularni quyidagi etaplarda tanishishimiz mumkin:

1991 yilda respublikaning qator shaharlarida muddati 3 oydan 6 oygacha bo'lgan kurslar tashkil bo'lgan. Ularning markazi Toshkent shahri edi.

1925 yilda Toshkent shahri yonidagi Karl Libknext nomli tajriba ish maktabi huzurida boshlang'ich maktablar metodistlarining Birinchi Respublika kurslari tashkil etildi: (maqsadi savodsizlikni yo'qotish va xalq ta'limining yangi tizimini tuzish va uning rivojlantirish edi).

1929-30 o'quv yilidan respublika umumiy majburiy to'rt yillik ta'limni joriy qilish boshlandi. Shu munosabat bilan pedagog kadrlar malakasini oshirish tizimini tashkiliy jihatdan mustahkamlashga zaruriyat tugildi.

1933 yilda bu institut xalq ta'limi kadrlari malakasini oshirish institutiga aylantirildi. Institut tomonidan malaka oshirish masalalari bo'yicha materiallar tayyorlana boshlandi.

- o'qituvchilar tajribasini o'rganish va umumlashtirishga kirishildi;

- kurslar , metodik yig'inlar tashkil etildi;

- o'qituvchilar pedagog mahoratini yangi sifat darajasiga ko'tarib, arab alifbosidan lotin alifbosiga o'tish va uni o'qitish maqsadida tadbirlar o'tkaza boshlandi;

- o'zbek tilida dasturlar, o'quv va metodik adabiyotlar yaratishdan iborat edi.

Ikkinchi jahon urushi maktablar va xalq ta'limi muassasalari oldiga yangi vazifalar qo'ydi va ish jarayonini qaytadan ko'rishni talab qildi... O'qituvchilarning ma'lum qismi umumiy o'rta, to'liqsiz o'rta ma'lumotga ega bo'lib, pedagogik tajribalari yo'q edi.

O'qituvchilar malakasini oshirishni yaxshilash maqsadida Respublika maorif vazirligi 1948 yilda malaka oshirishning yagona tizimi to'g'risidagi Nizom ishlab chiqildi va tasdiqlandi. Bu respublika pedagog kadrlar MO tizimining tarkibiy qismlarini mustahkamlashga va takomillashtirishga xizmat qildi.

Ushbu davrda ta'limni yuqori darajada tashkil qilish uchun MO ishiga oliy o'quv yurtlari pedagoglari bilan o'z ishlarining ustasi

bo'lgan eng yaxshi o'qituvchilar jalb qilindilar.

70-yillarda o'qituvchilar malakasini oshirish institutlarida kafedralar tashkil etilishi munosabati bilan ularning ilmiy mavqei salmoqli darajada oshdi. Shu bilan birga, turli respublikalarda MO ning mazmuni, tashkiliy shakllari va usullarning sun'iy yaqinlashuviga olib keldi. Shu vaqtdan boshlab o'qituvchilar MO masalalari bo'yicha bir qancha olimlarimiz shug'ullanib muammolarni yechishga asos bo'lganlar.

1983 yilga kelib, respublikada MO rivojlanish sifati yanada takomillashib bordi. 13 viloyat institutlari, 214 tuman va shahar pedagogika (metodika) kabinetlari, 8 ming metod birlashma ishlari tashkil qilingan.

1984 yil butun xalq maorifi tizimiga yangi o'zgartirishlar kiritildi.

O'zbek olimlarining MO tizimi muammolariga bo'lgan qiziqishi yana orta bordi.

O'zbekistonda o'qituvchi kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimi rivojlanishi masalalari yuzasidan quyidagi xulosalarga kelishimiz mumkin:

1. O'zbekistonda o'qituvchi kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlashda muayyan natijalarga erishilgan. Uning shakllari MOI, MOF, shaqar (tuman) metodik ishlar, maktablararo metodbirlashma ishlari, o'z-o'ziga ta'lim shoxobchalari shakllandi.

2. Pedagog kadrlar MO tizimi taraqqiyotiga uni tashkiliy mustahkamlash, o'quv rejalari va dasturlarini ishlab chiqishga yordam bergan.

3. MO tizimining nazariy metodik asoslari muammosi hali O'zbekistonda maxsus tadqiqot predmeti bo'lganicha yo'q. Maktab va pedagog kadrlar uzluksiz ta'limining yangi konsepsiyalaridan kelib chiqqan holda MO ni qayta ko'rishga yetarlicha e'tibor berilayotgani yo'q.

Boshqacha qilib aytganda, didaktik tizimi tizimning rivojlanishi tashqi ta'sirlarni qayta o'zgartirish mexanizmini ko'rishga bog'liq bo'lib qoladi. Shaxsni rivojlanishida ichki va tashqi o'zaro aloqaning ana shunday umumiy asosi bu - faoliyatdir.

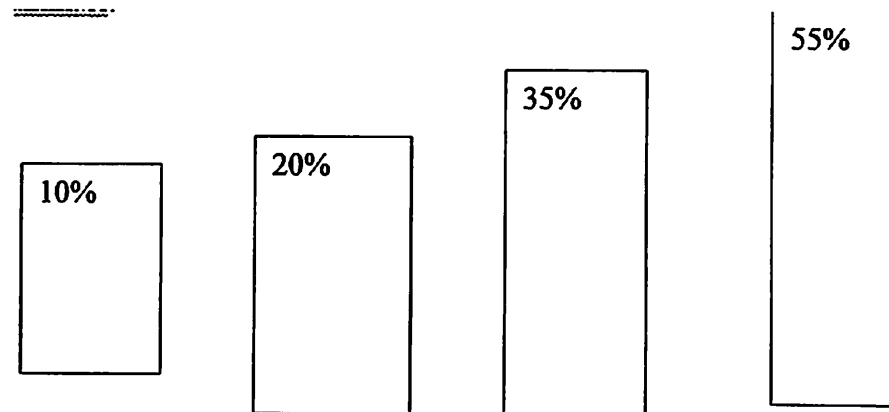
Ma'lumki, ta'limni qayta qo'rish, ta'lim texnologiyasini yangilashni taqozo etadi. Hozirgi vaqtda aynan texnologik yondashish o'qituvchi kasbining rivojlanganligini bildiradi.

Hamkorlik pedagogikasi – hozirgi zamon pedagogika fanida faol rivojlanayotgan yo‘nalish – o‘quvchi-o‘qituvchi muloqoti rivojlanishining ma’lum darajasini o‘qituvchi shaxsining ta’lim jarayonidagi faolligidan foydalanishni, ularning diologik muloqotni amalga oshira bilish qobiliyatini nazarda tutadi.

O‘qituvchi shaxsiy omillari			
Har tomonlama bilim	Mahorat	Malaka	Qobiliyat
Goyaviy-siyosiy va dunyoviy bilim	Gumanistik tushunchasi	Avtomat-siyalashgan bilim	Kommunikativ, o‘zini tuta bilish
Kasbiy bilim	Kasbiy tushunish	Ideal	Perseptiv
Metodik bilim	Pedagogik taktika va texnika		Emotsional
Pedagogik psixologik bilim			Didaktik

Muloqot turlari va usullari ijtimoiy taraqqiyot ta’siri ostida o‘zgaradi, binobarin ular bilan birgalikda o‘qituvchidagi pedagoglik faoliyatining kommunikativ sifatleri va komponentlarining psixologik mazmuni ham o‘zgaradi.

O‘zbekiston o‘qituvchilarining pedagoglik faoliyatini rivojlantirish diagrammasi:

MOI, Pedagog kadrlar MOK larga maktab, o‘rta maxsus ta’lim muassasa metod birlashmalari bilan birgalikda o‘qituvchilarning MO ga tayyorgarliklarining dastlabki darajasini aniqlash bo‘yicha doimiy diagnostik ma’lumotlar va maxsus savolnomalar asosida guruhlar tuzish, tinglovChilarni kurslarda tayyorlashning shakllari , usullari va mazmunini insoniylashtirish va demokratlashtirish kerak. *Metod birlashma* to‘g‘risida

1. Umumiy qoidalar

1.1. Ta’lim muassasalarida Metodika kengashi faoliyat ko‘rsatadi.

1.2. Metodika kengashining faoliyati Kadrlar tayyorlash milliy dasturini ro‘yobga chiqarish maqsadida ta’lim muassasasida ta’lim jarayonini metodik ta‘minlash va muvofiqlashtirish hamda pedagogik kadrlarning metodik jihatdan bilimini oshirib borishga qaratiladi.

1.3. Metodika kengashi o‘z faoliyatida O‘zbekiston Respublikasining "Ta’lim to‘g‘risidagi qonuni va Kadrlar tayyorlash milliy dasturiga, xalq ta’limi boshqaruvi organlari va ta’lim muassasasi tomonidan tasdiqlangan me‘yoriy hujjatlarga umumiy o‘rta ta’lim muassasasi Ustaviga hamda ushbu Nizomga amal qiladi.

2. Metodika kengashining asosiy vazifalari Ta’lim jarayonining metodik ta‘minot holatini o‘rganadi, maktab metodik ishlarini tashkil etadi va muvofiqlashtirib boradi.

Maktabda olib borilayotgan metodik ishlarning istiqbolini aniqlay-

di. Yo'nalish va fanlar bo'yicha Metodika birlashmalariga umumiy rahbarlik qiladi va ular faoliyatini muvofiqlashtirib boradi. Ta'limga doir me'yoriy va metodik hujjatlarni o'rganadi, ularni o'quv jarayoniga tatbiq etish usullari yuzasida tavsiyalar beradi. Maktab o'quv-metodik ishlariga ekspert sifatida bahs berishni amalga oshiradi. O'qituvchilarning g'oyaviy-nazariy bilim darajasini oshiradi, ularni fan yutuqlari, pedagogik innovatsiyalar, ilmiy ommabob adabiyotlar bilan muntazam tanishtirib boradi.

O'qituvchilarga ish rejalarining tuzilishi va bo'limlari mazmuni bo'yicha tavsiyalar beradi. Maktab o'quv rejasini amalga oshirishga doir takliflar beradi.

Maktab ta'lim jarayoniga qo'llash uchun ilg'or pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqadi va amaliyotga joriy etilishini nazorat qilib boradi.

O'qituvchilarning pedagogik va metodik mahoratini oshirishga doir ishlarini amalga oshiradi.

Davlat ta'lim standartlari talablari, o'quv rejasi, dasturlarining bajarilishini tahlil qiladi va tadbirlar belgilaydi.

Tashqi va ichki nazorat natijalariga ko'ra, DTS talablari bajarilishida aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish chora-tadbirlarini belgilaydi va bajarilishini nazorat qiladi.

O'quv jarayoniga o'qitish metodikasining zamonaviy va samarali usullarini olib kirish, pedagogik kadrlarni metodik jihatdan bilimini oshirish maqsadida o'quv seminarlari-ni tashkil etadi.

Ta'lim jarayonida milliy mafkura va yoshlarda siyosiy ongning shakllantirishiga doir ko'rsatmalar berib boradi.

O'quvchilar bilimini nazorat qilish va ularning mustaqil ishlarini tashkil qilishga doir ko'rsatmalar beradi.

Yo'nalish va fanlar bo'yicha metodika birlashmalari hisobotini eshitadi, muhokama qiladi, ular faoliyatini takomillashtirish yuzasidan tavsiyalar beradi.

O'qituvchilarning samarali mehnatlarini inobatga olgan holda ma'naviy va moddiy rag'batlantirishga tavsiya qiladi.

Pedagog xodimlarning attestatsiya o'tkazish bo'yicha materiallarini tayyorlaydi.

Maktab miqyosida fan oyliklari (haftaliklari), fanlar bo'yicha sinfdan tashqari (fakultativ, to'garak) ishlar, fan olimpiadalarining Birinchi bosqichlari, ko'rik-tanlovlar o'tkazilishi va ular samarasini nazorat qilib boradi.

3. Metodika kengashi tarkibi va uning o'tishini tashkil etish

Metodika kengashi tarkibi maktab direktorining o'quv (metodika) ishlari bo'yicha hamda boshlang'ich sinflar bo'yicha o'rinsosarlari, yo'nalish va fanlar bo'yicha metodika birlashmalarining rahbarlaridan iborat bo'ladi.

Kengashga maktab direktorining o'quv (metodika) ishlari bo'yicha o'rinsosari raislik qiladi.

Metodika kengashining yillik ish rejasi tuman XTB qoshidagi metodika kabineti tavsiyasi hamda maktab metodika birlashmalari tavsiya qilgan metodik mavzular asosida tuziladi. Ish reja tuzishda o'qituvchilarning mustaqil bilimlari-rini oshirish mavzulari ham e'tiborga olinadi.

Metodika kengashi yig'ilishi ikki oyda kamida bir marta o'tkaziladi.

3.5. Kengash yig'ilishlarida belgilangan masalalar ko'rib chiqiladi va qarorlar qabul qilinadi. Yig'ilishlar bayoni alohida daftarga yozib boriladi.

4. Metodika kengashi hujjatlari Metodika kengashi yig'ilishlari qarorlashtiriladi.

Kengash hujjatlari maktab ish yuritish hujjatlari bilan birga saqlanadi.

Kengash hujjatlari quyidagilardan iborat:

O'quv yili uchun ish rejasi;

Kengash yig'ilishi bayonnomasi;

Kengash tomonidan tahlil qilingan materiallar;

Ekspert qilingan materiallar va ishlab chiqilgan metodik ishlar;

Yillik hisobot.

5.4. Hujjatlar maktabda 3 yil muddatda saqlanadi.

Muassasalarda ota-onalar, mahalla va jamoat tashkilotlari bilan olib borilgan ishlar

Kollejda ota-onalar qo'mitasi yillik ish rejalarini ishlab chiqilgan va ishlar reja asosida amalga oshirilmoqda. O'quv yili davomida reja asosida guruhlarda ota-onalar yig'ilishi bo'lib o'tadi. Har bir ota-onalar yoki ota-onalar qo'mita raisi o'quvchilar bilan yaqindan tanishib, birgalikda ish olib borishadi. (Ota-onalar qo'mitasi yig'ilishi ilova qilinadi) Har bir guruhda ota-onalar qo'mitalari va a'zolari tayinlangan. (Ro'yxat ilova qilinadi)

Har bir o'quvchilarning ota-onalari va mahalla qo'mitalari bilan hamkorlik shartnomalari tuzilgan bo'lib, ular bilan hamkorlikda ish-

lar olib borish yo'lga qo'yilgan.(Shartnoma nusxasi ilova qilinadi)

Kollejda hokimiyat, mahala, tahririyat, FXDYO bo'limining xodimlari, o'quvchilar hamda pedagog – xodimlar ishtirokida reja asosida davra suhbatlari bo'lib o'tadi.

Domiy ravishda kollejda Chirchiq shahar Ma'naviyat targ'ibot markazi rahbari R.N. Bekbutaeva, "Chirchiq Tongi" gazetasi muh-biri S. Yaminova, mahalla nozirlari, CHirchiq shahar FXDYO bo'limining xodimlari va "Milliy g'oya targ'iboti va Ma'naviy – ma'rifiy" ishlar samaradorligini oshirish» bo'yicha uchrashuvlar tashkil etilmoqda.

Har yili sentyabr oyida 1-bosqich o'quvchilarni "O'quvchilarni talabalar safiga" qabul qilish tadbiri o'tkaziladi, bu tadbirga ota-onalar, mahalla faollari va barcha 1-bosqich o'quvchilari qatnashadi.

Har yili 1 dekabr kuni "OITS kasalligiga qarshi" mavzusida tibbiyot xodimlari bilan birgalikda tadbir o'tkaziladi.

Takrorlash uchun savollar:

1. Xodimlarni tanlashda qaysi shartlarga e'tibor berishimiz kerak?
2. O'qituvchilar mustaqil ishlarini asosiy yo'nalishlari haqida ma'lumot bering.
3. O'qituvchilik faoliyatini takomillashtirish haqida tushunchangiz.
4. Malaka oshirish va qayta tayyorlash yo'l-yo'riqlari haqida ma'lumot bering.
5. Malaka oshirish shakllarini bayon eting.
6. Malaka oshirishni rivojlantirish omillari haqida ma'lumot bering.

Tayanch so'zlar:

Pedagog kadrlar, malaka oshirish, tizim, uzluksiz tizim, uzluksiz ta'lim, adoptatsiya, an'anaviy, funktsiya, innovatsion, rekvalifikatsiya, kengaytirish, shakllanish, rivojlanish, mahorat, kommunikatsiya.

ILOVALAR

Ta'lim muassasalar boshqaruvchilarining namunaviy ish rejasi

№	Faoliyat va majburiyat yo'nalishlari	Majburiyatlarni bajarishga qaratilgan chora-tadbirlari	
		Yil davomida sarflanishi qat'iy belgilangan umummiy ish ijlamasi	1720
1	Huquqiy-me'yoriy hujjatlar bilan ishlash		500
2	Moliyaviy faoliyat		109
3	Kadrlar va dasturiy metodik ta'minot		387
4	O'quv-tarbiya jarayonini nazorat qilish		96
5	Psixologik-pedagogik ta'minot		277
6	Maktab va o'quv muassasalarni boshqarishning me'yoriyini ta'minlash.		92
7	Maktab va o'rta maxsus ta'lim muassasasi mikrouchastkasida ishlash, mahalla qo'mitalari bilan hamkorlik qilish.		28

OCHIQ DARSLAR JADVALI

N	Mavzusi	Bajarilishi		Izox
		qaysi guruhda	Muddati	
1				

Chirchiq Sanoat Kasb-hunar Kollejida 2006-2007 o'quv yilida ichki nazoratni o'tkazish ish rejasi

№	Tadbirlar	Nazoratning maqsadi	Bajarish muddati	mas'ul
Direktor yoki uning topshirig'i bilan tuzilgan komissiya tomonidan amalga oshiriladigan ishlar				
1. O'quv ishlari				
1.1	Tasdiqlangan o'quv reja, dasturning mavjudligi	Bo'limlarda reja va dasturlarining mavjudligini tekshirish	Avgust 2006 y.	
2. Ma'naviy va ma'rifiy ishlar				
2.1	Tarbiyaviy ishlarning tashkil etilishini tekshirish	Tadbirlarning o'tkazilishini tekshirish	Doimiy ravishda	

№	Tadbirlar	Nazoratning maqsadi	Bajarish muddati	mas'ul
3. Uslubiy ishlar				
3.1	Bo'limlardagi uslubiy ishlarni tekshirish	Rejalashtirilgan ishlarning dolzarbligini tekshirish	Alohida dastur asosida	
4. Kadrlar bilan ishlash				
4.1	O'quvchilarning topshirgan hujjatlarini tekshirish	qabul qoidalari asosida	qabul davrida	Nazorat guruhi
5. Moliyaviy-xo'jalik faoliyati				
5.1	Keyingi yil uchun moliya xarajatlar smetasi loyihalarini tekshirish	Haqiqiy ehtiyojni aniqlash	May-iyun	
O'quv ishlari bo'yicha direktor muovini yoki uning topshirig'iga binoan tuzilgan komissiya tomonidan amalga oshiriladigan ichki nazorat				
1. O'quv ishlari				
1.1	Yillik taqvim-mavzu rejalari mavjudligi va ularning mazmunini tekshirish:			
2.1	Uslubiy ishlarni qanday borayotganini tekshirish	O'z vaqtida o'tkazilishini va sifatini aniqlash	Har 2 oyda	
2. Axborot resurs markazinig ishi				
3.1	Ish rejasining mavjudligini va mazmunini tekshirish	Mazmunini, talabga mosligini aniqlash	10 sentyabr, 10 fevral	
Ma'naviy va ma'rifiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari yoki u tayinlagan komissiya tomonidan amalga oshiriladigan ishlar				
1. O'quv ishlari				
1.1	Darsdan keyingi konsultatsiya va qo'shimcha darslar o'tkazilishini tekshirish	Ularning sifatli utishini aniqlash	Har oyda	Nazorat guruhi
2. Uslubiy ishlar				
2.1	Guruh rahbarlarining uslubiy birlashmasini tekshirish	Reja qanday bajarilishini aniqlash	Har 2 yda	
3. Ma'naviyat va ma'rifat ishlari				
3.1	Guruh rahbarlari ish rejalari qanday bajarilishini nazorat qilish	Tadbirlarning o'z vaqtida va samarali o'tilishini aniqlash	Har oyda	
Kasbiy ta'lim bo'yicha direktor muovini tomonidan amalga oshiriladigan nazorat ishlari				
1. O'quv ishlari				

№	Tadbirlar	Nazoratning maqsadi	Bajarish muddati	mas'ul
1.1	Maxsus fanlar bo'yicha laboratoriya va amaliy ishlarni bajarilishini nazorat qilish	Ularni o'quv rejalari va dasturlariga mosligini aniqlash	Yanvar, aprel	
2. Maxsus fanlar kabinetlari, o'quv ishlab chiqarish ustaxonasiga rahbarlik qilish				
2.1	Kasbiy ta'lim o'qituvchilari va laboratoriya mudirlari ish rejalari tekshirish	Dasturga mosligi va o'z vaqtida bajarilishini aniqlash	15 sentyabr, 10 fevral	Kafedra mudirlari
3. Ishlab chiqarish, diplom oldi amaliyotlari				
3.1	Amaliyot bo'yicha TMR. dasturlari mavjudligini tekshirish	Dasturlar bor-yoqligini aniqlash	Doimiy ravishda	
Ma'muriy-xo'jalik ishlari bo'yicha direktor muovini yoki uning topshirig'iga binoan komissiya tomonidan amalga oshiriladigan ishlar				
1.1	Keyingi yil bo'yicha moliyaviy smeta loyihasini tahlil qilish	Hisob - kitoblarning ehtiyojiga mosligini aniqlash	May	
4. Bo'lim mudirlari amalga oshiriladigan nazorati				
1.1	Fanlar bo'yicha TMRlarni muhokama qilish va tasdiqlash uchun O'IB direktor muoviniga taqdim etish	O'quv rejalari va o'quv dasturlariga mos ravishda tuzilganini tekshirish	30 avgust-gacha, 30 yanvar	

Dars tahlili

O'qituvchi _____

Fan _____

Mavzu _____

Guruh _____ bosqich _____ sana _____ 200 ____ y. _____

Darsni kuzatishdan maqsad _____

1. Darsning tarbiyaviy ahamiyati _____

2. Darsning rivojlantiruvchi maqsadi _____

3. Darsning ilmiyligi _____

4. Dars mavzusini taqvim (kalendar mavzu rejaga mosligi) _____

5. Darsning uslubiy jihatdan to'g'ri tashkil qilinishi _____

6. Talabalar bilimini tekshirish usullari, ularning samaradorligi

7. Darsning turi, o'qitishi, uslubi va uning maqsadga muvofiq-
ligi _____

8. Mavzuning boshqa fanlar bilan bog'liqligi _____

9. Talabalar faolligini oshirish _____

10. O'qitishini differensiallashtirish usullari _____

11. Talabalar mustaqil ishlashga jalb qilinishi _____

12. O'quv materiallarini mustahkamlash usullari _____

13. Uyga vazifa _____

14. Darsning yutuqlari _____

15. Taklif _____

16. Tahlil bilan tanishdim _____

17. Tahlil qiluvchi _____

Ta'lim muassasalarida kadrlar bo'limidagi na'munaviy hujjatlarning ro'yxati

T/r	Indeks	Yig'ma jild nomi raqamlari	Saqlanish muddatlari	Eslatma
1	01-1	Ichki mehnat tartib qoidalari	Doimiy 1047	Almashtiril- gandan so'ng
2	01-2	Mehnat daftarchalarini yuritish tartibi haqidagi yo'riqnoma	YAngisi bilan almashtiriladi. gunga qadar	
3	01-3	Mehnat daftarchalarini hisobga olish Daftari	50 yil 526 a-modda	
4	01-4	Mehnat daftarchalari	Talab qilib olingunga qadar 524-modda	
5	01-5	Shtatlar jadvali	Doimiy 52 a-modda	Zarurat o'tgunga qadar

6	01-6	Kadrlar bo'yicha, ta'lim muassasaning asosiy ish faoliyati bo'yicha, o'quvchi kon-tingent bo'yicha buyruqlar	75 yil 19 b-modda	
7	01-7	Buyruqlarni qayd etish daftarlari	75 yil 19 b-modda	
8	01-8	Kasallik varaqlarini hisobga olish daftari	3 yil 69- modda	
9	01-9	Xodimlarga berilgan ma'lumotnomalarni ro'yxatga olish daftari	3 yil 547-modda	
10	01-10	Xodimlarning shaxsiy hujjatlari: so'rovnom, tarjimai xol, buyruq nusqasi, diplom nushalari	75 yil EPK - v 498 v-modda	
11	01-11	Xodimlarning shaxsiy varaqalari T-2_shakli	75 yil EPK 504-modda	
12	01-12	Harbiy xizmat yoshidagilar ro'yxati	1 yil 531-modda	
13	01-13	Harbiy xizmat yoshidagilarni hisobga olish varaqalari	3 yil 532-modda	
14	01-14	Zahiraga olingan xodimlar ro'yxati	5 yil 521 -modda	

Buyruqlarni qayd etish daftarini yuritish tartibi

O'zbekiston Respublikasining barcha akademik litsey va kasb-hunar kollejlari bir xilda buyruqlarni qayd etish daftari yuritiladi.

Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari chiqarilgan buyruqlar ta'lim muassasaning blankasida kompyuterda yozilib, ta'lim muas-

sasa rahbarining imzo qo'yilishi va ta'lim muassasasining muhri qo'yilishi lozim. Kadrlar bo'yicha, ta'lim muassasasining asosiy ish faoliyati hamda o'quvchi kontingenti bo'yicha buyruqlar alohida-alohida tikilib boriladi.

Buyruqlarni qayd etish daftariga akademik litsey va kasb-hunar kolleji bo'yicha chiqarilgan barcha buyruqlar qayd etiladi. Kadrlar bo'yicha, ta'lim muassasasining asosiy ish faoliyati hamda o'quvchi kontingenti bo'yicha buyruqlarga alohida-alohida qayd etish daftari tutiladi.

Buyruqning qisqacha mazmuni aniq va ravshan yozilishi shart.

Har qaysi buyruqning raqami bo'ladi. Tartib raqami har o'quv yilida 1-sondan boshlanadi. Kadrlar bo'yicha buyruqlarning tartib raqamiga "k" harfi, o'quvchi kontingenti bo'yicha buyruqlarning tartib raqamiga "o" harfi, asosiy ish faoliyatiga tegishli buyruqlarning tartib raqamiga hech qanday harf qo'ymasdan tartib raqam qo'ygan maqsadga muvofiq bo'ladi.

Buyruqlarni qayd etish daftarining har sahifasi raqamlangan va hududiy boshqarma tomonidan imzolangan va muhr bosilgan bo'lishi kerak.

7. Buyruqlarni qayd qilish daftarlari ta'lim muassasasining kadrlar bo'limida saqlanadi va kadrlar bo'limi boshlig'i almashganda topshirish va qabul qilishda dalolatnoma bo'yicha topshiriladi.

Namuna

Buyruqlarni qayd etish daftarini to'ldirish

Tr	Buyruqning raqami	Sana	qisqacha mazmuni
1	1-k	02.09.2005 y.	Mehnat shartnomasini bekor qilish haqida (B.Axmedov)
2	2-k	<u>03.00.2006 y.</u>	Ishga qabul qilish haqida (I.Farmonov)

Boshqaruvchining oylik ish rejası

[illegible]

2008 yil	<i>"Yoshlar yili"</i>	
2009 yil	<i>Qishloq taraqqiyoti va farovonligi yili</i>	
2010 yil	<i>Barkamol avlod yili</i>	
2011 yil	<i>Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik yili</i>	
2012 yil	<i>Mustahkam oila yili</i>	
2013 yil	<i>Obod turmush yili</i>	
2014 yil	<i>Sog'lom bola yili</i>	
2015 yil	<i>Keksalarni e'zozlash yili</i>	
2016 yil	<i>Sog'lom ona va bola yili</i>	
2017 yil	<i>Xalq bilan muloqot va inson manfaatlar yili</i>	
2018 yil	<i>Faol tadbirkorlik, innovasion g'oyalar va texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash yili</i>	
2019 yil	<i>Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanish yili</i>	

Xodimlar haqida ma'lumot 2006-2007 o'quv yilda holatiga

№	F. I. SH.	Tugilgan yili	Toi fasi	Ped staj	Qachon va qaerni bitirgan	Mutaxassisligi va diplom №	Dars Berayotgan fani	Ta'lim tili	Oxirgi malaka oshirgan yili va guvohnoma №	qaysi fandan Malaka oshirish kurslarida o'tgan	qayta tayyorlovdan o'tganligi (fan)	Manzil
1	Turgunova. Sayyora Uralovna	27.07.1958	Oliy	35	TDP1 1971	Matematika №13230088	Informatika	o'zbek	2002 yil A№004374	Matematika Direk tor		Kunaeva gositalnaya 39-69

Ta'lim muassasalarning ichki nazorati

T.r.	Bajariladigan ishlar	Ijro muddati	Ma'sul shaxslar
1.	O'quvchilarning formalari tekshirish.	Sentyabr	Ilmiy bo'lim mudiri, o'qituvchilar
2.	O'quvchilarning kitob bilan ta'minlanganligini tekshirish.	Sentyabr	Rahbar, kutubxonachi
3.	O'qituvchilarning yillik kundalik rejalarini tekshirish.	Sentyabr	Rahbar
4.	O'quvchilarning va o'qituvchilarning darsga katnashishini nazorat qilish.	Yil davomida	Rahbar, ilmiy bo'lim mudiri
5.	O'qituvchilarning malakasini oshirishlari istiqbol rejasini tuzish.	Sentyabr	Ilmiy bo'lim mudiri
6.	Esh mutaxassis va talabalarga yordam berish.	Yil davomida	Novator o'qituvchilar
7.	Reyting usulida baholashning samarasi va monitoringi.	Yil davomida	Ilmiy bo'lim mudiri
8.	Ona tili va adabiyoti darslarida o'quvchilarning bilim darajasini DTS bo'yicha tahlil qilish.	Oktyabr	Raxbar va ilmiy bo'lim mudiri
9.	Olimpiadaga tayyorlanishni nazorat qilish.	Oktyabr	O'qituvchilar
10.	O'qish tezligini boshlang'ich sinflarda tekshirish.	Noyabr	Ilmiy bo'lim mudiri
11.	O'quvchilarning kundalik daft-arlarini tekshirish.	Yil davomida	Rahbar, o'qituvchilar
12.	Matematika fanidan o'quvchilarning tutgan daft-arlarini tekshirish.	Dekabr	Metodist, ilmiy bo'lim mudiri

13.	O'quvchilarning darslarni o'zlashtirishi bo'yicha 1-yarim yillik monitoringi.	Dekabr	Ilmiy bo'lim mudiri
14.	Kimyo, biologiya, tarix, geografiya fanlarining o'zlashtirilish monitoringi.	Dekabr	O'qituvchilar
15.	Vatan tuyg'usi , Milliy istiqlol g'oyasi" darslaridan o'zlashtirish monitoringi.	YAnvar	Ilmiy bo'lim mudiri
16.	O'zbek tili va rus tili fanlaridan o'quvchilarning bilim darajasini tekshirish.	Fevral	Ilmiy bo'lim mudiri
17.	O'zlashtirmovchi o'quvchilar bilan olib boriladigan qo'shimcha ishlar nazorati.	Mart	Ilmiy bo'lim mudiri
18.	Sinf jurnali yuritilishining nazorati.	Yil davomida	Rahbar, ilmiy bo'lim mudiri
19.	O'quvchilarning bo'sh vaqtlarda olib boradigan ishlar mazmuni.	Yil davomida	Fan o'qituvchilari
20.	Iqtidorli o'quvchilar bilan olib boriladigan ishlar mazmuni.	Yil davomida	Fan o'qituvchilari
21.	4-9-sinflarda yakuniy attestatsiyaga tayyorgarlik ishlari mazmuni.	Aprel, may	Rahbar, ilmiy bo'lim mudiri

Muassasa boshqaruvchisining yanvar oyi uchun mo'ljallangan rejalari

№	Majburiyatlari bajarishga qaratilgan chora-tadbirlar	Muddati	Soat
I	Ho'quqiy - me'yoriy hujjatlar bilan ishlash.		40
1.1	-O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006 yil 25 noyabrdagi №27-sonli qarori –va 2006 yil 21 dekabrda №275-sonli O'zbekiston Respublikasi XTB hamda Mehnat va Aholini ijtimoiy muhofaza qilish.		6
1.2	Vazirliklarining 26 dekabrda 315-sonli va 4984-sonli qo'shma Buyruqlarini o'rganish hamda ularni hayotga tatbiq etish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqish va o'qituvchi va ota-onalar bilan yig'ilishlar va pedagogik kengash o'tkazish.		6
1.3	-O'qituvchilar bilan turli hujjatlar asosida yig'ilishlar va tashviqot ishlarini o'tkazish.		4
1.4	XTBning kengashlarida qatnashish.		4
1.5	O'qituvchilarning shaxsiy hujjatlari bilan ishlash va ularni yuritilishini nazorat qilish.		4
1.6	-Maktab ustavi bilan ishlash.		3
1.7	Tarifkatsiya tayyorlash, buyruqlar daftarida xodimlarni rasmiylashtirish.		3
1.8	Xodimlarning mehnat daftarlari, diplomlari, shaxsiy hujjatlarini nazoratdan o'tkazish va rasmiylashtirish.		
1.9	Sinf jurnallarini yuritish holatini nazorat qilish. Pedagogik kengash bayonnomasini		6
			4
II	Moliyaviy faoliyat. 10 soat	25.01.28.01	10
2.1	Direktor jam'armasi bilan ishlash maxsus komissiya faoliyatini va yig'ilishlarini o'tkazish. Byudjetdan tashqari mablag'larni jalb qilish bo'yicha ish olib borish.		
2.2			

III	Kadrlar va dasturiy metodik ta'minot.		37
3.1	2006 yil yanvar oyi holatiga o'qituvchilar ro'yxati tuzish va kadrlarni joy-joyiga kuyish.		
3.2	-o'qituvchilarning o'quv yuklamasini tasdiqlash. -Yozgi ta'til jadvalini tuzish. -O'qituvchilarni reja asosida malaka oshirishini nazorat qilish. O'qituvchilarni va KUT tarbiyachilarini darslarini kuzatish. -14 yanvar vatan himoyachilari kuniga bagishlangan tadbirlarda ishtirok etish.		
3.3	-Yosh mutaxassislar bilan suhbat uyushtirish. O'qituvchilarning kalendar tematik va tarbiyaviy ish rejalarini, uslubiy birlashmalar, fakultativ to'garak mashg'ulotlari rejasini tasdiqlash maktab pedagogik faoliyatini tashkil etish.		22
IV	O'quv tarbiya ishlarini nazorat qilish.		22
4.1	-2006 yil yanvar oyi holatiga o'quvchilar kontingentini tasdiqlash. -Maktabning ish tartibini aniqlash, dars jadvalini tasdiqlash. -O'quvchilarni davomatini, nazorat qilish, har kuni maktabga kelishini nazoratini qilish.		
4.2	-Sinf rahbarlari, to'garak va leksiya rahbarlarini ish faoliyatini nazorat qilish «Yoshlar ishlari agentligi» yoshlar ijtimoiy xarakati va Kamalak» bolalar tashkiloti bilan ishlash -Direktor huzurida yig'ilish o'tkazish.		

V	Psixologik-pedagogik ta'minot.		25
5.1	-Pedagog va o'quvchilar bilan ish olib borish.		
5.2	-Fuqarolarni qabul qilish jadvali bo'yicha ishlash. -ota-onalar uchun «Ochiq eshiklar kuni»ni o'tkazish. -Maktab ota-onalar yig'ilishini o'tkazish. -Ota-onalar bilan yakka tartibda ishlash. -Nokomil bolalar va kam ta'minlangan oilalar bilan ishlash.		
VI	Maktabni boshqarishning me'yoriyini ta'minlash.		8
6.1	Maktabni rivojlantirish rejasi ustida ishlash. (Markaz bilan hamkorlik qilish, homiylarga murojaat qilish.)		
6.2	2006 yil fevral oyi uchun ish faoliyatini rejalashtirish.		
6.3	Maktabda o'tkazilgan tekshiruvlarni tahlil qilish va kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha chora-tadbirlar rejalashtirish.		
VII	-Maktab mikrouchastkasida ishlash, mahalla qo'mitalari bilan hamkorlik qilish.		6
7.1	Mikrouchastkadagi maktab yoshidagi bolalar hisobini nazorat qilish.		
7.2	-9 sinf bitiruvchilarini o'qishining keyingi bosqichiga jalb qilish ishini olib borish (Maktab psixologi bilan birga). -Maktab mikrouchastkasida bolalarni maktabga tayyorlashni tashkil etish.		

Chirchiq sanoat kasb-hunar kollejida ishlab chiqilgan va O'MKHT Markazi tomonidan tasdiqlangan me'yoriy hujjatlar

RO'YXATI

№	Ishlab chiqilgan me'yoriy hujjatlar nomi	Tayyorlov yo'nalishlar nomi		
		Metallarga ishlov berish	Payvandlash	Nazorat o'lchov asboblari va avtomatika
1	Tarmoq standartlari	Ishlab chiqilgan	Ishlab chiqilgan	Ishlab chiqilgan
2	Na'munaviy o'quv reja	Ishlab chiqilgan	Ishlab chiqilgan	Ishlab chiqilgan
3	Na'munaviy o'quv dasturlari	Ishlab chiqilgan	Ishlab chiqilgan	Ishlab chiqilgan

Attestatsiyadan o'tuvchi akademik litsey va kasb-hunar kollejlari direktorlari faoliyatini o'rganish uchun ta'lim muassasalari tomonidan Davlat test markaziga taqdim etiladigan ma'lumot va hujjatlar ro'yxati

1. Ta'lim muassasasida yo'nalishlar bo'yicha DTS, TTS, o'quv reja va o'quv dasturlarining mavjudligi to'g'risida ma'lumot (1-jadval).

2. Ta'lim muassasasining ro'yxatdan o'tkazilganligi to'g'risida guvohnoma, ta'lim muassasasining tashkil etilganligi haqidagi buyruq, ta'lim muassasasi-ning Ustavi hamda 2005-2006, 2006-2007 o'quv yillari uchun pasporti nusxalari.

3. Yillik ish rejalar:

ta'lim muassasasining yillik ish rejasi;

ilmiy-pedagogik kengashning yillik ish rejasi;

o'qituvchilarning malaka oshirish rejasi;

kafedralarning yillik ish rejasi;

direktor o'rinbosarlarining yillik ish rejalar

4. Yillik ish rejalarining bajarilganligi to'g'risidagi hisobot va ma'lumotlar.

5. Ilmiy-pedagogik kengash bayonnomalari nusxasi.

6. Direktor tomonidan tashkil etilgan ichki nazorat rejasi va uning bajarilganligi to'g'risida hisobot.

7. Qabul rejasi va uning bajarilganligi to'g'risida ma'lumot (2-jadval).

8. Joriy o'quv yilida yo'nalishlar va kurslar bo'yicha o'quvchilar

kontingenti to'g'risida ma'lumot (3-jadval).

9. Barcha yo'nalishlar bo'yicha na'munaviy va ishchi o'quv rejalari nusxasi.

10. Joriy o'quv yili uchun dars jadvali va o'quv jarayoni grafigi nusxasi

11. Joriy o'quv yili uchun qo'shimcha darslar jadvali.

12. Ochiq darslar jadvali.

13. Yakuniy davlat attestatsiyasining tashkil etilganligi, o'tkazilganligi va uning natijalari tahlili bo'yicha hisobotlar.

14. Akademik litsey bitiruvchilarining oliy ta'lim muassasalariga o'qishga kirganligi to'g'risidagi ma'lumot (4-jadval).

15. Kasb-hunar kolleji bitiruvchilarining ishga joylashganligi to'g'risidagi ma'lumot (5-jadval).

16. Umumta'lim, chuqurlashtirilgan va mutaxassislik fanlari bo'yicha bajarilgan laboratoriya ishlari ro'yxati (6-jadval).

17. O'quv yuklamalari taqsimoti va tarifikatsiya jadvali.

18. Pedagog, muhandis-pedagoglar va ishlab chiqarish ustalari to'g'risida umumiy ma'lumot (7-jadval).

19. Pedagog, pedagog-muhandis va ishlab chiqarish ustalarining ma'lumoti to'g'risidagi hujjati (diplom) hamda malaka oshirganligi va qayta tayyorlashdan o'tganligi, diplomini nostrifikatsiya qilinganligi to'g'risidagi hujjatlari (guvohnoma, sertifikat, diplom) nusxasi.

20. Rahbar, pedagog va muhandis-pedagog kadrlar tomonidan yaratilgan o'quv-uslubiy qo'llanmalar, uslubiy ko'rsatma va ishlanmalar ro'yxati (8-jadval).

21. Malaka oshirish va qayta tayyorlash rejasining bajarilishi (9-jadval).

22. Xorijiy davlatlarda malaka oshirgan pedagog, muhandis-pedagoglar va ishlab chiqarish ustalari to'g'risida ma'lumot (10-jadval).

23. Ishdan ketgan pedagog, muhandis-pedagoglar to'g'risida ma'lumot (11-jadval)

24. Moddiy boyliklar inventarizatsiya qilinganligi va hisobdan chiqarilganligi to'g'risidagi hisobotlar (inventarizatsiya qilingan va hisobdan chiqarilgan moddiy boyliklar ro'yxati, hisobdan chiqarish uchun asoslari).

25. Byudjetdan tashqari topilgan mablag'lar (ishlab chiqarish, pulli xizmat ko'rsatish, to'lov-shartnoma, vasiylar va homiylardan

tushgan mablag'lar alohida ko'rsatiladi) sarflanganligi to'g'risida ma'lumot (12-jadval).

26. O'qituvchi va o'quvchilar uchun yaratilgan sharoitlar, ularni moddiy va ma'naviy rag'batlantirish holati to'g'risida ma'lumot.

27. Ta'lim muassasasida tashkil etilgan sport musobaqalari, spartakiadalar va bellashuvlar hamda ularda o'quvchilarning ishtiroki to'g'risida ma'lumot.

28. O'quvchi va o'qituvchilar tomonidan jinoyatchilik va huquqbuzarlikning sodir etilganlik holati, voyaga etmaganlar komissiyasi ro'yxatida bo'lgan tarbiyasi og'ir o'quvchilar to'g'risida ma'lumot.

29. Ota-onalar, mahalla va jamoat tashkilotlari bilan olib borilgan ishlar to'g'risida hisobotlar.

30. Ta'lim muassasasida tashkil etilgan va faoliyat ko'rsatayotgan to'garaklar va ulardagi o'quvchilar soni to'g'risida ma'lumot (13-jadval).

31. Fan olimpiadalari, ma'naviy-ma'rifiy yo'nalishlardagi ko'rik-tanlovlar va sport musobaqalarda erishilgan sovrinli o'rinlar soni to'g'risida ma'lumot (14-jadval).

32. Ta'lim muassasasi kutubxonasidagi mavjud o'quv adabiyotlari va ular bilan o'quvchilarning ta'minlanganligi to'g'risida ma'lumot (15-jadval).

33. Ta'lim muassasasining ilmiy-tadqiqot institutlari va ishlab chiqarish korxonalari bilan tuzgan shartnomalari hamda o'zaro hamkorlikda amalga oshirilgan ishlar to'g'risida ma'lumot.

34. O'quv-laboratoriya xonalari, ustaxona va amaliyot xonalari, sport zallarining mavjudligi va jihozlanishi to'g'risida ma'lumot (16-jadval).

35. Kasb-hunar kollejlarning har bir tayyorlov yo'nalishlari bo'yicha 1 ta umumkasbiy va 1 ta maxsus fandan test savollari.

Chirchiq shahar XTB tasarrufidagi 26-umumiy o'rta ta'lim maktabi haqida umumiy MA'LUMOT

1	Maktab tashkil etilgan yil	1992 yil
2	Manzil	G'alaba ko'chasi 26 uy
3	Telefon raqami	713-20-51
4	Quvvati	1200 nafar
5	Kapital ta'mirlangan yili	2015 yil
6	Sinflar soni	23 ta
7	O'qituvchilar soni	38 nafar
8	O'quvchilar soni	710 nafar
9	Oliy ma'lumotli	35 nafar
10	O'rta maxsus malumotli	3 nafar
11	Oliy toifa	- ta
12	I toifa	2 nafar
13	II toifa	16 ta
14	Mutaxassis	20 nafar
15	Ko'p bolali oilalar soni	228 ta
16	To'liqsiz oila soni	137 ta
17	Homiylik, vasiylik	2 ta
18	Tarbiyasi og'ir o'quvchilar	5 ta
19	Uydagi ta'lim	2 ta
20	Fan to'garage	30 ta
21	Sport to'garagi	6

**Chirchiq shahar 26-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi 2017-2018 o'quv yilining
4-choragida DTSning bajarilishi bo'yicha MA'LUMOT**

No	Fani	Sifat	Samaradorlik	O'zlashtirish
1	Ona tili	77%	79%	100%
2	Rus tili	79%	80%	100%
3	Ingliz tili	74%	77%	100%
4	Tarix	77%	80%	100%
5	Geografiya	75%	78%	100%
6	Biologiya	79%	83%	100%
7	Matematika	72%	74%	100%
8	Informatika	73%	78%	100%
9	Mehnat	84%	86%	100%
10	Kimyo	69%	73%	100%
11	Jismoniy tarbiya	90%	92%	100%
12	Fizika	73%	75%	100%
13	Milliy istiqlol goyasi	77%	79%	100%
14	Iqtisodiy bilim asoslari	72%	74%	100%
15	Musiqqa	84%	86%	100%
16	Rasm -chizmachilik	82%	85%	100%
	Jami	76%	79,00%	100%

O'QUV YILI BOSHIDAGI TASHKILIY ISHLAR

T/r	Bajariladigan ishlar mazmuni	Bajarish vaqti	Mas'ul
1	Bilimlar kuni, birinchi qo'ng'iroq va mustaqilligimizning 27 yillik bayramlarini o'tkazish	Sentabr	Ma'muriyat
2	Mustaqillik kuniga bag'ishlangan ma'naviyat darslarini o'tkazish	Sentabr	O'qituvchilar

3	Yangi ishga qabul qilingan maktab o'qituvchilarining maktab ichki tartibi bilan tanishtirish	Sentabr	Rahbar
4	I - XI sinf o'quvchilari ro'yxatini tasdiqlash	Sentabr	Rahbar O'TIBDO'
5	Yangi o'quv yili uchun dars jadvali, o'qituvchi va o'quvchilar navbatchiligi jadvalini tuzish va tasdiqlash	27 avgust	Rahbar O'TIBDO'
6	Yangi o'quv yili uchun maktab hujjatlari va ish yuritishni yo'lga qo'yish	Sentabr	Kotiba
7	O'qituvchilar dars taqsimoti. Tarifikatsiyadan o'tkazish	Avgust	Rahbar O'TIBDO'
8	O'quvchi va o'qituvchilarni darsliklar va uslubiy qo'llanmalar bilan ta'minlash	Sentabr	Kutubxonachi
9	Pedagogik xodimlar salohiyatini yuksaltirish borasida o'z ustida ishlashni tashkil etish	Oktabr	O'TIBDO'

**Sinf rahbarlar uslubiy birlashmasining 2018-2019 o'quv yili
uchun tuzilgan ish rejasi**

Muddat	Bajariladigan ishlar mazmuni	Masalani tayyorlaydi
Avgust	1. Sinf rahbarlar tayinlash va sinf rahbari to'g'risidagi Nizom bilan tanishtirish	Metodbirlashma
	2. 2018-2019 o'quv yili uchun tarbiyaviy soatlar ish rejalarini o'rganib chiqish va rasdiqlashga taqdim etish	U B rahbari
	3. Sinf ota-onalar qo'mitasi va vasiylik kengashi a'zolarini belgilash	Sinf rahbarlari
Noyabr	1. Sinf rahbarlari kundaligini yuritilishini o'rganish natijalari	MMIBDO'
	2. "Ota onalar majlisi qanday o'tkaziladi" mavzusida ma'ruza	Risqiddinova N
	3. Sinf ichki ro'yxatida turadigan o'quvchilar bilan olib borilgan ishlar hisoboti	Sinf rahbarlari

**Chirchiq shahar 26-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi 2017-2018 o'quv yilining
4-choragida DTSning bajarilishi bo'yicha MA'LUMOT**

№	Fani	Sifat	Samaradorlik	O'zlashtirish
1	Ona tili	77%	79%	100%
2	Rus tili	79%	80%	100%
3	Ingliz tili	74%	77%	100%
4	Tarix	77%	80%	100%
5	Geografiya	75%	78%	100%
6	Biologiya	79%	83%	100%
7	Matematika	72%	74%	100%
8	Informatika	73%	78%	100%
9	Mehnat	84%	86%	100%
10	Kimyo	69%	73%	100%
11	Jismoniy tarbiya	90%	92%	100%
12	Fizika	73%	75%	100%
13	Milliy istiqlol goyasi	77%	79%	100%
14	Iqtisodiy bilim asoslari	72%	74%	100%
15	Musiqqa	84%	86%	100%
16	Rasm -chizmachilik	82%	85%	100%
	Jami	76%	79,00%	100%

O'QUV YILI BOSHIDAGI TASHKILIY ISHLAR

T/r	Bajariladigan ishlar mazmuni	Bajarish vaqti	Mas'ul
1	Bilimlar kuni, birinchi qo'ng'iroq va mustaqilligimizning 27 yillik bayramlarini o'tkazish	Sentabr	Ma'muriyat
2	Mustaqillik kuniga bag'ishlangan ma'naviyat darslarini o'tkazish	Sentabr	O'qituvchilar

3	Yangi ishga qabul qilingan maktab o'qituvchilarining maktab ichki tartibi bilan tanishtirish	Sentabr	Rahbar
4	I - XI sinf o'quvchilari ro'yxatini tasdiqlash	Sentabr	Rahbar O'TIBDO'
5	Yangi o'quv yili uchun dars jadvali, o'qituvchi va o'quvchilar navbatchiligi jadvalini tuzish va tasdiqlash	27 avgust	Rahbar O'TIBDO'
6	Yangi o'quv yili uchun maktab hujjatlari va ish yuritishni yo'lga qo'yish	Sentabr	Kotiba
7	O'qituvchilar dars taqsimoti. Tarifikatsiyadan o'tkazish	Avgust	Rahbar O'TIBDO'
8	O'quvchi va o'qituvchilarni darsliklar va uslubiy qo'llanmalar bilan ta'minlash	Sentabr	Kutubxonachi
9	Pedagogik xodimlar salohiyatini yuksaltirish borasida o'z ustida ishlashni tashkil etish	Oktabr	O'TIBDO'

**Sinf rahbarlar uslubiy birlashmasining 2018-2019 o'quv yili
uchun tuzilgan ish rejasi**

Muddat	Bajariladigan ishlar mazmuni	Masalani tayyorlaydi
Avgust	1. Sinf rahbarlar tayinlash va sinf rahbari to'g'risidagi Nizom bilan tanishtirish	Metodbirlashma
	2. 2018-2019 o'quv yili uchun tarbiyaviy soatlar ish rejalarini o'rganib chiqish va rasdiqlashga taqdim etish	U B rahbari
	3. Sinf ota-onalar qo'mitasi va vasiylik kengashi a'zolarini belgilash	Sinf rahbarlari
Noyabr	1. Sinf rahbarlari kundaligini yuritilishini o'rganish natijalari	MMIBDO'
	2. "Ota onalar majlisi qanday o'tkaziladi" mavzusida ma'ruza	Risqiddinova N
	3. Sinf ichki ro'yxatida turadigan o'quvchilar bilan olib borilgan ishlar hisoboti	Sinf rahbarlari

Dekabr	1. 2-11 sinf o'quvchilarining kundalik daftarlari yuritilish avoli	U B rahbari
	2. Milliy istiqloq g'oyasi turkumiga kiruvchi va salomatlik darslarining o'tilishi	MMIBDO'
	3. 2018-2019 o'quv yili I-yarim yilligi bo'yicha o'quvchilar davomatini o'rganish natijalari.	Yetakchi
Mart	1. "Bolam baxtli bo'lsin" mavzusida ma'ruza	Rasulova Z A
	2. O'quvchilarni kutubxonadan foydalanishi, oxirgi o'qigan badiiy asarlari haqidagi sinf rahbarlarning hisoboti	Sinf rahbarlari
	3. O'quvchilarni tibbiy ko'rikdan o'tkazish natijalari	Sinf rahbarlari
May	1. To'garaklar ishlari hisoboti	To'garak rahbarlari
	2. O'quvchilarning shaxsiy hujjatlarini yuritilishi ahvoli	Sinf rahbarlari
	3. Sinf rahbarlarini 2018-2019 o'quv yilida olib borilgan ishlari hisoboti.	Sinf rahbarlari
Iyun	1. O'quvchilarning yozgi dam olishlarini tashkil etish va "Sog'lomlashtirish" maydonchasida olib boriladigan ishlar.	UB rahbari MMIBDO'
	2. Ilg'or ish tajribalarini ommalashtirish	UB rahbari MMIBDO'

T/R	Pedagogik kengash mavzulari	Mas'ul
I avgust		
1	"Ta'lim to'g'rasidagi qonun", O'zbekiston Respublikasining 2017-2021 yillarga mo'ljallangan "Harakatlar strategiyasi", "Kadrlar tayyorlash milliy dastur"larida belgilangna vazifalar ijrosi to'g'risida 2017-2018o'quv yilida olib borilgan ishlar tahlili 2018-2019 o'quv yilida avgust anjumanida belgilangan maqsad va vazifalar. .	Maktab rahbari
2	2018-2019 o'quv yiliga mo'ljallangan ish rejasini tasdiqlash. Maktabning tayanch o'quv rejasi, O'qituvchilar tarifikasiya ro'yxatini shakllantirish, o'quv va ped soatlar taqsimoti, dars jadvalini tasdiqlash.	O'IBRM
3	2018-2019 o'quv yilida 1-sinfga qabul, Prezident sovg'asi, ijtimoiy himoyaga muhtoj o'quvchilarni issiq kiyim bosh va bepul darsliklar bilan ta'minlanishi.	Maktab rahbari
II noyabr		
1	10- 11-sinflarda O'ICHM hisoboti	Psixolog

2	PQ 1875-sonli qaror ijrosi bo'yicha 1-4 -sinflarda ingliz tilini o'qitilishi	O'IBDO'
3	O'quvchilar BKM ni DTS ga mosligi. Birinchi chorak yakuni va ikkinchi chorak vazifalari.	O'IBDO'
III yanvar		
1	Yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish samaradorligi Metod birlashmalar taqdimoti.	Psixolog
2	"Oila ,mahalla, ta'lim muassasi" konsepsiyaning bajarilishi	MMIBDO'
3	O'quvchilar BKM ni DTSga mosligi. Birinchi yarim yillik yakuniy va uchinchi chorak vazifalari.	O'IBDO'
IV mart		
1	PQ - 1989 "O'zbekiston Respublikasi Milliy AK tizimini yanada rivojlantirish chora tadbirlari " asosida o'qituvchilar yaratgan saytlar taqdimoti.	Fan o'qituvchilari
2	O'quvchilar BKM ni DTSga mosligi. uchinchi chorak yakuni va to'rtinchi chorak vazifalari.	O'IBDO'
3	Sinfdan - sinfga ko'chirish bosqichli imtihon va bitiruvchi sinflar attestatsiyasi tartibi bilan tanishtirish , ikkinchi imtihonlarni tanlash haqida	Sinf rahbarlar
V may		
1	Yakuniy davlat attestatsiyasi,bosqichli nazorat imtihonlar komissiyasi va imtohonlar jadvalini tasdiqlash.	O'IBDO'
2	Bitiruvchi sinf o'quvchilarini Yakuniy davlat attestatsiyasi kiritish va ozod etish haqida. Maktab jamoasini yil yakuni bo'yicha taqdirlash	O'IBDO' Sinf rahbarlar
VI may		
1	1-4 sinf o'quvchilarining keyingi sinflarga ko'chirish	Sinf rahbarlari
2	5-8 va 10 sinf o'quvchilarining bosqichli nazorat imtihonlarga tayyorgarligi	Sinf rahbarlari
3	Mehnat amaliyoti tartibi	MMIBDO'
VI iyun		
1	5-8 va 10 sinf o'quvchilarini sinfdan sinfga ko'chirish haqida	Sinf rahbarlari
2	9 va 11 sinf o'quvchilariga umumiy o'rta ma'lumoti haqida shahodatnomalarini berish haqida	Sinf rahbarlar

Pedagogik kengash ish rejasi

Oila, mahalla, ta'lim muassasasi " konsepsiyasining bajarilishi bo'yicha tuzilgan ISH REJA

T/r	Bajarildigan ishlar mazmuni	Bajarilish muddati	Mas'ul
I	1.O'quvchilarni darsga qatnashishini nazorat qilish va sababsiz dars qoldirishlarni oldini olish 2.O'qituvchilarni tartib – intizomi haqida (Alohi-da o'quvchilar bilan)suhbat o'tkazish	Sentabr	MMIBDO' Maktab ma'muriyati
II	1.Tarbiyasi qiyin o'quvchilar bilan olib borilgan ishlar haqida sinf rahbarlarining axboroti. 2.Tarbiyasi qiyin o'quvchilar bilan profilaktik ishlar olib borish	Oktabr	MMIBDO' VEN inspek-tori
III	1.Oilada bolalarda kitobga qiziqish uyg'otish to'g'risida tajriba almashish	Noyabr	Ota-onalar qo'mitasi raisi
IV	1.Hech qayerda o'qimayotgan o'quvchilarni aniqlash maqsasida maktab hududiga reydtashkil etish 2.Sinf rahbarlarining ma'lumotiga asosan qoniqarsiz xulqqa baholangan o'quvchilar bilan suhbat o'tkazish	Dekabr	MMIBDO' Maktab ma'muriyati
V	"Tarbiyasi qiyin" o'quvchilar bilan mehnat faxri-ylari uchrashuvini tashkil etish. Mavzu: "Mehnatsevarlik-bebaho fazilat"	Yanvar	MMIBDO'
VI	"Tarbiyasi qiyin" o'quvchilarga birlashtirilgan pedagoglar hisoboti	Fevral	O'qituvchilar
VII	Ota-onalar uchun konsert tashkil etish	Mart	MMIBDO'

MAKTABNING YILLIK REJASIGA KIRITILADIGAN MASALALAR			
Shahar miqiyosida o'tkaziladigan an'anaviy Avgust kengashining sho'ba va yalpi yig'ilishiga tayyorgarlik ishlari haqida	Avgust	SHQBT, MMIBDO'	Yangi o'quv yili davomida ma'naviy-ma'rifiy yo'nalishdagi vazifalar belgilanadi va amalga oshirilishi ta'minlanadi
Yangi o'quv yilida "Bilimlar kuni" va "Birinchi qo'ng'iroq" tadbirlarini o'tkazishga bag'ishlangan tantanali saflar, "Mustaqillik darslari", mustaqillik bayramining 26 yilligini munosib kutub olish maqsadida "Go'zal va betakrorimsan, muqaddas Vatanim, jonim senga fido, O'zbekistonim!" shiori ositda ma'naviy – ma'rifiy bayram tadbirini o'tkazish hamda haftalikni tashkil etish	Sentabr	SHQBT, MMIBDO', Sinf rahbarlari, Yoshlar ittfoqi yetakchisi, raqs to'garagi rahbari, kutubxonachi	O'quvchilarda yurt va xalq manfaati uchun xizmat qilish haqidagi bilim ko'nikma va malakalari shakllantiriladi. Ona vatanga, boy ma'naviy merosimizga muxabbat uyg'otiladi.
1-oktyabr "O'qituvchi va murabbiylar kuni" umum xalq bayramiga tayyorgarlik ko'rish va "Ma'rifat karvondir sarbon muallim, ma'naviyat bog'ida bog'bon muallim" mavzusida ma'naviy – ma'rifiy bayram tadbirini o'tkazish. Faol pedagog-xodimlarni rag'batlantirish choralari ko'rish.	Sentabr	SHQBT, MMIBDO', Sinf rahbarlari, Yoshlar ittfoqi yetakchisi, raqs to'garagi rahbari, kutubxonachi	O'quvchilarda ustozlarga bo'lgan hurmat va e'zozlash kabi tuyg'ular yanada kuchaytiriladi. Sog'lom turmush tarzi targ'ib etiladi
Maktab o'quvchilar o'rtasidagi "Umid nihollari-2018" sport musobaqalarini o'tkazish	Sentabr	SHQBT, MMIBDO', Sinf rahbarlari Jismoniy tarbiya o'qituvchisi	Sog'lom turmush tarzi va ommaviy sport turlari targ'ib etiladi

Pedagogik kengash ish rejasi

Oila, mahalla, ta'lim muassasasi " konsepsiyasining bajarilishi bo'yicha tuzilgan ISH REJA

T/r	Bajarildigan ishlar mazmuni	Bajarilish muddati	Mas'ul
I	1.O'quvchilarni darsga qatnashishini nazorat qilish va sababsiz dars qoldirishlarni oldini olish 2.O'qituvchilarni tartib – intizomi haqida (Alohi-da o'quvchilar bilan)suhbat o'tkazish	Sentabr	MMIBDO' Maktab ma'muriyati
II	1.Tarbiyasi qiyin o'quvchilar bilan olib borilgan ishlar haqida sinf rahbarlarining axboroti. 2.Tarbiyasi qiyin o'quvchilar bilan profilaktik ishlar olib borish	Oktabr	MMIBDO' VEN inspektori
III	1.Oilada bolalarda kitobga qiziqish uyg'otish to'g'risida tajriba almashish	Noyabr	Ota-onalar qo'mitasi raisi
IV	1.Hech qayerda o'qimayotgan o'quvchilarni aniqlash maqsasida maktab hududiga reydtashkil etish 2.Sinf rahbarlarining ma'lumotiga asosan qoniqsiz xulqqa baholangan o'quvchilar bilan suhbat o'tkazish	Dekabr	MMIBDO' Maktab ma'muriyati
V	"Tarbiyasi qiyin" o'quvchilar bilan mehnat faxriylari uchrashuvini tashkil etish. Mavzu: "Mehnatsevarlik-bebaho fazilat"	Yanvar	MMIBDO'
VI	"Tarbiyasi qiyin" o'quvchilarga biriktirilgan pedagoglar hisoboti	Fevral	O'qituvchilar
VII	Ota-onalar uchun konsert tashkil etish	Mart	MMIBDO'

MAKTABNING YILLIK REJASIGA KIRITILADIGAN MASALALAR			
Shahar miqiyosida o'tkaziladigan an'anaviy Avgust kengashining sho'ba va yalpi yig'ilishiga tayyorgarlik ishlari haqida	Avgust	SHQBT, MMIBDO'	Yangi o'quv yili davomida ma'naviy-ma'rifiy yo'nalishdagi vazifalar belgilanadi va amalga oshirilishi ta'minlanadi
Yangi o'quv yilida "Bilimlar kuni" va "Birinci qo'ng'iroq" tadbirlarini o'tkazishga bag'ishlangan tantanali saflanish, "Mustaqillik darslari", mustaqillik bayramining 26 yilligini munosib kutub olish maqsadida "Go'zal va betakrorimsan, muqaddas Vatanim, jonim senga fido, O'zbekistonim!" shiori ositda ma'naviy – ma'rifiy bayram tadbirini o'tkazish hamda haftalikni tashkil etish	Sentabr	SHQBT, MMIBDO', Sinf rahbarlari, Yoshlar ittfoqi yetakchisi, raqs to'garagi rahbari, kutubxonachi	O'quvchilarda yurt va xalq manfaati uchun xizmat qilish haqidagi bilim ko'nikma va malakalari shakllantiriladi. Ona vatanga, boy ma'naviy merosimizga muxabbat uyg'otiladi.
1-oktyabr "O'qituvchi va murabbiylar kuni" umum xalq bayramiga tayyorgarlik ko'rish va "Ma'rifat karvondir sarbon muallim, ma'naviyat bog'ida bog'bon muallim" mavzusida ma'naviy – ma'rifiy bayram tadbirini o'tkazish. Faol pedagog-xodimlarni rag'batlantirish choralarini ko'rish.	Sentabr	SHQBT, MMIBDO', Sinf rahbarlari, Yoshlar ittfoqi yetakchisi, raqs to'garagi rahbari, kutubxonachi	O'quvchilarda ustozlarga bo'lgan hurmat va e'zozlash kabi tuyg'ular yanada kuchaytiriladi. Sog'lom turmush tarzi targ'ib etiladi
Maktab o'quvchilar o'rtasidagi "Umid nihollari-2018" sport musobaqalarini o'tkazish	Sentabr	SHQBT, MMIBDO', Sinf rahbarlari Jismoniy tarbiya o'qituvchisi	Sog'lom turmush tarzi va ommaviy sport turlari targ'ib etiladi

1981 yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining A/RES/36/67 rezolyustiyasiga asosan 21 sentabr kuni "Xalqaro tinchlik kuni" deb e'lon qilinganligi munosabati bilan insho, she'rxonlik, rasm, tinchlik timsoli bo'lgan kabu tarlani qog'ozdan yasash va unga tinchlikni da'vat etuvchi istaklarini yozish bo'yicha tanlovlar hamda "Sport - tinchlik elchisi" shiori ostida musobaqalarni tashkil etish.	Sentabr	SHQBT, MMIBDO', Sinf rahbarlari, Yoshlar ittfoqi yetakchisi,	Butun yersharidagi barcha insonlarni tinchlik uchun da'vat etish, amaliy ishlarning natijasi bo'yicha axborot ayirboshlash, zo'ravonlik va barcha urush o'choqlarini to'xtatishga erishiladi
Sinflar kesimida "Ijtimoiy pasport"larni tayyorlash	Oktabr	SHQBT, MMIBDO', Sinf rahbarlari	Har bir o'quvchi haqida to'liq ma'lumotlar bazasi yaratiladi
2017-2018- o'quv yilidan 11 yillik ta'limga o'tilishi, uning mohiyati va afzalliklari hamda farzandlar tarbiyasi, kelajagi va kasb-hunar tanlashlarida otalarning mas'uliyatini yanada oshirish maqsadida "Ota-onalar majlisi"ni tashkil etish to'g'risida	Oktabr (har Chorak-da)	MMIBDO', Sinf rahbarlari, Psixolog	Otalarning farzandlari tarbiyasidagi mas'uliyatini oshirishga erishiladi
27- oktyabr – Xalqaro kutubxonalar kuniga bag'ishlangan anjuman o'tkazish	Oktabr	MMIBDO', Kutubxonachi, Yoshlar ittfoqi yetakchisi	O'quvchilarda o'zbek va boshqa xalqlarning madaniyati, tarixi, milliy an'alariga bo'lgan hurmat hissi mustahkamlanadi.

Maktabrining "Eng na'munali o'quvchilarning kasb-hunarga yo'naltirishda ko'maklashish.	Oktabr	SHQBT, MMIBDO', Psixolog	Kasb-hunar muassasalari hayoti, u yerda tashkil etilgan ko'rgazma, yaratilgan shart-sharoitlar, o'quv va laboratoriya xonalari, amaliy mashg'ulotlar va dars jarayonlari, mutaxassisliklar, kasb-hunar o'rganishning afzalliklari bilan yaqindan tanishtirishga imkoniyat yaratiladi.
Respublika Davlat Soliq Qo'mitasining 2008 yil 19 avgustdagi 145-sonli va Xalq ta'limi vazirligining 2008 yil 19 avgustdagi 224-sonli "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'quvchilarning soliq va soliq to'lovlari to'g'risidagi bilimlarini oshirish to'g'risida"gi qo'shma buyrug'i bo'yicha "Soliq bilimlari-bolalarga" Respublika ko'rik-tanlovining maktab bosqichini o'tkazish	Reja asosida	SHQBT, MMIBDO', Kutubxonachi, Yoshlar ittfoqi yetakchisi	O'quvchilarning soliq va soliq to'lovlari to'g'risidagi bilimlarini oshirishga erishiladi
O'zbekiston Respublikasi Davlat bayrog'i qabul qilingan kunnga bag'ishlab "Bayrog'imiz- faxrimiz, g'ururimiz" mavzusida ma'naviy tadbir o'tkazish.	Noyabr	SHQBT, MMIBDO', Sinf rahbarlari, tarix va huquq fani o'qituvchisi	O'quvchilar o'rtasida Davlat ramzlariga bo'lgan hurmat hissi kuchaytiriladi
Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasi tomonidan 1989 yil 20 noyabrda qabul qilingan "Bola huquqlari to'g'risida"gi Konventsiyasi qabul qilinishi munosabati bilan tadbirlar o'tkazish.	Noyabr	SHQBT, MMIBDO', Sinf rahbarlari, tarix va huquq fani o'qituvchisi	O'quvchilarning huquqiy bilimi mustahkamlanadi

2. Psixoprofilaktik ishlar

Psixologik – profilaktika – maktabda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan turli psixologik – pedagogik muammolarni oldini olishga yo‘naltirilgan tadbirlarga doir.

ISH REJASI

T/r	Bajariladigan ishlar mazmuni	Muddati	Mas’ul shaxs	Tadqiqot obyekti
1	Sinf jamoasi bilan yoki o‘quvchilar bilan yakka holda suhbat uyushtirish	Talabga ko‘ra shaxsiy tashabbus bilan yil davomida	Psixolog Sinf rahbarlar	O‘quvchilar
2	Tarbiyasi o‘gir o‘quvchilar hulqini korreksiya qilish uchun sinf rahbarlariga yo‘l-yo‘riqlar ko‘rsatish	Dekabr Yanvar	Psixolog	O‘quvchilar
3	Maktabda psixologik muhitni o‘rganish va uni barqarorlashtirish	Doimiy	Psixolog	O‘quvchilar
4	O‘quvchilar o‘rtasida aysh-ishratga,giyohvandlikka,yengil turmush kechirishga,qing‘ir yo‘l bilan boyishga ruju qiluvchi shaxslar bilan yakka tartibda ishlash	Doimiy	Psixolog	Tanlangan kishilar o‘rtasida
5	Og‘ir kasalliklarga uchragan o‘quvchilar,o‘qituvchilar ruhiyatini tetiklashtirishga doir tadbirni amalga oshirish	Talabga ko‘ra	Sinf rahbarlar Psixolog	Yordamga muhtoj o‘qituvchilar
6	Xulqi – xatti harakati buzilgan o‘quvchilar va o‘qituvchilar bilan yakka tartibda ish olib borish	Doimiy	Psixolog Sinf rahbarlar	O‘qituvchilar va o‘quvchilar

Kasb – hunarga yo‘naltirish

Kab – hunarga yo‘naltirish o‘quvchilarning layoqati,qiziqishi va qobiliyatlariga mos kasb – hunarlarni ongli tanlashga tayyorlashga doir tadbir

ISH REJASI

T/r	Bajariladigan ishlar mazmuni	Muddati	Mas’ul shaxs	Tadqiqot ob’ekti
1	O‘quvchilar bilan kasb tanlashga doir suhbatlar o‘tkazish, ularni faoliyat ko‘rsatayotgan o‘rta maxsus o‘quv yurtlari yo‘naltirishi bilan sinf rahbarlari va profariyentator orqali tanishtirish	Yil davomida	Psixolog Sinf rahbari profarentator	9-sinf o‘quvchilari
2	O‘quvchilarni kasblarni tanlashga yo‘naltirish, o‘zlashtira olmaslik sabablarini aniqlash	Yil davomida Talabga ko‘ra	Psixolog	Ped jamoa va o‘quvchilar
3	9-sinf o‘quvchilari va ularning ota-onalari bilan anketa so‘rovmalar o‘tkazish	Oktabr Aprel	Psixolog	O‘quvchilar
4	“Men tanlagan kasb”, “Men o‘z kelajagimni qanday tasavvur qilaman” mavzularida insholar ko‘rik tanlovi 7-8-9 sinflar	Har chorakda	Psixolog Sinf rahbarlari	Maktab pedagogika jamoasi
5	O‘zbekiston Respublikasining Prezidentining 2010 yil 7-iyuldagi 109-sonli qarorining mazmun mohiyatini 9-sinf o‘quvchilari va ularning ota-onalariga keng targ‘ib qilish	Sentyabr May	Psixolog	1-sinf o‘quvchilari
6	Vazirlar Mahkamasining 109-sonli qarori ijrosini ta’minlash maqsadida hududdagi AL va KHK Mahalla fuqarolar yig‘ini bilan hamkorlik qilish	Yil davomida	Psixolog	Individual yoki guruhli maslahatlar berish

7	Bitiruvchilarning keyingi ta'lim turi va yo'nalishlarini aniqlash va tahlil qilish va korreksion mashg'ulotlarni tashkil qilish	Mart Aprel	Psixolog	O'qituvchilar
---	---	---------------	----------	---------------

Xotin-qizlar qo'mitasining boshlang'ich tashkiloti faoliyatining 2018-2019 o'quv yili uchun chora-tadbirlar rejasi loyihasi

T/r	Tadbirlar mazmuni	Muddati	Mas'ul
I yig'ilish			
1	Sinflarda "Qizlarjon klubi" to'garaklarini tashkil etish va liderlarini tayinlash	Avgust	Ma'muriyat
2	Zulfiya nomidagi davlat mukofotiga nomzod qizlarni o'rganib chiqish	Avgust	Maktab rahbari
II yig'ilish			
1	"Kiyinish madaniyati" mavzusida ko'rgazmali chiqish tayorlash va ma'ruza tashkil etish	Oktabr	Qo'mita raisi
2	"Reproduktiv salomatlik" mavzusida "Salomatlik markazi" xodimlari bilan uchrashuv tashkil etish.	Oktabr	MMIBDO'
III yig'ilish			
1	Erta turmushga chiqishi oldini olish va qarindoshlar o'rtasida nikohlarni oldini olish bo'yicha tibbiyot xodimi va yoshi ulug' onalar bilan uchrashuv tashkil etish.	Dekabr	Ortiqova M
2	"OITSga qarshi kurash" mavzusida rasmlar tanlovi	Dekabr	Soporova K
IV yig'ilish			
1	1-yarim yillik natijasiga ko'ra o'quvchi qizlarning o'zlashtirishi past qizlarni aniqlab, ularga qo'shimcha darslar tashkil etish masalasini ko'rib chiqish.	Fevral	Xoliqulova K
2	"Zulfiya – bahor bilan hamnafas shoira" mavzusida insholar tanlovini tahlil etish	Fevral	Qo'mita raisi
3	A.Navoiy va Z.M.Bobur ijodiga bag'ishlangan sherxonlik tanlovini o'tkazish	Fevral	Ona tili va adabiyoti fani o'qituvchilari
V yig'ilish			
2	Maktabda ta'lim olayotgan iqtidorli qizlar ishtirokida konsert tashkil etish	Aprel	Sh. Ergasheva

VI yig'ilish			
1	Xotin-qizlar qo'mitasi ish faoliyatining yakuniy hisoboti	May	Qo'mita raisi
2	Yangi o'quv yilining ish rejasini tuzish	May	Ma'muriyat

"Voyaga yetmaganlar" bilan ishlash ishchi guruhining ish rejasi

T/r	Tadbirlar mazmuni	Bajarilish muddati	Mas'ul
1	Huquqbuzarlik va jinoyatchilikka moyil bo'lgan o'quvchilarni aniqlash va ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqish	Sentabr	Ishchi guruhi
2	"Tarbiyasi qiyin" o'quvchilarni bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish maqsadida to'garaklarga jalb etish	Oktabr	Biriktirilgan o'qituvchi
3	"Globallashuv jarayonida o'quvchilarni ma'naviy tahtiddan himoya qilish" mavzusida davra suhbat o'tkazish	Noyabr	Xolmatova X
4	"OITS va giyohvandlikka qarshimiz" mavzusida rasmlar tanlovini o'tkazish	Dekabr	Ergasheva Sh
5	Vatan himoyachilar kuniga bag'ishlangan "Balli yigitlar" musobaqasini o'tkazish	Yanvar	Toshpulatov B
6	"Tarbiyasi qiyin" maktab ichki ro'yxatida turgan o'quvchilar bilan olib borilayotgan ishlar mazmuni bilan tanishishi va uslubiy yordam ko'rsatish	Fevral	Ishchi guruhi
7	"Reproduktiv salomatlik, shaxsiy gigiyena" mavzusida qizlar uchun ma'ruza tashkil etish	Mart	Maktab hamshirasi
8	Kam ta'minlangan, ijtimoiy himoyaga muhtoj voyaga yetmaganlarga aniqlash, ularga moddiy yordam berishni tashkil etish	Aprel	Ishchi guruhi
9	O'quvchilarni bosqichli va davlat imtihonlarini muvaffaqiyatli topshiriqlarini ta'minlash masadida konsultatsiyalar tashkil etish	May	Ishchi guruhi
10	2018-2019 o'quv yilida amalga oshirilgan ishlar hisoboti, yangi o'quv yili uchun ish rejani tuzish	Iyun	Ishchi guruhi

**Tarbiyasi og'ir bolalar bilan ishlash bo'yicha tuzilgan
ISH REJA**

T/r	Bajariladigan ishlar mazmuni	Bajarilish muddati	Mas'ul
I	1.Tarbiyasi qiyin o'quvchilarni aniqlash 2. Tarbiyasi qiyin o'quvchilarni sinf va maktab ichki ro'yxatiga olish	Sentabr	MMIBDO' Maktab ma'muriyati
II	1."Tarbiyasi qiyin" o'quvchilarni qiziqishlariga asosan to'garaklarga jalb etish	Oktabr	MMIBDO' Fan o'qituvchilari
III	1."Tarbiyasi qiyin" o'quvchilarni uy sharoitlarini o'rganish	Har chorakda	Sinf rahbarlar
IV	1.Yangi o'quv yili uchun issiq kiyim boshga buyurtma shakllantirish	Dekabr	MMIBDO' Maktab ma'muriyati
V	1.Sinf rahbarlarining ma'lumotiga asosan "Tarbiyasi qiyin" o'quvchilar bilan suhbat o'tkazish	Doimiy	MMIBDO'
VI	1."Tarbiyasi qiyin" o'quvchilarga ma'naviy-marifiy ishlar tashkil etish	Doimiy	O'qituvchilar
VII	1.Ota-onalar uchun konsert tashkil etish	Mart	Sh.Ergasheva
VIII	1.O'quvchilar bilan mehnat faxriylari uchrashuvini tashkil etish. Mavzu: "Mehnatsevarlik-bebaho fazilat"	April	MMIBDO'

**Moddiy-texnika bazasini takomillashtirish va moliyaviy
ta'minot bo'yicha tuzilgan
ISH REJA**

T/r	Bajariladigan ishlar mazmuni	Bajarilish muddati	Mas'ul
I	Maktabdagi moddiy- texnik bazani ro'yxatdan o'tkazish. 2.Har bir xona pasportini yaratish	Sentabr	XIBDO'
II	Homiylar yordamida maktab texnik bazani rivojlantirish	Noyabr	Maktab rahbari
III	Yaroqsiz jihozlarni aniqlash va ta'mirlash, yaroqsizlarini ro'yxatdan chiqarish	Dekabr	Sinf rahbarlar
IV	Sinf xonasidagi jihozlarni saqlanishi bo'yicha "Eng yaxshi fan xonasi"tanlovini o'tkazish	Fevral	Maktab rahbari XIBDO'

V	Kutubxonani boyitish "Kitob marafoni"o'tkazish	Doimiy	Maktab rahbari XIBDO'
VI	KUG tashkil etish orqali maktab hisob raqamiga mablag' tushirish	Doimiy	Maktab rahbari XIBDO'

**Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti
"Yoshlar bilan ishlash" bo'yicha prorektorining 2018-2019
o'quv yili uchun
NA'MUNAVIY ISH REJASI.**

№	Tadbir nomi	Amalga oshirish mexanizmi	Muddati	Moliyalashtirish manbasi	Kutilayotgan natija
Yoshlarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish, ularni Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash					
	Talabaning ma'naviy-axloqiy portretini yaratish.	Talaba bilan individual mulqot orqali	2018 yil, sentyabr	-	Talaba tarbiyasi bilan individual shug'ullanish va tarbiyaviy ishlarni maqsadli tashkil etishga erishiladi
	«Men tanlagan mutaxassislikning Vatan ravnaqida tutgan o'rni» mavzusida insholar tanlovini o'tkazish.	Ikki bosqichda (kurs, ta'lim yo'nalishi kesimida) amalga oshiriladi	2018 yil, noyabr	-	Talabaning mutaxassislik va uning mamlakat taraqqiyotida o'rni haqida ishonchi paydo bo'ladi.
	Harbiy vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirish va mustahkamlashga qaratilgan korporativ hamkorlikdagi ma'rifiy tadbirlarni amalga oshirish	Hududdagi harbiy qismlar va harbiy bilim yurtlari bilan hamkorlikda tuzilgan reja asosida amalga oshiriladi	Har 2 oyda	-	Yoshlarda vatanparvarlikni hamkorlikda shakllantirish ko'nikmasi hosil bo'ladi.
	Institut axborot-resurs markazining kutubxona fondini vatanparvarlik tarbiyasi hamda Vatanga sadoqat mavzuidagi ilmiy-badiiy adabiyotlar bilan boyitish.	Asarlar katalogini yaratish, tematikasini saralash, kutubxona va nashriyotlarni bazasini o'rganish orqali	2018 yil, oktyabr	Homiylilik mablag'lari	Institutning Axborot resurs-markazi fondinivatanparvarlik mavzusidagi adabiyotlar bilan ko'paytirishga erishiladi.

	Chirchiq shahri hududida "Yoshlar vatanparvarligi – taraqqiyot asosi" mavzuida o'quv, ilmiy, ma'rifiy, madaniy targ'ibot loyihasini amalga oshirish.	Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi talabalari ishtirokida amalga oshiriladi	2018 yil, dekabr. 2019 yil, mart	-	Talabalarda vatanparvarlik fazilatlarining amaliy asoslari mustahkamlanadi.
Talabalarni milliy va an'anaviy qadriyatlariga hurmat ruhida tarbiyalash, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish					
	Bir o'quv yilida mutolaa qilish shart bo'lgan 10 ta jahon va o'zbek mumtoz asarlar bo'yicha badiiy o'qishlarni tashkil etish.	O'quv guruhlar o'rtasida tanlov o'tkazish yo'li bilan	Har oyda bir marta	-	Talabalarda kitobxonlik madaniyati ko'nikmalari shakllanadi.
	"Ta'lim - jinoyatchilik va huquqbuzarlikka qarshi!" loyihasi doirasida ilmiy, nazariy va ma'rifiy targ'ibotni o'tkazish.	Prokuratura, Ichki ishlar boshqarmasi hamda boshqa huquqni muhofaza qiluvchi organlarning tahliliy ma'lumotlari asosida	2 oyda bir marta	-	Jinoyatchilik, huquqbo'zarlik va korrupsiyaning oldini olishga erishiladi.
	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ma'naviyat, ma'rifat, tarbiya, ta'lim, fanni rivojlantirishga doir nutqlari, ko'rsatmalari va belgilangan vazifalarning mazmuni yuzasidan o'quv seminarlar, davra suhbatlarini tashkil etish.	"Umuninstitut nazariy seminari" doirasida amalga oshiriladi.	Har oyda bir marta	-	Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar va modernizatsiya jarayonlaridan xabardor bo'lish imkoniyati kengayadi.
Yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, ularda kasbga muhabbat tuyg'ularini shakllantirish					
	"Mening bo'sh vaqtim - Ziyo net bilan" loyihasi doirasida ma'rifiy tadbiri ommalashtirish.	Mutaxassislik fanlaridan tavsiya etiladigan adabiyotlarni o'rganish orqali	2018 yil noyabr, 2019 yil, fevral, aprel	-	Talabani ta'lim jarayoniga tegishli o'quv adabiyotlardan xabardorlik darajasi oshadi va maqsadli foydalanish tizimi shakllanadi.

	"Tarbiyadan - ta'limga" tamoyiliga asoslangan targ'ibot loyihasini amalga oshirish.	Tajribali pedagoglar, el ardog'idagi jamoat xodimlar, hayotiy tajribaga ega insonlar bilan uchrashuv va muloqot orqali.	2018 yil, sentyabr, 2019 yil, may	-	Talabalarda ta'limni tarbiya bilan mustahkamlash ko'nikmasi shakllanadi.
	Ma'naviyat sohasiga "Tarbiya + Bilim = Amaliyot" tizimini joriy etish.	O'quv va malaka amaliyot joylaridagi faoliyatni maqsadli tashkil etish orqali	Amaliyot davrida	-	Talabalarining amaliyot o'tkaziladigan joylarda, ta'lim muassasalarida institutda egallagan ma'naviy dunyoqarashini joriy etish uchun tajriba-sinov maydoni hosil bo'ladi.
	Umumta'lim maktablari "Toshkent viloyatining pedagogik ta'lim sohasidagi tajribalari: qadriyatlar, an'analar" mavzuida o'quv seminarlarni o'tkazish.	Toshkent viloyatidagi ta'lim muassasalari bilan hamkorlikda amalga oshiriladi.	2018 yil dekabr, 2019 yil mart	-	Maqsadli kadrlar tayyorlashga, yangi ish o'rinlarini shakllantirishga va raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashga erishiladi.
	"Maqsadli kadrlar tayyorlash tizimining tarbiyaviy asoslari", "Institut + Ta'lim muassasalari = Taraqqiyot" mavzuida hududiy targ'ibot aksiyalarini o'tkazish.	Mutaxassislikdan kelib chiqqan holda institut talabalarining ishtirokida amaliyot davrida o'tkaziladi.	2018 yil noyabr 2019 yil may	-	Ta'lim bilan tarbiyaning uzviyligiga erishishning nazariy va amaliy ko'nikmalari shakllanadi.
Yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, tashabbuslarini rag'batlantirish, ularga o'z imkoniyatlarini yuzaga chiqarishlari uchun shart-sharoitlar yaratish.					
	Toshkent viloyati hududida talabalarining ijodiy ishlar ko'rgazmasi, yaratgan ishlanmalari va ma'rifiy targ'ibot aksiyasini o'tkazish.	Tasviriy san'at va muxandislik grafikasi, Musiqa ta'limi,	2017 yil may	Institut mablag'lari hisobidan	Institut talabalarining ilmiy salohiyatini namoyish qilish va ommalashtirish imkoniyati kengayadi.
	Talabalarining institut rektori va ma'muriyati bilan "Ochiq muloqot" uchrashuvini tashkil etish.	Maxsus reja va tayyorgarlik asosida	2017 yil noyabr, 2019 yil mart	-	Institutdagi ma'naviy muhit hamda mavjud muammolar to'g'risidagi aniq ma'lumotga ega bo'linadi

	O'quv mashg'ulotining boshlanishi – tanaffus payti – mashg'ulotni yakunlash oralig'idagi vaqtni mazmunli va samarali o'tkazishga qaratilgan radioeshittirishlarni yo'lga qo'yish.	Jamoatchi talabalarni saralash va zaruriy texnik vositalarni xarid qilish orqali	Har kuni	Institut mablag'lari hisobidan	Talabalarni ijtimoiy-siyosiy va ma'naviy-ma'rifiy mazmundagi ma'lumotlar va axborotlardan muntazam xabardor bo'lish manbai yaratiladi.
	Vatanparvar, fidoiy, tashabbuskor, jamoatchi, ilmsevar hamda xulqi va tarbiyasi bilan na'muna bo'lgan talabalarni ma'naviy rag'batlantirishning uzluksiz tizimini yaratish: talaba yashaydigan hududdagi Mahalla fuqarolar yig'ini raisi nomiga minnatdorchilik xatini yo'llash; talaba ta'lim olgan muassasa rahbariyatiga tashakkurnoma bildirish; "Ma'naviyatli talaba reytingi"da talaba erishgan yutuqlar haqida ma'lumot berish.	Mahalla – oila – oliy ta'lim o'rtasidagi o'zaro hamkorlik asosida	2017 yil oktyabr, dekabr 2019 yil mart, may	-	Talabalarda liderlik qobiliyati shakllanadi, o'z-o'zini nazorat qilish kuchayadi, uyushmagan yoshlar orasida talabaga nisbatan munosabatni o'zgartiradi, ma'naviy rag'batlantirish mexanizmlari mustahkamlanadi.
	INNOWEEK – ma'naviyat haftaligini o'tkazish.	Ma'naviyat sohasida faoliyat olib boruvchi hamkor tashkilotlar ishtirokida.	2018 yil sentyabr, dekabr 2019 yil fevral, may.	-	Haftalik doirasida ma'naviy suhbatlar, muloqotlar, uchrashuvlar, tanlovlarni o'tkazish orqali talabalarning qiziqishi paydo qilinadi.

Oliy ta'lim muassasasining xalqaro va respublika miqyosidagi nodavlat notijorat tashkilotlar bilan o'zaro hamkorligini yo'lga qo'yish					
	Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti va O'zbekiston Badiiy Akademiyasi o'rtasida Memorandumini imzolash hamda o'zaro hamkorlik asosida madaniy, ma'rifiy tadbirlarni o'tkazish.	Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'lim yo'nalishining o'quv-metodik bazasi hamda intellektual salohiyati asosida.	2018yil oktyabr	-	O'zbekiston Badiiy Akademiyasi bilan institut o'rtasidagi o'zaro yaqin hamkorlikni mustahkamlash hamda maqsadli kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirishga erishiladi.
	Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti va Toshkent viloyati Ichki ishlar Bosh Boshqarmasi o'rtasida o'zaro hamkorlik Memorandumini imzolash asosida tarbiyaviy ishlarni amalga oshirish.	O'zaro hamkorlik asosida	2018 yil sentyabr	-	Ichki ishlar tizimi bilan institut o'rtasidagi o'zaro yaqin hamkorlikni mustahkamlashga erishiladi.
	Tarbiyaviy ishlarda ota-onalar, murabbiylar, fuqarolarning o'z-o'zini boshqarish organlari, huquqni muhofaza qiluvchi idoralar bilan aloqalarini kuchaytirish va tezkor axborot almashishni tizimli yo'lga qo'yish.	O'zaro hamkorlik asosida	Har oyda 1 marta	-	Yoshlarni turli tahdidlar ta'siridan asrash va ogohlikni kuchaytirish ishlarini tizimli tashkil etishga erishiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. I.A.Karimov "O'zbekiston o'z istiqlool va taraqqiyot yo'li" T.O'zbekiston 1992-yil.
2. I.A.Karimov "O'zbekiston milliy istiqlool, siyosat, mafkurasi" T.O'zbekiston 1993-yil.
3. I.A.Karimov "Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining asosiy poydevori" T.Sharq 1997-yil.
4. I.A.Karimov "Barkamol avlod orzusi" T.O'zbekiston 1999-yil.
5. I.A.Karimov "Ozod va obod vatan, erkin va farovon xayot – pirovard maqsadimiz" T.O'zbekiston 2000-yil.
6. I.A.Karimov "Bizning bosh maqsadimiz jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni modernizatsiya va islox etishdir" T.O'zbekiston 2005-yil.
7. M.Mirqosimov "Maktab boshqarishning nazariy va pedagogik asoslari" T. O'qituvchi 1997-yil.
8. R.X.Jo'raev "Ta'lim menejmenti" T.Voris-2006-yil
9. "2004-2009 yillarda maktab ta'limini rivojlantirish davlat umummilliy dasturi" to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 21-may 2004-yildagi PF – 3431 sonli farmoni.
10. Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 9-iyuldagi "2004-2009 yillarda maktab ta'limini rivojlantirish davlat umummilliy dasturini amalga oshirish Chora – tadbirlari to'g'risida" –gi 321 sonli qarori. Toshkent – 2004 yil.
11. Abduraxmonov Q.Y. "Personalni boshqarishning me'yoriy" Toshkent. Sharq – 1998 yil.
12. Adizova T.M. "Boshqaruv muloqoti" TDPU – 2000 yil.
13. Axliddinov R.SH. "Maktab boshqaruvida ichki nazorat" T.Sharq – 1996 yil.
14. Axmedinov R.M. "O'zbekiston Respublikasida maktab ta'limi tizimini boshqarishning me'yoriy xususiyatlari" T.O'z.PFITI – 1997 yil
15. Valijonov R., Qobulov O "Menejment asoslari" T.Sharq – 2002 yil.
16. Jo'raev R.X. "Ta'lim menejmenti" T.Voris – 2006 yil.
17. Jo'raev R.X. "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini

- boshqarishning me'yoriyda menejmentning asosiy tushunchalari" T.Fan – 2006 yil.
18. Yo'ldashev.J.G'. "O'zbekiston Respublikasi ta'lim taraqqiyoti yo'lida" T. O'qituvchi – 1994 yil.
19. Yo'ldashev.J.G'. Axmeddinov R.M. "Mustaqil O'zbekiston ta'limi" T.Sharq – 1997 yil.
20. Yo'ldashev.J.G' "Ta'lim yangilash yo'lida" T.O'qituvchi – 2000 yil
21. Yo'ldashev.J.G' "O'quvchilar ma'naviyatini shakllantirish" T.O'qituvchi – 2000 yil
22. Komilov N., Begmatov A. "Rahbar va xodim" T.Akademiya – 1998 yil.
23. Karimjanov A. "Xarbiy pedagogika" T.Sharq – 2005 yil.
24. Karimjonov A. Pedagogik tizimni boshqarish asoslari. -2008 yil.
25. Karimjonov A. Ta'lim tizimini boshqarish asoslari. -2012 yil.
26. Karimjanov A. "O'qituvchilar malakasini oshirishning nazariy asoslari" Xo'jand – 1999 yil
27. Karimjanov A. "Metod ob'edneniya i pedmasterstvo" (metodiCheskie rekomendatsii) Xo'jand – 1995 yil.
28. Mirqosimov M. "Maktab boshqarishning nazariy va pedagogik asoslari" T.O'qituvchi – 1995 yil.
29. Peregudov L.V. "Oliy ta'lim menejmenti va iqtimodiyoti" T.Moliya – 2002 yil
30. Turg'unov S.T. "Maktabni boshqarishning me'yoriyda pedagogikaning asosiy tushunchalari va tadqiqot metodlari" Namangan – 2003 yil.
31. Turg'unov S.T. "Zamonaviy maktab rahbarlarining funksional vazifalari" Namangan – 2004 yil.
32. Yo'ldashev J.G'. "Malaka oshirishning metodologik asoslari" T.O'qituvchi – 2001 yil.
33. Yo'ldashev J.G'. "Yangi pedagogik texnologiya" T.O'qituvchi – 2004 yil.
34. Ochilov M. "Muallim qalb me'mori" T.O'qituvchi – 2001 yil.
35. Gorskaya G.I. "Maktabda o'quv tarbiya jarayonini tashkil etish" Toshkent – 1990 yil.

**Karimjonov Alijon
Jabborova Onaxon Mannopovna
Mamadaliyev Kamolidin Raxmatulloyevich
Eshmanova Nodira Nazarkulovna**

**PEDAGOGIK TIZIMNI
BOSHQARISHNING ME'YORIY
ASOSLARI**

Muharrir: X. Tahirov
Texnik muharrir: T. Raxmatullayev
Musahhih: N. Ismatova
Sahifalovchi: A. Muhammad

— 8406 —

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI

Nashr. lits № 2244. 25.08.2020 y.
Bosishga ruxsat etildi 07.07.2021 y.
Bichimi 60x84 1/16. Ofset qog'ozi. "Times New Roman"
garnituras. Hisob-nashr tabog'i. 13,5.
Adadi 100 dona. Buyurtma № 32.

«ZEBO PRINTS» MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Manzil: Toshkent sh., Yashnobod tumani, 22-harbiy shaharcha.

**ISHONCHLI
HAMKOR**
NASHRIYOTI

CHDPI
CHIRCHIQ DAVLATI
PEDAGOGIKA INSTITUTI

ISBN 978-9943-24-329-3

9 789943 243293